

T.C
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ON ALTINCI YÜZYIL TÜRK EDEBİYATI'NDA
NA'T

Meliha AYDINLI

2501980441

Tez Danışmanı

Dr.Öğr.Ü. Cemâl AKSU

İstanbul-2018

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS

TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : MELİHA AYDINLI Numarası : 2501980441
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI / ESKİ TÜRK DİLİ / Y.LİSANS Danışmanı : DR ÖĞR. ÜYESİ CEMAL AKSU
Tez Savunma Tarihi : 22.05.2018 Saati : 14:00
Tez Başlığı : " On Altıncı Yüzyıl Türk Edebiyatında Na't "

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, soruların sorularına alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞU~~LA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. MUHAMMET NUR DOĞAN		Kabulü
2- PROF. DR. KEMAL YAVUZ		Kabul
3- DR. ÖĞR. ÜYESİ CEMAL AKSU		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. ABDULKADİR EMEKSİZ		
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ SONGÜL AYDIN		

ÖZ
ON ALTINCI YÜZYIL TÜRK EDEBİYATI'NDA NA'T
Meliha AYDINLI

“On Altıncı Yüzyıl Türk Edebiyatında Na‘t” adını taşıyan bu çalışmada, on altıncı yüzyılda yaşamış olan şairlerin Hz. Peygamber (as) hakkında yazılan şiirleri incelenmeye çalışılmıştır. Bu tezin amacı; Klasik Türk Edebiyatı'nın en velûd döneminde Hz. Peygamber'e (as) yazılmış olan kasîde na‘tları bir araya getirmek ve detaylı incelemektir.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır: Önsözden sonra, kasîde ve na‘tın anlamı hakkında kapsamlı bilgi verilmiş; dîvanlarda geçen na‘tlarda Hz. Muhammed'in (as) isimleri, sıfatları, arkadaşları, neye benzediği ve mucizeleri açıklanmıştır. Son olarak da metin kısmı verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Hz. Muhammed, Klasik Türk Edebiyatı, Kasîde, Na‘t, Peygamber, Mucizeler, On Altıncı Yüzyıl.

ABSTRACT
NA‘T İN CLASSİCAL TURKİSH LİTERATURE İN 16th
CENTURY
Meliha AYDINLI

This study, which is entitled as “On Altıncı Yüzyıl Türk Edebiyatında Na‘t” aims to examine on Poems of 16. Century poets which is written about the prophet Hz. Muhammed (as). The purpose of this master thesis is to compile and to make a deep examine for the most wealthy period of Classical Turkish Literature on Qasidana‘t’s of Prophet Hz. Muhammed (as).

The study consist of three parts; after a preamble, giving detailed information about the meaning of qasida’s and na‘t’s; studying different names, characteristic’s, friend’s, resemblance of prophet and miracle’s of Hz. Muhammed in na‘t poem’s in dîvan’s.And the last, the revealing of the rewieved text upon the translation writing.

Key words: Hz. Muhammed, Classical Turkish Literature, Qasida, Na‘t, Prophet, Miracles, 16th Century.

ÖNSÖZ

“On Altıncı Yüzyıl Türk Edebiyatında Na‘t” konulu bu çalışmada; ismi, İncil’de Ahmed, Tevrat’ta Ahyed, Kur’anda Muhammed olan, adı tüm kutsal kitaplarda geçen, bizzat kendisine indirilen ve en büyük mucizesi olan Kuran’la müjdelenen, Levlâk (Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım.) sırrının sahibi, Makam-ı Mahmud’un (Şefaât makamı) yegâne önderi Hz.Peygamber (sav)’e münhasır bir tür olan “Na‘t-ı Şerifler”, Türk Edebiyatı’nın en velûd çağlarından olan on altıncı asra odaklanarak incelenmeye çalışılmıştır.

Dünya edebiyatı olarak düşünülduğünde ise; -ilk defa- kişiye özel bir şiir olarak yazılan na‘tlar, edebî bir terim olarak Hz. Peygamber’in (as) medhini konu edinen, O’nu övmek amacıyla kaleme alınan bir türün adıdır. Edebiyatımızda ölen kimselerin ardından onları övmek ve yâd etmek için yazılan türe “mersiye” veya “ağıt” denilirken; âdetâ Hz Peygamber’in muhabbetinin sonsuz, ölümsüz ve özel olduğunu göstermek istercesine O’na münhasır bir ad olarak “na‘t” adını almıştır. Hz. Peygamber’den istişfâ (şefaât dileme), istimdâd (yardım talep etme) ve O’na duyulan muhabbet maksadıyla yazılan na‘tlar; Dîvan edebiyatındaki âşık-maşuk ilişkisini en bâki şekilde temsil eden bir hüviyete sahip olması hasebiyle de çok benimsenmiş ve bu türde eser vermek âdetâ bir ruhî ihtiyaç mesâbesinde görülmüştür.

Çalışma, esas olarak üç bölümden oluşmaktadır:

Kullanılan yöntem ve tekniklerle ilgili “GİRİŞ” bölümünde bir değerlendirme yapılmıştır.

“I.BÖLÜM”de menşei Arap edebiyatı olan kasîde ana hatlarıyla incelenmiş; Divan edebiyatının üç ana kaynağı olan Arap, Fars ve Türk edebiyatında kasîde konusu açıklanmıştır. Daha sonra, asıl konu başlığı olan “na‘t”ın lügât manasından başlanarak sırasıyla; Arap, Fars ve Türk edebiyatında na‘tın doğuşu, gelişimi,

muhtevâ ve şekil özellikleri, musıkî ve hat sanatında kullanımı ve Hz. Peygamber’le (as) ilgili na‘tlarda bulunan özellikler verilmiştir.

“II BÖLÜM”de na‘tlarda Hz. Peygamber’in (as) isimleri, sıfatları, sahâbeleri, mucizeleri ve neye benzetildiği incelenmiştir.

“III. Bölüm” de ise; on altıncı asırda yaşamış olan şairlerin dîvanlarında geçen kasîde nazım şeklinde yazılmış olan na‘tlar; şairlerin ölüm tarihleri öncelik sıralaması ile çevriyazı şeklinde verilmiş ve “SONUÇ” bölümü ile çalışma tamamlanmıştır.

Bu çalışma esnâsında karşılaşılan en büyük sorun; hakkında sayısız kitap yazılmış, değerinin ancak âlemlerin Rabbi tarafından takdir edilebileceği, insanlığın yaratılış sebebi olan Hz. Peygamber’i (as) anlamakta ve anlatmaktaki güçlüklerdir. Üzerinde onca emek harcanmasına rağmen sadece insanoğlu bazında değil Hak katında da değeri nihâyetsiz olan Hz. Peygamber’i (as) anlatmak, elbette sözün kifâyetsizliği anlamında nihâyetsiz kusurlar taşımaktadır ve ifâde edildiği kadarıyla deryâda bir katre mesâbesindedir. Bu çalışmayla, diğer asırlarda ve diğer nazım şekillerinde yazılan na‘tların da incelenmesine kapı açması; bütün asırlarda yazılan na‘tların nesre çevrilmesi ve anlaşılması şeklinde istifadeye sunulması; yeni araştırmacılara bu anlamda yardımcı ve vesile olması amaçlanmıştır.

Böyle paha biçilmez bir konuda beni çalışmaya sevkeden, her zaman yardımlarından ve ilminden istifâde ettiğim saygıdeğer hocam Prof. Dr. Kemâl Yavuz’a, eğitimim esnasında ilminden feyz aldığım değerli hocam Prof. Dr. Muhammed Nur Doğan’a, tezimin her aşamasında yapıcı ve dikkatli çalışması ile yardım ve desteğini eksik etmeyen muhterem hocam Dr.Öğr.Ü. Cemâl Aksu’ya şükrânlarımı sunarım.

Meliha Aydınlı

İstanbul-2018

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
KISALTMALAR LİSTESİ	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL HATLARIYLA KASİDE VE NA‘T

1.1. Kasîde	5
1.1.1. Kasîdenin Lügât Anlamı ve Tarihçesi	5
1.1.2. Kasîdenin Biçimsel Özellikleri	5
1.1.3. Arap Edebiyatında Kasîde	8
1.1.4. Fars Edebiyatında Kasîde.....	9
1.1.5. Türk Edebiyatında Kasîde.....	10
1.2. Na‘t	14
1.2.1. Na‘t Kelimesinin Lügât ve Edebî Manası.....	14
1.2.2. Arap Edebiyatında Na‘t	15
1.2.3. Fars Edebiyatında Na‘t.....	26
1.3. Türk Edebiyatında Na‘t	27
1.3.1. Halk Edebiyatında Na‘t.....	29
1.3.2. Dîvan Edebiyatında Na‘t.....	31
1.3.3. Tanzimattan Günümüze Kadar Na‘t	36
1.4. Musiki ve Hat Sanatında Na‘t	37
1.5. Na‘tların Şekil Özellikleri	42
1.5.1. Na‘tlarda Kullanılan Başlıklar	42
1.5.2. Nazım Şekilleri	42

1.5.3. Dil ve Üslûp Özellikleri	43
1.5.4. Hazreti Peygamberle İlgili Olan Manzum ve Mensur Edebi Türler	43
1.6. Na‘tların Muhteva Özellikleri.....	53
1.6.1 Âyetler ve Hadisler	53
1.6.2. Hz Peygamber’in Şemâli	54
1.6.3. Hz.Peygamberin Mucizeleri.....	55
1.6.4. Şefaât Yetkisinin (Makâm-ı Mahmûd) Yegâne Sahibi Olması	55
1.6.5. Hz. Peygamber’in (as) Kur’an-ı Kerim’de Geçen İsimleri.....	57
1.6.6. Hz.Peygamber’in (as) Hadislerde Geçen İsimleri.....	57
1.6.7. Yalnızca Hz. Peygamber (as) İçin Kullanılan Tâbirler	57
1.6.8. Hz. Peygamber’in (as) İsim ve Sıfatları.....	58
1.6.9. Hz. Peygamber’in (as) Na‘tlarda Geçen İsim ve Sıfatları	59

İKİNCİ BÖLÜM

NA‘TLARDA Hz. PEYGAMBER (as)

2.1. İsimleri ve Sıfatları	61
2.2. Mu’cizeleri.....	139
2.3. Sahâbeleri.....	154
2.4. Hz. Peygamber’in Neye Benzetildiği	168

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİN KISMI

Metin kısmı	239
SONUÇ.....	356
KAYNAKÇA	359

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e	adı geçen eser
Ank.	Ankara
Ans.	Ansiklopedisi, -si
As	Aleyhisselâm
AÜB	Ankara Üniversitesi Basımevi
bs.	baskı/ basım
bkz.	Bakınız
c.	cilt
çev.	çeviren
D.	Dîvan
DIA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Edb. Fak.	Edebiyat Fakültesi
ETE	Eski Türk Edebiyatı
FD	Fuzûlî Dîvanı
FEF	Fen Edebiyat Fakültesi
FDSK	Fuzûlî Divânı Su Kasîdesi
haz.	hazırlayan
Hız.	Hazreti
İst.	İstanbul
İÜEFK	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları
K	Kasîde
KBY	Kültür Bakanlığı Yayınevi
Mad.	Madde -si
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MÜİFY	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
nr.	numara
ö.	ölüm
ra	Radıyallahu anh
r.anha	Radıyallahu anha

r.anhüm	Radiyallahu anhüm
s.	sayfa
SBE	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sav	sallallahu aleyhi ve sellem
Terc	tercüme
T.D.D	Türk Dili Dergisi
TDVY	Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları
Ü	Üniversite
TİBKBY	Türkiye İş Bankası Kültür Bakanlığı Yayınları
vb.	ve benzeri
vd.	ve diğerleri
yay.	yayımları, yayınevi, yayıncılık
YBD	Yahyâ Bey Divânı

GİRİŞ

“XVI. Yüzyıl, Türklüğün siyasi kudretçe olduğu kadar sanat, şiir ve ilim bakımından da en parlak çağıdır.¹ Ve ayrıca, Türk kültürü ve medeniyeti ve buna paralel olarak Türk sanatı ve edebiyatının hızla gelişerek mükemmelliği yakaladığı bir dönemdir.”² Klasik edebiyatın altın devri olan on altıncı asır, Dîvan edebiyatı dendiği zaman en bilgisiz kişinin bile aklına isim olarak gelen Fuzûli ve Bâki gibi velûd şairlerin yaşadığı ve muhtelif türlerde eserler verdiği çağ olarak bilinir. Bu yüzyılda yaşamış ve na‘t yazmış olan şairlerin hepsinde ortak olarak Allah Rasûlüne duyulan derin bir muhabbet müşâhade edilir.

Genel olarak ifâde etmek gerekirse na‘tlar, bir “muhabbet manzûmesi” başlığı altında toplanabilecek eserler bütünüdür. Na‘tlar; sadece kendi topluluklarına gönderilen diğer peygamberlerden farklı olarak, bütün cihâna gönderilen (cihanşümûl) bir Nebî olan Hz. Peygamber’e “hâs” olarak kaleme alınmıştır.

Hz. Peygamber’in (as), insanlığın yaratılışından itibâren ruhlara dercedilmiş bir şekilde nüfûz eden -ve bu çalışmanın na‘t kısmında uzunca açıklanacak olan- “Levlâke sırrı ve Nûr-i Muhammedî” hakikâtiyle ifâde edilebilecek üstünlüğü, ümmetine çok düşkün (raûf) olması, mahşerde de tüm peygamberlerin “nefsî” dedikleri anda O’nun “ümmeî” diyerek onlara olan muhabbetini ızhâr etmesi, hepsinden de öte şefaât makamının (makam-ı mahmud) yegâne sahibi olması gibi birbirinden önemli sebeplerle şairler; na‘t vadisinde muhabbet yarışına girmişler, ayrıca adına onlarca türle ifâde edilecek eserler vücûda getirmişlerdir. Bu yüzden, Klasik edebiyatta dîvanların hemen hemen bütün bölümlerinde ve neredeyse bütün nazım şekillerinde na‘tlar yazılmış, bazı dîvanlar doğrudan na‘tlarla başlamış hatta sadece na‘tlardan mürettep dîvanlar kaleme alınmıştır.

Na‘tları anlamak için; şiirlerde geçen hadiselerle ilgili telmihleri bilmek, kastedilen mânânın arkasındaki hikmeti kavrayabilmek gerekir. Bunun için de, Hz.

¹ Ahmet Kabaklı, **Türk Edebiyatı**, 2 c., Türkiye Yay., İstanbul, 1966, s.236.

² Ahmet Atilla Şentürk, Ahmet Kartal, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Dergâh Yay., İstanbul, 2009, s.306.

Peygamber'in siyerini (hayatını) iyi okumak ve iyi anlamak önemlidir. Ayrıca, Ku'an-ı Kerim'de ve hadislerde Hz. Peygamber'e dair bilgilerin hakikâtiyle fehmedilmemesi na'tların anlaşılmasını güçleştirir, çünkü kastedilen mânâ müphem kalır. Meselâ, Allah Rasûlü'nün hayatında ve na'tlarda oldukça önemli yer tutan mucizât (mucizeler), sahâbeleri, şemâiline dâir bilgiler ve na'tlarda geçen isimlerin ve manalarının bilinmemesi, şiirin manasını kapalı kılar.

Bu çalışmada; "16 yy'ın 1515-1605 yılları arası divanlarda, beyit sayısı on beşten çok olan ve kasîde nazım şekli na't türünde yazılan şiirler" ele alınmıştır. Tezde son olarak verilen Rûhî-i Bağdâdî'ye ait 41 beyitten oluşan "murabba na't" hariç, şiirlerin tümü "na't" türünde yazılmıştır. Sadece bu çalışmada dört na'ti bulunan ve yine 15'ten fazla beyitten oluşan Fuzulî'nin -Nuut Mecmuası'nda geçen bir na'ti, meşhur "Su Kasîdesi" şairinin bir diğer na'ti olarak mahrum bırakılmamış, istifâdeye sunulması amacıyla çalışmaya alınmıştır.

188 neşredilmiş dîvanda araştırma yapılmıştır; tesbit edilen 29 şairin 42 şiirinin ölüm tarihine göre tezdeki sıralaması şu şekildedir:

Tâcizâde Cafer Çelebi, Dükakinzâde Ahmed Beg, Münîrî, Lâmî Çelebi, İbrahim Gülşenî, Hayretî, Nihânî (2), Üsküplü İshak Çelebi, Ahmed Sarbân, Zâtî (4), Muhyî (5), Sehî Bey, Üsküplü Ata, Edirneli Nazmî, Fuzulî (5), Rumelili Zâifî, Fedâyî, Kara Fazlî, Salih Çelebi, Behişî, Aşkî, Taşlıcalı Yahyâ, Hüdâyi-i Kadîm, Hüdâyi-i Sala Muslısı, Derdizâde Ulvî (2), Sevdâyî, Günahkâr, Şemseddin Sivâsî, Rûhî-i Bağdâdî.

Na'tlarda kullanılan vezinler:

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün

Müfte'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün

Müfte'ilün Fâ'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün

Müstef'îlün Müstef'îlün Müstef'îlün Müstef'îlün
Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

Na'tlarda kullanılan başlıklar:

Der-Medh-i Hazret-i Nebî Aleyhi's-selâm
Der-Medh-i Hazret-i Fahr-i Ka'inât
Der-Medh-i Mefhari'l-Enâm Aleyhi'sselatü Ve's-selâm
Der Na't-i Seyyid-i Ka'inât Aleyhi Efdali's-Sâlâvat Ekmeli'n-Necât
Der Na't-i Enbiyâ Hazret-i Muhammed Sallâ'llahu Teâ'lâ Aleyh
Der Na't-i Nebî Ekrem Resûl-i Muhterem Sallâ'llahu Aleyhi vesellem
Der Na't-i Seyyidü'l-Mürselîn Aleyhi Efdali's-Sâlâvatü Ve't-Teslîm
Der Na't-i Nebî Aleyhi'sselâm
Der Na't-i Resûl
Der Na't-i Hazret-i Nebevî
Der Na't-i Hazret-i Fahr-i Mevcudât
Der Nebî Aleyhi'sselâtü Ve'sselâm
FîNa'ti'n-Nebî Sallâ'llâhu Aleyhi ve Sellem
FîNa't-i Resûl-i Enâm Aleyhi'sselâtü Ve's-selâm
Fî Diğer Na'ti'n-Nebî Sallâ'llâhu Aleyhi ve Sellem
Kasîde Der-Medh-i Resûl Ez-Güftehâ-yı...
Medh-i Hazret-i Fahr-i Ka'inât
Lehû Der Na't-i Şerîf Seyyidü'l-Enâm Aleyhi's-Selâvatü Ve's-selâm

İnceleme kısmında sırasıyla: Hz. Peygamber'in "İsimleri, Sıfatları, Mucizeleri, Sahâbeleri ve Neye Benzetildiği" olmak üzere dört başlık ele alınmıştır. Bu başlıkların incelenmesi esnasında âyet ve hadislerden faydalanılmıştır. Ele alınan beyitlerin hemen hepsinin nesre çevrilmiş hali de verilmiştir. Ancak özellikle Ruhi-i Bağdâdi'nin şiirinde olduğu gibi tümü sıfat ve benzetmelerden oluşan na'tlar, tekrara düşülmesin diye nesir kısmı mükerreren verilmemiş, açıklamasıyla yetinilmiştir. Ele

alınan na‘tların hemen hepsinde Miraç bahsi, Çâr Yâr-i Güzîn ve Hz. Peygamberin iki nâdfide torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’den bahsedilmiştir.

Şiirlerde en çok “ kenz, meh, mihr, bahr, şâh, habîb, mahbub, menbâ-ı hüsn ve menbâ-ı sehâ, sipihr, seyyid, sultan, rehber, fahr, enbiyâ” sözcükleriyle oluşmuş sıfatlar ve benzetmeler kullanılmıştır.Hz. Peygamber’in (as), Muhammed, Ahmed, Mahmud ve Mustafâ gibi isim ve sıfatları daha detaylı ele alınmış; kân-ı sehâ ve kân-ı ihsân, mihr-hurşid-âfitâb gibi aynı anlama gelen ifadeler (Bkz.) şeklinde daha önce açıklaması yapılmış olan ilgili maddeye yönlendirilmiştir.

Çalışmada yer alan na‘tlarla ilgili künye, ele alınan şiirin ilk sayfa dipnotunda verilmiş; na‘tin alınan eserde kaçınıcı şiir olduğuna dair bilgi, dipnot kısmında bulunan künyenin başında gösterilmiştir.

Ayrıca inceleme bölümünde; alıntılanan beyitin yanına şairin adı da yazılmıştır.Bunun sebebi; na‘tların genelde ilk şiirler olması nedeniyle, aynı rakamdan,şiirin hangi şaire ait olduğu anlaşılamayacağından dolayı, araştırmacılara kolaylık sağlaması amacıyla, tüm incelenen beyitlerin yanında şairin adına da ek olarak yer verilmiştir.

İnceleme esnasında en çok Ruhi-i Bağdadî, Muhyî ve Zâtî’nin beyitlerinden örnek verilmesinin sebebi: Ruhi-i Bağdadî’nin na‘tinin tümüyle sıfat, isim ve benzetmelerden oluşması; Muhyî ve Zâtî ’nin birden fazla na‘tinin bulunmasıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL HATLARIYLA KASİDE VE NA‘T

1.1.Kasîde

1.1.1.Kasîdenin Lügât Anlâmı ve Târihçesi

Kasîde, lügatte “yaklaşmak, kasetmek, niyet etmek, azmetmek, girişmek, bir şeye yönelmek” anlamlarında “kasada, kasd” kökünden türeyen Arapça bir sözcüktür. Terim olarak ise” üzerinde düşünölmüş, gözden geçirilmiş, belli bir gaye ile söylenmiş şiir” anlamına gelir. Bir kişiyi methetmek ve karşılığında yardım istemek ve devlet büyüklerini övmek amacıyla belli kurallar içinde yazılan uzun şiirlere denir.³

Kasîde, ilk defa Arap edebiyatında doğmuş, Fars edebiyatında bazı değişikliklere uğrayarak oradan da Türk edebiyatına (XIII.yy’dan sonra) geçmiştir.

Kasîdeler, genelde bir büyüğe takdim edilmek için yazıldıklarından sanat bakımından diğer manzumelerden daha yüklü ve dili daha ağırdır. Kalıplaşmış ifadelerin yanısıra kişiye münhasır, orijinal ifadeler de kullanılır.

1.1.2.Kasîdenin Biçimsel Özellikleri

Kasîde beyitlerle yazılan bir nazım şeklidir.İlk beyit kendi arasında sonraki beyitler ise ilk beytin ikinci mısraı ile kafiyelidir. Kasîde, aruz vezniyle yazılır ve gazel gibi aa ba ca şeklinde kafiyelenir.Kasîdenin ilk beytine matla‘ denir.Matla‘lar yenilenir ve tekrar edilirse buna redd-i matla‘ ya da tecdîd-i matla‘; matla‘lar birden fazla olursa bunlar sırasıyla, matla‘-ı evvel, matla‘-ı sâni, matla‘-ı sâlis adını alır. Böyle kasîdelere zâtü’l-metâli veya zü’l-metâli denir.Şair şayet kasîde içinde tecdîd-i

³ Cem Dilçin, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 2016 s.122.

matla‘ yapacaksa bunu bir beyitle önceden bildirir. Kasîdenin son beytine makta‘, en güzel beytine şâh-beyt (beytü’l-kasîd), şairin sonunda dua kısmında mahlâsını söylediği beyte de tâç-beyt adı verilir.

Klasik kasîde, nesîb/teşbîb, tasvir, medih/fahr olmak üzere üç bölüme ayrılır:

Nesîb/teşbîb: Lügâtte “bir şeyin revnâkını artırmak” anlamına gelmektedir. Giriş kısmını oluşturan ve sevgiliye duyulan hasreti dile getiren bölümdür. Değişik mekanlarda sevgiliyle yaşanmış hatıralar yoğun bir lirizmle anlatılır. Doğa tasvirleri içerisinde sevgilinin güzellikleri tüm yönleriyle anlatılır.

İçinde teşbib, gazel bulunmayan kasîdelere “tegazzülden geri kalmış ve teşbîbden kesilmiş” manasına “mahdûd” ya da “muktedâb” denilir.

Gazel bazen kasîdenin baş kısmına yerleştirilir, şair bir gazel ile doğrudan kasîdeye başlayabilir. Şiir denilince akla gazel geldiği için şairlik de gazeldeki başarıyla ölçüldüğünden, şiire tegazzül ile başlamak şair için de iyi bir fırsat manası taşır. Daha sonra da medhiyeye geçmek için bir “girizgâh” yapılır.

Nesîb bölümünden methe geçişte konu değişiminin sezdirilmeden yapılmaya çalışılması bir ustalığın göstergesidir. Ayrıca her bölümün kendi içinde bir iç uyumunun olması da oldukça mühimdir.

Kasîdenin sanat değeri taşıyan kısmı “nesîb” ve “tasvîr” bölümleri olmakla beraber aslolan “medîh” kısmıdır. Kasîdenin yazılış maksadı olan bu bölüm, övülen şâhısla ilgili mübalağalı ifadelerle doludur. Bu ifadeler bazen bayağılığa düşse de çoğu kez sanatkârâne söyleyişlerle, ölümsüz söylemlerle nihayetlendirilir. Bu bölümde kasîdenin ithaf edildiği kişi muhtelif üstün vasıflarla övülürken hasmı konumundaki şâhıslar da hicvedilir. Medhiyenin arkasından -özellikle Nef’î ve ondan sonra gelen şairlerde- kendilerinin mahâretlerinden ve birçok maddi sıkıntı yaşamalarına rağmen bir türlü himâye görememelerinden bahseden bir “fahiye”

bölümü gelir. Duadan önce , bazen tegazzülde, şair mahlasını söyler buna “tâc” adı verilir.

Kasîde “dua” bölümü ile biter. Bahsi geçen şahsın ömrünün ve zaferlerinin devamı için temenni ve niyâzda bulunulur.

Şair bazen nesib bölümünü atlar doğrudan övgüye başlayabilir, gazel yerine de bazen “tecdîd-i matla” ile yetinebilir, hatta bazen ikisini de terkedebilir. Dua ve medhiyye bölümleri ise kasîdenin vazgeçilmezidir, asla terkedilmez.

Allah’a yakarmak ve O’ndan bağışlanma dilemek maksadıyla yazılan kasîdeler “münâcât”, Hz. Peygamber (as) veya O’nun âlini ve ashâbını anlatmaksa “na‘t”, bir kimsenin üstün özelliklerini sayarak ona bağlılığı ve muhabbeti bildirmek ise “medhiyye”, kötü taraflarını anlatıp yermek ise “hicviyye”, ölümünden duyduğu üzüntüyü bildirmekse “mersiyye” adını alır. Mersiye, savaş ve kahramanlık konulu kasîdelerde nesib bölümü bulunmaz.

“Kasîde, matlaı musarra olarak (ilk beytin mısraları kafiyeli) bir kafiye üzere söylenilmiş on beşten fazla beyitten oluşan bir nazımdır.”⁴

Kasîde, beyit sayısı yedi-dokuz beyitten az olmamak şartıyla dokuz beyitle yüz beyite kadar yazılır; ancak yüz beyiti hatta yedi yüz beyiti aşan kasîdeler de mevcuttur. İbnü’l-Fârız’ın Et Tâ’iyyesi bunlardan biridir. Kaliteyi düşürmeden ikiyüz beytin üstünde kasîde yazarı ise İbnü’r-Rûmî’dir. Aslında beyit sayısı arttıkça eserin sanat düzeyi düşeceğinden ve uygun kafiye bulmak zorlaşacağından kasîdenin uzun tutulmaması tercih edilmiştir. Seksenden fazla beyitli kasîdelerde kafiye bulma güçlüğü aynı kelimeyi birden fazla kafiye yapmaya itmiştir ve bu durum üstâd şairler tarafından bir kafiye kusuru addedilmiştir. Arap edebiyatında kasîde beyit sayısı genelde otuz-yüz yirmi tutulmuştur, kırk-yetmiş arası kasîdeler de makbul görülmüştür.

⁴ Muallim Nâci, **Edebiyât Terimleri (İstîlâhât-ı Edebiyye)**, Gökkuş Yay., İstanbul 2004, s.98.

İlk beyti kafiyeli olmayan kasîdeler “kıta” kabul edilir. Bir de herhangi bir kimseyi övmek gayesi gütmeyen fakat aynı kafiye düzeninde belli bir konuyu işleyen şiirler de kasîde kabul edilir.

Kasîdenin yazılışında akla ve şeriâte uygunluk aranır ve övülen kişilerden isim zikrederek talepte bulunmak gibi edebe muğâyir şeyler bulunmaz. Bu hem şairin hem de talep edilen şeyin derecesini ve miktarını azaltmayı mucip davranışlardan sayılır.

Kasîde mesnevi ile birlikte bir şairin bilgisini ve yeteneğini göstermeye en uygun olan nazım şeklidir.

1.1.3.Arap Edebiyatında Kasîde

Kasîde Arap edebiyatında doğmuştur.Doğuşu milâttan önce beşinci asra kadar uzanan çok eski bir tarihi vardır. Câhiliyye devrinde Arap şiirinde kullanılan “recez”ve “kasîde” olmak üzere iki nazım şekli var idi. “Recez” ilhâm ile irticâlen söylendiği için pek kalıcı olamamıştır.

İlk dönemde kasîdelerin uyulması zarurî kuralları vardı. Şairler, kendileri gibi göçebe olan sevgililerinin konakladıkları yere bizzat gelip onun ayrılığından duydukları hüznü ağlama (bükâ) şeklinde ifade ederler, sonra da sevgilinin tasvîrine nesîb bölümünde başlardı. Ondan sonra da şair çileli ve uzun yolculuğunu anlatırdı. Son kısım ise kasîdenin övgüye medâr kişisinin bahsi ya da yerilmesi gereken kişinin yer aldığı bölümdü. Şu bir gerçek ki ilk dönemde kasîdeler dost kabileleri övmek, düşman kabileleri ise yermek maksadıyla yazılırdı.

Cahiliyye döneminde Arap şairlerinin Ukâz panayırında toplanarak şiir yarışması tertip etmeleri ve yarışma sonucunda en çok beğenilen kasîdelerin altınla yazılması Müzehhebât (altınla süslenmiş) ve şiirlerin Mekke kapısına asılması Muallakât (ta’lik edilmiş, asılmış), çok yaygın olarak bilinen bir bilgidir. Muallakât arasında on kasîde, özellikle de yedisi çok meşhurdur: **İmru’l-Kays, Tarafa,**

Zuhayr, Lebîd, Amr b.Kulsûm, Antere, Hâris b. Hilliza. Bunlar içinde de ilki ve en meşhuru İmru'l-Kays'ın kasîdesidir.⁵

İmru'l-Kays'tan sonra Harun Reşid döneminde yaşamış ve kasîdeyi farklı bir boyuta taşımış olan **Ebu Nuvâs** adlı şairdir. Onun kasîdelerinde ayrılık acısı ve gözyaşı yerine sarayda yaşanmış hayatlar, yenilikler ve nükteler göze çarpar.

Abbâsiler döneminde de **Ebû Temmâm, Buhtûrî** ve **Mütenebbî** önemli üç kasîde şairidir. Ebû Temmâm, ilmiyle Nâbi'ye benzetilir, kasîde şairi Nef'î üzerinde de derin tesirleri olmuştur.

1.1.4.Fars Edebiyatında Kasîde

Kasîdenin muhtevasının gelişmesi ve nazım türü olarak yaygınlaşıp önem kazanması Fars edebiyatı ile başlar.

Kasîdenin menşei Sasaniler'e kadar dayanır. Hükümdar saraylarında toplanan birçok şair, devrin hükümdarlarını, yazdıkları edebi kasîdelerle överlerdi. Bu devrin en büyük şairi **Rûdekî**, aşk, şarap, hayatın güzelliği ekseninde yazarak kasîdeye gazel havası katmıştır. *Medâr-ı Mey* adlı kasîdesi ile ün yapmıştır.

Gazneli Sultan Mahmud'un sarayında oluşturulan edebî çevrede, kasîde yazmak bir meslek ve gelir kaynağı haline gelmişti. Kasîde, devrin hükümdârı yönünden de önemli idi; çünkü kasîdeler sultanın cesaretinin, cömertliğinin, gücünün ve zekasının yaygınlaşmasında ve bilinmesinde önemli bir tanıtım aracı idi. Bu dönemin önemli kasîdecileri; **Sistanlı Ferrûhî, Unsûrî, Minuçihr ve Tûslu Asâdî'dir.** Ferrûhî, Arap kasîdecisi Mütenebbî'ye benzetilirken; Unsûrî, Sultan Mahmuddevrinin sultanü'ş-şu'ârâ'sı olmuştur.⁶

⁵ Haluk İpekten, **ETE Nazım Şekilleri ve Aruz**, Dergâh Yayınları, İstanbul 2004, s 41.

⁶ Mustafa Çiçekler, **Rüyalarımızın Güllü Naat Yazıları**, Sütûn Yay., İzmir 2005, s.71.

Selçuklular devri, kasîde yönünden son derece kabiliyetli ve bu yöndengelişmiş şairlerin yaşadığı bir dönem olmuştur. Selçuklular devrinin en büyük şairi ise, Türk edebiyatında Nef'î üzerinde büyük etkileri olan ve kasîdelerini Sultan Sencer'e sunan **Enverî**'dir. Bu devrin diğer büyük kasîdecileri, Sultan Sencer'in gözdesi **Mu'izzî**, oldukça edebî ve sanatlı kasîdeleriyle İran edebiyatının en büyük kasîde şairi ünvanına sahip ve bugün bile anlaşılması hala müşkül olan **Hakânî**, **Raşidü'd-din Vatvat**, **Zahidü'd-din Fâryâbî** ve **Hallâk-ı Ma'ânî** diye meşhur **Kemâl-i Isfahânî**, **Sa'di-i Şirâzî**, **Hâcû-yı Kirmânî**, **Selmân-ı Sâvecî** ve de **Hâfız-ı Şirâzî**'dir.

1.1.5. Türk Edebiyatında Kasîde

Din ve devlet büyüklerini övmek amacıyla belli kurallar dahilinde yazılan uzun manzum yazılara denir. İlk önemli örneklerini on beşinci asırda vermeye başlayan Türk edebiyatı, eskiden kopuz eşliğinde ozanların hakanları ve beyleri methetmek için yazdıkları koşuklara benzemesi nedeniyle kolaylıkla benimsemiştir. Otuzüç-doksandokuz beyit arasında yaygın olarak kullanılmakla beraber şairler kırk-elli beyit uzunluğunda yazmayı tercih etmişlerdir. Kasîdede ilk beyte “matla”, son beyte “makta”, şairin mahlasını söylediği beyte “taç beyit”, kasîdenin en güzel beytine “beytü'l-kasîd” adı verilir. Kasîdenin içinde her iki mısrası kafiyeli başka beyitler varsa “tecdîd-i matla”, birkaç matla' beyti bulunan kasîde de “zü'l-metâli” diye isimlendirilir.

Türk edebiyatında şairler kasîdeyi altı bölüm olarak benimsemişlerdir:

1. Nesîb/Teşbîb bölümü: Giriş bölümüdür. Âşikâne duygulardan bahsediliyorsa nesîb, aşk dışında konulardan bahsediliyorsa teşbîb adı verilir. Bu bölüm, on beş-yirmi beyit uzunluğunda olur.
2. Girizgâh: Farsça “kaçmak” anlamına gelen (gürîhten) masdarının emir kipi gürîz (kaçma, kaçış) kelimesine, mekan edatı olan gâh eki getirilerek

“girizgâh” sözcüğü elde edilmiştir. Bir ya da iki beyitten oluşur. Nesîb ile methiye arasında anlamlı bir geçişi sağlayan bölümdür.

3. Medhiye:Kasîdenin asıl yazılış amacı olan kişi ya da olayın övüldüğü bölümdür. Nitekim kasîde büyükleri övmek ve methetmek için yazılan bir nazım türüdür. Uzunluğu kasîdeden kasîdeye değişir. Kasîdenin en sanatkârâne bölümüdür.
4. Tegazzül: Arapça “gzl” kökünden ve “tefe“ül” bâbından türetilmiş bir kelimedir. Gazel söyleme anlamına gelmektedir. Genelde nesîb bölümünden sonra yazılır, tecdîd-i matla‘ ile başlar mahlas beyti ile sona erer. Kasîdenin başında veya sonunda olabilir. Tegazzül bölümü olmayan kasîdeler de mevcuttur. Beyit sayısı beş-oniki beyit arasında değişir.
5. Fahriye: Övünülecek şey anlamına gelen “fhr” kökünden türeyen ve şairin arzusunu dile getirdiği veya kendisini övdüğü bölümdür. Beyit sayısı kasîdeden kasîdeye değişir. Fahriye bölümü olmayan kasîdeler de mevcuttur.
6. Dua: Kasîdenin son bölümüdür. Birkaç beyitten ibarettir. Methedilen kişi veya olay hakkında hayırduanın yapıldığı bölümdür.

Türk edebiyatının yetiştirdiği çok önemli kasîde şairleri mevcuttur; ama en büyük kasîdecilerini ise on beşinci asırdan sonra yetiştirmiştir.Gerçek anlamda kasîdecilik, on altı kasîdesi olan **Şeyhî** ile başlamıştır.

Diğer asırlarda başlıca kasîde şairleri ise şunlardır:

*On beşinci asırda:***Ahmed-i Dâî, Germiyanlı Şeyhî, Karamanlı Nizâmî, Bursalı Ahmet Paşa, Necâti Bey.**

On altıncı asırda: **Bâki, Hayâlî Bey, Necâti Bey, İshâk Çelebi, Ulvî, Nev'î, Rûh-i Bağdâdî ve Fuzûlî.**

On yedinci asırda: Türk edebiyatının en büyük kasîde şairi **Nef'î, Şerif Sabrî, Nâilî, Nâbî.**

On sekizinci asırda: **Yahyâ Nâzim, Nedîm, Sümbülzâde Vehbî, Enderunlu Fâzıl, Keçecizâde İzzet Molla, ve Şeyh Gâlib.**

“Şairlik yeteneğinin isbâtında başlıca belge olan kasîde, dile üstün derecede hakimiyeti olan şairlerce yazılabilirdi. O sebeptendir ki edebî dilin iyice teşekkül ettiği on beşinci asrın ikinci yarısına, yani Ahmet Paşa'ya gelinceye kadar zuhur etmiş olan şairlerin; Ahmedî'nin, Şeyhî'nin ve Atâyî'nin kasîdelerini on altıncı asrın şuarâ tezkirecileri beğenmezler, **Ahmet Paşa'yı** bizde ilk kasîde şairi olarak takdim ederler.”⁷

Kasîde şairleri için kasîde-perdâz, kasîde-serâ, kasîde-gû tâbirleri kullanılır. Kasîde tarzında kaleme alınan nazım türleri: tevhîd, münâcât, na't, mersiye, hicviyedir.

Kasîdeler teşbîb bölümünde ele aldıkları konuya göre adlandırılır: Allah'ın varlığını ve birliğini anlatan kasîdelere “tevhîd”, Allah'a yalvarıp yakarmak günahların bağışlanmasını niyaz için yazılanlara “münâcât”, Hz. Peygamber ve dört halife için yazılanlara “na't” adı verilir. Padişâh, sadrazam, vezir gibi devlet büyüklerini övmek için yazılanlara “medhiyye”, padişâhın tahta oturmasını kutlamak için yazılanlara “cülûsiyye”, birini yermek için yazılanlara ise “hicviyye” denir. Şairler, övdükleri kişi ile ilgili anlattıkları bir olayın tarihini de verirlerse, buna da “tarih kasîdesi” adı verilir.

⁷ Mehmet Çavuşoğlu, “**Kasîde**”, TDD, 1986, sy. 41, s.19.

Bahardan bahseden kasîdelere bahariyye (Rebiyye), kıştan bahseden kasîdelere şitâiyye adı verilir. Şehirleri anlatan kasîdeler İstanbuliyye ve Bağdadiyye; çiçek ve hayvanları elen alan kasîdeler sünbüliyye ve rahşiyiyye; belli bir yaşam kesitini anlatan kasîdeler hamamiyye, sûriyye, kudûmiyye, cülûsiyye, fethiyye, sulhiyye ve istikbâliyye; belirli zaman kesitini anlatan kasîdeler ramazaniyye, nevrûziyye, temmûziyye, ıydiyye şeklinde adlandırılır.

Bir de kasîdenin redifine göre adlandırılması durumu vardır. Redifi “gül” olan gül kasîdesi (verdiyye); redifi “güneş” olan kasîdeler güneş kasîdesi (şemsiyye); “sünbül” olanlar da sünbül kasîdesi (sünbüliyye) olarak isimlendirilir.

Türk edebiyatında redifi ile meşhur olup adlandırılan “su, hançer, sâbâ, kalem, sözüm” redifli kasîdeler de vardır.

Ali Şir Nevâî'nin Türkçe dîvanlarındaki gazelleri 32 harf üzeri tertip edilmiştir. Her harfe ait gazel sıralanırken de Allah Teâlâ'ya hamd ve Peygamber aleyhisselâma na‘t olan şiirler ilk sıraya alınmıştır.⁸

Kasîdeler, yazıldıkları devrin insanların yönetici ve büyüklere karşı bakış açılarını, onları nasıl gördüklerini ve onlara nasıl hitap ettiklerini göstermesi bakımından da kültür tarihimize ışık tutan önemli eserlerdendir.⁹

⁸ Cemâl Aksu, **Ali Şir Nevâî'nin Türkçe Divanlarında Kullanılan Nazım Şekilleri**, VII. Milletlerarası Türkoloji Kongresi 30 Eylül-4 Ekim 2013, İstanbul 2014, s.32.

⁹ Ali Yılmaz, **Kanuni Sultan Süleyman'a Yazılan Kasîdeler**, KBY., Ankara 1996.

1.2. Na‘t

1.2.1.Na‘t Kelimesinin Lügât ve Edebî Manası

Arapça bir kelime olan na‘t, fa‘l bâbından türemiş bir sözcüktür. “Na‘t” Arapça’da, ‘tavsîf etmek’ manasına masdar, ‘sıfat’ ve ‘vasıf’ manasına da isim olarak kullanılır; aynı şekilde Arap gramerinde de sıfata, ‘na‘t’; mevsûfa, ‘men‘ut’ denmektedir.¹⁰

Hız Muhammed’in niteliklerini övmek, O’ndan şefaât dilemek amacıyla yazılan kasîde¹¹: ”Medîh ve senâ ederek, vasıflarını göstererek bir şeyi anlatmak, Peygamberimiz Aleyhisselâtu Vesselâmı medhederek yazılan kasîde¹², bir şeyi medhederek anlatma, vasıflandırma, Hz. Muhammed’i (as) övmek üzere yazılmış şiirler¹³, Dîvan edebiyatında bilhassa Hazreti Peygamber ve Çâr Yâr Hazerâtı ile Cenâb-ı Ali vasfında yazılan manzumelerdir.¹⁴ olarak açıklanabilir.

Edebî bir terim olarakna‘t; Hz. Peygamber’in medhini konu edinen, O’nu övmek amacıyla manzum veya mensur olarak yazılan bir türün adıdır fakat na‘tler ekseriyetle manzum olarak kaleme alınır. Burada dikkate şâyân bir durum mevzubahistir:Klasik edebiyatta ölen kimselerin ardından onları övmek ve yâd etmek için yazılan türe “mersiye” veya “ağıt” denilirken; Hz Peygamber ‘i öven yazılar ise O’nun muhabbetinin ve varlığının devam ettiğini gösteren O’na münhasır bir ad olarak “na‘t” adını almıştır. Dünya edebiyatında bu şekilde bir şâhsa ait hiçbir edebî tür yoktur, Allah Resûlü (sav) müstesnâ. Bu, sadece O’na ve O’nunla ilgili birkaç özel duruma ait kullanılan bir kavramdır. Aslında bu gerçek, Allah Rasûlü’nün (AS) Evs ibni Evs (ra)’den rivâyet edilen hadislerinde de şöyle hayat bulur:

¹⁰ M.Esad Coşan,“ **Türk Edebiyatında Na’tlar**”, Hakses (Hicret özel sayısı), XV/177-178, Ankara 1979, s. 37-39.

¹¹**Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2009, s 1449.

¹² Abdullah Yeğîn, **İslâmî İlmî Edebî Yeni Lügât**, Yeni Asya Yay., İstanbul 1975, s.532.

¹³ Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügât**, Ankara 2009, s. 809.

¹⁴ Tâhirü’l-Mevlevî, **Edebiyat Lügâtı**, Enderûn Kitâbevi, İstanbul 1994, s.113.

“Günlerinizin en faziletlisi cuma günüdür. Bu sebeple o gün bana çokça salât-ü selâm getiriniz; zirâ sizin salât-ü selâmlarınız bana sunulur” buyurunca, ashâb-ı kiram:

Yâ Resûlallah! Vefât ettiğin ve Sen’den hiçbir eser kalmadığı zaman salât-ü selâmlarımız Sana nasıl sunulur? diye sordular,

Bunun üzerine Peygamber (as):

”Allah Teâla peygamberlerin bedenlerini çürütmeyi toprağa haram kıldı” buyurdu.¹⁵

Yine Ebû Hureyre’den rivâyet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurdu:

Bir kimse bana sâlât-ü selâm getirdiği zaman, onun selâmını almam için Allah Teâlâ bana ruhumu iâde eder.¹⁶

1.2.2.Arap Edebiyatında Na‘t

Allah Resûlü’ne yazılan ilk na‘t, O’ndan yedi asır önce yazılmıştır.Hz. Peygamberin geleceği haberini alan ve O’ndan asırlar önce yaşayan **Es‘âd Ebu Kerîb el-Himyerî**, Hz. Peygamber’e ilk na‘ti yazarak Allah Resûlü tarafından ehl-i tevhîd olarak iltifât görmüştür.¹⁷

Hiz. Peygamber’e (as) duyulan bu derin muhabbet:”Nur-i Muhammedî, Livâ-yı Hamd’ in sahibi ve Levlâke sırrının muhatabı” olmasıyla açıklanabilir.

“*Nur-ı Muhammedî*”:

Hiz. Muhammed’in nuru demektir.Buna “Hakikat-i Muhammediyye” de denir.Allah’ın yarattığı ilk şey Peygamber (sav)’in nurudur. Diğer bütün varlıklar, O’nun nurundan yaratılmıştır.¹⁸

¹⁵ Ebu Dâvûd, Salât 201, Vitir 26.

¹⁶ Ebu Dâvûd, Menâsik 96.

¹⁷ Emine Yeniterzi, “*Divan Şiirinde Na‘t*”, TDVY, Ankara 1993, s.4.

¹⁸ İsmail Hakkı Bursevî, **İlâhi İsimler**, Haz. Selim Çakıroğlu, Sûfi Kitap, İstanbul 2008, s.256.

Hak Teâlâ'nın ilk mevcudiyet olarak idare ettiği şey izlerin feleğidir. Bu duman (ama') içinde sâdik ruhların suretleri saklıdır. İşte bundan da İlâhi kalem her şeyi bilen ve yazan ve feyz verici haberleri veren birinci akıldır. İşte bu haktan doğmuş olan "Hakikât-i Muhammediye"dir. O güzellikler ve işaretler ehlinin adaletidir. Keşifler ehline göre O (sav) külli ve umûmî olan kudsî ruhdur. Hak Teâlâ O'na âlim, hâfız ve tam olarak kendisine bekâ vermiştir. Ve yine O'na kudreti feyzi ve her türlü ilmi ve her türlü iradeyi vermiştir. O (sav) İlâhi adlarla bir seviyededir.¹⁹

"Hazret-i Peygamber -sallallahu 'aleyhi ve sellem-nûruyla Hazret-i Âdem'den önce, cismaniyetiyle bütün peygamberlerden sonra zuhûr etmekle, nübüvvet takviminin ilk ve son yaprağı olmuştur. Yâni risâlet takvimi, varlığın ilki olan Nûr-i Muhammedî ile başlamış, son yaprağı da 'Cismâniyet-i Muhammedî' ile nihâyet bulmuştur. Dolayısıyla O, zaman itibâriyle son, yaratılış itibâriyle ilk peygamberdir. Bütün mevcûdâtın varlık sâikı, Nûr-i Muhammedî olduğundan, Cenâb-ı Hak Hazret-i Peygamber'i "Habîbim" hitabına mazhar olacak bir liyâkâtte yaşatmıştır. Rabbimiz, O'nun müstesnâ ve mûtenâ hayatını zâhiren ve bâtinen en güzel bir şekilde terbiye ederek, bütün insanlığa bir armağan olarak lutfetmiştir."²⁰

"Hz. Âdem'in nâm ve nişânı yokken, dünya ve âhiretin adı ve şânı anılmazken, Peygamber (s.a) in pâk olan nûru yaratılmıştı. İki cihânın başlangıcına sebep O olmuştur. Sûret âlemine sonra gelmiştir fakat mânâ âleminde (ilmî sûretlerde) her varlıktan öncedir. O 'Nûr-i Muhammedî' vücûda gelmeseydi, bütün âlem ademde (yoklukta) kalırdı."²¹

"Mevcûdâtın varlık sâikı, hilkâtte ilk olan Nûr-i Muhammedî'ye, O'nu yaradanın muhabbetidir. Bu sebeple bütün kâinât, yaratılıştaki ilk olan, Nûr-i Muhammedî'nin şerefine ve O'na bir mazruf olmak üzere hakedilmiştir. Nûr-i Muhammedî'ye mazrûf olan bu kâinâtın ilâhî lütûflara nâil ve muhatap olmak yönünden zirvesi insandır. İnsanlık manzûmesinin zirvesi de vücûd-ı

¹⁹ Muhyiddin-i Arabî, **Fütuhat-ı Mekkiye**, terc. Selahaddin Alpay, Sâdâ Yayınevi, İstanbul 1971, s.386.

²⁰ Osman Nûri Topbaş, **İmandan İhsana Tasavvuf**, Erkam Yay., İstanbul 2002, s.14.

²¹ Selçuk Eraydın, **Tasavvuf ve Tarikatlar**, MÜİFY., İstanbul 1994, s.104.

Muhammedî'dir. O insan ki, bu koskoca kainatın yelpâze misali, içine dürülüp meknûz bulunduğu minyatür bir âlemdir.²²

“İşte “Hakikât-i Muhammediye” her taayyünün ilki olarak, bütün varlıkların hakikâtlerini ihtiva eder. Onun üstünde hiçbir isim ve sıfatla sıfatlanmış olmayan “Zât” vardır ki, bütün taayyünlerden münezzehtir (lâ-taayyün).”²³

“Görünüşte büyük bir âlem (âlem-i kebir) olan kâinât; yine zâhirde küçük âlem (âlem-i sağîr olan) peygamber'in (as) cisminin hakikâtinden ve ruhundan meydana gelmiştir.”Hakikât-i Muhammediyye” kainât ağacının çekirdeği mesâbesindedir. Çekirdek bu ağacın başlangıcı, meyvesi de kemâlâtının neticesi, yani hâtemidir.”²⁴

“Livâ-yı Hamd Sancağı”:

“Evliyalarla beraber Hz. Âdem'den' (as) son evliyâya kadar, gelmiş geçmiş evliyâların başında “Livâ-yı Muhammedî”nin altında ve O'na tâbi olarak haşrolur.Kıyamet gününde hiçbir peygamberin tâbi olacağı bir peygamber yoktur, ancak bu istisnâ ve temâyüz Peygamberimiz Hazretlerine ki, O'na tâbi olan İsa ve İlyas (as) ile birlikte haşır olacaklardır.Zaten o durakta Âdem'den (as) kendisine kadar olanların bütünü, kendi bayrağının altında bulunacaklardır.Bu O'nun “Umumî Livâsı”dır. Bizler ve her birimizde ayrıca özel bayrağının altında toplanacağız. Bundan anlaşılıyor ki ahiret gününde haşırda yüce peygamberimizin iki sancağı görülecek: biri Livâ-yı umûmî, diğeri Livâ-yı husûsî.”²⁵

²² Osman Nûri Topbaş, **İmandan İhsana Tasavvuf**, Erkam Yay., İstanbul 2002, s.19.

²³ Eraydın, **a.g.e.**, s. 101.

²⁴ Eraydın, **a.g.e.**, s. 99.

²⁵ Muhyiddin-i Arabî, **a.g.e.**, s.80.

“Levlâke” sırrı:

“Levlâke Levlâk vemâ halâktü'l eflâk” yani: Habîbim, Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım, hadîs-i kudsîsi muktezâsınca, yer ve gökler, O Habîb-i İlâhî'nin yüzü suyuna yaratılmıştır.²⁶

O, İlâhî emirlerin zuhur mahalli, varlıkların başlangıç sebebidir.'Sen olmasaydın, Sen olmasaydın bu felekleri yaratmazdım (Levlâke Levlâk vemâ halâktü'l eflâk) tarzındaki kudsî hadis, İslam Türk Edebiyatı şairlerinin ortak malzemesi olmuştur.²⁷Na't-ı şeriflerde yer alan ve bu kudsî hadisi ihtivâ eden beyitler bu çalışmada inceleme kısmında verilmiştir.

Allah Rasûlü'nün bu kadar çok sevilmesine ve övülmesine insanları sevkeden, Allah'ın O'na bizzat muhabbeti ve O'nu medhetmesidir ve ayrıca-yukarıda da hakikâti ifade edilmeye çalışılan- yaradılan ilk nurun (Nur-i Muhammedî), “Levlâke” sırrının ve -şefaahat bahsinde geçen- şefaahat yetkisinin (Makâm-ı Mahmûd) yegâne sahibi olmasıdır.

Bilinmelidir ki, Allah'a muhabbet deryasına götürecek olan yegâne rahmet ve muhabbet pınarı, Hazret-i Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'dir. Öyle ki Hazret-i Peygamber -sallal'ahu 'aleyhi ve sellem-'e muhabbet, Allah'a muhabbet; O'na itaat Allah'a itaat; O'na isyan ise Allah'a isyan mahiyetindedir.Zirââyet-i Kerime'de şöyle buyrulur:

“De ki eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın.Allah son derece bağışlayıcı ve esirgeyicidir.”²⁸

Kim Rasûle itaat ederse Allah'a itaat etmiş demektir.²⁹

²⁶ Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, **Şerh-i Mesnevî**, 12 c., Şamil Yay., s.260.

²⁷ Eraydın, **a.g.e.**, s. 96.

²⁸ Al-i İmran 3/31.

²⁹ Nisa 4/80.

Peygamber'in (as) annesi Hazret-i Âmine (ra) vefât ederken Hz. Peygamber'e (as) söylediği şu birkaç değerli söz, bu aileden Hz. Peygamber'e (as) yazılan ilk na't-ı şerif kabul edilebilir:

Ma'sum çocuk!

Seni Vedia-i İlâhî olarak bırakıp gidiyorum,

Rabbim Seni mes'ûd ve mebrûk buyursun!

Vâlidenin gaybûbetiyle me'yûs olma!

Ey bir ru'yânın kurbanı olacakken

Lûtf-i İlâhî sâyesinde, fîdye-i necât ile

Pençe-i cellâd-ı ecelden yakayı kurtaran

Abdullah'ın o ma'sûm yavrusu!

Eğer düşlerim doğru çıkacak olursa

Sen bütün ins ü cinne gönderilecek bir peygambersin!

Helâl ve harâmı bildirmeye,

Bütün hakîkâtleri çerçevelemeye

Ve ceddin İbrâhim 'aleyhisselâmın dîni

İslâmiyeti ihyâya me'mûrsun!

Çünkü Allah İbrâhim 'aleyhisselâm gibi Seni de,

Putlardan ve puta tapanlara uymaktan korumuştur!

Her yaşayan ölü,

Her yeni eskir,

Her yaşlı göçer,

Ben de öleceğim.

Fakat Senin gibi temiz

Bir vekil bırakacağım için

Adım asla ölmeyecek!³⁰

³⁰ Dr.Abdullah Öztemiz Hacıtâhiroğlu, **Hazreti Peygambere Şiirler Antolojisi (Na'tlar)**, İstanbul 1966, s. 12.

“Bir diğerk na‘t yazarı A‘şa‘nın medhiyyesi ise farklı olarak Peygamberimizden dünyalık menfaat talep etmek için yazılmış; nitekim Ebu Süfyan bunu haber alınca ona yüz deve vererek yolundan çevirmiştir. O da vazgeçip dönmüş ve o yıl vefât etmiştir.”³¹

Ashab-ı Kirâm‘dan **Ka‘b Bin Zühayr**‘in yazdığı ve Hz. Peygamber‘e (as) bizzat sunduğu “*Bâned-Suâd* (Sevgilim Uzaklaştı)” diye başlayan kasîdeye de “*Kasîde-i Bürde*” denilmiştir. O kasîdenin kendisine takdimi üzerine de Resûlullah(sav) sırtlarındaki hırkayı çıkarıp Ka‘b Bin Zühayr‘e vermişlerdir.³² Aynı hırka günümüze kadar korunabilmiş olup halen İstanbul Topkapı Sarayı Hırka-i Saadet Dairesi‘nde bulunan ve ziyarete açık olan hırkadır. Ka‘b bin Zühayr, müslüman olan kardeşini bir şiirle hicvedince bütün kavimler tarafından tardedilmiştir. Kardeşi tek kurtuluşun Hz Peygamber‘e sığınmakla ve affedilmekle mümkün olacağını söyleyince de işte o meşhur “**Bâned Suâd**” adlı kasîdesini yazıp Rasûlullah‘ın (as) önünde sununca Hz.Peygamber onu hem affetmiş hem de kendisine hırka (bürde) hediye etmiştir.³³

*Suâd benden uzaklaştı, bugün kalbim hasta;
O‘nun izinde ayağı bağlı bir esir durumunda
Suâd yok artık, ayrılık günü kabilesiyle göç ederken
Sürmeli gözleriyle ağlayan bir ceylân gibiydi.
Dışlerindeki ıslaklık temiz pınar suyu ile karışıktır,
Çakıllı geniş vadilerden kuşluk vakti inen.
O suyu bulandıracak şeyleri rüzgâr savurur,
O vadiyi gece yağmurunun suyu doldurmuştur.
Sen ona dostça ikram et eğer sözünde durur,
Vaadini yerine getirir, ya da öğüt kabul ederse.
Öyle bir sevgili ki onun mayası yoğrulmuştur;*

³¹ Yeniterzi, a.g.e., s.5.

³² Yeniterzi, a.g.e., s.63.

³³ Yeniterzi, a.g.e., s.5.

*Acı çektirmekle, yalan ve sözünden dönmekle.
O'nun sözleri Urkûb isimli yalancıya mesel olmuştur,
Hiçbir vaad ve sözü yoktur ki boş çıkmasın.
Sevgisinin dâimi olmasını umar ve beklerim,
Ama yine de onun vuslatından ümidim yok,
Onun verdiği sözü tutacağını zannetmek,
Kalburun su tutacağına inanmak gibi muhâl.
Onun vaad ve temennileri seni aldatmasın,
Çünkü boş temenniler ve düşler aldattıcıdır.
Suâd şimdi öyle bir yerde geceledi ki oraya
Ancak soylu yürük dişi develer ulaşabilir.
Onun bulunduğu yere varabilmek için,
İri cüsseli yorulmak bilmez develer gerekir.
O devenin gerdanı kalın ayakları kuvvetli,
Yapısı i'tibâriyle damızlık develerden üstün olmalı.
Dağ gibi heybetli, kardeşi ile babası,
Amcası ile dayısı aynı kandan ve çevik olmalı.³⁴*

”Ka‘b’ın medhiyyesinde de dinî motiflerden çok, câhiliyye motiflerinin bulunması garip karşılanmamalıdır. Çünkü Ka‘b bu medhiyyeyi hazırladığında herşeyden önce İslâmiyet’i içine sindirememişti. Ayrıca bir kaçağın ölüm korkusu ve kurtulma heyecanını da hesaba katmalıdır. Zira bu kasîdeyi öncelikle canını kurtarmak için yazmıştır. Bütün bunlara rağmen bu medhiyye İslam edebiyatlarında bir çığır açmış, Kasîde-i Bürde’nin şerhleri, nazîreleri, tahmisleri ve taştirleri yapılmıştır. Türkçe, Farsça ve Urduca’ya defalarca tercüme edilmiş; Freitag Latince’ye, Nöldeke Almanca’ya, Rene Basset de Fransızca’ya çevirmişlerdir.”³⁵

Asr-ı saadette Peygamber şairi diye nâm salmış olan **Hassan bin Sâbit**, müşrikleri hicvetmesi ile meşhurdur ve sâmîmi, içten güçlü bir dili vardır. Hz. Peygamber’i (as) övdüğü birçok medhiyyesi mevcut olan Hassan bin Sâbit’in en

³⁴ Hasan Kâmil Yılmaz, **El-Lûmâ**, Altınoluk Yay., İstanbul 1996, s. 268.

³⁵ Yeniterzi, **a.g.e.**, s.6.

meşhur ve başarılı medhiyesi, Allah Resûlünü (sav) övüp Ebu Süfyân'ı yediği “*Hemziyye*” adlı kasidesidir. Ayrıca Hicret hadisesinin anlatıldığı bir medhiyesi ile Hz. Peygamber'in (as) rûhî ve fizikî güzelliğinin anlatıldığı “*Dâliyye*” adlı bir medhiyesi daha mevcuttur.³⁶

Yine Hazret-i Peygamber'in Medine'ye hicretinde tüm Medine halkının bir ağızdan irticâlen söylediği gönül dolusu sözler de bu türe örnek gösterilebilir:

*Ay doğdu üzerimize
Vedâ tepelerinden
Şükür gerekti bizlere
Allah'a dâvetinden.
Sen güneşsin, Sen ay'sın
Sen nûr üstüne nûrsun,
Sen süreyyâ ışığı'sın
Ey sevgili ey Resûl.
Ey bizden seçilen elçi
Yüce bir dâvetle geldin
Sen bu şehre şeref verdin
Ey sevgili hoş geldin.
Ey Resûl Sana söz verdik
Doğruluktan ayrılmayız
Sen ey esenlik yıldızı
Senin sevginle doluyuz.³⁷*

Peygamber şairi diye meşhur **Abdullah İbn Revâha** ise, Hz. Peygamber'in “Şüphesiz kardeşiniz bâtil söz söylemez.”³⁸ iltifâtına mazhar olan, sonra da Mûte Savaşı'nda şehitlik mertebesini erişen bir sahâbedir.

³⁶ Yeniterzi, **a.g.e.**, s.7.

³⁷ Ali Himmet Berkî-Osman Keskinoglu, **Hâtemü'l-Enbiyâ Hz. Muhammed ve Hayatı**, 11. bsk., Ankara 1986, s.193.

³⁸ Sahih-i Buhârî, 6.c, s.127.

H.z.Ali (ra), Allah Rasûlü'nü çocukluğundan beri en iyi tanıyan bir üstün sahâbi olarak günlük hayatta bile kafiyeli olan konuşma üslûbunu; dünyanın Hz. Peygamber'den önce ve sonraki durumunu ve hilyesini secili bir medhiye ile anlatarak ortaya koymuştur.³⁹

H.z. Fâtıma'nın (ra), Hz. Peygamber'in (as) irtihâli üzerine söylediği mersiye O'na olan derin muhabbetinin duygulu coşkunuğu ile doludur:

Tahammül kalmadı sabrım tükendi

Resûller Sultanı göçtükten beri

Ey göz yaşlarının yıkılsın bendi

Aksın kanın bir şey kalmasın geri

Nerdesin Ey Allah Resûlü nerde

Çaresizler yasta, yetim kederde,

Ağlar sana dağlar, kurtlar ve kuşlar,

Ağlar sana gökler, toprak ve taşlar,

Ağlar sana Ma'ser, Hacûn ve Rükûn ey Yâr,

Ağlar sana ey Cân, Mekke, her diyâr,

Ağlar sana İslam, çok garip kaldı,

Ağlar, hasret onu gurbete saldı.

Görseydin, ah, senin nur mimberini:

Bir karanlık sardı ışık yerini.

Bir dağdın sağlığında gölgesinde uyuduğum

Şimdi beni kızgın güneş altında kodun, çıplak, yalnız.

Yaşarken sen, korunan bir komşuydum yanında;

Gittin, şimdi güç kalmadı yavrunun kanadında

Bir köşeye sindim sessiz, çaresiz;

En güçlü silahım ve atım yok oldu.

---

³⁹ Yeniterzi, a.g.e., s.9.

*Gördüm ölümünü süvarimin, yalnız bıraktı beni,
Nâmertler basıyor işte yaralarımın üstüne.⁴⁰*

Asr-ı Saadet'te Hazret-i Peygamber'in (as) medhiyesi tarzında bir şiir de İbn-i Abbas'a aittir. Bazı hadislerle istinâden **İbn-i Abbas**'ın (ra): "Yâ Resûlallah; Seni medhetmek, övmek istiyorum." demesi, Hz. Peygamber'in de cevâben: "Söyle, Allah ağzını dağıtmasın." ifâdesi üzerine İbn-i Abbâs'ın aşağıdaki nesri söylediği rivâyet edilir:

*"Ey Resûl-i Müctebâ, cennette Âdem ile Havva ağaçların yapraklarıyla bedenlerini örttükleri zaman, Sen cennetteki ağaçlığın gölgesinde tahtta oturuyordun.
Sonra yeryüzüne indin; fakat, henüz beşerî kılık ve kıyâfete bürünmemiş, bir çiğnem et ve kan pıhtısı hâline de girmemiştin.
Nuh'un kavmi, taptığı Nesr adındaki putla beraber amansız tufanın dalgaları arasında kaybolduğu zaman, Sen bir nutfe olarak Nuh'un gemisine biniyordun.
Bu dünyada nesiller ve batınlar birbirini tâkip ettikçe, Sen temiz bir sulbden övülmeye lââyık bir rahme intikâl etmekteydin.
Öyle bir halde ki, yüce sülâlen şan ve şerefle çepeçevre oldu. Bütün zirve ve şâhikalar o ululuğun çok aşağısında kaldılar.
Sen zuhur edince, yeryüzünü nûra garkettin. Ufuk, Peygamberlik güneşinin hidâyetiyle aydınlandı.
Biz ise bu ziyânın, bu nurun gösterdiği sırât-ı müstakimîn ortasında yüzüyoruz.
Yedi kat göğe urûc edip, orada müntehi oldu. Yüce Allah'ı taht-ı nezâretinde seyr edip, orada taht-nişîn oldun.⁴¹*

Asr-ı saadette na'tin ilk örneklerini **A'sâ, Hassan bin Sâbit, Ka'b ibni Mâlik, Abdullah ibni Revahâ, Ka'b bin Züheyr** ve bir peygamber şairi olarak meşhur olan **Âmir bin Sinâni'l Ekvâ** ve **Enceşe** adlı şairler vermiştir.⁴²

⁴⁰ Yaşar Nuri Öztürk, **Asr-ı Saadetin Büyük Kadınları**, Yeni Boyut Yay., İstanbul 1990, s.175-176

⁴¹ Yeniterzi, **a.g.e.**, s.8.

⁴² Yeniterzi, **a.g.e.**, s.56.

Tabiîn döneminde de medhiyeler yazılmıştır, bunların en önemlileri şunlardır: **Ferazdâk** (*Mîmiyye kasîdesi*), **Kümmeyt bin Zeyde'l-Esedî** (*Hâşemiyyât kasîdesi*), **Dağbel** (*Tâiyye kasîdesi*), **Mihyâre'd-Deylemî**, **Eş-Şerîfü'r-Radiy ve Muhammed b. Saîd el-Busîrî**.⁴³

El-Busîrî, meşhur *Kasîde-i Bürde*'nin şairidir. Kasîde-i Bürde'nin esas ismi "*El-Kevâkibü'd-Dürriyye fî medh-i Hayri'l-beriyye*"dir.Hz. Peygamber (as), **Busîrî**'ye bir hırka hediye ettiği için "*Kasîde-i Bürde*" denilmiştir. Ayrıca, bu kasîde sebebiyle Resûlullah (sav) kendisine iltifât edip hasta azalarını meshederek şifâya kavuşmalarına sebep olduğu için "*Kasîde-i Bür'e*" de denilmektedir.⁴⁴"Müslümanlar arasında bu kasîdenin kerâmetine inanılmış, muska olarak yazılmış ve cenâze defnederken okunması âdet olmuştur."⁴⁵ Felçli ağır bir hasta iken Peygamber'e (sav) yazdığı -aşağıda bir kısmı alınan- kasîdesi hasebiyle **İmam Busîrî**'nin sağlığına kavuştuğu rivayet edilir:

"Muhammed (sav) iki cihân serveri, insanların ve cinlerin ulusu, Arapların ve Arap olmayanların, bütûn milletlerin efendisidir.

Peygamberimiz tebliğ'e me'mûr oldukları şeyleri emreder ve kötülüklerden de nehyeder. Evet veya hayır demek hususunda O'dan daha doğru hareket eden bulunmaz.

O, Allah'ın sevgilisidir ki, içine düşülen her belâdan kurtulmak için O'nun şefaati umulur.

O, insanları Allah'a dâvet etmektedir, O'na sarılanlar, hiçbir vakit kopmayacak sağlam bir bağa tutunmuş olurlar.

⁴³ Yeniterzi, a.g.e., s.9.

⁴⁴ Ali Budak-Ali Belbağı, **Kâinatın Efendisine Na't Antolojisi**, Zaman kitap, İstanbul 2004, s 111.

⁴⁵ **DIA**, Bürde Mad. C:II, s.837.

Hilkâtça ve ahlakça bütün peygamberlerden üstündür. İlim ve kerem itibâriyle bunlar O'na yaklaşamazlar.

Peygamberlerin hepsi Resûlullah'ın irfân deryasından bir avuç ve O'nun kereminden bir yudum almak ile tefeyyüz etmişlerdir.

O'nların hepsi O'nun huzurunda mevkilerine göre ilmin bir noktası veya hikmetin bir harekesi olarak yer almışlardır.

Ma'na ve sûret, zâhir ve bâtin i'tibâriyle kemâlât sahibi olan Resûl-i Ekrem, latîf olan yaratıcı tarafından, Habîb olarak seçilmiştir.⁴⁶

Arap edebiyatında; özellikle tabiîn neslinden sonra, Allah Rasûlü ve O'nun ehl-i beytine muhabbet tarzında medhiyeler yazılmış ve bu tür, hicrî dördüncü asır ile beraber gelenekselleşen yapısına tam anlamıyla bu dönemde kavuşmuştur.

1.2.3.Fars Edebiyatında Na't

İran edebiyatında, “sitâyiş” adı altında geçen na'tlar, Fars edebiyatında naat türünün en güzel örneklerini, **Molla Câmi** (Dîvan), **Feridüddin Attâr**, **Sâdi-i Şirâzî** (Bostan ve Gülistan), **Hâkim Senâyî** (Dîvan), **Emir Hüsrev-i Dihlevî** (Dîvan-ı Gurratü'l-Kemâl, Mir'âtü's-Safâ Kasîdesi) ve aslen Türk olan **Genceli Nizâmî** ile vermiştir.⁴⁷

⁴⁶ Ali Himmet Berkî-Osman Keskinoglu, **Hazreti Muhammed ve Hayatı**, AÜB, 1996, s.197

⁴⁷ Yeniterzi, **a.g.e.**, s.12.

1.3.Türk Edebiyatında Na‘t

“Gerçek şu ki; her türlü noksan sıfatlardan münezzehe olan Allah’a hamd (için yazılmış kaside)nin şâh beytine kafiye olarak öyle bir sultanın övgüsü yakışır ki; mucizevi parmağının harika kalemi gök sayfasındaki ay’ın pençesini ikiye bölerek mucizeler zinciri nazmının matlainın iki mısraı yapmıştır. Rabbanî övgü manzumesine redif olarak, öyle bir padişâh için söylenen sâlât ve selâm yakışır ki; o padişâhın resûllüğünü tasdik, imanın aslındandır ve tıpkı şiirin ikinci mısraının birinci mısraı tamamladığı gibi, tevhidin şehâdetini tamamlamaktadır.”⁴⁸

Allah Rasûlü’nün (as) bu kadar çok sevilmesine ve övülmesine insanları sevkeden, Allah’ın O’na bizzat muhabbeti ve O’nu medhetmesidir.

“Na‘tlarda Hz. Peygamber’e (sav) karşı duyulan muhabbet, sevgi ve saygı dile getirilir.O beşeriyetin en hayırlısıdır.Âlem O’nun nuru ile aydınlanmıştır.Hiç kimse Allah’a yaklaşımda O’nun ulaştığı makama erememiştir.Hz. Peygamber’in (sav) çeşitli meziyetleri, bütün güzel sıfatları, doğduğu zaman meydana gelen harikulâde hadiselerden de bahsedilir. Hz. Peygamber’in (sav) peygamberlikten sonraki hayatı, Mekke ve Medine şehirlerinde müşriklerle yaptığı mücadele, bu süre zarfında gösterdiği mucizeler anlatılır.Uzunca olan na‘tların hemen hepsinde müşterek olarak zikredilen mucize Şakku’l-kamer’dir.”⁴⁹

“Her ne kadar na‘t tabiri; diğer peygamberler, Hülefâ-yı Râşidîn, sahâbe-i güzîn, Mevlânâ ve benzerleri için kullanılmışsa da daha çok Hz. Peygamber medhinde ve vafında yazılan ve O’na olan sonsuz sevgiyi dile getiren şiirlere denilmiştir. Bunlar mürettep eserlerin başında bir veya daha fazla olarak münâcâtlardan sonra yer almakla birlikte dîvan içinde herhangi bir gazel, na‘t nev’inden olabildiği gibi müstakillen de pekçok na‘tler ve ilâhiler yazılmış ve bestelenmiştir.”⁵⁰

⁴⁸ Muhammed Nur Doğan, **Fuzûlî’nin Poetikası**, Ötüken Yay., İstanbul 2002, s.90-91.

⁴⁹ Necla Pekolcay-Selçuk Eraydın vd., **İslami Türk Edebiyatında Şekil ve Nev’ilere Giriş**, Kitabevi Yay., İstanbul 1996, s.157.

⁵⁰ Âmil Çelebioğlu, **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, MEB, İstanbul 1998, s.357.

“Manzum na‘tların bazılarının sonlarına doğru, dört halifenin, ashabın ileri gelenlerinin Hz. Ali ahfadının hususiyetleri anlatılır.Miraciyelerde bilhassa işlenen Mirac hadisesi na‘tların bazılarında, o da muhtasar olarak zikredilmiştir.En sonda şair, Peygamberimizin şefaatine sığınır.Şiir, sâlât ve selâm ile sona erer.Na‘tlarda âyetler ve âyetlere telmihler fazladır.Na‘tlarda mevcut hadislerin bir kısmını, muhaddisler nezdinde mevzû veya zayıf addedilen hadisler teşkil etmektedir.Bilhassa mutasavvıf şairlerin ekserisi eserlerinde bu gibi hadisleri zikretmişlerdir; fakat sahîh hadisler de geniş bir yer tutmaktadır.”⁵¹

Na‘tler Peygamber’e (as) münhasıran yazılmış eserler olsa da diğer peygamberler, O’nun dört büyük dostu (Çâr yâr-ı güzîn), tarikat pîrleri, Aşere-i mübeşşere, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin, Hz. Abbas, Ebû Hanîfe, İmam Buhârî, Abdülkâdir Geylânî gibi sâir zevât için de na‘t başlığı altında eserler vücûda getirilmiştir: Mesela Hulefâ-yı Râşidin için yazılanlara Na‘t-ı Çâr-Yâr, Na‘t-ı Hazreti Ali, Na‘t-ı Hazreti Mevlânâ, gibi.

Na‘t yazmakla şöhret kazanmış edebiyatçılara ”na‘t-gû”, tekkelerde ve cuma günleri na‘t okuyan hânendelere “na‘t-hân” adı verilir.

Mensur eserlerin mukaddimelerinde sâlvele ile beraber bazen birkaç beyit bazen de başlı başına bir na‘tten oluşan bölümler mevcuttur. Dîvan ve mesnevilerde ise tevhîd ve münâcâttan sonra na‘t bulunması vazgeçilmez bir unsurdur. Hatta bazı dîvanlar doğrudan na‘tle başlamıştır. Bu tezde de na‘ti geçce Tâcizâde Câfer Çelebi ve Yahyâ Bey’in dîvanları doğrudan na‘tle başlayan eserlerdir.

Türk Edebiyatında ilk na‘t örneği, **Yusuf Has Hacıp**’in *Kutadgu Bilig* adlı eserinde on beş beyitten oluşan na‘tıdır.Daha sonra sırayla beş beyitlik na‘tıyla **Edip Ahmet Yükneki**’nin *Atabetü’l-Hakâyık*’ında ve **Hoca Ahmet Yesevî**’nin *Divân Hikmet*’inde görülür. Yine Yesevî dervişlerinden **Azîm Hâce** ve **Hâlis**, istişfâ ve

⁵¹ Neclâ Pekolcay-Selçuk Eraydın, **İslami Türk Edebiyatı**, İrfan Yay., İstanbul, s.152.

istimdâd mahiyetinde medhiyeler yazmışlardır. Çağatay edebiyatında akla ilk gelen zirve şair **Ali Şir Nevâî** ise dîvanında, mesnevilerinde ve mensur eserlerinde de yazdığı birçok na‘t sebebiyle “na‘t şairi” olarak yâdedilmiştir. Çağatay edebiyatında **Haydar Tilbe, Mevlânâ Lütfî, Seydi Ahmed Mirzâ, Gedâî, Sultan Hüseyin Mirzâ Baykara (Hüseyinî), Şeybânî Han, Ubeydullah Han (Ubeydî), Muhammed Salih** ve Hindistan’daki Türk imparatorluğunu kurucusu **Bâbü’r Şâh** ve oğlu **Kâmran Mirzâ** diğer na‘t yazan şairlerdir.⁵²

1.3.1.Halk Edebiyatında Na‘t

Anonim halk edebiyatında na‘t:

Anonim halk edebiyatı ürünlerinden bilmece, dua, ninni, destan gibi ürünlerde Allah Resûlü’nün (as) medhi yapılmıştır. Hz Peygamber’den şefaet dileme maksadıyla yazılan na‘tler ve münâcâtlar göze çarpmaktadır. Destan, hikâye, masal, türkü, atasözleri gibi türlerde de Allah Resûlü’ne (as) duyulan muhabbet dile getirilmiştir.

Ninni Muhammed’im ninni

Ninni cân Ahmed’im ninni

Danışmend Ahmed Gâzi’nin Danışmend-nâme adlı destanında sekiz beyitlik bir na‘tı vardır. **Dede Korkut Hikayeleri**’nde de na‘tler ve münâcâtlar mevcuttur.⁵³

Âşık edebiyatında na‘t:

Âşık edebiyatında na‘t, destan koşuk ve sagularla ilk olarak **Dîvanü Lügâti’t-Türk**’te karşımıza çıkar. On yedinci asırdan itibaren de Âşık edebiyatında na‘t formunda eserler verilmiştir. Bu gelenek hala günümüzde de devam etmektedir. Allah Rasûlü’nün (as) aşkı öyle cihânşümûldür ve öyle ruhlara hitap etmektedir ki **Ermeni âşıklar** bile na‘t söylemişlerdir. **Çıldırılı Âşık Şenlik ve Ermeni Âşık Şenlik** buna

⁵² Emine Yeniterzi, **Türk Edebiyatında Na‘t (Antoloji)**,TDVY, Ankara 1993, s.13.

⁵³ Yeniterzi, **a.g.e.**, s.21.

en güzel iki örnektir.Yine dünya edebiyatının en büyük şairlerinden **Goethe, Puşkin, Bismarck ve Rilke** de Hz.Peygamber'e (as) na't yazma şerefine nail olan şairlerdir.

Âşık edebiyatında na't türünde eserler verenler başta **Karacaoğlan** olmak üzere,**Âşık Ömer, Kuloğlu, Gevherî, Derdlî, Bayburtlu Zihnî, Âşık Şem'î, Erzurumlu Emrah, Seyrânî, Ermeni Âşık İzânî** sayılabilir.⁵⁴

Tasavvufî halk edebiyatında na't:

Anadolu sahasında, Türk edebiyatında ilk na't örneği, Yusuf Has Hâcib ile başlar. Daha sonra Edip Ahmet Yüknekî ve Hoca Ahmet Yesevî bu geleneği devam ettirmiştir.

On üçüncü asırdan itibaren Anadolu'da da **Yunus Emre** Türkçe, **Mevlânâ** ise Farsça na't ile bu türe çok önemli katkılarda bulunmuştur. Tasavvufî halk edebiyatı (Tekke edebiyatı) on üçüncü asırda **Yunus Emre** ile güçlü ve derin bir giriş yaparak daha sonra bu sağlam temelle birçok şaire de yol açmış ve nice güzel eserler vücuda gelmiştir.Tasavvufî Halk Edebiyatı, oldukça zenginlik arzeden dinî ürünleriyle, varlığını ilk ve en büyük temsilcisi olan **Yunus Emre**'nin peygamber sevgisiyle yazdığı şiirlerine borçludur. Yunus Emre dîvanında şiirlerin neredeyse tümüne Allah ve peygamber sevgisi dercedilmiştir ve şiirlerinin pekçoğu ilâhi olarak bestelenmiştir:

Cânım kurbân olsun Sen'in yoluna
Adı güzel kendi güzel Muhammed
Gel şefaateyle kemter kuluna
Adı güzel kendi güzel Muhammed

---

⁵⁴ Yeniterzi, a.g.e., s.23-27.

Bu alanda diğ er ş aիրler:

Aziz Mahmud Hüdâyî, Niyâzi-i Mısırî, Eş refoğ lu Rûmî, Kemâl Ümmî, Sezayi-i Gülş enî, Ş emseddin Sivâsî, Hacı Bayram-ı Vefî, Kaygusuz Abdal, Dede Ömer Rûş enî, Üftâde, Arş î, Ş âh İsmail (Hatayî), Nasûhî, Erzurumlu İbrahim Hakkı, İsmâil Hakkı Bursevî'dir.

1.3.2.Dîvan Edebiyatında Na't

Dîvan edebiyatında na't kavramı umumiyetle Hz. Peygamber (as) için yazılan şiirler olsa da Peygamberler, evliyâlar, şeyhler, halifeler için de na'tler yazılmış tır. Özellikle İran edebiyatında Hz. Ali için yazılan na'tler oldukça yekûn tutar. Klasik Türk edebiyatında ise, on dördüncü asırdan günümüze kadar birçok ş aիր dîvanlarda, mensur eserlerde ve mesnevilerde bu türe dair örnekler vermiş lerdir; hatta na't yazmayan ş aիր nerdeyse yok gibidir. Ş aիրler na't yazarken de belirli bir nazım türüyle de sınırlı kalmamış lar; kasîde, gazel, mesnevî, kıt'a, müstezad, musammâtların her türü, murabbâ ve terkib-i bendler, terci-i bendler, rubâî, tuyuğ , müfred ve mısra şeklinde na'tler vücûdâ getirmiş lerdir.

Dîvanların gazeliyyât bölümünde, gazeller kâfiyeye göre sıralanır ve her harfte sıralanan gazeller kâfiye harfi değı ş tiğ i zaman, ilk gazelin na't muhtevâsında olmasına dikkat edilir. Manzum na'tlerin bazılarında sona doğ ru ehl-i beytin, hulefâ-ı râş idînin, büyük sahabilerin ve Hz. Ali ahfadının özellikleri anlatılır. Hz. Peygamber'den ş efaat dileme (istiş fa), sonra da salât-u selâm ile son bulur.

Dîvan edebiyatında mensûr na'tlarda ilk akla gelen en önemli isim **Sinan Paş a** ve *Ma'arif-Nâme* ve *Tazarru-Nâme* adlı eserlerindeki na't-ı ş erifleridir. Mesnevilerde ise bazen birkaç beyitle bazen de yirmi-seksen beyte kadar ulaş an bir hacimle müstakil olarak yazılır. Ayrıca mesnevilerde Hz. Peygamberin (as) miracını anlatan mi'râciyeler ile mucizelerinin ele alındığı mucizât bölümleri bulunur.

On dördüncü asırda **Âşık Paşa**'nın *Gâribnâme* (1412) adlı mesnevisinde yer alan na't, bu türün Anadolu sahasında ilk örneği kabul edilir. **Şeyhoğlu Mustafa, Seyyâd Hamza, Hoca Mes'ûd, Mustafa Darîr** diğer na't yazan şairlerdir.⁵⁵

Na't yazmak sonraki devirlerde o kadar gelişip sevilmiştir ki bazı şairler sadece na'tlerden oluşan dîvanlar tertip edilmiştir. **Neccârzâde Rıza, Salâhî Uşşâkî, Seyyid Mehmed Tevfik ve Mehmet Fevzi Efendi** çoğunlukla bu türde eser vermiş şairlerdir. **Süleyman Nahîfî, Neccârzâde Rızâ, Salâhî Uşşâkî ve Nazîm**'ın dîvanları bütünüyle na'tlardan oluşur. "Nazîm'in üç ciltlik büyük na't dîvanı"⁵⁶ beş ayrı dîvandan müteşekkil tek eseridir ve baştan sona na'tlarla doludur.⁵⁷

Tekke şairi **Neccârzâde Rıza**'nın beş bölümden oluşan dîvanı da çoğunlukla na'tlerden oluşmaktadır. Bursalı **İsmail Belîğ**'in, *Seb'a-i Seyyâre* adlı eseri yedi na'tten oluşmaktadır. Sadece na'tlerden müteşekkil eser olarak karşımıza çıkan bir diğer eser de **Süleyman Nahîfî**'nin *Hilyetü'l-Envâr*'ıdır.⁵⁸ On sekizinci asırda na't şairlerinin sonuncusu olan **Salâhî Uşşâkî** ise, üç dîvandan oluşan "Divan-ı Nuû't-i Salâhî" de Arapça, Farsça ve Türkçe olmak üzere toplam 211 na'tı bulunmaktadır.⁵⁹

On beşinci asırda na't yazımı artarak devam etmiş ve hemen hemen bütün şairler, dîvanlarında na'ta yer vermişlerdir. Bu devirde na't yazan şairler:

Süleyman Çelebi, Necâtî, Ahmedî, Ahmed-i Dâî, Ahmed Paşa, Seyyid Nesîmî, Şeyhî, Karamanlı Nizâmî, Hatipoğlu, Yazıcıoğlu Mehmed, Hamdullah Hamdi ve Kıvâmî, II. Beyazıt (Adlî), Cem Sultan, Fatih Sultan Mehmet (Avnî).

⁵⁵ Yeniterzi, *Türk Edebiyatında Na't (Antoloji)*, s.24.

⁵⁶ Kemal Yavuz, *Edebiyatımızda Peygamber Muhabbeti*, Yüzakı Dergisi, sy. 14, Nisan 2006, s.34.

⁵⁷ Yeniterzi, *a.g.e.*, s.105.

⁵⁸ Yeniterzi, *a.g.e.*, s.37.

⁵⁹ *DIA*, 36 c., s.19.

On altıncı asırda ise hem şair hem de na't sayısında gözle görülür şekilde bir artış gözlemlenmektedir:

Fuzûlî, Zati, Hayâlî, Gazâlî, Figânî, Âgehî, İshak Çelebî, Emrî, Nev'î, Rûhî-i Bağdâdî, Hakânî, Hayretî, Revânî, Güvâhî, Lâmiî Çelebi, Bâki, Hayretî, Fevrî, Taşlıcalı Yahyâ Bey, Rifâî, Kemâlpaşa-zâde, Sehî Bey, Kara Fazlî, Ulvî, Celîlî, Yavuz Sultan Selim (Selîmî), III Murad (Murâdî), Kanûnî Sultan Süleyman(Muhibbî), Sultan II. Selim, (Selîmî), Sultan III. Murad (Murâdî), Gâzi Giray (Kırım hanı), Günahkâr, Sevdâyî, Derdizâde Ulvî, Rumelili Zâifî, Şâhidi, Tâcizâde Cafer Çelebi, Âşki, Şemseddin Sivâsi, Muhlîs, Mahremî.

16. yy da yaşamış olan **Muradî** mahlaslı bir şairin 600 varaklık bir eseri mevcuttur. Bu eser baştan sona münâcât ve na't ile doludur.⁶⁰

On yedinci yüzyıl, şair sayısı olarak en zengin çağdır:

Nef'î, Cevrî, Nevizâde-Atâyî, Nâilî-i Kadîm, Ganizâde Nâdirî, Seyhülislâm Yahyâ, Neşâtî, Sâbit, Itrî, Kafzâde Fâizî, İsmetî, Şehrî, Vecîhî, Cezmî, Abdurrahman Paşa (Abdî), Rızâyî, Sultan I. Ahmed (Bahtî), Sultan II. Mustafa (Meftûnî), Subhî, Zihnî, Mezâkî, Neşâtî, Riyâzî, Fahrî, Hâşimî, Fahrî, Hüdâyî ve çok özel hikâyesi ile **Nâbi** ve muhteşem na'tı bu devrin edebiyatını fevkâlâde tezyîn eder:

Sakin terk-i edebden, kûy-i mahbûb-i Hudâ'dır bu!

Nazargâh-i ilâhîdir, Makâm-ı Mustafâ'dır bu.

Habîb-i Kibriyânın hâb-gâhıdır fazîletde,

Tefevvuk-kerde-i arş-ı cenâb-ı Kibriyâ'dır bu.

Bu hâkin pertevinden oldu deycûr-i âdem zâil,

İmâdın açdı mevcûdât dü çeşmin tûtüyâdır bu.

⁶⁰ Yavuz, a.g.e., s.34.

*Felekde mâh-ı nev Bâb'üs-Selâmin sîne-çâkidir,
Bunun kandili cevzâ Matla-ı nûr-i ziyâdır bu.*

*Mürâ'at-ı edeb şartıyla gir Nâbî bu dergâha,
Metâf-ı kudsiyâdır bûse-gâh-ı enbiyâdır bu.*

En çok na't yazılan 18. asır, aynı zamanda sadece na'ttan oluşan dîvanlarıyla da meşhurdur:

Na'tî, Nedîm, Fıtna't Hanım, Esrar Dede, Enîs Dede, Mehmed Emin Belîğ, Çelebizâde Âsım, Enderûnlu Fâzıl Bey, Reîsülküttâb Ârif, ŞeyhüIslâm Es'ad Efendi, Neş'et Süleymân, Pertev Muhammed, Sururî, Müsellem, Arpa-emîni-zâde Sâmi, Erzurumlu Mehmet Hâzık, Enderûnlu Vâsıf, Osman Nevres, Leylâ Hanım, Şeref Hanım, Yenişehirli Avni Bey, Keçeçizâde İzzet Molla, İrfan Paşa, Ali Safâyî Dede, Senîh-i Mevlvî, İrfân Paşa, İffet Bursevî, Hersekli Ârif Hikmet Bey, Dağistanlı Dehrî, Sermed, II. Ahmed (Necîb), Sultan III (İlhâmî).

18 y.y'ın ikinci yarısında yaşamış olan ve Türk edebiyatında müstesnâ bir yer edinen ve klasik edebiyatın son büyük şairi olarak kabul edilen **Şeyh Gâlib** de na't vadisinde muhteşem eserler vermiştir:

*Sultân-ı rüsûl, şâh-ı mümeccedsin efendim
Bî-çârelere devlet-i sermedsin efendim
Dîvân-ı İlâhîde ser-âmedsin efendim
Menşûr-ı le'amrûke mü'eyyedsin efendim
Sen Ahmed ü Mahmûd u Muhammed'sin efendim
Hakdan bize sultân-ı mü'eyyedsin efendim*

*Tâbiş-dih-i ervâh-ı mücerred güherindir
Mâlişgeh-i ruhsâr-ı melik hâk-i derindir
Ayîne-i didâr-ı tecellî nazarındır
Bû Bekr Ömer, Osmân ü Ali yârlarındır*

Sen Ahmed ü Mahmûd u Muhammed'sin efendim

Hakdan bize sultân-ı mü'eyyedsin efendim

Hutben okunur minber-i iklîm-i bekâda

Hükmün tutulur mahkeme-i rûz-i cezâda

Gül-bâng-i kudûmun çekilir Arş-ı Hudâda

Esmâ-i Şerîfin anılır arz u semâda

Sen Ahmed ü Mahmûd u Muhammed'sin efendim

Hakdan bize sultân-ı mü'eyyedsin efendim

Ol dem ki velîlerle Nebîler kala hayrân

Nefsî deyü dehşetle kopa cümleden efgân

Ye's ile usâtın ola ahvâli perîşân

Destûr-ı şefâ'atle senindir yine meydan

Sen Ahmed ü Mahmûd u Muhammed'sin efendim

Hakdan bize sultân-ı mü'eyyedsin efendim

Bir gün ki dalıp bahr-ı gama fikrete gittim

İlden yitirip kendimi, bî-hodluğa yitdim

İsyânım anıp, âkıbetimden hazer itdim

Bu matlâ'ı yâd eyledi bir seyyid işitdim

Sen Ahmed ü Mahmûd u Muhammed'sin efendim

Hakdan bize sultân-ı mü'eyyedsin efendim

Ümmîddeyiz ye's ile âh eylemeyiz biz

Ser-mâye-i îmânu tebâh eylemeyiz biz

Bâbın koyup ağyâre penâh eylemeyiz biz

Bir kimseye sâyende nigâh eylemeyiz biz

Sen Ahmed ü Mahmûd u Muhammed'sin efendim

Hakdan bize sultân-ı mü'eyyedsin efendim

*Bî-çâredir ümmetlerin isyânına bakma
Dest-i red urup, hasret ile dûzâha kakma
Rahm eyle amân, âteş-i hicrânına yakma
Ez-cümle kulun Gâlib-i pür-cürmü bırakma
Sen Ahmed ü Mahmûd u Muhammed'sin efendim
Hakdan bize sultân-ı mü'eyyedsin efendim*

1.3.3. Tanzimattan Günümüze Kadar Na't

Na't yazımı, 19 y.y'da da, Tanzimat'la başlayan süreçle birlikte canlılığını korumuş, birçok önemli şair tarafından na't yazma geleneği devam etmiştir.

19. y.y'ın na'tlarıyla meşhur şairleri şunlardır:

Müştâk Baba, Kuddûsî ve Erzurumlu Ketencizâde, Mehmed Rüştü Efendi, Mevlevî şairi Ahmed Remzi Akyürek ve peygamber aşkıyla meşhur bir mühtedî olan Yaman Dede, Muallim Nâci, Ziyâ Paşa, Nigâr Hanım, Mehmet Tevfik, Mehmet Fevzi, Makbûle Lemân, Abdülaziz Âsım, Recâizâde Mahmud Ekrem, Cûdi-zâde Mehmet Tevfik, İsmail Safa, Mehmed Âkif Ersoy, Ali Ekrem Bolayır, Yahyâ Kemâl Beyatlı, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, Arif Nihat Asya, Kemal Edip Kürkçüoğlu, Fâruk Timurtaş, Hüseyin Sîret Özsever, Feyzi Halıcı, Abdullah Öztemiz Hacitâhiroğlu ve Mustafa Rûhi Şirin, Sezâî Karakoç, Ali Ulvi Kurucu.

Diyânet'in 1990 yılında Na't-ı Şerif yazma yarışmasında 2500 şiir içinde **Nurullah Genç, Şükrü Karaca ve Fatih Okumuş** sırasıyla ilk üç dereceyi almıştır.⁶¹

⁶¹Günümüz dilinden Hz. Peygamber'e Naatlar, TDVY, Ankara 1991, s.1-15.

1.4.Musıkî ve Hat Sanatında Na‘t

Allah Resûlü'ne duyulan muhabbet, yazının kalıcılığı ile ebedileştirilmek istenmiş ve bu hat sanatı gibi en zarîf ve naîf bir yöntemle sağlanmıştır.Nitekim levhalara bir nakış gibi işlenen Hazreti Peygamber'in sevgisi; cami, tekke ve saraylarda zahirî dünyamızı O'nun muhabbetiyle mücessem bir tezyînâta bürümüşür.

Musıkîde ise; "Güzel seste sihir etkisi vardır." hadisi mucibince, bu büyüye Allah Resûlü'nün sevgisinin ruhu da katılınca olağanüstü bir ritim ile terennüm edilen kasîdeler vücûda gelmiştir.

Hz. Peygamber menşe'li dini musıkî formlarını şöyle sıralanabilir:

Temcîd Münâcatı: Ramazan aylarında teravih namazından sonra müezzinler tarafından minarede, çoğunlukla Arapça olarak, Allah'tan niyaz ifade eden ve edebiyatta "münâcât" adını alan manzum eserlerin okunmasıdır. Birinci kısımda, Arapça bir münâcât, ikinci kısımda, bir tek müezzin tarafından çok defa Segâh makamında bir "Na‘t-i Peygamberî" okunur.

Îlâhî: Camilerde mi'raciyeler arasında okunan, güftesi Türkçe veya Arapça olan, özellikle Hz. Peygamberin doğumuna ait medhiyelerden ibaret İlâhîlere de *tevşih* denilir.Tevşihler de konu bakımından birer na‘ttır.⁶²

Mi'raciyye: **Nayî Osman Dede** tarafından bestelenen ve dinî musikimizin en sanatlı eseri olan Mi'raciyye, Mi'rac gecelerinde okunur.

Na‘ti Peygamberî: Hz. Muhammed (sav)'in vasıfları hakkında manzum eserlerin bir kişi tarafından çeşitli makamlardan irticâlen okunmasıdır. Na‘tler tekkelerde zikir âyinleri sırasında veya diğer ibadet meclislerinde güzel sesli kişiler tarafından genel olarak irticâlen okunur.

⁶² Yeniterzi, **Divan Şiirinde Na‘t**, s.70.

Salât-ü Selâm: Ölümde cenâze namazının duyurulması maksadıyla minarelerde müezzin tarafından her makamdan irticâlen ve usûlsüz Hz. Peygamber (as) adına okunan Sâlâ'dır. Zamanımızda Sâlâ okunması âdeti, Anadolu'nun bazı yerleri hâriç, terk edilmiştir. Sâlâ'da okunan "Salât-u Selâm" şöyledir:

Essâlatu vesselâmu aleyke ya HabîbAllah

Essâlatu vesselâmu aleyke ya RasûlAllah

Essâlatu vesselâmu aleyke ya NebîyAllah

Essâlatu vesselâmu aleyke ya Seyyidil evveline velahirîn

Essâlatu vesselâmu aleyke ya hatemen Nebîyyi velmurselîn

Salât-ı Ümmiye: Meclislerde, Hazreti Peygamber'in (as) mukaddes emânetleri ziyâret esnasında, mevlidlerde, tekkelerde ve bazı âyinlerde diğerlerinden farklı olarak **Itrî** tarafından Segâh makamında ve usulle bestelenen selâmdır.

Bu Salât'ın güftesi şudur:

Allahumme salli ala seyidina MuhammedininNebîyyilümmiyyî Ve alâ Âlihî ve sahibihî ve sellim

Mevlîd-i Şerîf: **Süleyman Çelebi** tarafından halk dili ile yazılmış, Hz. Peygamber'in doğumunun ve medhinin yapıldığı; ibadet meclislerinde, doğum ve ölümde okunması âdet haline gelmiş mesnevidir.

Namaz ve Mahfel Tesbihleri: Camilerde namazdan sonra müezzin mahfelinde, cemaatin Salât-ü Selâm getirmesine, tesbih çekmesine ve dua etmesine zemin hazırlamak için irticâlen ve değişik makamlardan usulsüz olarak okunan Arapça mensur kıt'alardır.⁶³

⁶³ M.Ekrem Karadeniz, **Türk Mûsikîsinin Nazariye ve Esasları**, TİBKBY, Ankara 1965, s.164.

Türk musıkîsinde na‘t bestekârları:**Dede Efendi, Buhûrizâde Mustafa Itrî, Mehmet Zaîfî, İsmail Hakkı Bursevî, Hatip Zâkirî Hasan Efendi, Niznâm Yusuf Çelebi, Kazasker Mustafa İzzet Efendi, Hasan Efendi-zâde Âhî, Hâfız Post.**

Musıkîde en çok na‘ti bestelenen şairler: **Yunus Emre, Niyâzi-i Mısırî, Aziz Mahmûd Hüdâyî, İsmâil Hakkı Bursevî, Şemseddin Sivâsî, Eşrefoğlu Rumî, Dede Ömer Rûşenî, Süleyman Nahîfî.**

Na‘tların önemli bir kısmı bestelenmiştir. Bunlardan en meşhurları şöyle sıralanabilir:

Niznâm Yusuf Çelebi'nin rast makamındaki şu beyitle başlayan eseri,

Âfitâb-ı subh-i mâ evhâ habîb-i kibriyâ

Mâhtâb-ı şâm-ı ev ednâ habîb-i kibriyâ

Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin bestesi ve güftesi kendisine ait eser:

Ey habîb-i kibriyâ ve 'y matla-ı nûr-ı Hudâ

Bestesi **Hasan Efendi-zâde Âhî**'nin güftesi **Nasuhî**'ye ait mahûr makamında eser:

Eyleyen uşşâkı şeydâ dâima

Tal'atındır yâ Resûlallâh senin

Bestesi **Hâfız Post**'a, güftesi **Aziz Mahmud Hüdâyî**'ye ait Acembeste makamında olan eser:

Kudûmün rahmet-i zevk u safâdır yâ Resûlallâh

Zuhûrun derd-i uşşâka devâdır yâ Resûlallâh

Bestesi **Enfî Hasan Ağa**'ya, güftesi **Âşık Yunus**'a ait, makamı Baba-Tâhir olan eser:

Cânum kurbân olsun senün yoluna

Adı güzel kendi güzel Muhammed

Güftesi **Niyâzi-i Mısırî**'ye ait Acem makamındaki eser:

Yine dil na'tını söyler Muhammed

Dil ü cân mülkini toylar Muhammed

Bestesi **Dede Efendi**'ye, güftesi **Süleyman Nâhifî**'ye ait rast makamındaki na't:

Bu gülşende hezâr-ı bî-nevâyım yâ Resûlallâh

Velî âzûrde-i hâr-ı cefâyım yâ Resûlallâh

Dede Ömer Rûşenî'nin muhtelif makamlarda **Dede Efendi** tarafından bestelenen na'tı:

Çün doğup tutdı cihân yüzünü hüsnün güneşi

Kim ola sevmeye bu vech ile sen mâh-veşî

Buhûrizâde Mustafa Itrî'nin Farsça sözleri **Hz.Mevlana**'ya ait rast makamında bestelediği meşhur "Na't-ı Mevlanâ":

Yâ habîballah resûl-i hâlik-i yektâ tûyî

Ber-güzîn-i zülcelâl-i pâk-ü-bîhemta tûyî

Nâzenîn-i Hazret-i Hak, sadr-i bedr-i kâinât

Nûr-i çeşm-i enbiyâ, çeşm-i çerâğ-i mâ tûyî

Der-şeb-i mi'râc bûde Cibraîl ender-rikâb

Pâ-nihâde ber-serî nüh künbed-i hadrâ tûyî

Yâ Resûlallah tü dâni ümmetâned âcizend

Rehnümâ-yî âcizân-i bî-ser-û bî-pâ tûyî

Serv-i bostan-i risâlet, nev-bahâr-i ma‘rifet

Gülbün-i bâğ-î şeriat, bülbül-i bâlâ tûyi

Şems-i Tebrîzî ki dâred na‘t-i Peygamber ziber

Mustafâ vü müctebâ ân seyyid-î âlâtûyî⁶⁴

Bestesi ve güftesi **Buhûrizâde Itrî**’ye ait nevâ makamındaki gazel:

Sayesi düşmez yire bir böyle nahl-i Tûr’sun

Mihr-i âlem-gîrsin başdan ayağa nûrsun

Tarîk-i gülzâr-ı âlem mâlik-i mülk-i adem

Münkirine mahz-ı matem mü’minine sûrsun

Sensin ol şâh kim Süleymanlar kapında mûrdur

On sekiz bin âleme hükmetmeğe me’mûrsun

El benim dûmen senin ey rahmeten li’l-âlemîn

Şöhretim isyân benim sen afv ile meşhûrsun

Pâdişâh-ı evvelîn ü kablegâh-ı âhirîn

Evvel ü âhir imâmu’l-enbiyâ mezkûrsun

Yâ Resûlallâh umarım diyesin rûz-ı cezâ

Gerçi cürmüm çokdur ammâ, Itrî’ya mağfûrsun⁶⁵

⁶⁴ Yeniterzi, **Divan Şiirinde Na‘t**, Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1993, s.78.

⁶⁵ Ali Yıldız, “**Itrî’nin Na‘tı**”, **Yağmur (Na‘t özel sayısı)**, IV/15, İzmir 2002, s.46.

1.5. Na‘tların Şekil Özellikleri

1.5.1. Na‘tlarda Kullanılan Başlıklar

Peygamber Efendimiz’i medhetmek için yazılan na‘tlara Na‘t-ı Şerîf başta olmak üzere: Na‘t-ı Resûl, Na‘t-ı Nebevî, Na‘tü’n-Nebî, Na‘t-ı Peygamberî, Medh-i Resûl, Medhü’n-Nebî gibi adlar verilmiştir. Bunlardan başka na‘tlarda kullanılan diğer başlıklar:

Der-Na‘t-ı Seyyid-i Kâinât ‘Aleyhi Efdâlü’s-Salâvât, Der-Na‘t-ı Seyyidi’l-Mürselîn ve Hâtemi’n-Nebîyyîn Muhammed Mustafa, Kasîde Der Na‘t-i Hazret-i Nebevî⁶⁶, Kasîde-i Na‘t-i Resûl,⁶⁷Der Medh-i Hazret-i Fahr-i Kâinât, Kasîde Der Medh-i Hazret-i Fahr-i Kâinât, Kasîde Der Na‘t-i Hazret-i Fahr-i Mevcûdât, Kasîde Der Na‘t-i Resûl, Kasîde-i Rızâyî, Der-Na‘t-i Hazret-i Muhammedü’l-Mustafa Salla’llâhu Ta‘âlâ Aleyhi ve Sellem, Na‘t-i Şerîf-i Muhammed Salla’llâhu ‘Aleyhi ve Sellem, Mesnevî-i Nev‘î Der Na‘t-i Hazret-i Muhammed Salla’llâhu ‘Aleyhi ve Sellem, Terkib-i Bend-i Nâdirî Der Na‘t-i Mefhar-ı Mevcûdât Salla’llâhu ‘Aleyhi ve Sellem, Fî-Beyân-ı Esmâ-yı Hazret-i Resûlullâh, Esmâ-yı Resûlullâh Bi’n-Nazm, Na‘t-ı Seyyidü’l-Mürselîn, Der Na‘t-i Hazret-i Sultân-ı Enbiyâ, Der Sitâyîş-i Sultân..., Hicviyye der Hakk-ı...,Tevhîd-i Hazret-i Bâri der Na‘t-ı Seyyidi’l-Mürselîn.⁶⁸

1.5.2. Nazım Şekilleri

Na‘tlar genelde aruz vezniyle ve kasîde nazım şekliyle yazılsa da neredeyse tüm nazım şekilleriyle kaleme alınan bir türdür. Başta gazel ve mesnevi olmak üzere; murabba, muhammes, müseddes, müstezâd, müfred, matla, muaşşer, müsebbâ, müsemmen, terkib-i bend, terci-i bend, kıt‘a, rubaî, tuyuğ nazım şekillerinde de na‘tlar yazılmıştır.

⁶⁶ Ali Nihâd Tarlan, **FDSK**, MEB, 1958, s 23-25.

⁶⁷ Mehmed Çavuşoğlu, **YBD**, İÜEFK, İstanbul 1977, s 17-22.

⁶⁸ Yeniterzi, **Divan Şiirinde Na‘t**, s.88.

1.5.3. Dil ve Üslûp Özellikleri

Konunun asâletinden olsa gerek, şairlerin en güzel manzûmeleri genellikle na‘tları olur. Hatta şairleri, na‘tlarına bakarak sanat değerlendirmesinde bulunmak pek de yanlış olmaz.Çünkü onlar na‘t yazarken ellerinden gelenin en iyisini yapma gayreti içindedirler. Dilleri birden bire süslenmeye, üslûpları rafineleşmeye başlar. Hz. Peygamber’e lâıyk olabilme, yâhut şefaât umudu, elbette şâirin de daha üst seviyeden konuşmasına kapı aralamaktadır. Na‘t yazmayan pek az şair vardır ama “Nâ‘tî” mahlasını kullanacak kadar da çok na‘t yazan şair sayısı 10 veya 15’i geçmez.

Na‘tlar coşkun bir lirizmle; fakat sade ve anlaşılır lisân ile kaleme alınmıştır. Genelde nidâ üslûbu ile özentiden ve süsten uzak, şairine göre değişen farklı muhabbet motifleri şeklinde işlenmiş bir mahiyet arzeder.

1.5.4. Hazreti Peygamberle İlgili Olan Manzum ve Mensur Edebî Türler

Na‘t:

“Na‘t-ı-ı Şerif, Na‘t-ı-ı Nebevî ve Na‘t-ı-ı Resûl” de denir.Allah Rasûlünü (as) medhetmek maksadıyla kaleme alınan şiirlere denir. Bu türün ilk örneklerine Arap edebiyatında rastlanır. Hz. Peygamber’den (as) yedi asır önce yaşayan **Es’ad Ebu Kerîb El-Himyerî** bu türdeki ilk şiiri yazmıştır. **Ka’b ibni Züheyr**’in *Baned Suad* adlı medhiyesi, **İmam Busirî**’nin *Kasîde-i Bürde*’si, yine aynı dönemde Hz. Peygamber’in (as) şairleri olan **Hassan Bin Sabit**, **Abdullah İbni Revâha**, **Ka’b İbni Mâlik**,**Âmir bin Sinani**’l-Ekvâ yazdığı na‘tlar bu türün önemli örnekleridir.

Fars Edebiyatı’nda **Hâkim Senaî**, **Nizamî**, ve **Sa’di-i Şirazî** na‘tları ile meşhurdur.Türk Edebiyatı’nda ise ilk na‘t örneği **Yusuf Has Hâcib**’in *Kutadgu Bilig*’idir.⁶⁹

⁶⁹ Ahmet Mermer, Lütfi Alıcı vd., **Eski Türk Edebiyatına Giriş**, Akçağ Yay., Ankara 2006, s.301.

Anadolu sahası dışında Ali Şir Nevâî ve Hüseyin Baykara'nın dîvanlarında na'tlar bulunmaktadır.**Sinan Paşa**'nın *Maarif-name* ve *Tazarru-name*'si mensur olarak kaleme alınan na't türünde en güzel örneklerdir.⁷⁰

Türk Edebiyatında nerdeyse tüm nazım şekillerinde na't yazılmıştır.Dîvanlar mutad olarak tevhid, münâcât ve na't şeklinde tertip edilse de Şeyh Gâlib'in dîvanında olduğu gibi na'tle başlayan ya da tamamı na't olan dîvanlar da vardır.Türk Edebiyatında en meşhur na'tlar, **Fuzulî** (*Su Kasîdesi*), **Nef'î** (*Sözüm*), **Nâbi** (*Sakın terk-i edepten*) ve **Şeyh Gâlib** (*Efendim*)'e aittir.

Ahmediyye/Muhammediyye/Mahmudiyye:

"Hz. Peygamber'in hayatından bahseden manzum nasihât kitapları olarak kaynaklarda tanımlanmıştır.Örnek olarak da **Yazıcıoğlu Mehmed**'in *Muhammediye* adlı eseri gösterilmiştir."⁷¹ Âmil Çelebioğlu, çalışmasında çok sevilen ve çok okunan Muhammediye tesirinde yazılan eserleri belirtmiştir:

İlmi Mehmed Efendi'nin *Manzume-i Akaid*'i, **Yusuf**'un *Muhammediye*'si, **Kadı Mahmud**'un *Mahmudiye*'si, **Mehmed**'in *Siretü'n-Nebî*'si, **Seyyid İbrahim**'in *Siyer*'i, **Abdurrahman**'ın *Siyer-i Nebî*'si'dir."⁷²

Yazıcıoğlu Mehmed'in, Arapça olarak yazdığı *Meğaribüzzemân*'ı Türkçe'ye "*Muhammediye*" adıyla nazmen tercüme edilmiştir.Kardeşi **Ahmed-i Bîcân** da aynı eseri "*Envârü'l-Âşıkîn*" adıyla nesir olarak tercüme etmiştir."Muhammediye" toplam 9028 beyittir. Eser, m.1449 yılında tamamlanmıştır.Burada -edebî nitelik taşımamakla birlikte- Hz.Peygamber'in (as) hadisleri ışığında kaleme alınan "Tıbb-ı Nebevî" türündeki eserlerin de önemine işaret etmekte fayda vardır.

⁷⁰ Mermer- Alıcı vd., **a.g.e.**, s.302.

⁷¹ Ferdi Kiremitçi, **Klasik Türk Edebiyatında Öğretici Eserler:Tanım, Tasnif, Örnek Metin**, Ankara Üniversitesi Türkiyât Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, sy. 54, s.328-329.

⁷² Mermer- Alıcı vd., **a.g.e.**, s.282.

Mevlîd:

Mevlîd, kelime anlamı olarak “İnsanın doğduğu yer, doğma dünyaya gelme, doğulan zaman, Hz. Muhammed’in doğumunu anlatan manzum eser”⁷³ demektir. Mevlîd, siyerin bir bölümünü oluşturan başlıbaşına müstakil bir türdür. Mevlîdler genelde manzum olup mesnevi nazım türü ile yazılırlar. Mevlîdler, mesnevi nazım türüne uygun olarak münâcâtla başlar ve dua ile sona erer.

Meşhur hadisçi **İmam Tirmizi**’nin IX. Asırda yazdığı *Şemâil-i Şerif* adlı kitap bir mevlîddir.⁷⁴ “**Erzurumlu Mustafa Darîr**, *Siretü’n-Nebî*’de Hz. Peygamber’in doğumunu 60 beyit civarında bir manzumeyle anlatır. Burada Âmine annemizin o andaki halinin ve âlemin durumunun anlatıldığını görüyoruz. İlk mevlîd nüvesi olarak bu manzumeyi görmekteyiz.”⁷⁵

“Siretü’n-Nebî, Türkçeye **İbn-i İshak**’ın sonradan *Kitabu Siretü’r-Resûlullah* adıyla tanınmış eserinden nakledilmiştir.”⁷⁶

Edebiyatımızda yazılmış en meşhur mevlîd, **Süleyman Çelebi**’nin “**Vesîletü’n-Necât**”⁷⁷ adlı eseridir. “Mevlid, müteaddid bölümler ve fasıllar halinde yazılmış 732 beyit civarında, büyük bir manzûmedir. Eser Fâ’ilâtün, Fâ’ilâtün Fa’ilün vezniyle ve mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. Eserde aynı vezinle söylenmekle beraber, *Kasîde-i Melîha* adı verilen ve bir kısmı yine Hz. Muhammed’in annesinin ağzından söylenen 42 beyitlik bir bölüm, kasîde şeklindedir. Mevlîdin belli başlı bölümleri: Tevhîd, Münâcât, Velâdet (Hz. Muhammed’in doğuşu) Mu’cizât (Peygamber’in mu’cizelerinin beyânı), Mi’râc (Cebrâil ile birlikte ve Burak sırtında Allah’a yükselişi), Vefât (Hz. Peygamber’in ölümü) ve Dua’dır.”⁷⁸

⁷³ Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügât**, Ank. 2009, s. 636.

⁷⁴ Nihad Sâmi Banârlı, **Edebiyat Sohbetleri**, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 2010, s. 382.

⁷⁵ Yavuz, **a.g.e.**, s.34.

⁷⁶ Nihad Sâmi Banârlı, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, 1 c., Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1971, s.368.

⁷⁷ Kiremitçi, **a.g.e.**, s.328-329.

⁷⁸ Banârlı, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, s. 432.

Sinanoglu'nun Mevlîd'i, **Ebu'l-Hayr**'ın Mevlîd'i, **Halil**'in Mevlîd'i, **Hamdî**'nin Mevlîd'i ve daha başka mevlîdler de vardır.⁷⁹**Hamdullah Hamdî**, **Behiştî**, **Lâmî**, **Nâhifî**, diğer mevlîd yazan şairler arasındadır.⁸⁰Adında 'mevlîd' kelimesi bulunan ilk eser **İbnü'l-Cevzî**'nin *El-Ârus* veya "*Mevlîdü'n-Nebî*" adlı eseridir.⁸¹

Bi'set-nâme:

Sözcük olarak "bi'set" gönderilme, insanları Hak ve doğru yola sevk için Cenâb-ı Peygamberimiz Resûl-i Ekrem (sav)'in nübüvvetinin başlangıç zamanı, nübüvvetinin bidâyeti⁸² Hz. Peygamber'e (as) peygamberlik görevinin verildiğini anlatan eserlere denir. Türk edebiyatında en önemli örneği ise **Şeyhülislam İshak Efendi**'nin, mesnevi nazım şekliyle yazılan 278 beyitlik *Bi'setnâme*'sidir.

Mirâciyye:

"Mi'râc hadisesini anlatan eserler edebiyatımızda İslamiyet'i kabul ettiğimiz 9. yüzyıldan itibaren görülmeye başlanmıştır. "Mi'râc-nâme, Mi'râciyye veya Mi'râc-ı Nebî" olarak isimlendirilen ve mensur veya manzum olarak kaleme alınan bu eserler, içerik olarak aynı şeyi anlatmasına rağmen detaylandırma ve üslûp konusunda birbirlerinden ayrılırlar. Daha çok kasîde tarzında yazılan Mi'râc-nâmelerde, menkâbevî bir anlatım hâkimdir."⁸³ **Nâyî Osmân Dede**'nin "*Mi'râciye*"si,⁸⁴ bu alanda en önemli eserlerdendir.

Mi'râciye'ler ya müstakil olarak ya da mesnevilerin bir bölümü olarak yazılmıştır."Anadolu'da ilk mi'râcnameyi **Âşık Paşa**'nın yazdığı bilinmektedir.Âşık Paşa, mi'râcnameyi iki kısımda yazmıştır.Birinci kısım Hz. Peygamber'in Kudüs'e gelişini anlatan bahistir.İkinci kısım da Kudüs'ten göğe yükseliş bahsidir.

⁷⁹Banârlı, a.g.e., s.486.

⁸⁰Mermer-Alıcı vd., a.g.e., s.293.

⁸¹Banârlı, a.g.e., s.382.

⁸²Abdullah Yeğin, *İslâmî İlmî Edebî Yeni Lügât*,Yeni Asya Yay., 1975, s.69.

⁸³Emrah Gülüm, *Türk Edebiyatı'nda Miraçnâmeler Üzerine Hazırlanmış Çalışmalar Hakkında Bibliyografya Denemesi*, Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7 c., sy.35, s.105.

⁸⁴Kiremitçi, a.g.e., s.328-329.

ÂşıkPaşa'yı aynı zamanda Mevlîd'in ilk temel taşlarını koyan kişi olarak da saymamız mümkündür.”⁸⁵

“**Harputlu Rahmî**'nin “*Beyân-ı mîrâc*” başlıklı mi'râciyye türü manzumesi”⁸⁶ Gani-zâde Nâdirî'nin kasîde şeklinde mi'râciyyesi⁸⁷ de bu türün önemli bir örneğidir.

Hicret-nâme:

Hz. Peygamber'in hicretini anlatan eserlere denir. En önemli hicretnâme, **Süleyman Nâhîfî**'nin 88 beyitten oluşan “*Hicretü'n-Nebî*” adlı eseridir. Bu eserde Hz. Peygamber'in doğumundan başlayarak, çocukluğu, Hz. Hatice ile evlenmesi, miracı ve peygamberliğin gelişi anlatılarak 162. beyitten itibaren hicret konusuna yer verilir.⁸⁸

Şefaat-nâme:

Hz. Peygamber'in isyankâr olan ümmeti için âhiretteki şefaatinin konu edinen eserlere denir. On beşinci asırda yaşamış olan **Ömeroğlu**'nun *Şefaat-nâme*'si 125 beyittir ve bu türün ilk örneği kabul edilir.⁸⁹ *Mahşer-nâme* ve *Ahvâl-i Kıyâmet* türü manzûmelerde de benzer konular işlenir.

Gazavât-ı Nebî (Megâzî kitapları), Danişmendnâme, Battalgâzi Destanı:

Hz. Peygamber'in yaptığı savaşları, “Hz. Muhammed (as) yapılan muharebe hikayelerini anlatan, Hz. Peygamber aşkıyla yapılan bir gaza ruhunu işleyen”⁹⁰ kahramanlıkları ve zaferleri manzum ve mensur olarak anlatan eserlere denir. Arap Edebiyatında “megazî” adıyla anılan bir türdür ve eğer bir savaşı anlatırsa “gaza-

⁸⁵ Yavuz, a.g.e., s.35.

⁸⁶ Hasan Şener, **Türk Edebiyatında Mi'râciyye Geleneği ve Harputlu Rahmî'nin Beyân-ı Mi'râc Başlıklı Manzumesi**, Fırat Üniv. Sosyal Bilimler Dergisi, 26 c., sy.2, Elazığ 2016, s.77-91.

⁸⁷ Faruk Timurtaş, **Tarih İçinde Türk Edebiyatı**, Vilâyet Yay., İstanbul 1981, s.126.

⁸⁸ Mahmut Kaplan, **Divan Şiirinde Hz. Muhammed**, Köprü Dergisi, sy.74, İstanbul 2001.

⁸⁹ Kaplan, a.g.e.

⁹⁰ Yavuz, a.g.e., s.36.

nâme” adını alır. Bu türün en önemli örneği, **Beypazarlı Hasan**’ın *Cenadil Kal’esi manzumesi* ve *Gazavat-ı Ali*’si ile Hz. Muhammed (s.a.v)’in ve Hz. Ali’nin gazalarından bahseden **Tursun Fakih**’nın müellifi olduğu *Kıssa-i Mukaffâ* adlı eseri zikredilebilir.⁹¹ Bu eserde Hz. Hâlid (ra) ve diğer sahâbelerle birlikte, Mukaffâ adlı bir kâfire karşı verdiği savaş anlatılmaktadır. İslâmî kaynaklarda yer almayan bu vak‘a Eski Anadolu Türkçesi döneminde ve “fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün” vezniyle yazılmış bir mesnevidir.”⁹² Arap edebiyatında ise bu türün en önemli örneği *Kitâbü'l-Megâzî* adlı eseriyle **Vâhidî**’ye aittir.

Eserleri günümüze ulaşan ilk siyer ve meğâzî yazarları ise: **Vehb b Münebbih, Musa b. Ukbe, İbn İshâk, İbn Hişam, Ma‘mer b. Râşid, El-Vâkıdî, İbrahim el-Fezârî, İbn Sa‘d**’dır.⁹³

Mu‘cizât-ı Nebî, Mu‘cizât, Şevâhid ve Delâil-i Nübüvve:

Hz. Peygamber’in (as), muhtelif mucizelerinin anlatıldığı eserlerdir. Özellikle “Şakk-ı kamer”, mübarek parmaklarından su fişkırması, ceylan, kurt, kuzu ve bazı cansız varlıklarla konuşması konu edilen mucizelerden birkaçıdır. “Hz. Peygamber’in bir veya bir kısım mucizeleri nazm edilen bu tür eserleri bilhassa on dört ve on beşinci asırlarda **Kirdecî Ali**’nin *Güvercin Destanı*, *Kesikbaş Destânı*, **İzzetoğlu**’nun *Tavus Mucizesi*, **Sadrettin**’in *Geyik Destanı* gibi halk tipi mesneviler halinde daha çok görülmektedir.”⁹⁴

Hilye ve Şemâil Kitapları:

Kelime olarak Hz. Muhammed (sav) in mübârek vasıflarını anlatan manzum veya nesir halindeki yazı.⁹⁵ demektir. “Hilye-i nebevîler, Hz. Peygamber'in (as) bir insan olarak nasıl bir yaratılışa sahip olduğunun anlatıldığı eserlerdir. Hz.

⁹¹ Timurtaş, a.g.e.,s.126.

⁹² Emine Yeniterzi “Türk Edebiyatında Na’tlar”, *Yağmur (Na’t özel sayısı)*, IV./15, İzmir 2002, s.16-21.

⁹³ M.Zeki Terzi, *İlk Siyer-Meğâzî Yazarları ve Eserleri*, Sönmez Matbaa ve Yay., Samsun 1990, s 49-79

⁹⁴ Yeniterzi, a.g.e., s. 21.

⁹⁵ Devellioğlu, a.g.e., s. 223.

Muhammed'in (sav) mübârek vasıflarını ve güzelliklerini anlatan manzum veya mensur eser ve hilye-i şerîf: Hz. Muhammed'in yazı ile yapılmış portresi" cümleleriyle kelimenin ıstılâhî manası kaydedilmiştir. Hilye ile ilgili ilk bilgiler, başta **Hz. Ali** olmak üzere önde gelen sahâbe tarafından rivâyet edilmiştir. Önceleri hadis, siyer, şemâil türü eserlerde yer alan bilgiler zamanla müstakil eserlerde toplanmıştır. Edebiyatımızda XVI. yüzyıldan itibaren mensur, manzum ve levhâ türü hilye-i nebevîler ortaya çıkmıştır.⁹⁶

‘Şemâilü’n-Nebî, Evsâfu’n-Nebî ve Ahlâku’n-Nebî, Ta’rif-i Eşkâl-i Resûl Aleyhi’s-selâm’⁹⁷ isimleriyle de kullanılan hilyelerde Hz. Peygamber’in yaratılışının güzelliği, ahlakının kemâli huylarının güzel oluşu, şerefli soydan gelişi, yüzlerinin güzelliği anlatılır, Hz. Peygamber’in yaratılış özelliklerine dair pekçok bilgiyi ihtivâ etmektedir. “Hatta bunlar sonra ‘Şemâil-i Şerîfe’ adı ile levhalara da aksetmiştir.”⁹⁸“Hilye-i Şerîf” kısaca: “Ve şüphesiz Sen pek büyük bir ahlak üzeresin.”⁹⁹ âyetiyle Allah Teâlâ’nın da övdüğü Allah Rasûlü’nün güzelliğini sözle yazıya geçirmektedir.

“Hilye-i nebevî türüyle ilk manzum eser, **Şerîfî** mahlaslı bir şaire aittir. İki yüz elli beş beyitlik *Risale-i Hilyeti’r-Rasûl* adlı eser Kanuni Sultan Süleyman’ın oğlu Şehzâde Bayezid’e takdîm edilmiştir.”¹⁰⁰

“Arap Edebiyatı’nda **İmam Tirmizî** ilk şemâili yazmıştır. İmam Tirmizî’nin eseri kendisinden sonra yazılan şemâil ve hilye türündeki eserlere kaynak teşkil etmiştir. **İmam Beyhâkî**’nin *Delâilü’n-Nübüvve*, **Hafız-ı İsfahânî**’nin *Tarih-i İsfahan*, **Kadı İyâz**’ın *Şifâ-yı Şerîf* adlı eserleri bu türün Arap edebiyatı’ndaki örnekleridir.”¹⁰¹

⁹⁶ Zülfikar Güngör, “Türk Edebiyatında Hilye-i Nebevî Türünün Doğuşu, Gelişimi ve Sebepleri”, Tasavvuf ve İlmî Araştırmalar Dergisi, sy.10, s.185.

⁹⁷ Güngör, a.g.e., s.186.

⁹⁸ Yavuz, a.g.e., s.36.

⁹⁹ Kalem, 68/4.

¹⁰⁰ Güngör, a.g.e., s.191.

¹⁰¹ Mermer-Alıcı, a.g.e., s.285.

Bunun yanında “Bu eserler içinde bir ya da birkaç peygamberden bahseden eserler olduğu gibi bir kısım peygamber adlarını sayan (tâdâd-ienbiyâ/esâmî-i enbiyâ) adlı eserlere de rastlamak mümkündür.”¹⁰²

“Hilye-i Nebevî türünün en meşhur olan eseri, XVI. yüzyıl şairlerimizden “*Hilye-i Hakani*” ismiyle **Hakânî Mehmed Bey**’e aittir.Yedi yüz on beş beyitlik bu mesnevi 1007/1598 yılında nazmedilmiştir.”¹⁰³

“**Nesimî** Mehmed’in *Gülistân-ı Şemâil* (1020/1611);**Aziz Mahmud Hüdayî**’nin *Hilye-Rasûlullah* (1038/1629’dan önce); **Nahifî Süleyman**’ın *Hilyetü’l-Envâr* (1099/1688), ve günümüzde kaleme alınan **Mustafa Fehmi Gerçeker**’in yaklaşık bin beyitten oluşan *Hilye-i Fahr-ı Âlem* (1942) bu türün diğer önemli eserleridir.”¹⁰⁴

Esmâ-yı Nebî:

Hz. Peygamber’in (as) 99 isminin ve sıfatının anlatıldığı eserlerdir. Na’t-ı şerîflerde, bazı dîvanlarda kasîdeler tarzında genellikle beş-on beyit içinde Hz. Peygamber’in (as) isimleri zikredilir.“Esmâ-yı Nebî ve şerhleri daha ziyâde mensur ve muhtelif eserlerin bir bölümü halindedir.”¹⁰⁵ Bu türün en önemli eseri, **Hasib Efendi**’nin *Delâil-i Hayrât*’tan bin beyitlik hazırladığı “*Esmâ-yı Nebî Manzûmesi*” dir.¹⁰⁶

¹⁰² Kiremitçi, **a.g.e.**, s.328-329.

¹⁰³ Güngör, **a.g.e.**, s.191.

¹⁰⁴ Güngör, **a.g.e.**, s.191.

¹⁰⁵ Çelebioğlu, **a.g.e.**, s 357.

¹⁰⁶ Kaplan, **a.g.e.**

Sîretü'n-Nebî:

Siyer, sîret kelimesinin çoğulu, “Sîre”, “Sîretü'n-Nebî” kelime olarak: Ahlâk ve yüksek vasıflar, mevzuu Hz.Peygamber'in (as) hayatı olan kitap¹⁰⁷, “Hâl tercümesi” anlamlarına gelmektedir.

Arap Edebiyatı'nda doğan ve gelişen bu türün edebiyattaki ilk eserleri, **Vehb bin Münebbih**'in *Kitabü'l-Megazî*'si **Ebu Abdullah Muhammed bin İshak**'ın *Siyer-i İshak*'ıdır. **İbn-i Hişam**'ın *Essîretü'n-Nebeviyye* adlı eseri de siyer türünün gelişimine önemli katkılar sağlamıştır.¹⁰⁸

İbn-i Hişam'ın eserinin tercümesi olduğu bilinen¹⁰⁹ Peygamber Efendimizin hayatını, baştan sona bizde ilk olarak **Erzurumlu Darîr**, yazmıştır. Türk edebiyatında yer almakla beraber eserlerini daha çok Ebu MansurAli ve Sultan Berkut zamanında Mısır saraylarında vermiş bir şairdir. Sultanların: “Sen siyeri tatlı anlatıyorsun, bize peygamberi sen anlat!” şeklindeki emriyle tam üç ciltlik bir siyer kaleme almıştır. **Darîr**, *Sîretü'n-Nebî* ismini verdiği bu eserde Hz. Peygamber'i anlatırken, her bahsin sonunda O'nun için ayrı bir şiir söyler. Daha sonra **Bakî Mealimu'l-Yakîn** ile; **Veysî** ise *Siyer-i Veysî* dediğimiz eserle Hz. Peygamber'i (as) anlatmışlardır.”¹¹⁰

Salât-ü selâm ve duâ kitapları ve tercümeleri:

Şeyh Muhammed b. Süleymân El-Cezûlî, *Delâilü'l-Hayrâtve Tercümesi* bu anlamda yazılmış eserlerdir.

Kırk hadis, Yüz hadis, Bin hadis:

Kırk hadis ezberlemenin Peygamber (as) tarafından teşvîki üzerine hicrî ikinci asırdan itibaren bu türde eserler verilmeye başlanmıştır.”Hadisler, Türkçeye

¹⁰⁷ Devellioğlu, **a.g.e.**,s 959.

¹⁰⁸ Mermer-Alicı v.d., **a.g.e.**, s.307.

¹⁰⁹ Mermer-Alicı v.d., **a.g.e.**, s.307.

¹¹⁰ Yavuz, **a.g.e.**, s.34.

manzum-mensur tercüme edilmiş, böylece çeşitli konularda eserler ortaya çıkmıştır. 40 Hadisler daha çok öğüt yönüyle edebiyatımızda yer almıştır.”¹¹¹ ”Türk edebiyatında ilk kırk hadis, *Nehcü'l-Ferâdis*'tir.15. yy'da **Ali Şir Nevai**'nin *Çihil Hadis*, ve **Kemâl Ümmî**'nin **Armağan** adlı eseri bu türün ilk örnekleridir.”¹¹² aittir. “Türk edebiyatında sayıları az olmakla birlikte yüz hadis ve bin hadis muhtevâlî eserler de yazılmıştır. **Mehmet Hatipoğlu**'nun altı bin beyit civârındaki *Ferâh-nâme*¹¹³ adlı yüz hadis örneği ve **Vecîhi Paşazâde Kemâl**'in “*Manzum Bin Hadis Tercümesi*” bu tür eserlerden sayılabilir.Türk edebiyatında, **Nevâî, Usûlî, Nevî, Latîfî, Hâkânî, Osmanzâde Tâib, Bursalı İsmâil Hakkı, Fuzûlî, Nâbî**¹¹⁴ gibi birçok sanatçının “*Kırk Hadis*” türünde eserler kaleme aldığı bilinmektedir.

Kısas-ı Enbiyâ:

Kısas kelimesi; fıkralar, hikâyeler ve kelimeler anlamına gelmektedir. Kısas-ı Enbiya, bütün peygamberlerin hayatlarını anlatan eserlerdir; ancak Hz. Peygamber'e (as) diğer peygamberlerden çok daha fazla yer verilir ve detaya girilir.Ayrıca Hz. Peygamber (sav), son peygamber olmasına rağmen en başa alınmıştır.Türk edebiyatında bu türün en önemli örneği, **Ahmet Cevdet Paşa**'nın *Kısas-ı Enbiyâ* 'sıdır.

Hicreti'n-Nebî:

Süleymân Nahîfî'nin *Hicreti'n-Nebî*'si¹¹⁵ bu alanda yazılmış en önemli eserdir.

Vefâtü'n-Nebî:

Hz. Peygamber'in vefâtıyla ilgili kaleme alınan eserlere denir. Bu türün en önemli örneği de 1402 beyitten oluşan **Ârif**'in “*Vefâtu'n-Nebî*” adlı eseridir.¹¹⁶

¹¹¹ Yavuz, **a.g.e.**, s.36.

¹¹² Mermer, Alicı v.d., **a.g.e.**, s.289.

¹¹³ Timurtaş, **a.g.e.**124.

¹¹⁴ Timurtaş, **a.g.e.**124.

¹¹⁵ Kiremitçi, **a.g.e.**328-329.

1.6. Na‘tların Muhtevâ Özellikleri

1.6.1. Âyetler ve Hadisler

Na‘tlarda, ifadeyi daha etkili ve sağlam kılmak ve süslemek amacıyla âyet ve hadislerden alıntılara (iktibâs) oldukça çok yer verilmiştir. Hz. Peygamber’in (as) söz, fiil ve takrirlerinden ibâret olan hadisler, Allah Teâla’dan naklen indirilen âyetler ve bunun dışında gelen İlâhî sözler (Kudsî hadisler)’e de yer verilmiştir.

Na‘tlarda; Hz. Peygamber’in Allah katındaki müstesnâ yeri ve cihânın O’nun (as) yüzüsuyu hürmetine yaratılması sırrına dâir âyetler verilmiştir. O’nun (as) yüce bir ahlak üzere yaratılmış olduğu, mi’râcı, mu’cizelerini anlatan âyetler na‘tların içinde dercedilmiştir ya da şerhi tarzında ele alınmıştır. Tâ-hâ, Yâ-sin, Müzzemmil, Müddessir, Beşîr, Nezîr vb. sure adı ve ayetleri na‘tların içinde geçmektedir. Kur’an-ı Kerîm’deki Mi’râc hadisesinden bahseden İsra suresi’nin ilk âyeti “Subhâne’llezî-Esrâ bi’abdihi” **Fedayî**’nin şiirinde iktibâs olarak geçer:

Bu seyre **subhânellezi bi ‘abdihi**¹¹⁷ ayeti
Şâhi yiter kim rahşumı berk-i dirahşân eyledün (K.4/4)

XVI. yy’da tezde incelenen şairlerin dîvanlarında geçen âyet ve hadislerden birkaç örnek:

“**Biz Seni âlemlere ancak rahmet olarak gönderdik.**” âyeti **Zâtî**’de:

Şefkatüñden serverâ Zati recâ kat‘ eylemez
Mustafâ“**mâ-câ’e illâ rahmeten li’l-âlemin**”¹¹⁸(K.5/28)

“**İşittik ve itaat ettik.**”âyeti, **Yahyâ Bey**’de:

Ashabına geldükde salât emrini kıldı.
Didi işiden cümle “**semi’nâ ve ata’nâ**”¹¹⁹(K.1/29)

¹¹⁶ Ali Fuat Bilkan, “Türk Edebiyatında Na‘tlar”, Yağmur (Na‘t özel sayısı), IV./15, İzmir 2002, s. 22.

¹¹⁷ İsra 17/1.

¹¹⁸ Enbiyâ 21/107.

¹¹⁹ Bakara 2/285.

“Sen’in ebedî yâd-ı cemîline yemin ederim ki...” âyeti Yahyâ Bey’de:

Şâhâ bâşuña gey yaraşur tâc-ı “le-‘amruk”¹²⁰
“Levlâke lemâ”kâmetüñe hıl‘at-i zîbâ(K.1/47)

1.6.2.Hz Peygamber’in (as) Şemâili

Allah’ın “mekârim-i ahlâkı tamamlamak için” gönderdiği ve “Habîbim” dediği Allah Rasûlü’nün bedenî vasıflarını, ahlâkî özelliklerini ve güzelliğini (cemâl, hüsn, melâhât) anlatan eserlere hilye (şemâilü’n-Nebî, evsâfu’n-Nebî) denir. Bu türün ilk örneği, **Hakânî Mehmed Bey**’in “*Hilye-i Hakânî*” adlı eseridir. Hilyelerde Hz. Peygamber’e (as) ait bütün fizikî ve ruhî özellikler detayları ile anlatılır. Na‘t-ı şeriflerde de Hazret-i Peygamber’in saçı (turra, zülf, mûy, kâkül, perçem, gîsû), alını (cebîn, pîşânî), kaşığı (ebrû), gözü (basar, çeşm, ‘ayn, dîde), kirpiği (müjgân), yüzü (çehre, sûret, vech, hüsn, dîdâr, cemâl, rûy), yanak (ârız, hadd, ruhsâr, rûh), ben’i (hâl, nokta, süveydâ), ağzı (fem, dehân, dem), diş (dendân, sin), göğsü (sadr, sîne), ve sırtı (zahr) peygâamberlik mührü (mühr-i nübüvvet, mühr-i hâtem), bel (miyân), el ve avuç (yed, dest, kef, kef-i dest), parmak (benân, engüş) boy (kad, kâmet) gibi isimlerle bedenî özellikleri ele alınmış ve bu yüzden hilyeler na‘tların bir özeti şeklinde tezâhür etmiştir.¹²¹

¹²⁰ Hicr, 15/72.

¹²¹ Yeniterzi, **Divan Şiirinde Na‘t**, s.207-264.

1.6.3.Hz.Peygamberin (as) Mucizeleri

Hız. Peygamberin doğruluğunu tasdik için Allah'ın izni ve yardımıyla gösterdiği olağanüstü haller olan mucizeler na'ıların birçok yerinde kullanılmıştır. Hız. Peygamber'in (as) en büyük mucizesi şüphesiz Ku'an-ı Kerîm'dir.

Ay'ın ikiye bölünmesi (Şakk-ı Kamer):

*Göklerde yiridür mehi şakk itse hilâlüñ
Zirâ ki iki şâhid ile oldu bu da 'vâ (K.1/39) Yahyâ Bey*

Parmaklarından suların akması, kuru fidanın yemiş bitirmesi:

*Barmaguñdan çeşmeler akıtduñ anuñ âbına
Sûre-i Kevser hakı dil-teşnedür mâ'-i ma'in (K.5/15) Zatî*

Az yemeğin O'nun bereketiyle çoğalması, bulutun O'nu daima gölgelemesi ve gölgesinin olmaması:

*Saye sen mehdên cüdâ iken cihânda iy güneş
Nûr-ı Yezdâna sehâb olmak nedendür sâyeaban (K.8/12) Aşkî*

Hız.Peygamber'in (as) gösterdiği diğer birkaç mucizeden biridir.

1.6.4. Şefaât Yetkisinin (Makâm-ı Mahmûd) Yegâne Sahibi Olması

Makam-ı Mahmûd: Hız. Peygamber'in (as) günahkâr mü'minlerin affı için, bir an önce hesabın başlaması için, hesapsız cennete girmek için ve zor durumdaki kişiler için yapacağı şefaatin adıdır ve sadece O'na verilmiştir. Hız. Peygamber hamdedenlerin en büyüğüdür.Allah'ı övenlerin en üstünüdür.En çok hamdeden kimsedir, O hamdedenlerin en değerlisidir.Ahîret aleminde övgünün en üst derecesine vardığını göstermek için, her yerde övgüyle anılmasını sağlamak için, insanların O'na dua etmesi için,bir an önce hesaplarının görülmesinin sağlanması

için; Allah Teala, hiçkimseye öğretmediği hamd sözlerini O'na öğretecek ve kıyâmet gününde O'nun eline hamd sancağı verilecektir.¹²²

“Gecenin bir bölümünde de sadece Sana ait bir nafîle olarak teheccüd namazını kıl. Rabbinin Sana öğülmüş bir makam göndermesi (Makâm-ı Mahmûd) kesindir.”¹²³

Makâm-ı Mahmûd; Herkesin hamd ile yüceleceği muazzam makam demektir ki, hamdın gerçek anlamının dayanağı olan mutlak yakınlık makamı, yani hadislerde rivâyet edildiği üzere Livâü'l-hamd altında büyük şefaât makamıdır.Yine Hz. Peygamber (as):

“Cennet elbiselerinden bir elbise giyeceğim.Sonra arş-ı alanın sağ tarafında, ayakta duracağım.Benden başka yaratılmışların hiçbiri o makamda durmayacaktır. Makâm-ı Mahmûd ümmetime şefaât edeceğim makamdır.”¹²⁴

Şifâ-i Şerîf kitabının yazarı Kadı İyâz'ın ifâdesine göre bu şefaât, beş merhâlede gerçekleşecektir.Bu merhâleler şunlardır:¹²⁵

1) Umûmî şefaât; Bu, bütün insanları kaplamaktadır. Mahşer yerinde toplanan insanların, mahşerin sıkıntısından kurtulup hesaba çekilmesinisaglamak için, Hz. Peygamber tarafından yapılacak şefaattir.

2) Müminlerden bir kısmının hesaba çekilmeden, sorgusuz Cennete girmeleri için Hz.Peygamber (sav) tarafından yapılan şefaattir.

3) İslâm ümmetinden tevhid ehli olup da günahları sebebiyle Cehenneme

---

¹²² Kâdı İyâz, **Şifâ-Bita'rîfi Hukûki'l-Mustafâ**, İrşâd Kitabevi, İst.1999, s 286

¹²³ İsra 17/79.

¹²⁴ Kandemir, **Şifâ-i Şerîf Şerhi**, 1.c., Tahlil Yay., İstanbul 2012, s.452.

¹²⁵ Kandemir, **a.g.e.**, 1 c., s.452.

gireceklere;Hz. Peygamber (s.a.v)'in ve Allah'ın şefaata edilmesini istedikleri için, Cehennemden kurtulup Cennete girmeleri amacıyla yapılacak olan şefaattir.

4) Günahları sebebiyle Cehenneme girenlerin oradan çıkmaları için Hz.Peygamber (sav), diğer peygamberler, melekler ve salih mü'minler tarafından yapılacak şefaata.

5) Cennet halkının derecelerini yükseltmesi için Hz. Peygamber (sav) tarafından yapılacak şefaata.¹²⁶

1.6.5.Hz.Peygamber'in (as)Kur'an-ı Kerim'de Geçen İsimleri

Hz. Muhammed, Ahmed, Mübîn, Raûf, Rahîm, Emîn, Beşîr, Nezîr, Bürhân, Hâtem, Dâî, Sirâc, Münîr, Tâhâ, Yâsîn, Hâ-Mîm, Urvetü'l-Vüskâ, Müddessir, Müzzemmil, Mustafâ, Müctebâ, Hâdi, Habîr, Hâtem, Sırât-ı Mustakîm, Kademü's-Sıdk, Nebîyyi'l-Ümmî, Ni'metu'llah, Resûlu'r-Rahme, Abdullah, Dâî-i İla'llah, Mübeşşir, Musaddık, Müzekkir, Nûr, Rahmet, Kerîm, Hak.¹²⁷

1.6.6.Hz.Peygamber'in (as) Hadislerde Geçen İsimleri

Hz. Muhammed, Ahmed, Mâhi, Âkîb, Hâşir, Mukaffî, Nebîyyü'r-Rahme, Nebîyyü't-Tevbe, Nebîyy-ü Melâhim, Resûlü'r-Râhe, Tâ-Hâ, Zâhir, Yâ-Sîn, Fâtih, Kattâl, Kusem, Mustafa, Ümmî, Mütevekkil, Gurri'l-Muhaccelîn, Muktefi, Râkîbü'l-Burâk, Veled-i Âdem, Sâbık, Şefî', Şâfi', Habîbu'llah.¹²⁸

1.6.7.Yalnızca Hz. Peygamber (as) İçin Kullanılan Tâbirler

Dînî ve edebî metinlerde geçen Fahr-i Kâinât, Fahr-i Âdem, Mefhâr-ı Âlem, Ebû'l-Mü'minîn, Hayrû'l-Mürselîn, Kân-ı Şefaata, Mahbûb-ı Hâk, Mu'în-î Beşer, Resûlü's-

¹²⁶ Kurtubi, *El-Câmî li Ahkâmî'l-Kurân*, 10 c., 310.

¹²⁷ Kandemir, *a.g.e.*, 1 c., s.491.

¹²⁸ Kandemir, *a.g.e.*, 1 c., s.493-525.

Sakâleyn, Seyyidü's-Sâdât, Seyyidü'l-Mürselîn, Sultân-ı Enbiyâ gibi isimler doğrudan Hz. Peygamber'e işaret eden tâbirlerdir.¹²⁹

1.6.8.Hz. Peygamber'in (a.s) İsim ve Sıfatları

Hz. Muhammed, Ahmed, Hâmid, Mahmud, Ehîd, Vahîd, Mâhi, Hâşîr, Âkîb, Tâhâ, Yâsin, Tâhir, Mutahhar, Tayyib, Seyyid, Rasûl, Nebî, Rasûlü'r-Rahmet, Kayyim, Câmi, Muktefî, Mukaffa, Rasûlü'l-Melâhim, Resûlü'r-Râhati, Kâmil, İklîl, Müddessir, Müzzemmil, Abdullah, Habîbullah, Safiyullah, Neciyullah, Kelimullah, Hâtemü'l-Enbiyâ, Hâtemü'r-Rüsûl, Muhyî, Münecci, Müzekkir, Nâsır, Mensûr, Nebîyyü'r-Rahmet, Nebîyyü't-Tevbe, Harîsü'n-aleykum, Ma'lûm, Şehîr, Şâhid, Şehîd, Meşhûd, Beşîr, Mübeşşir, Nezîr, Münzîr, Nûr, Sirâc, Misbâh, Hüdâ, Mehdî, Münîr, Dâ'i, Med'uvv, Mücîb, Mücâb, Hafî, Afüvv, Velî, Hakk, Kavî, Emîn, Me'mûn, Kerîm, Mükerrrem, Mekîn, Metîn, Mübîn, Mü'emmil, Vasûl, Zü-Kuvvet, Zü-Hurmet, Zü-Mekâne, Zü-'Izz, Zü-fadl, Mutâ', Mutî', Kademü Sıdk, Rahmet, Büşra, Ğavs, Ğays, Ğayyâs, Ni'metu'llah, Hediyyetu'llah, 'Urvetü'l-Vüskâ, Sırâtu'llah, Sırâtu'n-mustakîm, Zikru'llah, Seyfu'llah, Hizbu'llah, Necmü's-sâkîb, Mustafâ, Müctebâ, Münteka, Ümmî, Muhtâr, Ecîr, Cebbâr, Ebu'l-Kâsım, Ebu't-Tâhir, Ebu't-Tayyîb, İbrâhim, Müşeffâ', Şeffî', Sâlih, Muslîh, Müheymin, Sâdık, Musaddık, Sıdk, Seyyidü'l-Mürselîn, İmâmü'l-Muttakîn, Kâidü'l-Gurri'l-Muhaccelîn, Halîlü'r-Rahmân, Berr, Meberr, Vecîh, Nasîh, Nâsîh, Vekîl, Mütevekkil, Kefîl, Şeffîk, Mukîmu's-Sunne, Mukaddes, Rûhu'l-Kudüs, Rûhu'l-Hakk, Rûhu'l-Kıst, Kâff, Müktefî, Bâlig, Mübellig, Şâff, Vâsıl, Mevsûl, Sâbık, Sâ'ik, Hâd, Mühdî, Mukaddem, Azîz, Fâdıl, Mufaddal, Fâtih, Miftâh, Miftâhü'r-Râhme, Miftâhü'l-Cenne, 'Alemü'l-imân, 'Alemü'l-Yakîn, Delîlü'l-Hayrât, Musahhihu'l-Hasenât, Mukîlü'l-'Aserât, Safûhun 'Anî'z-Zellât, Sâhibü's-Şefa'a, Sâhibü'l-Makâm, Sâhibü'l-Kadim, Mahsûsun bi'l-'Izz, Mahsûsun bi'l-Mecd, Mahsûsun bi's-Şeref, Sâhibü'l-Vesîle, Sâhibü's-Seyf, Sâhibü'l-Fazîle, Sâhibü'l-'İzâr, Sahibü'l-Hucce, Sâhibü's-Sultân, Sâhibü'r-Ridâ', Sâhibü'd-Deraceti'r-Rafia', Sâhibü't-Tâc, Sâhibü'l-Migfer, Sâhibü'l-Livâ', Sâhibü'l-Mi'râc, Sâhibü'l-Kadîb, Sâhibü'l-Burâk,

¹²⁹ Yeniterzi, a.g.e., s.165.

Sâhibü'l-Hâtem, Sâhibü'l-'Alâme, Sâhibü'l-Bürhân, Sâhibü'l-Beyân, Fasîhü'l-Lisân, Mutahheru'l-Cenân, Ra'ûf, Rahîm, Üzünü Hayr, Sahîhu'l-İslâm, Seyyidü'l-Kevneyn, 'Aynu'n-Na'îm, 'Aynu'l-Gurre, Sa'dullah, Sa'du'l-Halk, Hatîbü'l-Ümem, 'Alemü'l-Hüdâ, Kâşîfü'l-Küreb, Râfiu'r-Rüteb, 'İzzü'l-'Arab, Sâhibü'l-Feraci-Salla'llahu 'aleyhi ve 'ala âlihi.¹³⁰

1.6.9.Hz Peygamber'in (as) Na'tlarda Geçen İsim ve Sıfatları

Abd (Abdullah), Afüvv (Cürm-Bahşâ), Âhir (Netîce, son), Ahmed, Âlim (Alîm, A'lem, Allâme, Mu'allim), Arabî, Bâ'is, Bürhân, Câmi', Delîl, Ebu'l-Ervâh, Ebu'l-Kâsım, Emîn, Evvel, Fahr-i Âlem, Habîb, Habîbu'llah, Hâce, Hâdî, Hâfız, Halîl, Halîlu'llah, Halîlu'r-Rahmân, Hâ-Mîm, Hâşimî, Hâtem, Hayrü'l-Beşer, Hayrü'l-İbâd, Hayrü'l-Mürselîn, İbnü'z-Zebîheyn, İmâm, İsm-i A'zâm, Kelîmu'llah, Kerîm, Kureşî, Kureyşî, Mahbûb, Mâhî, Mahmûd, Mazhar-ı Kül, Mısbâh, Miftâh, Muhammed, Muhtâr, Muktedâ, Murtazâ, Mustafâ, Mutâ', Mutî', Mutahhar, Mübeşşir, Müctebâ, Müddessir, Mürsel, Müzzemmil, Mürsel, Nâsîh, Nâsîh-ı Edyân, Nebî, Nebîyyü'r-Rahme, Nebîyyü's-Seyf, Neciyyu'llâh, Nezîr, Nizâmü'l-Âlemîn, Nûr, Peygamber, Rahîm, Rahmet, Rahmeten li'l-Âlemîn, Ra'ûf, Resûl, Resûlu'llâh, Resûlu's-Sakâleyn, Rûh-ı Âlem, Rûh-ı A'zâm, Rûhu'l-Ervâh, Sâdık, Sâdıkü'l-Vâ'dü'l-Emîn, Safiyyu'llah, Sâhib-i Kur'ân, Sâhibü'l-Livâ, Sâhibü'l-Mi'râc, Sâhibü's-Şefa'at, Sâhibü't-Tâc, Seyyid, Sirâc, Şâhid, Şefî', Şefî'ül-Müznibîn, Tâ-hâ, Ürve-i Vüskâ, Ümmî, Velî, Yâ-Sîn.¹³¹

Türkler İslamiyeti kabul ettikten sonra Araplarla yakınlaşmışlar ve şekil, muhteva yönünden Arap ve Fars edebiyatından etkilenmişlerdir. Bu etkileşim Arapça ve Farsça kelimelerin kullanımının yaygınlaşması şeklinde de tezahür etmiştir ve bu iki büyük edebiyatın nazım şekilleri de Türk Edebiyatında özellikle de bazı türlerde onları geride bırakacak bir zirveye ulaşmıştır. Na't-ı şerifler, bu anlamda ilk akla gelen edebî türdür. **Fuzulî, Nâbi ve Şeyh Gâlib** gibi her biri birbirinden kıymetli zirve şâhsiyetler ve unutulmaz medhiyeleri yanında, sadece bu türde eser verebilecek

¹³⁰ Şeyh Muhammed b. Süleyman El-Cezûlî, **Delâilü'l-Hayrât ve Terc.**, Yasin Yay., İstanbul 2000, s.8-21.

¹³¹El-Cezûlî, **a.g.e.**, s.166-202.

müstesnâ bir yere sahip olma liyakâtini gösteren birden fazla şairin varlığı da yine Klasik edebiyatın paha biçilmez zenginliğine delildir.

İKİNCİ BÖLÜM

NA‘TLARDA HAZRETİ PEYGAMBER (as)

2.1. Hz. Peygamber’in (as) İsimleri ve Sıfatları

Ahmed

‘Ahmed’ ismi “hamd” kökünden ism-i tafdîl olarak kullanılmakta; “Allah’a herkesten daha iyi ve daha çok hamdeden, herkesten daha çok övülen “ anlamlarına gelmektedir.¹³²

“En çok, ve çokça hamdeden” manasına gelen bu isim, Hz. Muhammed’dan sonra en çok kullanılan isimdir.

Hz. Peygamber’in gökyüzündeki ve ezel levhasındaki adıdır.¹³³

*Levh-i ezelde zâtuña Ahmed dimiş ehâd
Âhirine sıfâtuña ad urdı Mustafâ (K.18/17) Günahkâr*

Cebraîl (as) O’na bu isimle hitâp eder. Kur’an-ı Kerim’de de Saf suresi 6. ayette “Ahmed” ismi geçer:

“Meryem oğlu İsa:’Ey İsrailoğulları! Doğrusu ben, benden önce gelmiş olan Tevrat’ı doğrulayan, benden sonra gelecek ve adı Ahmed olacak bir peygamberi müjdeleyen, Allah’ın size gönderilmiş bir peygamberiyim’¹³⁴ demişti. Ama o elçi kendilerine belgelerle geldiği zaman: ‘Bu, apaçık bir sihirdir’ demişlerdi.”

Peygamber olarak gönderilmeden önce İncil’de Hz. İsa tarafından zikredilen adı Ahmed; vilâdetinden ve peygamber olarak gönderildikten sonraki ismi Hz. “Muhammed” dir (as).¹³⁵

*Nâmuñla buldı cümle cihân ‘izzet ü şeref
Ey Ahmed u Muhammedu Mahmûd u Mustafâ (K.IV/5) Lâmiû Çelebi*

¹³² Kandemir, **a.g.e.**, 1 c., s.480.

¹³³ Muhammed Mevlânâ Ebu Saîd Hâdimî, **Tarikat-i Muhammediyye Şerhi/Berika**, 1c., İstanbul 1989, Kahraman Yay., s.126.

¹³⁴ Saff 61/6.

¹³⁵ M.Asım Köksal, **Hz. Muhammed (as) ve İslamiyet, Medine Devri**, İrfan Yayınevi, İstanbul 1978, s.114.

(Ey Ahmed ve Muhammed ve Mahmud ve Mustafâ! Senin isminle bütün dünya izzet ve şeref buldu.)

Ahmed-i Muhtâr

“Re’yinde hür, seçilmiş ve bir bölgenin idaresini üstüne alan” manalarında kullanılan “Muhtâr” ismi, Hz. Peygamber’in (as) sıfatlarındandır.¹³⁶

Hz. Peygamber’in “Bütün varlıkların arasından seçilmiş” ve İlâhi tecellilere mazhar kılınmış olması manasında kullanılan bir isimdir.¹³⁷

*Ahmed-i Muhtârdur ol Seyyid-i Ebrârdur ol
Sâhib-i Kerrârdur ol salli ve sellim ‘aleyh (K.2/36) Rûhî-i Bağdâdî*

(O, Ahmed-i Muhtârdır, İyilik sahiplerinin efendisidir, Kerrâr’ın (Hz.Ali) sahibidir O. Sâlât ve selâm O’na olsun.)

Ahmed-i mürsel

Allah Teâlâ Kur’an-ı Kerim’de:

Muhammed (as) Allah’ın Rasûlüdür.¹³⁸ buyurarak risâletini, gönderilmiş bir peygamber olduğunu tüm insanlığa tebliğ etmiştir.

Allah tarafından risâletle vazifeli olan Hz. Peygamber (as), gerek nübüvvetten önce ve gerekse sonra bu mukaddes göreve muvâfik yaşamıştır:

“Böylece Allah Sen’in geçmiş ve gelecek günâhını bağışlar.Sana olan nimetini tamamlar ve seni doğru yola iletir.”¹³⁹

*Ahmed-i mürsel Habîbu’llah-ı zî-Fazlî’l-‘azîm
Efdâl-i peygamberân şâhensâh-i ahir-zamân (K.2/17) Hudâyi Sâlâ*

Mushısı

(Peygamber Ahmed (as), Allah’ın sevdiği, çok erdemli, peygamberlerin en üstünü, âhir zamanın padişâhlar padişâhı.)

¹³⁶ Şeyh Muhammed bin Süleyman el-Cezûlî, **a.g.e.**, s.14

¹³⁷ Yeniterzi, **Divan Şiirinde Na’t**, s.187.

¹³⁸ Fetih 48/29.

¹³⁹ Fetih 48/2.

‘Âlim-i halk-ı tabak

Hiz. Peygamber’in (as) ilmi ve bilgisi Rahmanî olduğu için, dolayısıyla insanlar içinde O’ndan daha bilgili başka biri olduğu düşünülemez.

*Nâtık-ı güftâr-ı Hâkk ‘âlim-i halk-ı tabak
Sâhib-i Fâruk-i Hâkk salli ve sellim ‘aleyh (K.2/34) Rûhî-i Bağdâdî*

(Allah kelimini konuşan, insanların âlimi, Allah’ın Faruk’unun sahibi, Sâlât ve selâm O’na olsun.)

‘Âlim-i ümmî-lakab

Hiz. Peygamber (as), doğduğundan beri, günahlardan ma’sun, berî ve mahfuz kılındığı, fitratı hiç bozulmadığı, “ilk yaradılış haliyle” kaldığı için anaya nisbet edilerek “ümmî” olarak tavsîf edilmiştir.¹⁴⁰

*Mahzen-i genc-i ‘ulûm-ı evvelîn ü âhirîn
‘Alim-i ümmî-lakab dâna-yı sırr-ı kün fe-kân (K.2/18) Hudâyî-i Kadîm*

(Öncekilerin ve sonrakilerin bilgi hazinelerinin mahzeni.”Ümmî lakablı, Ol! (dedi) ve oldu.” sırrına vâkıf olan Hiz. Peygamber (as).)

Asl-ı vücûd-ı sehâ

Cömerdliğin anlam ve ehemmiyetini ilk öğreten, teşvîk ve tavsiye eden ve bu anlamda üsve-i hasene olan Hiz. Peygamber’dir (as). Nitekim Kur’an-ı Kerim’de:

“Mallarını gece ve gündüz; gizli ve açık Allah yolunda harcayanlar var ya, onların mükâfatı Allah katında verilecektir. Onlara korku yoktur. Onlar mahzun da olacak değillerdir.”¹⁴¹

*Menba’-ı cûd-u ‘atâ asl-ı vücûd-ı sehâ
Şâh-ı cünûd-ı vefâ salli ve sellim ‘aleyh (K.2/10) Rûhî-i Bağdâdî*

¹⁴⁰ Mehmet Kara Davut, *Şerh-i Delâil-i Hayrat ve Şevârik-il Envâr*, İtimat Kitâbevi, İstanbul 1971, s.238.

¹⁴¹ Bakara 2/274.

Azîz

Hiz. Peygamber'in (sav) vücudu azîz olup yani cömerdlikte kerem ve ihsânda yüz güzelliğinde, yaratıklar arasında bir eşi olmadığından, bütün düşmanlarına gâlip ve Mansur, Allah indinde çok mükerrem ve muazzez olduğundan bu isim verilmiştir.¹⁴²

Allah Teâlâ'nın Esmâ-ı Hüsnâsı'ndan da olan bu isim; "Kendisine erişilemeyen, gâlip, benzersiz, ve başkasını destekleyip güçlendiren" anlamlarına gelir.Şâmî ve şerefi yüce olan Allah, aynı isimle kulu ve Rasûlü olan Peygamberini bu makama yüceltmıştır.Dolayısıyla bu isim, Hak ve halk katında izzet ve şeref sahibi bir kıymete sahip olan demektir.¹⁴³

*Merkebün Refref makâmuñ "Kâbe kavseyn" ey 'azîz
Halvetüñdür mehbîti Kur'ân u Cibrîl-i emîn (K.23/7) Zâtî*

(Ey aziz! Bineğin Refref, makamın "Kâbe kavseyn"; Kuran'ın indiği yer ve Cibrîl-i Emîn halvetindir.)

Bâb-ı kerem

Hiz.Peygamber (as); cömerdlik, lütfkârlık ve eliaçıklıkta emsâli görülmemiş bir sehâsahibiydi. Kendisinden bir şey istenildiğinde asla "yok" demezdi.Elinde bir şey olmadığı zamanlarda bile borçlanır ama isteyeniyi geri çevirmez eli boş göndermezdi. En cömerd olduğu vakitler de Ramazanda Hiz. Cebrâil ile görüştükten sonra idi.Özellikle yeni Müslüman olanlara (Müellefet-i Kulüb) kalpleri İslama ısınsin diye kabına sığmaz bir ihsanda bulunmuştur. Safvân ibni Ümeyye'ye önce 100 deve sonra bir 100 deve daha sonra bir 100 deve daha vermiştir. Hatta Safvân İbni Ümeyye bu ihsândan sonra:"Resûl-i Ekrem benim en nefret ettiğim insandı.O gün bana mal verdikçe gözümde insanların en sevgilisi oldu."¹⁴⁴demiştir.

*Çün kapuñ bâb-ı keremdür menba '-ı eltâf eviñ
Her gelen cümle murâdâta vusûl eyler recâ (K.IV/38) Muhyî*

¹⁴² Kara Davut, **a.g.e.**, s.264.

¹⁴³ Kandemir, **a.g.e.**, 1.c., s.522.

¹⁴⁴ Müslim, Fezâyl, nr.2313; Kandemir, **Şifâ-i Şerîf Şerhi**, 1.c., s.270.

(Kapın ikrâm kapısı, evin lütuflar menbaı olduğu için, her gelen bütün murâdlarına ulaşmayı ümîd eder.)

Bâb-ı melâz u kenef (Bkz. ‘Avn ü melâz-ı ‘ibâd)

Hz. Peygamber (as), savaşlarda ve sâir zamanlarda Allah Teâlâ’nın yeryüzünde şeref karargâhı olan risâlet vazifesini ifâda, tüm ashabının sığındığı bir mercidir.

*Zât-ı mukırr-ı şeref bâb-ı melâz u kenef
Efdâl-i “mimmâ selef” salli ve sellim ‘aleyh (K.2/19) Rûhî-i Bağdâdî*

(Şeref karargâhında bulunan, sığınacak melce kapısı, önde gelenlerin en faziletlisi, sâlât ve selâm O’na olsun.)

Bâg-ı safâ

Rasûlullah’ın (sav) yüzü sürekli mütebessim idi. Ashabının muhabbetinin artmasına sebep olacak sözler söyler, onlara iltifât ederdi. Onunla sohbet eden, kendini onun yanında en sevgili bir kişiymiş gibi hissedirdi. Mescide gelmeyen sahâbiyi mutlaka araştırır, her biriyle ayrıca ve özel ilgilenirdi. Sahâbenin yaşadığı müşkil durumlarda mutlaka bir çözüm yolu bulur, tüm dikkatini ilgilendiği kişiye hasrederdi. Şerrinden sakınılması gereken yönetici veya kişilerle ilgili ashabını uyarır, kendisi de -ihtiyatlı davranmak kaydıyla- onlardan bile tebessümünü ve yardımını esirgemezdi. Herkese eşit davranır -hatta- sadece haksızlık durumunda öfkelenildiği görülürdü. Mecliste kendisine yer ayrılmasından hoşlanmaz, nereyi boş bulursa oraya otururdu.¹⁴⁵

Böylesi bir meclis de safâ, sürûr ve muhabbet bahçesine dönerdi.

*Sensin ol bâg-ı safâ kim gül-cemâlün şevkına
Bülbül-i göyâ hezârân tâyir-i kuds-âşiyân (K.2/24) Hudâyi Sâlâ*

Mushı

(Sen o neşe bahçesinin ki; senin gül yüzünün aşkına, binlerce kudsiyette yuva yapmış kuş, şakıyan birer bülbüldür.)

¹⁴⁵ Ömer Çelik vd., *Üsve-i Hasene En Güzel İnsan*, Erkam Yay. İstanbul 2003, 367-481.

Bâg-ı vefâ

Hız Peygamber'in (sav) Rabbine, sevdiklerine ve ümmetine olmak üzere gösterdiği vefâsı çok yönlüdür:

Küçükken kendisini yetiştiren Hz. Ali'nin anne ve babasına olan vefâsını, daha sonra Hz. Ali'yi yanına alıp himaye ederek; eşi Hz. Hatice'nin vefâtından sonra onun arkadaşlarına hürmet ve ihsanda bulunarak göstermiştir.¹⁴⁶ Aralarında alacak-verecek ilişkisi olduğu bir kişiyle buluşma yerine iki kere gittiği halde gelmeyen şahsı, üçüncü gidişinde görünce kızmamış: "Ey genç! Bana meşakkât verdin, ben üç gündür burada seni bekliyorum."¹⁴⁷ diyerek eşsiz bir ahde vefâ örneği göstermiştir.

Çünkü âyet-i kerîmede Allah Teâlâ şöyle buyurur:

"İnananlardan öyle yiğitler vardır ki, Allah'a verdikleri sözü yerine getirip sadakâtlerini ispat etmiş; kimisi ahde vefâ gösterip canını vermiş; kimisi de sırasını (şehitliği) beklemektedir."¹⁴⁸

*Kurtuldu hadisüñ işiden cümle hadesden
Ey bâg-ı vefâ bülbül-i gülzâr-ı risâlet (K.25/7) Zâtî*

(Ey vefâ bahçesi, (ey) peygamberlik bahçesinin bülbülü; hadisini işiten bütün pisliklerden kurtuldu.)

Bâni-i bünyân-ı hayr (Bkz.Emîn)

Hız.Peygamber (as), ömrünü tüm insanlığa Allah'ın dinini tebliğ ve insanların iyiliği ve hayrı için say'ü gayret ile geçirmiştir.

*Nâsıh-ı edyân-ı gayr hâdim-i esnâm u deyr
Bâni-i bünyân-ı hayr salli ve sellim 'aleyh (K.2/17) Rûhî-i Bağdâdî*

(Başka dinlerin nasihatçisi, putların ve kilisenin hizmetçisi hayır binalarının yapıcısı, sâlât ve selâm O'na olsun.)

¹⁴⁶ Kandemir, **a.g.e.**, 1 c., s.282.

¹⁴⁷ Ebu Davûd, Edeb 90, (4996); Topbaş, **a.g.e.**, 1c., s.126.

¹⁴⁸ Ahzab 33/23.

Beşîr

O Peygamber, Allah Teâlâ tarafından kendine itaat edenleri cennetle müjdeleyen kişi anlamında “Beşîr” olarak isimlendirmiştir.

“Ey Peygamber! Biz seni bir şâhit, bir müjdecî (mübeşşir) ve bir uyarıcı (nezîr) olarak gönderdik.”¹⁴⁹

*Sırr-ı ezelden habir sâhib-i fazl-ı kebîr
Halka beşîr ü nezîr salli ve sellim ‘aleyh (K.2/30) Rûhî-i Bağdâdî*

(Ezel sırrından haberdâr, büyük fazilet sahibi, insanlara müjdecî ve korkutucu, sâlât ve selâm O’na olsun.)

Bostân-ı lâ halâ ve lâ melâ

Arşın mâverâsı lâ halâ ve lâ melâ (ne boş, ne dolu) âlemdir. Ve sûfiyye derler ki belki:

“ Âlem-i melâdır zira ervâhla doludur.”

Âlem-i lâhût (lâ halâ ve lâ melâ): Yerin altı, Arş-ı azam, Arşın taşıyıcılarının makamı, Arş-ı azâmın sütunlarının sonu, kürsünün sütunlarının sonu, Ceberût alemi, kürsî, ruhlar alemi, melekler alemi, İsrâfilin sûru, Sidre-i muntehâ, Kalem, Tubâ ağacı, Levh-i mahfuz...) şeklinde katmanlar halinde devam eder, gider.¹⁵⁰

O’nun tahtı, işte bu sırlar ve gayblar alemi dahilinde bir makamdadır.

*Ey serirüñ bostân-ı lâ halâ ve lâ melâ
Kuhl-i çeşm-i zât-ı binüñ sürme-i ‘ayne’l-yakîn (K.5/6) Zâtî*

(Ey tahtı “lâ halâ ve lâ melâ”(olan), gören gözünün sürmesi aynel yakîn sürmesidir.)

Cânân

Hız. Peygamber (as) Âlemlerin Rabbi tarafından “Habîbullah”¹⁵¹ olarak taltîf edilmiş; Allah’ın sevdiğini Cebraîl (as) dolayısıyla tüm müminler sevmiş, O’nu cân,

¹⁴⁹ Ahzab 33/45.

¹⁵⁰ Erzurumlu İbrahim Hakkı, **Marifetnâme**, (Haz. M.Fuad Başar), Kitsan Yay., İstanbul s.772.

¹⁵¹ Tirmizî, **Şemâil-i Şerîf**, 2 c., s.175.

cândan öte cân, canân ve bir sevgili bilmiştir. Bu aşk; asr-ı saâdetten¹⁵² bu yana böyle gelmiş ve hep böyle devam edecektir.

Nitekim Ebu Hureyre'den rivayetle Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

“Allah Tebâreke ve Teâlâ bir kulu sevdiği zaman Cibrîl'e (as):

-Allah filân kulu sevmiştir, onu sen de sev! diye nidâ eder. Cibrîl de o kulu sever. Sonra Cibrîl (as) gök halkına:

-Allah filân kulu sevmiştir, sizler de onu sevin' diye nidâ eder. Gök ahâlisi de o kulu severler. Ve yer ahâlisi arasında da o kimse için (gönüllerine) bir kabul konulur.”¹⁵³

*Bir ruhdur musavver o cânâna kim anuñ
Kevser suyuna oldu sözi lutf-i mâ-sadak (K.2/5) Sâlih Çelebi*

Can-ı risâlet (Bkz. Mahbûb, Cânân)

*'Âlem saña hep 'âşık ü sen 'âleme ma'suk
'Âlem saña bir kâleb ü sen cân-ı risâlet (K.4/21) Derdizâde Ulvî*

(Âlem hep Sana âşık ve Sen âleme maşuk (sevgili); Sen risâlete can, âlem de Sana bir kalıptır.)

Cedd-i Hüseyin ü Hasân

Hz. Peygamber (as); kızı Fâtıma ve amcası Ebu Talip'in oğlu Hz. Ali'nin evliliğinden vücuda gelen Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in dedesidir ve soyu bu iki muhterem torunu vasıtasıyla devam etmiştir.

*Cedd-i Hüseyin ü Hasân mihr-i sipihr-i köhen
Sâhib-i hulk-ı hasen salli ve sellim 'aleyh (K.2/37) Rûhî-i Bağdâdî*

Cemil-i halk Yusuf'dan olan emlâh (Bkz. Yûsuf-ı Mısr-ı cemâl)

*Ey dil-rübâ-yı Yesrîb ü Batha cemîl-i halk
Yusufdan olan emlâh eyâ mâh-ı bî-behak (K.2/7) Sâlih Çelebi*

¹⁵² M. Yaşar Kandemir, **İki Cihân Güneşi**, Erkâm Yay., İstanbul 1996, S.30

¹⁵³ Ebu Abdillâh Muhammed ibn İsmail el-Buhârî, **Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi**, (Terc. Mehmed Sofuoğlu) nr.111, 16 c., Ötüken Yay., İstanbul 1989, s.7552.

(Ey gerçek ay olan, Mekke ve Medine'nin gönlünü alan, Halkın en güzeli Yusuf'tan (as) daha güzel (olan.)

Cihân mahbûbı (Bkz. Mahbûb)

Allah katında “Habîbullah” olarak taltif olunan bir peygamberin tüm cihânın gönlünde sevgilisi olması tabiate uyan bir haldir (Bkz. Nur-ı Muhammedî.)
İşte bu yüzden gönüllerdeki bu Rasûlullah sevgisinin temeli cihanşümûldur, derindir, fitratendir, zira kaynağı İlâhîdir.

*Sen cihân mahbûbısın her şeyde mihriñ toludur
Basdı derd-ü firkatünden taglar bagrına seng (K.1/13) Sehî Bey*

(Sen, cihanın sevgilisisin herşeyde senin güzelliğin vardır; ayrılığının derdinden dağlar bağrına taş basmıştır.)

Cilve-gehüñ saht iklim-i tekârrüb (Bkz. Hz. Peygamber'in Mucizeleri-Mîraç)

*Ey cilve-gehüñ saht iklim-i tekârrüb
Ey vâsil-ı gencîne-i 'irfân-ı risâlet (K.4/13) Derdizâde Ulvî*

Cümle-i mahlûka pişvâ

Levlâke (Sen olmasaydın âlemi yaratmazdım) sırrının sahibi ve “Ya Câbir, tahkikan Allah Tebâreke ve Teâlâ Hazretleri cemi eşyadan evvel senin peygamberinin nurunu kendi nurundan yarattı.”¹⁵⁴ buyuran Hz. Peygamber (sav); elbette tüm insanlığı doğru yola ileten, zulmetten aydınlığa çıkaran âlemlerin Rabbi tarafından vazifeli seçkin bir önderdir. Risâletin can'ıdır, ruh'udur ve nübüvvet O'nunla hitâma ermiştir.

*Mislüñ mi var cihânda habîb-i İlâhsın
Olsañ 'aceb mi cümle-i mahlûka pişvâ (K.3/15) Üsküplü İshak Çelebi*

(Mislin mi var cihânda, Allah'ın sevgilisisin, bütün yaratılmışlara önder [=imam] olsan şaşılır mı?)

¹⁵⁴ Mahmud Sâmî Ramazanoğlu, **Musâhabe 4**, Erkam Yay. İstanbul 1985, s.7.

Çehre-i Münîr

H.z. Peygamber (as) tüm insanlığa bir hidayet ve bir nur rehberidir. “Onları ünsiyet nurlarına hidâyet edici, iletici demektir. Onlara karşı nefsin karanlıklarını aydınlatıcı demektir.”¹⁵⁵

*Çekdüm şarâb-ı 'aşkıni şürîde 'âşıkın
Ol çehre-i münîre ki güldür aña 'arak (K.2/4) Sâlih Çelebi*

Çerâğ-ı şebistân-ı “izâ câ”

Rasûlullah’ın (as) sünnetine uyan kimselere feth müyesser olur. Nasr suresi; iniş sırasına göre 114. ve son suredir, Vedâ Haccı esnasında Minâ’da iken indiği rivâyet edilir. Rasûlullah’ın (sav) risâleti ve irşadının, yol göstericiliği ve tevhîd akidesini gönüllere nakşetmesinin, insanlığı zulmetten aydınlığa çıkardığının nihâi delili niteliğindedir. Bu teslimiyet; dünyada en büyük feth (Mekke’nin fethine), ahirette de rızâ-yı İlâhi ve Allah’ın rahmetine kavuşmaya vesile olacak bir ebedi kazançla sonuçlanacaktır. Bu tertemiz seyr-i sülûk; Fahr-i Kainât (sav)’in insanların yolunu aydınlatan sünnetine ittibâ ile mümkündür.

Nitekim Kur’an-ı Kerim’de Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

İman edip salih amel işleyenleri karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için size Allah’ın apaçık âyetlerini okuyan bir peygamber göndermiştir.¹⁵⁶

*Serv-i kaddüñ nihâl-i gülüstân-ı “festakîm”
Şem’-i rûhuñ çerâğ-ı şebistân-ı “izâ câ” (K.IV/12) Lâmû Çelebi*

(Yanağının aydınlığı, “izâ câ” [=Allah’ın fethi ve yardımını geldiği zaman!] gecesinin lambasıdır.)

Dânâ-yı sırr-ı kün fe-kân

“Bir şeyi istediğinde O'nun emri sadece "Ol!" demesidir, o da hemen oluverir.”¹⁵⁷ âyetinin sırlarla dolu manası, ancak kendine Peygamber olarak seçtiği Resûl-i Ekrem (sav) tarafından bilinebilir. Ve bu sırlar hazinesi, Allah ve Rasûlü’nün

¹⁵⁵ Muhammed Mevlânâ Ebu Sâid Hâdimî, a.g.e., 1 c., s.206

¹⁵⁶ Tâlâk 65/11.

¹⁵⁷ Yasin 36/82.

(as) bileceği hikmetler dairesi çerçevesinde ve insani boyutta bir zekânın kaldıramayacağı mahfelde olduğu için mahfûzdur.

*Mahzen-i genc-i 'ulûm-ı evvelîn ü âhirîn
'Âlim-i ümmî-lakâb dâna-yı sırr-ı kün fe-kân (K.2/18) Hudâyi Sâlâ*

Muslusu

Der-râh-ı Hâk mukaddem-i mecmû'-ı enbiyâ

Enes bin Mâlik'ten rivayet edilen bir hadise göre, Peygamber (as), Mîraç gecesi Beytü'l-Makdis'te peygamberlere namaz kıldırmıştır.

“Namaz vakti geldi, onlara imâm olup namaz kıldırıldım.” buyurmuştur.¹⁵⁸

Mîraç'ta Hz. Peygamber'in çok yüksek bir yere çıkarıldığını gören Hz. Musa: “Benden daha yüksek bir mertebeye hiç kimsenin çıkarılmayacağını sanırdım.”¹⁵⁹ demiştir.

*Ser-defter-i cemi'-i rüsûl hâdi-i sübü'l
Der-râh-ı Hâk mukaddem-i mecmû'-ı enbiyâ (K.III/4) Muhyî*

(Yollara hidâyet olan bütün resûllerin başı ve Hakk'ın yolunda bütün peygamberlerin önünde olan.)

Deryâ-yı cud (Bkz. Kân-ı sehâ)

*Zât u sıfâtı mecma'-i fazl u kemâl [u] 'ilm
Deryâ-yı cûd u kâm kerem-i ma'den-i sehâ (K.I/18) Sevdâyî*

Deryâ-yı sırra âşinâ

Mîraç'ta tüm perdeler kaldırılmış, ezel-ebed bilgisi Hz. Peygamber'e (sav) tüm açıklığıyla verilmiştir.

Abdullah bin Abbas'tan rivayet edilen hadiste Hz. Peygamber (sav):

“Cebraîl beni öyle yüksek bir yere çıkardı ki, orada kaza ve kaderi yazan kalemin cızırtılarını duymaya başladım.” demiştir.¹⁶⁰

¹⁵⁸ Kandemir, **a.g.e.**, 1 c., s.389.

¹⁵⁹ Kandemir, **a.g.e.**, 1 c., s.389.

¹⁶⁰ Kandemir, **a.g.e.**, 1 c., s.426.

*Sahrâ-yı kurba zât-ı şerîfîndür esb-rân
Deryâ-yı sırra nefs-i nefisüñdür âşinâ (K.IV/10) Lâmî Çelebi*

(Yakınlık sahrasında at koşturan şerefli zâtındır; sır deryâsına âşina olan müstesnâ zâtındır.)

Dil-rübâ-yı Yesrîb ü Batha

Hz. Peygamber hem Mekke-i Mükerrerme'de hem Medîne-i Münevvere'de gönüllere taht kurmuş bir sevgilidir.

*Ey dil-rübâ-yı Yesrîb ü Batha cemîl-i halk
Yusufdan olan emlah eyâ mâh-ı bî-behak (K.2/7) Sâlih Çelebi*

(Ey gerçek ay olan, Mekke ve Medine'nin gönlünü alan, Halkın en güzeli Yusuf'tan (as) daha güzel (olan.)

Dü keвне şâh (Bkz. Efdâl-i halk-i Hüdâ)

Hz. Peygamber (sav), dünyada da âhirette de insanlığın gönüllerine taht kurmuş bir padişâhtır.

Dünyada ölü gönülleri imân ile ihyâ edecek; ahirette ise şefaati-uzmâ'sı sebebiyle bütün inananlara kurtuluş vesilesi olacaktır.

*Sensin dü keвне şâh u şehensâh-ı ser-firâz
Ey enbiyâya server ü ser-hayl-i evliyâ (K.2/3) Hayretî*

(Ey peygamberlere reîs, evliyâlar kervanına baş (olan), iki âleme şâh, başı yücelerde şâhlar şâhı sensin.)

Ebü'l-fezâyil (Bkz.Ekmel-i halâyık)

O; iyilik, ihsân, cömerdlik, isâr, bağışlama, affetme, kabahâtleri örtme vs tüm ahlakî faziletlere sahip bir peygamberdir. Zira O (as) "Mekarim-i ahlakı tamamlamak için gönderilmiştir."

*Zâtuñ ebü'l-fezâyil ü ümmü'l-'ulûm iken
Hikmet nedür ki hem yine ümmî dinür saña (K.3/11) Hayretî*

(Zatın, faziletler babası ve ilimler anası iken yine de Sana “ümî” denmesinin hikmeti nedir?)

Efdâl-i halk-i Hüdâ

Hz. Peygamber (sav); Levlâk sırrı ve Makâm-ı Mahmûd’un sahibi olması, Kur’anda övülen güzel ahlakı¹⁶¹, ümmetinin çokluğu, diğer tüm peygamberlerin özelliklerinin zatında en kerîm haliyle derc edilmesi, “Habîbullah”¹⁶² oluşu gibi daha sayısız birçok husûsiyeti itibâriyle yaratılmışların en faziletlisi ve en mükemmelidir.

*Efdâl-i halk-i Hüdâ eyle salâtı aña
Hassesehullah bahâ salli ve sellim ‘aleyh (K.2/41) Rûhî-i Bağdâdî*

Efdâl-i “mimmâ selef”(Bkz.Der-râh-ı Hâk mukaddem-i mecmû’-ı enbiyâ)

Allah’ın, din-i mübînini risâlette vazifelendirdiği peygamberân-ı izâm’ı içerisinde, en önde geleni ve en faziletlisi Hz. Peygamber’dir.

*Zât-ı mukırr-ı şeref bâb-ı melâz u kenef
Efdâl-i “mimmâ selef” salli ve sellim ‘aleyh (K.2/19) Rûhî-i Bağdâdî*

Efdal-i peygamberân

Allah’tan en ziyâdesi ve hakikâtiyle korkan muttakilerdir. Miraç’ta ayne’l-ilme’l-Hakka’l-yakîn olarak tanıma lütfuna sahip olan Hz. Peygamber, O’ndan ittikâ edenlerin de dolayısıyla en hayırlısı ve en faziletlisidir. Zira insanın marifeti arttıkça, bilgisi, yakîni de çoğalır.

Hadis’te şöyle buyurulmuştur:Hz. İbrahim ve Hz. İsa’nın Hz. Peygamberin ümmetinden olacağı, Hz.İbrahim’in “ Sen benim soyumdansın ve benim duamsın, beni de ümmetin arasına al.”¹⁶³ diye dua edeceği vârid olunur.

¹⁶¹ Kalem 68/4.

¹⁶² İmam Tirmîzî, **Şemâil-i Şerîf Şerhi**, 2 c., (Terc. Yaşar Kandemir), Tahlil Yay, İstanbul 2016, s.175.

¹⁶³ Kandemir, **a.g.e.** 1c., s.434.

Ahmed-i mürsel Habîbu'llah-ı zî-Fazlî'l-'azîm
Efdal-i peygamberân şâhenşeh-i ahir-zamân (K.2/17) Hudâyi
SâlâMuslısı

(Peygamber Ahmed'i (sav) Allah'ın büyük fazilet sahibi sevgilisi, peygamberlerin en faziletlisi, âhir zamanın padişâhlar padişâhı.)

Emîn (Bkz.Emîn-i vahy-i Rabbü'l-âlemîn)

El-emîn, emanet; peygamberliğin sıfatlarından¹⁶⁴Hz. Peygamber, risâletten önce de bu vasıfla nitelendirilmiştir.Hatta Mekke'den Medine'ye hicret ederken bile Mekkeli müşriklere ait birçok emânet, Hz Peygamber'in yed-i emînindedir.

Toksan biñ oldı hem kelâm ol demde mabeyn iy emîn
Ba'zın rumuzuñ faş idüp ba'zını pinhân eyledüñ (K.4/13) Fedâyî

Emn ü selâm-ı selem (Bkz.Emîn-i vahy-i Rabbü'l-âlemîn)

Hz. Peygamber, haksızlık ve zulüm hariç tüm durumlarda barış, selâmet ve -sadece müminlere karşı değil- müşrikler için de bir emniyet vesilesidir.

Serv-i hıram-ı harem sadr-ı kirâm-ı kerem
Emn ü selâm-ı selem salli ve sellim 'aleyh (K.2/7) Rûhî-i Bağdâdî

(Mekke ve Medine'nin nazlı servisi, cömerdliğin şerefli kimselerinin başköşesi, barış selâmet ve emniyet (sahibi), sâlât ve selâm O'na olsun.)

Emîn-i vahy-i Rabbü'l-âlemin

Yaradılışın ve hakikâtin sırlarına dair bilgiler Allah ve Rasûlü arasında mahfuz kalmış, sadece müsaade sadedinde bazısı belirli ashâb-ı kirâm ile paylaşılmıştır.

Hz. Peygamber'in, risâlet gelmeden önce de bilinen en meşhur sıfatı "El-Emîn" dir. Sadece müminlerin değil müşriklerin de emanetlerini teslim ettikleri güvence olan Fahr-i Kainât; Âlemlerin Rabbî'nin da "Kainâtın Kitabı"nı insanlığa

¹⁶⁴ Ali Yardım, **Peygamberimiz'in Şemâili**, Erkam Yay., İstanbul 1998, s.5.

bildirmede, öğretmede ve hayata geçirmede hiçbir değişime, ifsada ve farklılığa uğratmadan taşıyan sâdık bir davetçisidir.¹⁶⁵

“O, ancak kendisine vahyolunanı söyler.”¹⁶⁶

O’nun tebliğleri, Kur’ân ve sünnet ve yalnızca Allah tarafından kendisine iletilen vahiylerdir.

*Ey Resûl-i Hak emin-i vahy-i Rabbü'l-âlemin
Mâhi-i âsâr-ı küfr ü mazhar-ı a'lâm-ı din (K.VI/1) Muhyî*

(Ey Allah’ın Resûlü, Ey âlemlerin Rabbının vahyinin emîn’i, küfrün izlerini yokeden, dinin sancaklarının görüldüğü yer.)

Emîr-i Arab

Bütün âdemoğullarının en azîzi olan Arap kabilesinin en şerefli; en kerîmi olan Kureyş’in; en azîz ve erkemi Haşimoğullarının; en azîz ve kerimi ve en şerefli; belki en azîz kişisi olmakla¹⁶⁷ emir kılınmıştır.

Hz. Peygamber’in nesebini gösteren ismidir. Soyuna dair sahip olduğu bütün nitelikleri ile beraber; Mekkeli, Medineli, Kureyş soyundan ve Arap ırkından olduğu ifade edilerek verilmiştir.

Hz. Peygamber, Arap soyundan olduğunu şöyle izah etmiştir:

“Allah mahlukatı yarattı: onların arasından insanoğlunu seçti. İnsanoğlunun arasından Arapları seçti. Arapların arasından Kureyş’i seçti. Kureyş’ten Benî Haşim’i seçti. Benî Haşim’den, beni seçti. Ben hep seçilerek geldim. Şuna dikkat ediniz: Arap’ı seven beni sevdiği için sever. Araptan nefret eden, bana buğzettiği için nefret eder.”¹⁶⁸

*Sâlâr-ı berr ü bahr cihândâr-ı şark u garb
Şâh-ı 'Acem emîr-i 'Arab yani Mustafâ (K.1/27) Üsküplü Ata*

(Kerem semasının güneşi, Arab hem de Acem’in sırrı, levh-i kalemin muhâfızı, sâlât ve selâm O’na olsun.)

¹⁶⁵ Celâl Yeniçeri, **Hz. Muhammed Yaşadığı ve Yön Verdiği Hayat**, İstanbul 2015, MÜİFY, s.298.

¹⁶⁶ Necm 53/4.

¹⁶⁷ Kara Davut, **a.g.e.**, s.420.

¹⁶⁸ Heysemi, **Mecmâ’u’z-Zevâid**, 8 c., s. 215.

Enbiyâ çeşmeleriniñ başı (Bkz.Arap Edebiyatında Na 't-Nûr-ı Muhammedî)

Hz. Peygamber (sav) hâtem-i enbiya olmasına rağmen, Hakikât-i Muhammediyye sebebiyle ilk yaratılan nurdur ve tümü peygamberlerden oluşan bir halkanın, bir şecerenin son halkasıdır:

Kur'an-ı Kerim, Allah Teala'nın zâtının ve şu'ûnlarının bütün kemâllerini kendinde toplamıştır, asl dairesinin içindedir. Ona hiçbir zıll yaklaşmamıştır. Kabiliyet-i Ūlâ onun zıllıdır ki bu kabiliyete Hakikât-i Muhammedî denir.¹⁶⁹

Abdullah ibni Abbas, Resûl-i Ekrem'in (sav) şöyle buyurduğunu söylemiştir:

“Allah Teâlâ, Âdem'i yarattığında, beni onun sülbünde yeryüzüne indirdi. Sonra beni Nûh'un sülbünde gemiye koydu.Daha sonra beni İbrahim'in sülbünde ateşe attı.İşte böylece Cenab-ı Hak beni asil sulblerden, tertemiz rahimlere ilettiler.”¹⁷⁰

*Avladuk 'aşk ile suyu biñar başından
Enbiyâ çeşmeleriniñ kamu oldur çü başı (K.VIII/8) Muhyî*

(Bütün Enbiya çeşmelerinin başı O olduğu için suyu pınar başından aşk ile aldık.)

Enbiyânuñ evveli vü hâtimi

Hz. Peygamber (sav), yaratılan ilk nur olduğu için peygamberlerin de hem ilki hem sonuncusudur.¹⁷¹

Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur:

“ Ben peygamberlerin ilk yaratılanı ve elçi olarak son gönderileniyim.”¹⁷²

“Âdem (as)'ın halkından on dört bin yıl evvel Rabbimin karşısında bir nur idim.”¹⁷³

*Enbiyânuñ evveli vü hâtimisin hayr ile
Oldı zâtuñla nübüvvet ibtidâ vü intihâ (K.IV/4) Muhyî*

(Sen, enbiyanın evveli ve âhirisin; peygamberlik hayırla, senin zâtınla başladı ve sona erdi.)

¹⁶⁹ İmâm-ı Rabbânî, **Mektubât Tercemesi**,(Terc., Hüseyin Hilmi Işık) Hakikât Kitabevi, İstanbul 2005, s.11.

¹⁷⁰ Kandemir, **a.g.e.** 1 c., s.351.

¹⁷¹ Celâleddin Es-Suyûtî, **Peygamberimizin Mucizeleri**, (Terc. Ömer Temizel) Uysal Kitabevi, Konya 1994.

¹⁷² Tâberanî, **Müsnedü's-Şâmiyyîn**, 4 c., 34-35, nr. 2662.

¹⁷³ Ramazanoğlu, **Musâhâbe** 4, s.8.

Enbiyânuñ mihteri (Bkz.Eşref-i beşer)

*Ûy cümle halkın reh-beri vü enbiyânuñ mihteri
Viy evliyânuñ serveri ol deñlü ihsân eyledüñ (K.4/55) Fedâyî*

Enbiyâ vü rüsülün erkemi (Bkz. Şefî‘)

Bütün peygamberlerin makbûl bir duası vardır ve Hz. Peygamber hariç hepsi duasını dünyada yapmıştır. Rasûlullah (sav) kab’ına sığmaz bir cömerdlik ve ihsân örneği göstererek duasını ümmetinin kurtuluşu için şefaathet üzere âhirete bırakmıştır.

O (sav), enbiyanın ve resûllerin en kerem sahibi olanıdır.

*Lutf-ı ihsânlar ide kahr u isâ’et idene
Enbiyâ vü rüsülün ekremidür hem yavaşı (K.VII/12) Muhyî*

Enbiyâ zümresinün hâtemi

Hz. Peygamber (as) hâtemü’n-Nebîyyîn,¹⁷⁴ son peygamberdir. Nebîlik kapısı kapanmıştır, O’ndan sonra bir daha resûl gelmeyecektir.

Hz. Peygamber (as) Ebu Hureyre (ra)’den rivayet edilen hadiste şöyle buyurmaktadır:

Şüphesiz benim meselimle benden önceki peygamberler zümresinin meseli, şu kimsenin meseli gibidir ki, o kimse bir ev yaptırmış ve onu süsleyip güzelleştirmiş; yalnız bir köşede bir kerpiç yeri boş bırakılmış. Akabinde insanlar evi dolaşmaya, evi takdirle beğenmeye ve: Keşke şu tek kerpiç de yerine konulsaydı! demeye başlarlar.

Rasûlullah(sav): İşte ben (o yeri boş bırakılan) kerpicim; Ben hâtemü’n-Nebîyyîn’im (Peygamberlerin sonuncusuyum) buyurdu.¹⁷⁵

*Enbiyâ zümresinün hâtemidür anuniçün
Kodî hâtem gibi ol sînesünün üzre taşu (K.VII/10) Muhyî*

¹⁷⁴ Ahzab 33/40.

¹⁷⁵ Ebu Abdillah Muhammed ibn İsmail el-Buhârî, **a.g.e.**, 7 c., nr.42, s.3331-3332.

Eşref-i beşer (Bkz.Fahr ü evvelîn ü âhirîn)

*Hem hâtim-i rûsûlsin ü hem hâdi-yi sübûl
Hem eşref-i beşersin ü hem fahr-i enbiyâ (K.IV/8) Lâmû Çelebi*

(Hem peygamberlerin sonuncususun hem hidâyet yolusun; hem insanların en şerefli ve hem de enbiyânın övücüsün.)

Eşrefe'l-enâm (Bkz.Fahr ü evvelîn ü âhirîn)

*Yâ hâteme'n-nübüvve yâ eşrefe'l-enâm
Ente'l-lezi tahaşşu'u fî bâbihi'-izâm (K.2/1) Behiştî*

(Ey peygamberliğin son halkası, ey mahlukatın en şerefli! Sen, kapısında büyük kimselerin bile titrediği/huşû bulduğu kişisin.)

Eşref-i mahlûk (Bkz. Fahr ü evvelîn ü âhirîn)

*Bu fezâyil sende olmasın mı lutfundan seni
Eşref-i mahluk idüp mahbub edinmişdir Hudâ (K.2/14) Edirneli*

Nazmî

(Allah seni lutfundan yaradılanların en şerefli kılıp sevgili edinmiştir. Bu üstünlük sende olmasın mı?)

Evlâd-ı âdemüñ senedi, fahri seyyidi

Hiz. Peygamber (sav) bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuşlardır:

“Ben insanların efendisiyim.”Çünkü O’na bütün peygamberlerin makamları verilmiştir ki bütün esmânın bilgisine sahip olan Âdem (as)’ın bildiklerini meleklerin bilmediği o günde, melekler de dahil olmak üzere Hiz. Âdem’den (as) bu yana gelmiş geçmiş bütün insanlar şefaath kapısının açılması ve O’nun Allah katındaki makamının ortaya çıkması hususunda O’na muhtaçtırlar.¹⁷⁶

*Evlâd-ı âdemüñ senedi fahri seyyidi
Sâhib-livâ-yı mu'cize sultân-ı enbiyâ(K.3/5) Üsküplü İshak Çelebi*

¹⁷⁶ İsmail Hakkı Bursevî, **Ferâhu'r-Rûh**, (Haz. Mustafa Utku), Uludağ Yay., İstanbul 2006, s.235.

(Âdemoğlunun senedi, övündüğü efendisi, mucize sancağının sahibi enbiyâlar sultanı.)

Evliyânuñ serveri (Bkz.Fahr-i enbiyâ)

Hz. Peygamber (as), Allah’a yakîn kesbeden kulları arasında da en yüce vasıflarla mümeyyiz olanıdır. Hz. Peygamber (as), Allah’ın velisidir, dostudur.

Hz. Peygamber (as) şöyle buyurmuştur:

“Allah sizin arkadaşınızı kendine dost edinmiştir.”¹⁷⁷

*İy cümle halkın reh-beri vü enbiyânuñ mihteri
Viy evliyânuñ serveri ol deñlü ihsân eyledüñ (K.4/55) Fedâyî*

Fahr-i ‘ âlem (Bkz. Fahrü’l-‘âlemeyn)

*Fahr-i ‘ âlem seyyid-i âdem şefi’ü’l-müznibîn
Yek-süvâr-ı <tîh-i> kurbet merd-i râh-ı lâ-mekân (K.2/19) Hudâyî*

Sâlâ Muslîsı

(Âlemin övüncü, âdemoğlunun beği, günahkârların şefaatchisi, Allah’a yakınlık obasının beyatlısı, lâmekan yolunun yiğidi.)

Fahrü’l-‘âlemeyn (Bkz.Fahr ü evvelîn ü âhirîn)

Hz Peygamber (sav) güzel ahlakı, risâlet görevini Allah’ın razı olacağı şekilde mükemmel ve kusursuz yapması, müminlere düşkünlüğü, ümmetine hatta tüm insanlığa karşı şefkâti ve merhâmeti, mahşerde de şefaati sebebiyle iki cihânda da tüm âlemin övünç kaynağıdır.

*Sensin olan seyyidü’l-kevneyn [u] fahrü’l- ‘âlemeyn
Sensin olan rahmeten lil- ‘âlemin öñden soña (K.2/4) Edirneli*

Nazmî

¹⁷⁷ Ahmed ibni Hanbel, **Müsned**, I, 439, 462.

Fahr-i Cihân (Bkz.Fahr ü evvelîn ü âhirîn)

İki cihânın yüzüsuyu hürmetine yaratıldığı, Allah'ın "Habîbim"¹⁷⁸ dediği iki cihânın serveri ve övüncü manasında kullanılır. Fahr-i âlem de aynı anlamdadır.

*Bir na't söyle Hazret-i Fahr-i cihâna gel
Ola ki lutf-ı Hakk-ile 'azb ola bu 'azâb (K.8/14) Zâtî*

(Gel Hazret-i Fahr-i Cihân'a bir na't söyle de Hakk'ın lütfüyle bu azab tatlansın.)

Fahr-ı evvelîn ü âhirîn

Hz. Peygamber (sav), hâtem-i enbiyâ, evvel ve âhir zaman peygamberi olması itibariyle yegânedir.Hz. Peygamber (as) şöyle buyurmuştur:

"Kıyâmet gününde livâü'l-hamd'ı ben taşıyacağım; bunu övünmek için söylemiyorum.İlk şefaati isteyen ve şefaati ilk kabul edilen de ben olacağım; bunu öğünmek için söylemiyorum.Cennet kapsısının halkasına ilk defa ben vuracağım. Kapı benim için açılacak; Cennet'e benimle birlikte müminlerin fakirleri girecek.Bunu öğünmek için söylemiyorum. Ben önce gelenlerin, sonra gelecek olanların en değerlisiyim. Bunu da öğünmek için söylemiyorum."¹⁷⁹

*Makdemüñle buldılar zeyn ü şeref iki cihân
Zâtuñ oldı halka fahr-ı evvelîn ü âhirîn (K.VI/6) Muhyî*

(Senin gelmenle iki cihan süs ve şeref buldu; senin zâtın gelmiş ve gelecek insanların övüncü oldu.)

Fahr-i enbiyâ (Bkz.Efdal-i peygamberân)

*Ey habîb-ı Hakk-ı güzîn halk-ı fahr-ı enbiyâ
Server-ı dîn ü şeri'at pây-ı râh-ı Hüda (K.2/1)Edirneli Nazmî*

¹⁷⁸ Celâleddin es-Suyûtî, **a.g.e.**, s.124.

¹⁷⁹ Cânân, **a.g.e.**, nr.4347, s.379.

Gâfira'z-zünûb (Bkz.Şefî')

Hz. Peygamber (as), şefaât hakkının sahibi olması hasebiyle mahşerde birçok kulun günahlarından âzâd olmasına vesile olacaktır.¹⁸⁰

*Yâ gâfiraz-zünûb veyâ kâşife'l-kürûb
Fagfir zünûbenâ ve hatâna ve sehvenâ (K.IV/80) Muhyî*

Gevher-i 'âli-nijâd (Bkz.Hâce)

*Gevher-i 'âli-nijâd mercî'-i Halk-ı bilâd
'Avn ü melâz-ı 'ibâd salli ve sellim 'aleyh (K.2/3) Rûhî-i Bağdâdî*

Hâce

Hz. Peygamber (as), bu din-i mübîni, hadisler ve sünnetlerle bu ümmete ta'lîm eden muallimidir.

Ve bu İlâhî terbiye, peygamberler vasıtasıyla kullara da in'ikâs edilerek aktarılır, verilir.

Doğrudan İlâhî kaynaklı ahlak ve terbiye ile müzeyyen kılınmış olan Hz Peygamber (as), yaratılışı itibariyle en zirve noktadadır ve eşsiz bir inci gibi kıymetli ve değerlidir.

Hz. Peygamber:

“Beni Rabbim terbiye etti ve edebimi ne güzel eyledi.” buyurmuştur.¹⁸¹

O (sav), hem vücud ikliminin hem cihân mülkünün sultânıdır; mucizelerinde anlatıldığı üzere, tüm eşya O'nun emrine musahhar kılınmıştır.

*Sen hâceye gulâm olan olur 'azîz-i Mısır
Sen şâha bende olan ebed görmez ibtizâl (K.4/12) Nihânî*

(Sen efendiye köle olan Mısır'a sultan olur; Sen şâha kul olan edebiyen alçaklık görmez.)

¹⁸⁰ Bursevî, **Ferâhu'r-Rûh**, s.235.

¹⁸¹ Berkî-Keskinoğlu, **a.g.e.**, s.214.

Habîbu'llah

“Muhakkak ki Sen en yüce ahlak üzeresin.”¹⁸²âyetiyle Kur'an-ı Kerîm'de bizzat âlemlerin Rabbi tarafından övülmüştür. O, “Bazı aşıkâne şiirlerde güzellik ülkesinin padişâhı, yani sevgiliden maksat haddizâtında Hazret-i Peygamber'dir. Zira o, asla solmayan bir gül, emsâli bulunmayan ebedî bir sevgilidir. Hiçbir sevgili onunla mukayase edilemez”¹⁸³ olan yüce bir peygamberdir.

“Ey Muhammed ben seni kendime “Habîb” edindim.Bu durum Tevrat'ta: “Muhammed, Rahman'ın sevgilisidir.” diye yazılmıştır.¹⁸⁴

“Ben Seni bütün insanlara müjdecî ve uyarıcı gönderdim.”¹⁸⁵

“Abdullah ibni Abbas'tan (ra) rivayet edilen hadiste Hz. Peygamber (as): Ben önce gelenlerin, sonra gelecek olanların en değerlisiyim.”¹⁸⁶ buyurmuştur.

*Yâ Habîbu'llah yâ Hayre'l-beşer müştâkuñam
Eyle kim leb-teşneler yanub diler hem-vâre su (K.3/26) Fuzûlî*

(Ey Allah'ın sevgilisi! Ey insanların en hayırlısı! Susamışların sürekli su diledikleri gibi ben de seni özlüyorum.)

Habîbu'llah-ı zi-fazlî'l-'azîm (Bkz. Habîbullah)

*Ahmed-i mürsel Habibu'llah-ı zi-fazlî'l-'azîm
Efdâl-i peygamberân şâhenşeh-i âhir-zamân (K.2/17) Hudâyi Sâlâ*

Mushısı

Habîb-i Hakk (Bkz. Habîbullah)

*Sen Habîb-i Hakk iken medh ide mi vaşfuñ Sehî
Vaşfider mi seni her zihni sakim ü tab'-ı leng (K.1/17) Sehî Bey*

¹⁸² Kalem 68/4.

¹⁸³ Âmil Çelebioğlu, **Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler**, Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları, İstanbul 1998, s. 356-357)

¹⁸⁴ Kandemir **a.g.e.**, 1 c., s.442.

¹⁸⁵ Sebe 34/28.

¹⁸⁶ Kandemir, **a.g.e.**, s.350.

Habîb-i Hakk-ı güzîn

Allah Teâlâ'nın "Habîbullah, Kelîmullah, Ruhûllah" vs. sıfatlarla tesmiye edilen peygamberleri vardır. Hz. Peygamber (as) ise "Habîbullah" ismiyle, tüm bu sıfatlar arasında en seçkin ve en değerli bir makama sahip olmuştur.

Nitekim Hz. Peygamber (sav) bu konuda şöyle buyurmuştur:

İbrahim Allah'ın dostudur- ki o böyledir-, Mûsa sırdaşdır -ki o böyledir-, İsa ruhudur -ki o böyledir-, Allah Âdemi de seçmiş (seçkin kılmış)tır -ki o böyledir-, şeklindeki sözlerinizi ve hayretini işittim. İyi bilin ki ben de Allah'ın habîbiyim. Bunu övünmek için söylemiyorum. Kıyamet gününde altında Âdem ve ondan sonrakilerin bulunacağı, hamd sancağını ben taşıyacağım. Bunu övünmek için söylemiyorum. Cennetin kapı halkalarını ilk hareket etirecek olan benim. Bunu övünmek için söylemiyorum. Bunun sonucu Allah (kapıyı) açacak ve beni içeri girdirecektir. Beraberimde de müminlerin fakirleri bulunacaktır. Bunu övünmek için söylemiyorum. Allah katında öncekilerin ve sonrakilerin en kıymetli olanı benim. Bunu da övünmek için söylemiyorum.¹⁸⁷

*İy habîb-ı Hakk-ı güzîn halk-ı fahr-ı enbiyâ
Server-i din ü şerî'ât pâ-y-ı râh-ı Hüdâ (K.2/1) Edirneli Nazmî*

Habîb-i İlah (Bkz. Habîb-i Hakk-ı güzîn)

*Mislüñ mi var cihânda habîb-i İlâhsın
Olsañ 'aceb mi cümle-i mahlûka pişvâ (K.3/15) Üsküplü İshak Çelebi*

(Mislin mi var cihânda, Allah'ın sevgilisisin, bütün yaratılmışlara önder [=imam] olsan şaşılır mı?)

Hâdî-i Hüdâ

Hâdî; doğru yolu göstermek, doğru yola davet etmek anlamlarına gelir.

Allah Teâlâ'nın Esmâ-i Hüsnâsı'ndan biri de El-Hâdî ismidir. Rasûlü, kullarını hidayete erdirip doğru yola sevkettiği için Hz. Peygamber de bu yolda Allah'ın rehberidir, "Hâdî" sıfatının sahibi ve muhatabıdır.

¹⁸⁷Ebu Muhammed Abdullah. Abdirrahman Ed-Darimî Es-Semerkindî, **Sünen-i Dârimî**, (Terc. Abdullah Aydın) Madve Yay., İstanbul 1994, s.146-147.

Allah Teala “Ey Hâdî” diye hitap etmiştir.¹⁸⁸

Hız. Peygamber (as) Allah’ın yeryüzündeki muallimi, Hak yol kılavuzudur. O (sav), doğru yolun işâret levhâsıdır ve nihâyet O’na uyan Allah’a ulaşır.

İns ü cin Hak bilgisini O’ndan almıştır ve böylece sırat-ı mustakîm üzere dinde sebât etmiştir.

*Ve’l-leyl içinde yazılı lâmını kıldı dâl
Şol iki zülfüñe senüñ ey hâdî-i Hüdâ (K.2/7) Hayretî*

(Ey Allah’a ulaştırın; Sen’in şu iki saçın “ve’l-leyl” içinde yazılı “lâm” harfini bükte.)

Hâdi-yi sübûl (Bkz.Hâdî-i Hüdâ)

*Hem hâtim-i rüsûlsin ü hem hâdî-yi sübûl
Hem eşref-i beşersin ü hem fahr-i enbiyâ (K.IV/8) Muhyî*

Hâk rasûlî

Hız. Peygamber (as), Allah Teâlâ’nın hatemü’l-enbiyâ olarak gönderdiği, Hak din İslamı tebliğ ile memur Resûlüdür.Bu ayet ile de sabittir:

“Muhammed Allah’ın Resûlüdür.”¹⁸⁹

İns ü cine gönderilmiş ve cümle mahlukât üzerinde tasarrufu olan bir Nebîdir.

Hız. Peygamber (as), kendisi de dahil her insanın bir şeytanı bulunduğunu ve Allah’ın izniyle kendininkinin Müslüman olduğunu ve O’na artık zarar vermediğini, söylemiştir.¹⁹⁰

*İy Hâk rasûli şol kadar da’vette olduñ halka ser
Şeytanuñı cebri tutub sünni müselmân eyledüñ (K.4/20) Fedâyî*

(Ey Allah’ın Rasûlü, bütün herkese öyle davette bulundun ki kendi şeytanını bile zorla Müslümân eyledin.)

¹⁸⁸ Kandemir, a.g.e., 1 c., s.127.

¹⁸⁹ Fetih 48/29.

¹⁹⁰ Mevlânâ Celâleddin-i Rumî, Şerh-i Mesnevî, 14 c., s.83.

Halka beşîr ü nezîr

Peygamberi yalanlayan kimseleri ve âsîleri azabımızla korkutucu olarak gönderdik,¹⁹¹ demektir.

Hz. Peygamber'in görevi İlâhi kelâm ile şöyle ifade buyurulmuştur:
"Biz seni Hak ile müjdeleyici ve uyarıcı olarak insanlığa gönderdik."¹⁹²

*Sırr-ı ezelden habîr sâhib-i fazl-ı kebîr
Halka beşîr ü nezîr sallî ve sellim 'aleyh (K.2/30) Rûhî-i Bağdâdî*

Halk-ı fahr-ı enbiyâ

Hz. Peygamber (as), "En üstün ahlak ile yaratılmış"tır. Hak tarafından dört kere peygamberliğe hazırlanmak ve Mîraç gibi olağanüstü durumlara muvâfık hale getirilmek için Şakk-ı sadr [=Kalbin yarılması] hadisesi ile hazır hale getirilmiştir.¹⁹³

O (sav), hâlen ve kâlen mümtaz bir şâhsiyete sahip ve Hak'ın ev sevdiği kulu ve Resûlüdür.

*İy habib-i Hakk-ı güzîn halk-ı fahr-ı enbiyâ
Server-ı dîn ü şeri 'at pâ-y-ı râh-ı Hüdüâ (K.2/1) Edirneli Nazmî*

Halkın reh-beri

Kur'an-ı Kerim Hz. Peygamber'in vazifesi şöyle ifade edilmiştir:
"Sana Kitab'ı, ancak ayrılığa düştükleri şeyleri onlara açıklaman için ve inanan kimselere de doğru yol rehberi ve rahmet olarak indirdik."¹⁹⁴

*İy cümle halkın reh-beri vü enbiyânuñ mihteri
Viy evliyânuñ serveri ol deñlü ihsân eyledüñ (K.4/55) Fedâyî*

Hâ-mîm:

Kur'an-ı Kerim'de geçen ve hurûf-ı mukattaa'dan olan¹⁹⁵ isimdir.

Manası ancak Allah Teâlâ'ya malumdur ve Hz. Peygamber'in (as) tesmiye edildiği isimlerinden biridir.

¹⁹¹ Ebu Sâid Hâdimî, a.g.e., s.206.

¹⁹² Fatır 35/24.

¹⁹³ Mahmud Ramazanoğlu, **Musâhâbe 3**, Erkâm Yay., İstanbul 2008, s.34.

¹⁹⁴ Nahl 16/64.

¹⁹⁵ Mü'min 40/1.

*Evsâf-ı bedi 'üñ gele mi hadd-i beyâna
Tâ-hâ ile Hâ-mîm durur saña müsemâmâ (K.1/64)Taşlıcalı Yahyâ*

(Güzel vasıfların anlatılabilir mi! “Tâ-hâ” ve “Hâ-mîm” Sana addır)

Hâmiye'l-halâyık (Bkz.Şefî '-i ümem)

Hz. Peygamber (as), mahşerde günahkârların kurtuluşu için -kendisine onları kurtarmak adına- şefaathetki verilen tek peygamberdir.¹⁹⁶

*Yâ hâmiye'l-halâyık yâ mâhiye'd-dücâ
Nu'itte [bi suverin sadre 'anke] ve'l-leyli iza secâ(K.IV/1) Lâmîi*

Çelebi

Hâtem-i mecmû'-ı Nebî

Hz. Peygamber (as), âhir zaman peygamberi ve hâtemü'l-enbiyâdır, nübüvvet kapısı O'nunla kapanmıştır ve O'ndan sonra peygamber gelmeyecektir.

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de bununla ilgili şöyle buyurmaktadır:

Hz. Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat O, Allah'ın Resûlü ve bütün peygamberlerin hâtemidir (sonuncusudur). Allah her şeyi hakkıyla bilendir.¹⁹⁷

*Ey hâtem-i mecmû'-ı Nebî mehbî-i Kur'ân
Hatm olmuş-ıdı mushaf-ı hüsnüünde melâhât(K.6/13) Zâtî*

(Ey peygamberler topluluğunun sonuncusu, (ey) Kuran'ın nüzûl yeri! Güzellik; Sen'in güzelliğinin sayfasında son bulmuştu.)

Hâteme'n-nübüvete (Bkz. Hâtem-i mecmû'-ı Nebî)

*Yâ hâteme'n-nübüvete yâ eşrefe'l-enâm
Ente'l-lezî tahaşşu'u fî bâbihi'-izâm (K.2/1)Behiştî*

(Ey peygamberliğin son halkası, ey mahlukatın en şerefli! Sen, kapısında büyük kimselerin bile titrediği, huşû bulduğu kişisin.)

¹⁹⁶ Bursevî, a.g.e., s.235.

¹⁹⁷ Ahzab 33/40.

Hâtem-i cumhûr-ı rûsûl (Bkz. Hâtem-i mecmû‘-ı Nebî)

*Ey hâtem-i cumhûr-ı rûsûl sâhib-i hâtem
Ey fahr-ı cihân zübde-i erkân-ı risâlet (K.4/4) Derdizâde Ulvî*

Hâtem-i mühr-i nübüvvet (Bkz.Hâtim-i eshâb-ı şerâ‘)

*Pişvâ-yı rûsûl hâtim-i eshâb-ı şera‘
Hâtem-i mühr-i nübüvvet güher-i tâc-ı verâ (K.3/2) Rumelili Zâifî*

Hâtim-i eshâb-ı şerâ‘

“Allah Kur’an-ı Kerîm’de: “Bugün sizin dininizi tamamladım ve sizin için din olarak İslam’ı seçtim.”¹⁹⁸ Bu son dinin şeriât koyucusu, muallimi âhir zaman peygamberi hâtem-i enbiyâ Hz. Peygamber (as) dır.

*Pişvâ-yı rûsûl ü hâtim-i eshâb-ı şera‘
Hâtem-i mühr-i nübüvvet güher-i tâc-ı verâ (K.3/2) Rumelili Zâifî*

(Rasûllerin önderi, şeriâtin son sahibi, nübüvvet mührünün yüzüğü, takva tâcının incisi.)

Hatm-i resûl (Bkz. Hâtem-i mecmû‘-ı Nebî)

*Sen nigîn-i şer‘ ile hatm-i resûlsüñ ey güher
Virdi la‘lûñ hatemi ol bî-nişândan çün nişân (K.8/5) Aşkî*

(Ey inci tanesi, Sen şeriâtin mührüyle Resûllerin sonuncusun, Senin dudağın nişân olduğu için o mühürsüz nişânı verdi.)

Hayl-i rûsûl hâtimi (Bkz. Hâtem-i mecmû‘-ı Nebî)

*Hayl-i rûsûl hâtimi sırr-ı ezel ‘âlimi
Matlab-ı Hâşimî salli ve sellim ‘aleyh (K. 2/4) Rûhî-i Bağdâdî*

(Peygamberler zümresinin sonuncusu, ezel sırrının âlimi; Haşimoğullarının arzu olunanı, sâlât ve selâm O’na olsun.)

¹⁹⁸ Mâide 5/3.

Hayrî'l-beşer

Hız. Peygamber (as) şöyle buyurmuştur:

“Âhirette yeniden diriltilmek üzere kabri ilk açılacak olan benim; bunu övünmek için söylemiyorum.Kıyamet günü insanların efendisi ben olacağım; bunu övünmek için söylemiyorum.Kıyamet günü Livâü'l-hamd benim elimde olacak; bunu övünmek için söylemiyorum.Cennetin kapısı ilk defa benim için açılacak; bunu övünmek için söylemiyorum.”¹⁹⁹

Allah Teâlâ Hazretleri, Kur'an'ı Levh-i Mahfûz'da zâhir etti. Ondan sonra Cebrâîl (as)'a buyurdu:

Kur'an'ı al, yere in ve halkın hayırlısına indir. Halkın hayırlısı da Hâteme'n-Nebîyyûn ve seyyidi'l Mürselîn Muhammed Mustafâ'dır (sav)²⁰⁰

*Yâ Habibâ'llah yâ Hayrî'l-beşer müştâkuñam
Eyle kim leb-teşneler yanub diler hem-vâre su (K.3/26) Fuzûlî*

(Ey Allah'ın sevgilisi! Ey insanların en hayırlısı! Susamışların sürekli su diledikleri gibi ben de seni özlüyorum.)

*Tîg-i kahruñ kabza-i kudretde ey Hayrî'l-beşer
Nil-gûn deryâda san merdüm-rübâdur bir neheng (K.1/16) Sehî Bey*

Hayrî'l-verâ

“Kulları içinde ise Allah'tan hakkıyla ancak âlim olanlar korkar.”²⁰¹

Hız.Peygamber(as) da Rabbini tüm hakikâtiyle bilen bir Nebî olarak, O'ndan (cc) hakkıyla ittikâ edendir.Kulluğun ve peygamberliğin gereklerini bilâ-istisnâ hakkâniyet ile ifâ eden O (as), Allah'tan korkanların en hayırlısıdır.

*Mefharidür ehl-i şî'rüñ zeynidür divânlaruñ
Na't u medhîsin resûl-i Hakk'uñ ey hayrî'l-verâ (K.IV/44) Muhyî*

(Ey müttakilerin en hayırlısı! Allah'ın Resûlünün na'ti ve medhi; şiir ehlinin övücüdür, dîvanların da süsüdür.)

¹⁹⁹ Kandemir, **a.g.e.**, 1 c., s.466; Ahmed ibni Hanbel, **Müsned**, 3 c., 144.

²⁰⁰ Yazıcıoğlu Ahmed Bican, **Envâr-ül Âşıkîn**, (Haz. Mehmed Figânî) Tan Matbaası, İstanbul 1970, s.290.

²⁰¹ Fâtır 35/28.

Hayr 'ş-şâfi'ın (Bkz.Şefi')

*Kesmezem senden şefâ'at ummamı çok cürm ile
Saña aşkum cân u dildendür çü "hayr 'ş-şâfi'ın" (K.VI/18) Muhyî*

("Şefaât edenlerin en hayırlısı" olduğun için, çok günahla senden şefaât ummayı kesmem; sana aşkım, cân-ı gönüldendir.)

Hazret-i mahbûb-ı Rabb(Bkz.Hab bâ'llah)

*Şâh-ı Kureysi-neseb 'âlim-i ümmî-lakab
Hazret-i mahbûb-ı Rabb sallı ve sellim 'aleyh (K. 2/2) Rûhî-i Bağdâdî*

(Kureyş soyunun şâhı, ümmî lakablı âlim; Allah'ın sevgili kulu sâlât ve selâm O'na olsun.)

Hem-dem-i r h 'l-em n

Cebrâil (as) ilk vahyi getiren, Ramazan'da Kur'an-ı Kerîm'i Hz. Peygamber ile ta'lîm eden ve Mîraç'ta refik-i Rasûlullah olan dört büyük melekten biridir.²⁰²

*Server-i huld-ı berin sâkî-ı mâ-ı ma'ın
Hem-dem-i r h 'l-em n şâh-ı selâmu 'aleyk (K.II/3) Ahmed Sarbân*

Hem-nefes-i 'arş-nişînân-ı melâyik (Bkz.Hem-dem-i r h 'l-emin).

*Ey hem-nefes-i 'arş-nişînân-ı melâyik
V'ey şâh-ı cihân pâdişeh-i 'âlem-i vahdet (K.6/2) Zâtî*

(Ey gökyüzünde oturan meleklerin arkadaşı ve ey cihân şâhı ve vahdet âleminin padişâhı.

²⁰² Köksal, a.g.e., s.307.

Hikmet-nümâ

Asr-ı saâdette yaşanan muhtelif hadiselerde, mesela başta şermiş gibi görünen Hudeybiye anlaşmasında, eşyanın künhüne vâkîf bir Ekmel-i Resûl olarak aldığı karar, Müslümanların lehine sonuçlanmıştır.²⁰³

*Sensin olan kenz-i mahfî zâhir olmaga sebeb
‘Âleme zât-ı şerîfûndür senün hikmet-nümâ (K.2/5) Edirneli Nazmî*

(Ortaya çıkmaya sebeb olan “Gizli hazine” Sen’sin. Âleme hikmet gösteren Sen’in şerefli zâtındır.)

Hilkâte oldur garaz (Bkz. Levlâke)

O (sav), “Habîbim Sen olmasaydın bu cihanı yaratmazdım [=Levlâke levlâk vemâ halaktü’l eflâk]” sırrının muhatabıdır. Allah Teâlâ bu sır mucibince; kainâtı, O’nun yüzü suyu hürmetine halkeylemiştir.

*Câna tabib-i marâz hilkate oldur garaz
Cevher ü bâki ‘arâz sallî ve sellim ‘aleyh (K.2/25) Rûhî-i Bağdâdî*

(Cânâ hastalık tabîbi, yaratılışın gâyesi, mücevher ve sonsuz öz, sâlât ve selâm O’na olsun.)

Hudâ mahbûbı (Bkz. Habîbullah)

*Çün Hudâ mahbûbısın sevmek seni terk-i edeb
Hüsn-i halk ü hüsn-i hulkuñ ‘özü-hâh olsun baña (K.IV/18) Muhyî*

(Allah’ın sevgilisi olduğun için Sen’i sevmek edebi terk etmek(tir); güzel ahlakın ve güzel yaratılışın bana özür isteyen olsun.)

Hümâm (Bkz. Şefî‘)

Hz. Peygamber’in (as) himmeti daima ashabının üstünde idi; onları kollar, gözetir, kararlarında yardımcı olur, iyiliği emreder, kötülükten nehyederdi. O’nun (as) himmeti her daim ashabının üzerindeydi. Mahşerde de şefaati -peygamberân-ı

²⁰³Osman Nûri Topbaş, **Hazret-i Muhammed Mustafa, Medine Dönemi**, 1c., Erkam Yay., İstanbul 2006, s.320-343.

izâm dahil- tüm mahlukatın üzerinde olacak ve cümlesi bununla kıvanç duyacaklardır.

*Sen hümâmı enbiyâ cümle idindiler imâm
Fahr ider her birisi itmekle saña iktidâ (K.IV/3) Muhyî*

(Sen himmetlîyi bütün peygamberler imam edindiler; her birisi sana uymakla övünür.)

Hurşîd (Bkz.Âfitâb-ı lûtf)

*Sevdi dil bir yüzi hurşîd güzel mâh-veşi
Kim yüzün görse togar başına devlet güneşi (K.VIII/1) Muhyî*

İki 'âlem halkınuñ mahbûbı (Bkz.Cihân mahbûbı)

Allah Teâlâ'nın "Habîbim" dediği bir Resûl, elbette dünyada ve ahirette mahlukatın mahbubudur.

*100 Nice canlar urmasun bir kişi hâk-i payuña
İki 'âlem halkınuñ mahbûbısın ey şûh u şeng (K.1/8) Sehî Bey*

İki cihân fahrı (Bkz.Fahrü'l-'âlemeyn)

*Ol gece gelüp iki cihân fahrına Cibrîl
Lutf ile didi saña selâm eyledi Mevlâ (K.1/9)Taşlıcalı Yahyâ*

(O gece Cebraîl, iki cihânın övüncüne gelip saygı ile "Allah sana selâm söyledi." dedi.)

Kamer-rikâb (Bkz. Mîraç Mucizesi)

Hız. Peygamber, Mirac yolculuğunda dünya semâsını aşarak, kendisine has olarak, göklerden gönderilen "Burak" adlı binek ile feleklerde yolculuk yapmıştır.

*Meydân-ı 'arş cilvegeh-i hing-i himmetüñ
Ey âfitâb-ı çarh-süvâr ü kamer-rikâb (K.5/33) Zâtî*

(Ey felek binicisi ve ay üzengili güneş, arş meydanı senin himmet atının cilvegâhıdır.)

Kâni hüsn (Bkz.Vech-i cemîl-i melî)

*Bigâne oldı baña zamâne güzelleri
Ol kâni hüsn ile olalı cânım âşnâ (K.III/16) Muhyî*

(O güzellik kaynağı ile gönlüm tanışalı, zamâne güzelleri bana yabancı oldu.)

Kân-ı kerem (Bkz.Kân-ı sehâ)

*Şerh olmaya ey kân-ı kerem vâsf-ı hamîdüñ
Yazsa şu 'arâ haşre dek eş 'âr u kasâ'id (K.7/34) Zâtî*

(Ey cömerdlik kaynağı, şairler mahşere dek kasîde şiirleri yazsalar Senin övgünün vâsfını anlatamazlar.)

Kân kerem-i ma'den-i sehâ (Bkz.Kân-ı sehâ)

*Zât u sıfâtı mecmâ' - i fazl u kemâl [u] 'ilm
Deryâ-yı cûd u kân kerem-i ma'den-i sehâ (K.I/18) Sevdâyî*

Kân-ı lutf

Rasûlullah (sav) cömerdlik, lütufluk, eliaçıklık ve iyilikseverlik açısından eşsiz bir ahlaka sahip idi.Câbir bin Abdillah (r.a) şöyle demiştir:

“ Rasûlûllah'tan (sav) bir şey istendiği zaman asla 'yok' demezdi.²⁰⁴

*Yok yüzüm senden şefâ'at ummaga ey kân-ı lûtf
Mazhar olmağa kemâl ü lûtfuna kaldum hemîn (K.VI/17) Muhyî*

(Ey lütûf kaynağı, senden şefaât ummağa yüzüm yok; lütûfunun kemâline mazhar olmaya tıpkı kapıldım.)

Kân-ı sehâ

“Bir gün Hz.Peygamber'den biri yardım istedi.Efendimiz (sav):

“Yanımda para yok ama ihtiyacın olan şeyi git, benim hesabıma satın al.Bir yerden para gelince öderiz.” buyurdu.Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a):

²⁰⁴ Konyalı Mehmed Vehbî, **a.g.e.**, nr. 1475, 3 c., s.340.

“Ey Allah’ın elçisi, dedi.Gücünün yetmediği şeyden Allah seni sorumlu tutmadı ki!”Ancak bu söz Hz. Peygamber’in (sav) hoşuna gitmedi.Orada bulunan Ensar’dan bir adam:

“Ver, Ya Rasûlallah! Arş sahibinin Sana vermeyeceğinden korkma, deyince Peygamber Efendimiz (sav) tebessüm etti.O’nun bu sözden hoşlandığı mübarek yüzünden anlaşılıyordu.Şöyle buyurdu:

“İşte ben, bununla emrolundum.”²⁰⁵

*Nâm-ı nikûn işidüp geldük ırakdan kapuña
Eyleme mahrûm ihsânuñdan ey kân-ı sehâ (K.IV/37) Muhyî*

(Ey cömerdlik kaynağı, ihsanından mahrum eyleme, senin hoş namını işitip uzaktan kapına geldik.)

Kâşif-i esrâr-ı hû (Bkz.Dânâ-yı sırr-ı kün fe-kân)

Allah’ın sırlarını O’nun müsâdesi dahilinde bilendir, sırlara dair kalbîkeşfi açık olandır.

*Seyr iderüm gû-be-gû şerh iderum mû-be-mû
Kâşif-i esrâr-ı hû şâh-ı selâmu ‘aleyk (K.II/4) Ahmed Sarbân*

Kâşif-i ümmü’l-kitâb

Allah’ın kelâmını; ümmetine anlayacakları şekilde anlatan, açıklayan, sevdiren, gönüllere yerleştiren, kavlen ve fiilen keşfettiren O’dur (sav).

*Nâtık ı sîdk-u savâb kâşif-i ümmü’l-kitâb
Sâhib-i faslî’l-hitâb salli ve sellim ‘aleyh (K.2/9) Rûhî-i Bağdâdî*

Kâşife’l-kürûb

Hiz. Peygamber (sav), ahabının sıkıntılılarıyla yakından ilgilenir, mescide gelmeyenleri sorar, takip eder, kuşu ölen çocuğun evine başsağılığına gider, sara hastası bir kadının isteği yerine gelinceye kadar tüm Medine sokaklarını dolaşır. ²⁰⁶

²⁰⁵ Tirmizî, *Eş-şemâilü’l-Muhammediyye*, nr. 356, s. 294,

²⁰⁶ Kandemir, *Şifâ-i Şerîf Şerhi*, s.264-276.

*Yâ gâfiraz-zünûb veyâ kâşife 'l-kürûb
Fagfir zünûbenâ ve hatâna ve sehvenâ (K.IV/80) Lâmî Çelebi*

(Ey günahları affeden ve ey kederleri keşfeden, günahlarımızı, hatalarımızı ve unutmalarımızı bağışla!)

Kâşif-i kul

Hz. Peygamber (as), kalbinde iman nuru olanları bilen ve muhtelif mevzularda liyakâten vazifelendirmede, ashâbının kalbine vukûfiyeti olan bir gönül kâşifidir.

*Mazhar-ı sırr-ı Hüdâ şâh-ı selâmu aleyk
Kâşif-i kul innemâ şâh-ı selâmu 'aleyk (K.II/1) Ahmed Sarbân*

Kerîm (Bkz. Kân-ı sehâ)

*Sen ol kerîmsin k'açacak cûd süfresin
Her bî-nevâya senden irer yâ nice nevâ (K.3/12) Kara Fazlî*

(Sen öyle bir ikrâm sahibisin ki ziyâfet sofrasını açtığında her bir ihtiyaç sahibine nice azıklar erişir.)

Le'amrûke

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerîm'de:

“Ömrüne andolsun ki onlar sarhoşlukları içinde bocalayıp duruyorlardı.”²⁰⁷

şeklinde Rasûlü'nün ömrüne kasem ederek hitap buyurmuş, O'nun ömrünün yücelik ve ihtişamını, bütün insanlığa ilân etmiştir.

*Şâhâ bâşuñâ gey yaraşur tâc-ı le-'amruk
Levlâke lemâ kâmetüñe hil'at-i zibâ (K.1/47) Taşlıcalı Yahyâ*

(Ey padişâh, senin başına”le-amrûk” tâcı pek güzel yaraşır; “levlâke-lemâ” ise üstüne ne güzel kaftan olur.)

²⁰⁷ Hicr 15/72.

Levlâk (Bkz. Levlâk sırrı)

Levlâke levlâk lemâ halaktül eflâk [=Sen olmasaydın Kainâtın yaratmazdım] dan kasdolunan; varlık aleminin vücûda getirilmesinin gerekçesi, sebab-i mûcîbi Hz. Peygamber'dir (sav).Allah Teâlâ'nın, meleklerle, ilk insan ve ilk Peygamber olan Hz. Âdem'e secde etmesini istemesinin altındaki sırrı bu "ilk nefhâ, ilk nûr" olarak açıklanabilir.

Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur:

Âdem ve onun önündekiler sancağımın altındadır.²⁰⁸

*Olmayısardı binâ arz ü semâ olmayaduñ
Ki didi Hak saña lev(l)âke eyâ bedr-i dü-câ (K.3/6) Rumelili Zâifî*

(Ey karanlık gecede ki ay, Hak sana Levlâke [=Sen olmasaydın yaratmazdım] dediği için, Sen olmasaydın yer ve gök olmazdı.

*Şâhâ bâşuña gey yaraşur tâc-ı le-'amruk
Levlâke lemâ kâmetüñe hıl'at-i zibâ (K.1/47) Taşlıcalı Yahyâ*

(Ey padişâh, senin başına"le-amruk" tâcı pek güzel yaraşır; "levlâke-lemâ" ise üstüne ne güzel kaftan olur.)

Mâh

Hz. Peygamber (as) güzellik semasının ay'ıdır.

Ay nasıl geceleri karanlıkları aydınlatıyor, canlıların yollarını bulmalarını sağlıyorsa; Hz. Peygamber de gönüllerdeki zulmeti nura çevirir, yönünü kaybetmişlere rehber ve delil olur.

Yeryüzünde bulunan tüm eşya, nesne ve cisim enerjisini, hilkâtin sebebi Hz. Peygamber'den (as), alır.Bu hakikât, ancak ilimde rüsûh sahipleri ve ehl-i dil tarafından anlaşılır.

*Bir mâhsın ki senden alur âfitâb nur
Bir şâhsın ki kullaruñuñ kemteri Bilâl (K.4/20) Nihânî*

(Sen öyle bir ay'sın ki güneş nûrunu Sen'den alır, öyle bir şâhsın ki kullarının en âcizi Bilâl'dir.)

²⁰⁸ Ebu Saîd Hâdimî, a.g.e., s.94.

Mahbûb

Allah, Ulu'l-Azm peygamberlerine özel sıfatlarla hitap etmiştir:
Hz İbrahim'i Halîlu'llah; Hz. Musa'yı Kelîmu'llah; Hz. İsa'yı Ruhü'llah ve nihayet
Hz Peygamber'i (sav) Habîbu'llah olarak taltif etmiştir.²⁰⁹

Hz. Peygamber (as): Ben Allah'ın Sevgilisiyim, buyurmuştur.²¹⁰

Allah Teâlâ Rasûlullah'ı (sav) diğer peygamberlerden ayrı olarak bütün insanlara Nebîolarak göndermiştir. Dünyaya en son gelen fakat kıyamette öne geçen ve cennete en evvel giren ümmet olmuştur. İlk diriltilen, ilk hesaba çekilen ve ilk cennete girilen ümmet yapmıştır.²¹¹ O'nun ruhunu tüm peygamberlerden önce yaratıp O'na peygamberlik vermiş ve Peygamberlerin sonuncusu olarak takdir etmiştir. Miraç ve Fatıha Suresi gibi çok önemli ayrıcalıkları O'na lutfetmiştir. İşte bütün bunlar ancak Sevgili'ye olabilecek olan ikramlar zümresindedir.

Bu fezâyil sende olmasın mı lûtfundan seni

Eşref-i mahluk idüp mahbûb edinmişdür Hudâ (K.2/14) Edirneli

Nazmî

Mahbûb-ı Hudâ (Bkz.Mahbûb)

Mahbub-ı Hudâ Fahr-i cihân Şâh-ı risâlet

Sultân-ı nübüvvet ser-i ser-cümle-i 'âbid (K.7/13) Zâtî

(Allah'ın sevgilisi, cihânın övücü, peygamberlerin padişâhı, nübüvvetin sultanı, bütün kulların başı.)

Mâhi-i âsâr-ı küfr

Hz. Peygamber'in (sav) risâletiyle küfrün tüm izleri peyderpey önce Mekke civarından sonra sırayla hidâyetin eriştiği bölgelerden silinmiştir. Küfrün izlerinin yok edilmesi böylece devam edecektir zira O (sav); ahir zaman peygamberidir ve kendisiyle indirilen Kur'an da Allah tarafından mahfûz edilmiş bir kitaptır. "Muhakkak ki Allah katında (yegâne) din, İslâm'dır! Kendilerine kitab verilenler(yahudi ve hristiyanlar), ancak kendilerine ilim geldikten sonra aralarındaki

²⁰⁹ Kandemir, **a.g.e.**, 1 c., s. 441-444.

²¹⁰ Tirmizi, Menâkıb 1, nr.3616.

²¹¹ Mahmud El-Ofî, **Zübdetü'l-Buhârî (Sirâc-ü Münîr)**, Fatih-Enes Kitabevi, İstanbul 1998, s.635.

hasedden dolayı ihtilâfa düştüler. Artık kim Allah'ın âyetlerini inkâr ederse, artık şübhesiz ki Allah, hesâbı pek çabuk görendir.”²¹²

Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur:

“Benim birtakım isimlerim vardır: Ben Muhammed'im, ben Ahmed'im, ben Mâhi'yim ki Yüce Allah, küfrü benimle yok edecektir. Ben Hâşır'im ki, insanlar kıyamet günü benim iznimce haşrolunacaklardır! Ben Âkıb'im ki, benden sonra peygamber yoktur.”²¹³

*Ey Resûl-i Hak emîn-i vahy-i Rabbü'l-âlemîn
Mâhi-i âsâr-ı küfr ü mazhar-ı a'lâm-ı dîn (K.VI/1) Muhyî*

Mâhiye'd-dücâ

Hz. Peygamber (sav) küfrün karanlığında perişan olan cahiliye Araplarını aydınlığa çıkarmıştır: Kız çocuklarının diri diri toprağa gömülmesi, kölelik ve esirlik müessesesi, zengin ve güçlü olanın haklı oluşu, itikâdi anlamda puta tapmak gibi türlü sapkınlıkların mevcûdiyeti gibi durumlar, İslamiyetle birlikte ortadan kalkmıştır.

*Yâ hâmiye'l-halâyıık yâ mâhiye'd-dücâ
Nu'itte [bi suverin sadre 'anke] ve'l-leyli izâ secâ (K.IV/1) Hudâyi*

Sâlâ Muslısı

Mahmûd

”Hamd olunmuş, senâ edilmiş, övülmeye değer” manalarında kullanılır.

Hz. Peygamber'in bilinen dört isminden biridir. Hz. Peygamber'in bu ismi, Davud (as)'a gönderilen Zebûr'da geçmiştir. Dünya ve âhirette övüldüğü, kıyamette Livâ-i hamd'in ve büyük şefaât yetkisi olan Makâm-ı Mahmûd'un sahibi olduğu için bir adı da Mahmûd'dur. Na'tlarda Mahmûd, genellikle O'nun hamd kökünden türeyen diğer isimleri olan Ahmed ve Muhammed'le birlikte anılır.²¹⁴

²¹² Al-i İmran 3/19

²¹³ Köksal, a.g.e., s.13-14.

²¹⁴ Yeniterzi, **Divan Şiirinde Na't**, s.184.

*Ey Ahmed ü Mahmûd yüzüñ mah-ı münevver
Ey maksad-ı maksud sözüñ şâh-ı emâlât (K.3/15) Derdizâde Ulvî*

Mahrem-i esrâr-ı Hak (Bkz.Hızâne hâtemi)

*Saňa cândan biñ salât ey mahrem-i esrâr-ı Hak
Saňa dilden biñ selâm ey mazhar-ı vahy-ı Hudâ (K.IV/6) Muhyî*

(Ey Hakk'ın sırlarının Mahremi olan! Sana candan bin selâm olsun. Ey Hüdâ'nın vahyinin mazharı olan! Sana gönülden bin selâm olsun.)

Mâh-veşi (Bkz. Mah)

*Sevdi dil bir yüzi hurşîd güzel mâh-veşi
Kim yüzün görse togar başına devlet güneşi (K.VIII/1) Muhyî*

Gönül, yüzü güneş gibi bir güzeli sevdi; ay gibi yüzünü görenin başına devlet güneşi doğar.)

Mahrem-i esrâr-ı gayb, vâkıf-ı ahbâr-ı gayb, matla'-ı envâr-ı gayb

Rasûlullah (sav), gaybe dair ilk malumatın doğduğu ve bu bilgilerin vahiy ile direkt olarak ilk merciden indiği, dolayısıyla Rabbinin sırdaşı olan bir peygamberdir.

*Mahrem-i esrâr-ı gayb vâkıf-ı ahbâr-ı gayb
Matla'-ı envâr-ı gayb salli ve sellim 'aleyh (K.2/24) Rûhî-i Bağdâdî*

Maksad-ı maksûd (Bkz.Arap Edebiyatında Na't-Levlâke)

Tüm kastedilenler, anlatılanlar, söylenmeye çalışılanlar, sevenler sevilenler, sevgiler; hepsinin anlatmaya çalıştığı Sen'sin çünkü Sen kainâtın yaratılış sebebisin.

*Ey Ahmed ü Mahmud yüzüñ mah-ı münevver
Ey maksad-ı maksûd sözüñ şâh-ı emâlât (K.3/15) Derdizâde Ulvî*

Mâlik-i deryâ-yı şefâ'at (Bkz.Şeffî'a'l-müznibîn, Sâki-i şarâb-ı şefâ'at)

Her peygamberin Rabbinden dilediği bir muradı vardır. Hz. Peygamber'in duası ise mahşerde ümmetinin kurtuluşu için yapacağı şefaattir.Ve o gün Allah'ın

izniyle O'nun şefaati (Makâm-ı Mahmûd) huş-u cürûşa geçecek ve merhametiyle -
âsiler ve günahkârlar dahil- tüm inananları kuşatacaktır.

*‘Âsileri emvâc-ı gazâb eyler-idi gark
Olmasañ eger mâlik-i deryâ-yı şefâ‘at (K.6/9) Zâtî*

(Ey padişâh, cömertlik denizinin dalgalarının coşkunluğu erişmişken, bu susuz
dilenciği geri çevirme!)

Mâlik-i mülk-i ‘azîm (Bkz. Makâm-ı Mahmûd)

Üstüne zimmet edilen ümmetinle, mâlik olduğun değerler ve zâtına
bahşedilen lütûflarla Sen (sav) yüce bir mülkün sahibisin.

Taif’te gördüğü zulm üstüne Dağlar Meleği’nin emrine musahhar kılınıp tüm
yeryüzü hakkında tasarrufta bulunabileceğine dair İlâhi emrin hassaten zâtına tebliğ
edilmesi de bunun göstergesidir.²¹⁵

*Mâlik-i mülk-i ‘azîm şârî-i şer‘-i kavîm
Merd-i reh-i müstakîm salli ve sellim ‘aleyh (K.2/16) Rûhî-i Bağdâdî*

Mâlik-i mülk-i cihân (Bkz.Mâlik-i mülk-i ‘azîm, Makâm-ı Mahmûd)

*Mehdî-i sâhib-zamân mâlik-i mülk-i cihân
‘Âlemde rûh-ı revân-ı şâh-ı selâmu ‘aleyk(K.II/17)Ahmed Sarbân*

Mâlik-i tîg-i dü-ser-i pâd-şeh-i bahr u ber(Bkz. Makâm-ı Mahmûd)

Hz. Peygamber mâlik olduğu tasarrufu ile yeryüzünde tüm zamanlarda ve
tüm mekanlarda kazanılmış ve kazanılacak olan zaferlerin sebebi ve sahibidir.

*Mâlik-i tîg-i dü-ser-i pâd-şeh-i bahr u ber
Mâlik-i dürrindedür şâh-ı selâmu ‘aleyk (K.II/2) Ahmed Sarbân*

Matlab-ı Hâşimî (Bkz.Dürr-i Kureyşî-sadef sâhib-i ‘izz ü şeref)

Herkes, O en sevgilinin nesebinden gelme arzu ve isteğindedir.

*Hayl-i rüsûl hâtimi sırr-ı ezel ‘âlimi
Matlab-ı Hâşimî salli ve sellim ‘aleyh (K. 2/4) Rûhî-i Bağdâdî*

²¹⁵ Köksal, Hz. Muhammed as) ve İslamiyet, Medine Devri, s.303.

Mazhar-ı a'lâm-ı din (Bkz.Mazhara'l-hidâyeti, muzhire'l-hüdâ)

Hz. Peygamber (as); bu dîn-i mübînin varoluşunun en büyük hakikâtidir.

*Ey Resûl-i Hak emîn-i vahy-i Rabbü'l-âlemîn
Mâhi-i âsâr-ı küfr ü mazhar-ı a'lâm-ı din (K.VI/1) Muhyî*

(Ey Allah'ın Resûlü, Ey âlemlerin Rabbının vahyinin emin'i, küfrün izlerini yokeden, dinin sancaklarının görüldüğü yer.)

Mazhara'l-hidâyeti, muzhire'l-hüdâ

Hz. Peygamber (as), zâtında İlâhî hidâyet tecellileri ruhlar âleminde bahşolunan ve aynı zamanda nübüvvetinde en çok ümmete sahip bir Nebîdir. Bir rivâyete göre, kendinden önce gelen peygamber sayısı adedince 124²¹⁶ bin sahâbiye Vedâ Hutbesi'nde hitap etmiştir.

Hz. Peygamber (as) bununla ilgili şöyle buyurmaktadır:

“Her peygamber mutlaka insanların inanmakta olageldikleri şeyler cinsinden bir (mucize) verilmiştir. Ama bana verilen mucize ise vahiydir ve bunu bana Allah vahyetmiştir. Bu sebeple kıyamet günü, diğer peygamberlere nazaran etbai en çok olan peygamberin ben olacağımı ümîd ediyorum.”²¹⁷

*Yâ mazhara'l-hidâyeti yâ muzhire'l-hüdâ
Entel'ilezi yakâsıru 'an vafike'-verâ(K.3/1) Üsküplü İshak Çelebi*

(Ey kendisinde hidâyet tecelli eden, ey hidayet zahir eden; Sen O kimsesin ki mahluklar Sen'in vafında âcizdirler.)

Mazhar-ı Hudâ

Hz. Peygamber (as), yaratılmışların en mükemmeli, enbiyanın övücü ve İlâhî sırlara ve tüm diğer faziletlere sahip olmakla Allah'ın lütûflarının mazharıdır.

²¹⁶ Muhyiddîn-i Arabî, **Fütûhat-ı Mekkiyye**, (Terc. Selahâddin Alpay) Sâdâ Yayınevi, İstanbul 1971, s.381.

²¹⁷ İbrahim Cânân, **Kütüb-ü Sitte Muhtasârı Tercüme ve Şerhi (Hz. Peygamber'in Mucizeleri ve Delilleri)**, 12c., Akçağ Yay., Ankara 1995, s.388.

*Şem 'i kıdem Şefi '-i ümem şâh-ı zü 'l-himem
Mah-ı vefa sipihr-i sehâ mazhar-ı Hûdâ (K.3/2) Kara Fazlî*

Mazhar-ı sırr-ı Hûdâ (Bkz.Mazhar-ı Hûdâ)

*Mazhar-ı sırr-ı Hûdâ şâh-ı selâmu aleyk
Kâşif-i kul innemâ şâh-ı selâmu 'aleyk (K.II/1) Ahmed Sarbân*

Mazhar-ı şerâyi' ü ahkâm-ı din-i Hak (Bkz.Şârî-i şer'-i kavîm)

Bu dinin şeraitini ve muamelatının İlâhî hükümler ile ta'lîm ve icrâsında mükellef olan Fahr-ı Âlem Hz. Peygamber'dir (as).

*Ey mazhar-ı şerâyi' ü ahkâm-ı din-i Hak
V'ey matla '-ı tavâli '-i mihr ü meh-i hüdâ (K.III/2) Muhyî*

(Ey Hak dinin hükümleri ve ey Allah kanunlarının mazharı, ey hidâyet güneşinin ve ay'ının bahtlarının doğduğu yer.)

Mazhar-ı vahy-ı Hudâ

Hız. Peygamber (as), muhtelif şekillerde inen vahiyler ile Allah Teâlâ'nın emirlerine mazhar olan bir resûlüdür. Rasûlullah (sav), kırk yaşında iken Ramazan'da gelmeye başlayan İlâhî kelâm, ahirete irtihâline kadar da devam etmiştir.

*Saňa cândan biñ salât ey mahrem-i esrâr-ı Hak
Saňa dilden biñ selâm ey mazhar-ı vahy-ı Hudâ (K.IV/6) Muhyî*

Mebde'-i bünyâd-ı cihân (Bkz.Hilkâte oldur garaz, Arap Edebiyatında Na 't-Nur-ı Muhammedî)

*Şânuñdadurur âyet-i "mâ kâne Muhammed"
Ey mebde '-i bünyâd-ı cihân şehr-i nübüvvet (K.6/4) Zâtî*

(Ey cihân binasının temeli (ey) peygamberlik şehri "Mâ kâne Muhammed" Sen'in şanıdır.)

Mecma' il kemâl

Kur'an-ı Kerim'de Allah Teâlâ şöyle buyurur:

“İşte o Resûller ki biz onların bazısını, bazısından üstün kıldık. İçlerinden kimi var ki Allah, kendisiyle konuştu, bazısını da derecelerle daha yükseklerle çıkardı.”²¹⁸

Allah Teâlâ hiçbir peygamberiyle dünyada iken görüşmemiş, Nur-ı Muhammedî, Şefaati Uzmâ, Levlâke sırrı gibi birçok faziletleri O'ndan başkasına lutfetmemiştir.

O (sav), cümle faziletlerin toplamıdır.

*Yâ menbe' il me'ârifî yâ mecma' il kemâl
Ente' llezi tefarrade bi' l-cudi' n-nevâl (K.4/1) Nihânî*

Mefhar-i 'âlem (Bkz.Fahr-ı evvelîn ü âhirîn)

İlk yaradılan ve son gönderilen olmakla, cûd ve sehâda nihayetsiz lütûflarıyla, Allah'ın habîbi ve bütün insanlığa cihanşümûl bir peygamber olarak gönderilmek gibi sayısız sebeplerle; Hz. Peygamber cihânın övündüğü bir Resûldür.

*Sultân-ı ümem bahr-i kerem mefhar-i 'âlem
Sâlâr-ı 'Acem şâh-ı Semerkand ü Buhârâ (K.1/37) Taşlıcalı Yahyâ*

(Ümmetlerin sultanı, cömertlik ve bağış denizi, âlemin övüncü; Acem padişâhı, Semerkand ve Buhârâ pâdişâhı.)

Medâr-ı fazl-u kutb-ı evliyâ (Bkz.Ebü'l-fezâyil)

*Vücûdüñ merkez-i 'ilm-i ledünnî
Medâr-ı fazl-u kutb-ı evliyâsın (K.2/2) Tâcizâde Cafer Çelebi*

(Vücudu, ledûn ilminin merkezi (merkez-i 'ilm-i ledünnîdir, evliyanın kutbunun fazlına sahip olansın.)

Mehbit-i Kur'ân

Kur'an-ı Kerim'in ilk muhatabı ve sadrına ve kavline indiği mekân, Hz. Peygamber'in (as) bizâtîhi kendisidir.

²¹⁸ Bakara 2/253.

*Ey hâtem-i mecmû‘-ı Nebî mehbit-i Kur‘ân
Hatm olmuş-ıdı mushaf-ı hüsnüñde melâhât (K.6/13) Zâtî*

(Ey peygamberler topluluğunun sonuncusu, (ey) Kuran’ın nüzûl yeri; cemâlinin sayfasında güzellik son bulmuştu.)

Menba‘ı ‘atâ (Bkz.Bâb-ı kerem)

*Bahr-ı muhit kefçe kıla fulk-vâr elin
Görseydi cûş-ı sîneñi ey menbâ‘ı ‘atâ (K.IV/18) Muhyî*

(Ey cömertlik menbaı; okyanus, senin gönlünün coşkunluğunu [=cömertliğini] görseydi gemiye benzeyen elini kepece kılardı.)

Menbe‘il me‘ârif

İlâhi bir feyz ile Âlemlerin Rabbi’nın ve kainâtının sırlarının kendisinde bitmez tükenmez bir membâ’ olarak lutfedildiği bir sadrın sahibidir Rasûl-i Ekrem (sav).

*Yâ menbe‘il me‘âriñi yâ mecma‘il kemâl
Ente‘llezi tefarrade bi‘l-cûdi‘n-nevâl(K.4/1) Nihânî*

Menba‘-ı kerem (Bkz. Kân-ı sehâ)

*Noksân ola mı fazluña ey menba‘-ı kerem
Kapuñda olsa ben kulunuñ hâceti revâ (K.3/21) Üsküplü İshak*

Çelebi

(Ey kerem kaynağı, ben kulunun kapında haceti görülse Senin fazlından bir şey eksilir mi?)

Merd-i reh-i müstakîm

O (sav), “Emrolunduğun gibi dosdoğru ol.”²¹⁹ emr-i İlâhî’sini Hakk’ın rızasına uygun bir şekilde ikmâl ederek rızaya ulaşmış, nübüvvet vazifesini kâmilen ifâ etmiştir.

²¹⁹ Hud 11/112.

*Mâlik-i mülk-i 'azim şâri-i şer'-i kavîm
Merd-i reh-i müstakîm sallî ve sellim 'aleyh (K.2/16) Rûhî-i Bağdâdî*

Mihmân-ı sadr-ı suffa-i mi'râc-ı rûh-ı kuds (Bkz. Hz. Peygamber'in Mucizeleri-
Miraç)

Miraç yolculuğu'nun şeref konuğu, bütün gökyüzü halkının beklediği, mubârek ve temiz ruhun sahibi Rasûlullah'tır (sav).

Hz. Peygamber (as), Miraç'ta zamandan ve mekândan azâde, mâhiyeti ancak Allah ve Rasûlü tarafından bilinen hakikâatlerle dolu bir yolculukta, daha önce hiç kimseye nasib olmayan bir makâma, bir tahta oturmuştur.

*Mihmân-ı sadr-ı suffa-i mi'râc-ı rûh-ı kuds
Sultân-ı çâr-bâliş-i eyvân-ı Kibriyâ (K.IV/3) Muhyî*

(Miraç sofasının baş misafiri, mukaddes ruh, yücelik divanhânesinin dört yastığının sultanı.)

Mihr-i cihân-nümâ

Hz. Peygamber (as), Miraç'ta ve sâir zamanlarda dünyaya, ukbâya, bekâya ve fenâyâ dair tüm bilgilerin sadrına ilkâ olduğu; alemin ısıtan ve ışıtan aynasıdır.

*Mihr-i cihân-nümâ meh-i bedr-i zalâm-güşâ
Keyvân-serir ü kutb-vakâr u felek-şitâb (K.VIII/28) Zâtî*

(Cihânı gösteren güneş, karanlığı açan dolunay, Zuhâl tahtlı, kutb vakârlı felek yürüyüşlü.)

Mîr-i hûceste-fâl (Bkz. Hz. Peygamber'in Mucizeleri)

Rasûlullah (sav); varlığıyla bu alem içre mubârektir, mukaddestir, muazzezdir. Mevcudiyeti olduğu müddetçe Bu ümmet üzerinden umûmî azab kaldırılmıştır²²⁰; kupkuru çöllere ve yüreklere bir rahmet ve bereket membaı olarak uğur getirmiştir.

²²⁰ Enfal 8/33.

*İtdüñ tamâm yir yüzünü pâk şirkden
Ey şâh-ı sa'd-ahter ü mîr-i hûceste-fâl (K.4/14) Nihâni*

(Ey kutlu yıldızın şâhı ve Ey bahtı daima uğurlu olan! Yeryüzünü tamamen şirkten temizledin.)

Mu'ciz-nümâ (Bkz. Hz. Peygamber'in Mucizeleri)

Mucize, Allah Teâlâ tarafından peygamberlerine bir destek, muhataplarını ikna etmeleri için bir lûtf-ı ilâhîdir ve Allah'ın izni mesâbesinde lûtfedilir.Hz. Peygamber'in de muhtelif mucizeleri vardır ve en büyük mucizesi kıyamete kadar devam edecek olan Kur'an-ı Kerim'dir.

*Ruhlaruñla kaşlaruñla âsmân-ı hüsnde
İnşikâk-ı mihr ü meh var dâyim ey mu'ciz-nümâ (K.IV/10) Muhyî*

(Ey mucize gösteren; güzellik semasında, yanaklarınla kaşlarınla daima bir ay ve güneş yarılması var.)

Muhammed (as)

Muhammed' ism-i mefûl kalıbından “çok öğülen” anlamındadır.²²¹ Övülmüş, pek çok övülen, hamdedilmiş, hamde senâya lâyük kimse, övülmeye lâyük hasletleri çok olan” demektir. Bu isim O'nun (sav) yeryüzündeki adıdır.²²² Hem hamdedenlerin en yücesi ve en üstünü hem de en çok hamdeden kimsedir; medhedilenlerin ve hamdedenlerin de en değerlisidir. Dedesi Abdumuttalib de “Gökte Allah'ın yerde insanların O'nu övmesini istediği için ” bu adı koyduğunu söylemiştir.²²³

Hz. Peygamber'in yeryüzündeki ismidir, anıldığı ve kullandığı adı budur. “Hz. Peygamber (sav)in zât ismi Muhammed'dir (as). O'na izâfe edilen diğer isimlerin ise hepsi sıfat isimleridir.”²²⁴ “Muhammed” (as) ismi, Hz. Peygamber'in Kur'an-ı Kerim'de geçen isimlerindedir.

Kur'an-ı Kerim'de Al-İmran 144, Ahzab 40, Muhammed 2, Fetih 29 surelerinde Muhammed (as) ismi geçer.

²²¹ Kandemir, **a.g.e.**, 1 c., s.481.

²²² Ebu Saîd Hâdimî, **a.g.e.**, s.126.

²²³ Tirmizî, **Şemâil-i Şerîf Şerhi**, 3c., s.171; Köksal, **a.g.e.**, s.48.

²²⁴ Yardım, **Peygamberimiz'in Şemâli**, Erkam Yay. 1998, s.430.

Muhammed ve Ahmed isimlerinin pek ilgi çekici özelliklerinden bir tanesi de Allah Teâlâ'nın Peygamber (as) dan önce hiç kimsenin bu adları almasına müsaade etmemesidir. Ne Araplarda ne başka milletten hiç kimse bu adı kullanmamıştır.²²⁵

“Sadece bana ait olan beş (ünlü) isimim vardır: Ben Muhammed'im, Ben Ahmed'im. Bir adım da Mâhi'dir. Allah Teâlâ inkarcılığı benim elimle mahvedecektir. Bir diğer adım Hâşir'dir; ben peygamber olduktan sonra insanlar benim ardında toplanacaktır. Bir başka adım da Âkîb'dir; yani ben son peygamberim.”²²⁶

Bu şerefli ismin değeri çok yüksek kabul edilmiştir. Nitekim Hz. Hüseyin'in torunlarından Muhammed El Bâkır'dan rivayet edildiğine göre, kıyamet gününde bir görevli şöyle ilan edecektir:

“Bana kulak verin, adı Muhammed olan herkes, Muhammed (as) ın adını taşıdığı için bulunduğu yerden ayrılıp doğruca cennete girsin.”²²⁷

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

“Sadece bana ait olan isimlerim vardır: Ben Muhammed'im ben Ahmed'im.”²²⁸

*Münzîr-ü Ahmed ü Tâhâ vü Muhammed ki bulur
Habl-ı şer'üñi dutan iki cihân içre hüdâ (K.3/5) Rumelili Zaiñi*

Muhtâr

Hz. Peygamber'in “Bütün varlıkların arasından seçilmiş”, İlâhî tecellilere mazhar kılınmış olması manasında kullanılan bir isimdir.²²⁹

*Ahmed-i Muhtârdur ol Seyyid-i Ebrârdur ol
Sâhib-i Kerrârdur ol salli ve sellim 'aleyh (K.2/36) Rûhî-i Bağdâdî*

(O, Ahmed-i Muhtardır, iyilik sahiplerinin efendisidir, Kerrâr'ın (Hz.Ali) sahibidir O, sâlât ve selâm O'na olsun.)

²²⁵ Kandemir, **a.g.e.**, s.481.

²²⁶ Kandemir, **Şifâ-i Şerîf Şerhi**, 1 c., Tahlil Yay. İstanbul 2012, s.479-480.

²²⁷ Kandemir, **a.g.e.**, 1 c., s.368.

²²⁸ Tirmizî, **Şemâil-i Şerîf** 3 c., s.170.

²²⁹ Yeniterzi, **Divan Şiirinde Na't**, s.187

Muktedâ

“Kendisine uyulan, örnek alınan, örnek tutulan, imam, reis” anlamlarına gelir.

Allah Teâlâ Kur’an-ı Kerîm’de:

“Şayet O’na itaat ederseniz doğru yolu bulursunuz.”²³⁰

“Şüphesiz ki Sen (Sana inananları) mutlaka doğru yola; göklerde ve yerde bulunan her şeyin sahibi Allah’ın yoluna götürürsün.”²³¹

*Devlet anuñ ki oldı kamu emrüñe mûtî
İzzet anuñ ki şer ‘üñi idindi muktedâ (K.3/17) Üsküplü İshak Çelebi*

(Mutluluk, bütün emirlerine itaat edenin; izzet Sen’in yoluna uyanın oldu.)

Münzîr

Korkutup, sakındıran demektir.

“Münzîr” İsm-i Celîl’i, hem Allah’ın hem Rasûlünün isimlerindedir. Peygamberlerini de kitaplarını da uyarıcı (nezîr, münzîr) olarak gönderen Allah, kullarını kötü akıbet ve husrandan sakındırmayı dilemektedir:

“Hâ mîm. Apaçık kitaba yemin olsun ki; Biz onu mubârek bir gecede indirdik. Çünkü biz uyarıcıyız.”²³²

*Münzîr-ü Ahmed ü Tâhâ vü Muhammed ki bulur
Habl-ı şer ‘üñi dutan iki cihân içre hüdâ (K.3/5) Rumelili Zâifî*

(Münzîr, Ahmed, Tâhâ, Muhammed! Senin şerâitinin ipini tutan, iki cihân içinde doğru yolu bulur.)

Mürsel rahmet

Hız. Peygamber’in bir rahmet peygamberi olduğu Kur’an-ı Kerim’de âyet ile sabittir:

“Ey Muhammed biz Seni âlemlere ancak rahmet olarak gönderdik.”²³³

²³⁰ Nûr 24/54.

²³¹ Şûra 42/52.

²³² Dûhan 44/3.

²³³ Müzzemmil 73/20.

*Müznibine kasd-ı ihsân idüp itdi Hak seni
Sûret-i Âdemde mürsel rahmet ey zât-ı Güzîn (K.IV/14) Muhyî*

(Ey seçilmiş kişi, Allah seni Âdem suretinde günah işleyenlere ihsan niyet ederek rahmet peygamber yaptı.)

Mustafâ

“Kötü huylardan uzak, saf, pâk , temiz, seçilmiş” anlamlarına gelir.

Hz. Peygamber’in (as) Muhtâr, Murtazâ, Müctebâ adlarıyla aynı manadaki en meşhûr ismi Mustafâ’dır. O, hem insanlar hem de peygamberler arasında en seçkin kimsedir, manasında kullanılır.²³⁴

“Allah , meleklerden de elçi seçer, insanlardan da.”²³⁵âyetindeki “seçilmiş elçi” ifadesi, diğer peygamberleri içine alsa da, bu konuda öncelikle hâtıra O (as) gelir. Hz. Peygamber (as):”Allah Teâlâ Benî Hâşim’den beni seçti.” buyururken yine “istifâ” fiilini kullanmıştır.²³⁶

*Sen Mustafaya şol kadar oldı mahabbetüm
Cânım sever kimüñ ki ola adı Mustafâ(K.2/13) Hayretî*

(Sen Mustafâ’ya muhabbetim öyle çok ki, adı Mustafa olan kim varsa onu severim.)

*Levh-i ezelde zâtuña Ahmed dimiş ehâd
Âhirîne sıfâtuña ad urdı Mustafâ (K.18/17) Günahkâr*

(Mustafâ ismi O’nun sıfatıdır. Ezelde adı Ahmed ismiyle, âhirde ise Mustafâ sıfatı ile vasıflandırılmıştır.)

*Hak rahmetini kalıb-ı hüsn-i kemâlde
İzhâr idüp halâyıka ad virdi Mustafâ (K.III/7) Muhyî*

(Allah rahmetini güzelliğin kemâl kalıbında ortaya koyup yaratılmışlara Mustafâ (olarak) ad verdi.)

*Çün seni Hak cümle-i halkından itdi istifâ
Yaraşur k’ola senüñ nâm-ı şerîfüñ Mustafâ (K.IV/2) Muhyî*

²³⁴ Yeniterzi, **Divan Şiirinde Na’t**, s.188.

²³⁵ Hac 22/75.

²³⁶ Kandemir, **a.g.e.**, 1 c., s.493.

(Allah bütün yarattıklarından seni seçtiği için senin şerefli namın Mustafâ olsun, yakıştır.)

Nâme-i şefkât

Kur'an-ı Kerîm'de Hz. Peygamber'in ümmetine karşı ne derece şefkâtli ve merhâmetli olduğu şöyle ifade buyrulur:

“Ey inananlar!Andolsun ki, içinizden size çokça düşkün (raûf), inananlara karşı şefkâtli ve merhâmetli bir peygamber gelmiştir.”²³⁷

*Hak kudret eliyle uruban zahruña mühri
Gönderdi seni ümmetüñe nâme-i şefkât (K.6/10) Zâtî*

(Allah, kudret eliyle sırtına mührü vurarak, Sen'i ümmetine şefkât mektubu (olarak) gönderdi.)

Nâsîh-ı edyân-ı gayr, hâdim-i esnam u deyr

Hz. Peygamber (as); diğer tüm din mensuplarına, risâletini tebliğ etmiş, her durum ve halde rıfk-u mülâyemetle davranmış, muhtelif konularda onlara yardımcı olmuş, dinlerini huzur içinde yaşamaları için gerekli tüm yardımı yapmıştır. Veda Hutbesi'ndeki meşhur tebliğindeki yaklaşımı da bunun en bâriz göstergesidir.²³⁸

*Nâsîh-ı edyân-ı gayr hâdim-i esnam u deyr
Bâni-i bünyân-ı hayr salli ve sellim 'aleyh (K.2/17) Rûhî-i Bağdâdî*

Nâtık-ı güftâr-ı Hâkk

Hz. Peygamber'in söylediği vahiyden başka birşey değildir.

“O ancak kendisine vahyolunanı söyler.”²³⁹

*Nâtık-ı güftâr-ı Hâkk 'âlim-i halk-ı tabak
Sâhib-i Fâruk-i Hâkk salli ve sellim 'aleyh (K.2/34) Rûhî-i Bağdâdî*

²³⁷ Tevbe 9/128.

²³⁸ Topbaş, **Nebîler Silsilesi 4**, s.247-268.

²³⁹ Necm 53/4.

Nâtık ı sıdk-u savâb (Bkz.Ma‘den-i sıdk u safâ, Pâk-nazar)

O’nun (sav) sözü, özü, yüzü ve gönlü sıdk-u emân menbaidır.

*Nâtık ı sıdk-u savâb kâşif-i ümmü’l-kitâb
Sâhib-i faslû’l-hitâb salli ve sellim ‘aleyh (K.2/9) Rûhî-i Bağdâdî*

Nebî

Kendisine kitap indirilen, Allah tarafından dine davet için görevlendirilmiş, şanı yüce ve kendisinden önce indirilen kitapların hükmünü kaldıran, anlamlarına gelir.

Nebî iki manadadır:

- 1.Hak Subhânehu ve Teâlâ’nın Ulûhiyet ve Vahdâniyetini, emîr ve nehiyelerini kullarına haber verici demektir.
2. Hak Subhânehu ve Teâlâ’da kendisine vahiy olunmakla derecesi yüce ve mertebesi büyük olmuş demektir. Kur’an-ı Azîm’de gelen haberlerde Resûl ve Nebî mubârek lafızları zikrolunduğu zaman ancak Rasûlümüz (sav) murâd olunmuştur.²⁴⁰

*Kad faddale illa ilahun bi kadrin ve rütbetin
[Li] Külli’l-ünâsi kâne Nebîyyen ve mürselen (K.4/2) Lâmû Çelebi*

(Seni ancak bütün insanların Resûlü ve Nebîsi olarak, tek olan Allah bir değer ve rütbe ile yüceltmiştir.)

Nebîyyu’llah (Bkz. Nebî)

*Medhüm itmiş dünyede bir ‘âsî ümmetdür diyü
YâNebîyyu’llah baña ol rûz-ı mahşer mihribân (K.8/22) Aşkî*

(Ya Nebîyyallah, dünyada bir âsî ümmet beni medhetmiş diyerek, bana mahşer gününde şefkâtlî ol!)

*Guncanuñ başına dürler yagdurur ebr-i bahâr
Var-isa na’t-ı Nebîyyu’llâh’a açmışdur dehân (K.I/16)Hudâyî-i*

Kadîm

²⁴⁰ Kara Davut, a.g.e., s.109.

Nezîr

“Korkutan, uyarıcı” demektir.

O (sav), ezel sırrının ve büyük faziletlerin sahibidir ve halkı başlarına gelebilecek hadiselerle karşı önceden uyarıcı; isyankarları da başlarına gelebilecek kötü akıbetle ilgili korkutan anlamlarına gelir.

“Biz Seni bütün insanlara bir müjdecî ve bir uyarıcı olarak gönderdik.”²⁴¹

Sırr-ı ezelden habîr sâhib-i fazl-ı kebîr

Halka beşîr ü nezîr sallî ve sellim ‘aleyh (K.2/30) Rûhî-i Bağdâdî

(Ezel sırrından haberdar, büyük fazilet sahibi, insanlara müjdecî ve kortucu, sâlât ve selâm O’na olsun.)

Nihâl-i gülüstân-ı “festakîm” (Bkz. Ma‘den-i sıdk u safâ)

“Dosdoğru ol.” bahçesinin tâze fidanıdır.

Hiz. Peygamber’in (as), sîreti ve sureti birbiriyle hemhâldir, mütenâsibdir. Dosdoğru oluşla hilkâten tezyîn edilmiş zatı, hüsn-ü cemâliyle ziyadeleşmiştir.

Kaddüni bi-sâye serv itdi rûhuñ bi-hâr gül

Kudret izhâr eyleyüp gül-zâr-ı hüsnüñde Hûdâ (K.IV/12) Muhyî

(Allah; güzelliğın bahçesinde kudret gösterip, boyunu gölgesiz servi, yanağın dikensiz gül etti.)

Nûr-ı guşûñ-ı kerem (Bkz. Bâb-ı kerem)

Nûr-ı ‘uyûn-ı kerem nûr-ı guşûñ-ı kerem

‘Ûd-ı fînûn-ı kerem sallî ve sellim ‘aleyh (K.2/6) Rûhî-i Bağdâdî

(Cömerdlik gözlerinin nuru, cömerdlik kulaklarının ışığı; kerem ilimlerinin ağacı, sâlât ve selâm O’na olsun.)

Nûr-ı hikme

Allah Teâlâ hikmet sahibidir, yarattığı her şeyi belli gâye ile vücûda getirmiştir. Ve bir şeyi yapmayı murâd ettiğinde ise ona sadece “Ol der ve

²⁴¹ Sebe’ 34/28

oluverir.”²⁴² Allah Teâlâ'nın en büyük lütfu ve hikmeti âlemlere bir nûr ve rahmet olarak gönderdiği rasûlüdür.

*Ol nûr-ı hikme gözümüñ üstinde yir idüp
Yüz üstine diyü virilince aña cevâb (K.8/15) Zâtî*

(O hikmet nuru gözümün üstünde yer edip ona “başüstüne” diye cevap verilince...)

Nûr-ı ‘uyûn-ı kerem (Bkz. Bâb-ı kerem)

*Nûr-ı ‘uyûn-ı kerem nûr-ı gûşûñ-ı kerem
‘Ûd-ı fûnûn-ı kerem sallî ve sellim ‘aleyh (K.2/6) Rûhî-i Bağdâdî*

Pâdişeh-i ‘âlem-i vahdet (Bkz.Pâdişâh-ı her dü serâ)

*Ey hem-nefes-i ‘arş-nîşînân-ı melâyik
V’ey şâh-ı cihân pâdişeh-i ‘âlem-i vahdet(K.6/2) Zâtî*

(Ey gökyüzünde oturan meleklerin arkadaşı ve ey cihân şâhı ve vahdet âleminin padişâhı.)

Pâdişâh-ı her dü serâ

Hiz. Peygamber (as); dünyada, Allah’ın birliğini ve varlığını insanlara öğreten ve tebliğ edendir. Levlâke sırrınının ve âhirette de şefaath makamının yegâne sahibi olması nedeniyle iki cihânın da tek yetkili padişâhıdır.Geçici dünya makâmlarının, şâhların, hükümdar ve kralların; O’nun sahib olduğu âli makâm yanında hiçbir ehemmiyeti yoktur.Zirâ O’nu vazifelendiren, yetkili ve mükerrem kılan, kainâtın sahibi Allah Teâlâdır, O’nun emri yanında tüm hüküm ve kararlar anlamını yitirir.Zira “O’nun vechi hariç her şey yok olacaktır.”²⁴³

²⁴² Bakara 2/117.

²⁴³ Kasas 28/88.

Ey pâdişâh-ı her dü serâşâh-ı enbiyâ

Vey hâdi-i Hüda vü şehenşâh-ı asfiyâ (K.2/1) Hayretî

(Ey iki cihanın padişâhı, peygamberlerin şâhı, Allah'ın kılavuzu, ey tertemiz kimselerin şâhlar şâhı.)

Pâk-nazar

İsmi pâk, cismi pâk, nesli pâk, aslı pâk; özü, sözü, yüzü pâk bir Resûldür (sav).

Medine'nin ileri gelen âlimlerinden Abdullah bin Selâm, Hz. Peygamber'i görür görmez: "Bu yüz, yalan söylemez." diyerek kelime-i şehâdet getirip Müslüman olmuştur.²⁴⁴

Vâlâ-güher ü pâk-nazar zât-ı mutahhar

Deryâ-yı sehâ kân-ı 'atâ-âver-i dünyâ (K.1/38) Taşlıcalı Yahyâ

(Yüksek yaradılışlı, temiz bakışlı, arınmış kişi; cömerdlik denizi, dünyaya bağıştta bulunan maden ocağı.)

Peyk-i sipîhr (Bkz. Nebî, resûl)

Hız. Peygamber (as), Allah Teâlâ'nın dinini tebliğ için yücelerden vazifelendirilmiş bir resûlüdür.

Atuñ öñince piyâde gitmege peyk-i sipîhr

Mâh-ı nevden başına dakmış durur perr-i küleng (K.1/2) Sehî Bey

Pirâne-i devrân (Bkz. Hayre'l-beşer)

Pirâne-i devransın eyâ 'umde-i 'âlem

Sermâye-i insansın eyâ zübde-i lâlât (K.3/7) Derdizâde Ulvî

Pisrev-i evliyâ (Bkz. Tâc-i ser-i enbiyâ)

Tâc-i ser-i enbiyâ pisrev-i evliyâ

Seyyidinâ Mustafa sallı ve sellim 'aleyh (K.2/1) Rûhî-i Bağdâdî

²⁴⁴ M. Asım Köksal, **Hız. Muhammed (as) ve İslamiyet, Medine Devri**, s.77.

Enbiyânın baştacı, evliyânın serveri; Efendimiz Hz.Mustafâ'ya sâlât ve selam olsun.

Pişvâ-yı 'âlem (Bkz.Der-râh-ı Hâk mukaddem-i mecmû'-ı enbiyâ)

*Devletlü kul cihânda senün ümmetüñ olur
İy pişvâ-yı 'âlem ü sultân-ı enbiyâ (K.1/29) Üsküplü Ata*

(Ey âlemin önderi, enbiyânın sultanı, senin ümmetin olan cihânda devletlü kul olur.

Pişvâ-yı ehl-i hidâyet (Bkz.Mazhara'l-hidâyeti, muzhire'l-hüdâ)

*Ey pişvâ-yı ehl-i hidâyet tapuñ durur
Şâh-ı zemîn ü mâh-ı felek hâce-i dünâ (K.2/4) Hayretî*

(Ey hidâyet ehlinin reisi, yeryüzünün şâhı, feleğin ay'ı dünyanın hocası senin katındır.)

Pişvâ-yı rüsûl (Bkz.Tâc-i ser-i enbiyâ)

*Pişvâ-yı rüsûl ü hâtim-i eshâb-ı şerâ'
Hâtem-i mühr-i nübüvvet güher-i tâc-ı verâ (K.3/2) Rumelili Zâîfî*

Pür-vefâ

Bir kadın, Ekrem'in huzuruna girmek için izin istemişti.Peygamber Efendimiz onun sesini ve izin isteme tarzını, Hz. Hatice'nin (r.anha) sesine ve tavrına benzeterek sevinmiş ve:

“Allahım bu Huveylid kızı Hâle'dir demişti.Hz. Aişe O'nun bu halini kıskanmış ve:

“Allah Sana onun yerine daha hayırlısını vermişken, nice zaman önce ölmüş, avurdu çökmüş Kureyş'in kocakarılarından birini anıp duruyorsun!” demişti.²⁴⁵

Dostlukları gözetmenin imândan olduğunu²⁴⁶ bildiren Hz. Peygamber (sav), kendisi bunun en yüce örneğini göstererek; eş, akraba ve dostlarının vefâtlarından sonra bile onlara vefâsını en lâtif bir şekilde izhâr etmiştir.

²⁴⁵Celâleddin Vatandaş, **Hz. Muhammed'in Hayatı ve İslam Daveti/Medine Dönemi**, Pınar Yay., İstanbul 2007, s.379.

²⁴⁶Hâkim, **EL-Müstedrek**, I, 62, nr.40.

*Halk içre çün saña dil ü cân ile 'âşıkuz
Her lutfi senden eylerüz ey pür-vefâ recâ (K.III/44) Muhyî*

(Ey en vefâlî! Halk içinde sana can ve gönül ile âşık olduğumuz için her lûtfu senden ümîd ederiz.)

Râh-ı hüdüda sâhib-i rüşd-i ve mâ gavâ (Bkz. Miraç Mucizesi)

*Hakdan ümidüm ol ki ola baña bedraka
Râh-ı hüdüda sâhib-i rüşd-i ve mâ gavâ (K.3/22) Üsküplü İshak*

Çelebi

(Haktan ümidim, Allah yolunda “Doğru yoldan sapmadı.”nın yetkin sahibi, hidâyet yolunda bana mürşîd olsun.)

Râh-ı lâ-mekân (Bkz. Miraç Mucizesi)

*Fahr-i ' âlem seyyid-i âdem şefi 'ü 'l-müznibîn
Yek-süvâr-ı <tîh-i> kurbet merd-i râh-ı lâ-mekân (K.2/19)Hudâyi Sâlâ*

Muslîsî

Rahmeten lil-'âlemin (Bkz.Mürsel rahmet)

*Sensin olan seyyidü 'l-kevneyn [u] fahrü 'l- 'âlemeyn
Sensin olan rahmeten lil- 'âlemin öñden soña (K.2/4) Edirneli*

Nazmî

(Dünya ve âhiretin efendisi, iki âlemin övüncü; baştan sona âlemlere rahmet olan Sen'sin.)

*İy rahmetenli 'l- 'âlemin rahm it Fedâyi bendeñe
Çün lutf ü hulkuñ bâdına anı senâhân eyledüñ (K.IV/61) Fedâyî*

(Ey âlemlere rahmet olan, Fedâyî kuluna merhamet et; çünkü yaradılışının lutfunun rüzgârına onu övgücü eyledin.)

Rahmet-i rahmân (Bkz. Âyet-i hıfz-ı necât, Mürsel rahmet)

*Rahmet-i rahmansun âyet-i Kur'ânsın
Sûret-i sübhansın şâh-ı selâmu 'aleyk (K.II/5) Ahmed Sarbân.*

Râkibe'l-burâk

Enes bin Mâlik'ten rivâyet edilen hadis'te Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Bana Burak getirildi.O, beyaz renkli eşekten büyük, katırdan küçük, ayağımı gözünün gördüğü yere basan güzelce bir hayvandır.O'na binip Beytü'l-Makdis'e (Kudüs) vardım ve onu daha önce diğer Peygamberlerin bağladığı halkaya bağladım. Hz Peygamber'i (sav) orada tüm peygamberler karşıladı ve Fahr-i Kainât (as) onlara imamlık yapıp namaz kıldırdı.Daha sonra Burak, Hz. Peygamber'i (sav) yedi kat semaya sırasıyla götürdü, daha sonra Sidre-i Müntehâ'ya ulaştılar.²⁴⁷

*Yâ seyyide'l halâyık u yâ efdale'l verâ
Yâ râkibe 'l-burâk u yâ sâhibe 'l-livâ (K.11/1) Mahremî*

Râz-ı hüdüâ (Bkz.Dânâ-yı sırr-ı kün fe-kân)

*Oldı cihânda zât-ı şerîfiyle âşikâr
Râz-ı hüdüâ vü sırdaş- remz-i istifâ (K.1/24) Üsküplü Ata*

Resûla'llah

Resûl: Rabbü'l Âlemin tarafından kullarını İslam dinine davet için gönderilmiş manâsınadır.Öteki peygamberlerin her biri bir taifeye gönderildikleri için peygamberlikleri yalnız o taifeye hâsıdır. Bizim peygamberimizin nübüvvet ve risâletleri bütün dünya halkına, bütün kavimleredir. Bundan dolayı resûl ve nebî sözleri “En kemâlde olan kişi” manasına Resûlümüz (sav) hazretlerine has mubârek isim olmuştur.²⁴⁸

*Ya Resûla'llah Sen ol şehsin ki kul olup saña
Dagdaruñ olmagı elyak Keyân-ı kâmrân (K.I/21) Hudâyî-i Kadîm*

²⁴⁷ İsmail İbn Yusuf Nebhânî, **Peygamber Efendimizin Mucizeleri**, c.1, (Çev. Abdulhalık Duran), İslami Neşriyat, Konya 1990, s.436-437

²⁴⁸ Kara Davut, **a.g.e.**, s.109-110.

Rasûl-i Hak (Bkz.Resûla'llah)

*Ey Resûl-i Hak emîn-i vahy-i Rabbü'l-âlemîn
Mâhi-i âsâr-ı küfr ü mazhar-ı a'lâm-ı dîn (K.VI/1) Muhyî*

Resûl-i müste'ân (Bkz.Şefî'-i ümem)

*Biñ selâm ol şehlerüñ ervâhına kim oldılar
Çar rükn-i şerâ'üñ ey Resûl-i müste'ân (K.I/35) Hudâyî-i Kadîm*

Reh-ber-i güm-reh-i her sâlik-i din-i reh-i Hak (Bkz.Mazhara'l-hidâyeti, muzhire'l-hüdâ.)

*Reh-ber-i güm-reh-i her sâlik-i din-i reh-i Hak
Kulle-i kâf-ı risâletde çü sîmûrg u hümâ (K.3/4) Rumelili Zâifî*

Rehber ü Reh-bîn ü Reh-nümâ (Bkz.Mazhara'l-hidâyeti, muzhire'l-hüdâ.)

*Yakdun çerag-ı şer'üñi kıldun cihânı nûr
Olduñ kamuya rehber ü reh-bin ü reh-nümâ (K.4/5) Hayretî*

Reh-nümâ (Bkz.Mazhara'l-hidâyeti, muzhire'l-hüdâ.)

*Güm-râh olurdu râh-ı dalâletde cümle halk
Şer'üñ tarîk-i Hakk'a ger olmasa reh-nümâ (K.3/8) Kara Fazlî*

(Eğer Sen'in şeriatın Hakk'ın yolunda rehber olmasaydı; bütün halk dalalette, yolunu şaşırırdı.)

Sadr-ı kirâm-ı kerem (Bkz. Kân-ı sehâ)

Cömerdlik vasfıyla meşhur ve malum her kişide az da olsa yaptığı sehâvetin bir karşılığını bir şekilde muhatabından görme ihtiyacı vardır. Hz.Peygamber (as) fitraten kerem sahibi ve bu vasıflarla mümeyyez kılındığından, cömertliğinin karşılığını beklememiş, bilâ-bedel vericiliği ile bu anlamda tüm şerefli zâtların en kerîmi olmuştur. Nitekim ayet-i Kerime'de de:

“Buna karşılık ben sizden bir ücret istemiyorum; benim ücretim yalnızca âlemlerin Rabbine aittir.”²⁴⁹ buyrulmuştur.

*Serv-i hıram-ı harem sadr-ı kirâm-ı kerem
Emn ü selâm-ı selem salli ve sellim ‘aleyh (K.2/7) Rûhî-i Bağdâdî*

Sâhibe’l-‘azîmeti

Azimet, lügâtte bir şeye kesin olarak yönelmek ve niyetlenmek manasına gelir. Allah’ın tüm emir ve nehiyelerini yani asli hükümlerini ruhsat kullanmaksızın yerine getirmek demektir.²⁵⁰

Dinin yeryüzündeki muallimi Hz. Peygamber, bu hükümlerin icrasında İlâhî hükümlerden hiç taviz vermemiştir. Zekâretü’l-mevt halinde bile ibadetlerini aksatmamış, geçmiş ve gelecek tüm günahları bağışlandığı halde sadece farz ibadetlerle değil nafilelerle de ibadetlerini tezyîn etmiş, gece sabahlara kadar ayakları şişinceye kadar namaz kılmıştır. Hz. Aişe:

”Ey Allahın Resûlu, Sen’in geçmiş ve gelecek tüm günahların bağışlanmış olduğu halde neden böyle yapıyorsun?” dedim. Cevaben:

“Allah’a çokça şükreden bir kul olmayayım mı?” buyurdular.²⁵¹

Âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz Peygamber (as), “Kulları içinde ancak âlimler Allah’tan (gereğince) korkar, şüphesiz ki Allah daima üstündür, çok bağışlayıcıdır.”²⁵² âyet-i kerîmesinde buyurulduğu üzere aynı zamanda “Allah’ı en iyi bilen ve hakkıyla tanıyan” olduğu için, en muttaki ve O’ndan en lâyük-ı vechile korkandır.

*Yâ sâhibe’l - ‘azîmeti yâ seyyide’l-verâ
Ente’llezi tevahhadü bi’l-cûd ve’s-sehâ (K.3/1) Kara Fazlî*

(Ey azîmet sahibi ve ey takvanın efendisi, Sen iyiliğe layık olana da (sehâ), olmayana da (cûd) verirsin.)

²⁴⁹ Şuâra 26/180.

²⁵⁰ Hamdi Döndüren, **İslam İlmihâli**, Erkâm Yay., İstanbul 1998, .59-60.

²⁵¹ İbn-i Kesîr, **a.g.e.**, s.117.

²⁵² Fatır 35/28.

Sâhib-i faslü'l-hitâb

Hz. Peygamber; Allah Teâlâ'nın emir ve hükümlerini kullarına bildirmede tüm zamanlarda ve durumlarda yegâne muhataptır.

*Nâtık ı sıdk-u savâb kâşif-i ümmü'l-kitâb
Sâhib-i faslü'l-hitâb sallı ve sellim 'aleyh (K.2/9) Rûhî-i Bağdâdî*

Sâhib-i fazl-ı kebîr (Bkz.Ebü'l-fezâyil)

O'nun (as) en yüce faziletin sahibi olduğunu Kur'an-ı Kerîm bildirmiştir:

“Elbette Sen faziletli, yüce bir ahlak üzeresin.”²⁵³

*Sırr-ı ezelden habîr sâhib-i fazl-ı kebîr
Halka beşîr ü nezîr sallı ve sellim 'aleyh (K.2/30) Rûhî-i Bağdâdî*

Sâhib-i hâtem (Bkz.Ser-defter-i nübüvvet)

*Ey hâtem-i cumhur-ı rüsûl sâhib-i hâtem
Ey fahr-ı cihan zübde-i erkân-ı risâlet (K.4/4) Derdizâde Ulvî*

Sâhib-i hulk-ı hasen

Hz. Peygamber (as):

“Ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim.”

Allah Teala:

“Muhakkak ki Sen yüce bir ahlak üzeresin.”²⁵⁴ buyurmuştur.

Hz. Aîşe (ra):

“Rasûlullah'ın ahlakı Kur'an'dı.”²⁵⁵ demiştir.

Ahlakı Kur'an olan elbette güzel ahlak ile tezyîn edilmiş olandır.

*Cedd-i Hüseyin ü Hasân mihr-i sipîhr-i köhen
Sâhib-i hulk-ı hasen sallı ve sellim 'aleyh (K.2/37) Rûhî-i Bağdâdî*

²⁵³ Kalem 68/4.

²⁵⁴ Kalem 68/4.

²⁵⁵ Muslim, *Salâtü'l-Müsafirîn*, 139; Nedvî, *a.g.e.*, 406.

Sâhib-i livâ (Bkz.Arap Edebiyatında Na 't-livâ-yı hamd)

Mahşer gününde hesap başlamadan önce insanlar sıkıntıya düştüklerinde, Allah Teâlâ Hz. Peygamber'in eline Livâü'l-hamd denilen sancağı verecek, müminler de bu sancağın altında toplanarak mahşerin dehşet verici sıkıntısından korunacak ve kurtulacaklardır.

“Kıyamet gününde Livâü'l-hamd benim elimde olacaktır.Bunu övünmek için söylemiyorum.”²⁵⁶

*Sâyeñ yok anda tâ ki beni hoş geçür diyem
Zill-i livânı himmet it ey sâhib-i livâ (K.III/46) Muhyî*

(Ey sancağın sahibi, sancağının gölgesini himmet et, senin gölgen yok ki beni onda hoş geçir diyeyim.)

Sâhib-i 'izz ü celâl

Hiz. Peygamber (as) Kur'an-ı Kerîm'de buyurulan:

“Onunla beraber olanlar kafirlere karşı şiddetli, birbirlerine karşı ise merhametlidirler.”²⁵⁷ âyetinin hükmü muvâcehesinde yaşardı.

*Mâh-ı sipihr-i cemâl matla'-ı mihr-i kemâl
Sâhib-i 'izz ü celâl salli ve sellim 'aleyh (K.2/22) Rûhî-i Bağdâdî*

(Güzellik semasının ay'ı, olgunluk güneşinin doğuş yeri, izzet ve celâl sahibi, sâlât ve selâm O'na olsun.)

Sâhibü'l-şefa'ati (Bkz.Şeff'-i ümem, Şeff')

*Yâ sâhibü'l-şefâ'ati ve'l-Fazlî ve'l-hüdâ
Tubâ limen teyessera min bâbîke'l-'atâ (K.3/1) Günahkâr*

²⁵⁶ Ahmed İbni Hanbel, **Müsned**, I, 281.

²⁵⁷ Fetih 48/29.

Sâhib-i tâc ü külâh

O (sav), Allah katında en âli makâm sahibidir, Miraç'tan döndüğünde başında bu yüksek makâma ulaştığının bir nişânesi olarak bir taç ve yeşil bir amâme bulunmaktaydı.

*Maksem-i lutf-ı İlâh sâhib-i tâc ü külâh
Halka melâz ü penâh salli ve sellim 'aleyh (K.2/27) Rûhî-i Bağdâdî*

(İlâhi lutfun paylaşım yeri, tâcın ve külâhın sahibi, halka sığınak ve barınak, sâlât ve selâm O'na olsun.)

Sahrâ-yı kurba esb-rân

Sidre-i Müntehâ: Meleklerin, kulların amellerini Allah'a sunmak için götürdükleri son noktadır. Melekler, bu bilgileri orada teslim alır. Burası aynı zamanda Mukarrebîn Meleklerinin, Arş-ı Ala'dan indirdikleri bilgilerin de nihâi noktasıdır ve yine görevli melekler bilgileri bu noktadan alır.

Sidre-i Müntehâ, kökleri altıncı semâda, gövdesinin büyük kısmı ise yedinci kat göklerde olan bir ağaçtır ki bir atlı onun gölgesinde yetmiş yıl gider. Sünnete uygun yaşayanların ruhlarının melekler tarafından götürüldüğü yerdir. Tek bir yaprağının altında birçok insan gölgelenir.²⁵⁸

Varlık âleminin Allah Teâlâ'ya yakınlıkta zirve noktası olan Sidre-i Müntehâ'yı geçmek sadece Rasûlullah'in (sav) zâtına nasîb olmuştur.²⁵⁹

*Sahrâ-yı kurba zât-ı şerifüñdür esb-rân
Deryâ-yı sırra nefis-i nefisüñdür âşinâ (K.IV/10) Muhyî*

(Yakınlık sahrasında at koşturan şerefli zatındır, sır deryasına âşina müstesna zatındır.)

Sâlâr -ı rüsül (Bkz. Tâc-i ser-i enbiyâ, Enbiyâ çeşmelerinüñ başı)

*Hak Teâlâ seni çün eyledi sâlâr-ı rüsül
Dinse şâh-ı dü-cihân hazretüñe ola sezâ (K.3/14) Rumelili Zâifî*

²⁵⁸ Kandemir, a.g.e., 1 c., s.383.

²⁵⁹ Kandemir, a.g.e., 1 c., 384.

Sâye-i Hudâ

Hazreti Peygamber (as), Allah Teâlâ'nın zâtını ve varlığını bildirmede, emir ve nehiyelerini icrâda O'nun yeryüzündeki sâyesi, hükm icrâ edicisidir.

*Hikmet nedür ki salmaz-iken yire sâye sen
Sâyeñde hoş geçer kamu iy sâye-i Hudâ (K.11/22) Muhyî*

(Ey Allah'ın gölgesi, Sen yere gölge salmazken herkesin sâye'nde mutlu olmasında hikmet nedir!)

Sâyir-i çarh-ı berrîn (Bkz.Mirac Mucizesi)

*On sekiz biñ 'âlemi ol Hâlik-ı ol arz u semâ
'İşkuña halk eyledi ey sâyir-i çarh-ı berrîn (K.23/13) Zâtî*

(Ey yüce feleği dolaşan! O göklerin ve yerin yaratıcısı, on sekiz bin âlemi senin aşkına yarattı.)

Ser-çeşme-i nübüvvet (Bkz.Enbiyâ çeşmelerinüñ başı)

*Ey server-i risâlet ü sultân-ı enbiyâ
Ser-çeşme-i nübüvvet ü ser-tâc-ı asfiyâ (K.III/1) Muhyî*

Ser-defter-i cemî'-i rüsül hâdi-i sübül (Bkz.Der-râh-ı Hâk mukaddem-i mecmû'-ı enbiyâ)

*Ser-defter-i cemî'-i rüsül hâdi-i sübül
Der-râh-ı Hâk mukaddem-i mecmû'-ı enbiyâ (K.III/4) Muhyî*

Ser-i ser-cümle-i 'âbid (Bkz. Cümle mahlûka pişvâ)

Kainâtın yaradılış sebebi olan Hz. Peygamber (as), tüm mahlûkatın önünde ve onların önderidir.

*Mahbûb-ı Hûdâ Fahr-i cihân Şâh-ı risâlet
Sultân-ı nübüvvet ser-i ser-cümle-i 'âbid (K.7/13) Zâtî*

(Allah'ın sevgilisi, cihânın övüncü, peygamberlerin padişâhı, Nübüvvetin sultanı, bütün kulların başı.)

Ser-mâye-yi emn-ü emân

Hz. Peygamber (as), mümin müşrik tüm insanların emniyet ve güven anlamında, yardım ve ihtiyaç taleplerinde başvurdukları bir merci idi. El-emîn sıfatı O'na risâletten önce tüm Mekkeliler tarafından verilmişti.²⁶⁰

*Biñ du 'â yüz biñ senâ etbâ 'uñâ eşya 'uñâ
Dâyimâ bizden eyâ ser-mâye-yi emn-ü emân (K.1/45) Hudâyî-i Kadîm*

(Ey güven ve yardım kaynağı!Sana tâbi olan ve Sana yardım edenlere bin dua ve bin selâm olsun.)

Ser-çeşme-i kerem (Bkz.Kân-ı sehâ)

*Ser-rişte-i mürüvvet ü ser-çeşme-i kerem
Ser-defter-i nübüvvet ü ser-halka-i safâ (K.2/2) Hayretî*

(Saadet ipinin ucu, cömertlik pınarı, peygamberlik defterinin başı, safâ halkasının önderi)

Ser-defter-i nübüvvet

Ashab-ı kirâm Peygamber Efendimiz'e (sav):

“Ey Allah’ın elçisi!Senin peygamberliğin ne zaman kesinleşti?” diye sordu.O da:

“Âdem (as) rûh ile cesed arasında iken peygamberdim.” buyurdu.²⁶¹

Hz.Peygamber (sav) her ne kadar âhir peygamber olsa da ruhu, Hz Âdem yaratılmadan iki bin yıl önce Cenab-ı Hakk’ın huzurunda bir nûr olarak durmaktaydı.Bu nur; Cenab-ı Hakk’ı tesbih eder, melekler de O’nun tesbihi sebebiyle Allah’ı tesbih ederdi.Allah Teâlâ Hz. Âdem’i yaratınca, bu nûru onun sülbüne ilettili.²⁶²

*Ser-rişte-i mürüvvet ü ser-çeşme-i kerem
Ser-defter-i nübüvvet ü ser-halka-i safâ (K.2/2) Hayretî*

²⁶⁰ Celâl Yeniçeri, **a.g.e.**, s.298.

²⁶¹ Cânân, **a.g.e.**, 12 c., s.403.

²⁶² İbn-i Hacer El-Askâlâni, **El-Metâlibu'l-Âliye**, 4 c., , nr. 4256. s.177.

Ser-halkasın Nebîlere (Bkz. Ser-defter-i nübüvvet)

*Ser-halkasın Nebîlere ey şâh-ı enbiyâ
Hâtem kaşında nite ki yâkût-ı la'l-i nâb (K.24/37) Muhyî*

(Ey peygamberlerin padişahı, yüzük kaşında saf kırmızı yakut gibi, nebiler halkasının başısın.)

Ser-halka-i safâ (Bkz. Ser-defter-i nübüvvet)

*Ser-rişte-i mürüvvet ü ser-çeşme-i kerem
Ser-defter-i nübüvvet ü ser-halka-i safâ (K.2/2) Hayretî*

(Saadet ipinin ucu, cömertlik pınarı, peygamberlik defterinin başı, safâ halkasının önderi.)

Ser-rişte-i mürüvvet (Bkz.Ser-halka-i safâ, Muktedâ-yı mürselîn)

Ser-tâc-ı asfiyâ (Bkz. Ser-halka-i safâ, Tâc-i ser-i enbiyâ)

Server-i risâlet (Bkz. Tâc-i ser-i enbiyâ, Hayre'l Beşer)

*Ey server-i risâlet ü sultân-ı enbiyâ
Ser-çeşme-i nübüvvet ü ser-tâc-ı asfiyâ (K.III/1) Muhyî*

(Ey peygamberliğin önderi ve enbiyânın sultanı; ey Nebîlik çeşmesinin başı ve ey seçilmişlerin baş tacı.)

Server-i sultân (Bkz.Bkz. Miraç Mucizesi))

*Ahmedînüñ cânısın din ile imânısın
Server-i sultânısın şâh-ı selâmu 'aleyk (K.II/18) Ahmed Sarbân*

Server-i şâh-ı taka (Bkz.Şâh-ı kebîr ü mîr-i mu'azzam)

*Server-i şâh-ı taka yani imâm-ı Hakâ
Her dü-cihân revnâk-ı şâh-ı selâmu 'aleyk (K.II/15) Ahmed Sarbân*

Seyyid-i âdem

Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurdular:

Ben kıyamet gününde insanların seyyidiyim (efendisiyim.)

Abdullah bin Abbas (ra) da: Seyyid, Hazret-i Rabbü'l-Âlemin'in indinde kerîm
olandır, demiştir.²⁶³

“Kıyamet gününde insanlar diriltildiği zaman, kabrinden ilk çıkacak olan benim. Onlar Rablerinin huzuruna geldiklerinde komutanları ben olacağım. Susup beklediklerinde, onlar adına ben konuşacağım, Bir yere gitmekten alıkonulduklarında, onlara ben şefaate edeceğim. Kurtulmaktan ümidlerini yitirdikleri zaman, onlara ben müjde vereceğim.Kerem (hamd) sancağı elimde olacak. Rabbimin katında ademoğlunun en değerlisi ben olacağım; bunu öğrenmek için söylemiyorum. O gün etrafımda, her biri sedefinde saklı inciler gibi bin tane hizmetçi dolaşacaktır.”²⁶⁴

*Fahr-i ' âlem seyyid-i âdem şefi 'ü'l-müznibîn
Yek-süvâr-ı <tîh-i> kurbet merd-i râh-ı lâ-mekân (K.2/19) Hudâyi*

Sâlâ Muslîsı

Seyyid-i Ebrâr (Bkz.Ma'den-i ihsân)

*Ahmed-i Muhtârdur ol Seyyid-i Ebrârdur ol
Sâhib-i Kerrârdur ol salli ve sellim 'aleyh (K.2/36) Rûhî-i Bağdâdî*

²⁶³ Mehmet Kara Davut, **a.g.e.**, s.104.

²⁶⁴ Cânân, **a.g.e.**, 12 c., s.380.

Seyyidü'l-kevneyn (Bkz.Seyyid-i âdem)

H.z. Peygamber (as) bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuştur:

“Ben kıyâmet günü insanların efendisiyim.”²⁶⁵

*Sensin olan seyyidü'l-kevneyn [u] fahrü'l- 'âlemeyn
Sensin olan rahmeten lil- 'âlemin önden soña (K.2/4) Edirneli*

Nazmî

Seyyidî (Bkz. Seyyid-i âdem)

*Yâ seyyidi vü yâ senedi sâyirül-verâ
Tubâ lenâ bi-süddetike üstâdenâ (K.1/28) Üsküplü Ata*

Seyyid-i nev'-i beşer (Bkz. Seyyid-i âdem)

*Seyyid-i nev'-i beşer deryâ-yı dürr-i istifâ
Kim sepübdür mu'cizâtı âteş-i eşrâre su (K.3/17) Fuzûlî*

(İnsanların efendisi, seçme inci denizi olan H.z. Muhammed'in (as) mucizeleri kötülerin ateşine su serpmiştir.)

Seyyidü'l-verâ (Bkz.Efdale'l verâ.)

*Âyât-ı muhkemâtile te'bîdi şer'inüñ
Hakdan müeyyed oldı aya Seyyidü'l-verâ (K.IV/26) Muhyî*

(Ey yaratılmışların hayırlısı, muhkem âyetlerle senin dininin ebedileşmesi Allah'tan destek gördü.)

Seyyide'l-verâ

Marifetullaha erdikçe ibâdet, taat ve ibadet artar. H.z. Peygamber (as), Rabbini en iyi tanıyandır ve zâhidlerin efendisi sıfatı da en çok O'na yaraşır.

H.z. Peygamber (as):

Ben dünyayı ne yapayım. Ben ancak ağacın gölgesinde istirâhât edip oradan giden bir yolcu gibiyim,²⁶⁶ buyurdular.

²⁶⁵ Buhari, Tefsir, 17/5.

*Yâ sâhibe'l-'azîmeti yâ seyyide'l-verâ
Ente'l-lezi tevahhadü bi'l-cûd ve's-sehâ (K.3/1) Kara Fazlî*

Sırdaş- remz-i istifâ (Bkz. Miraç Mucizesi)

Hz. Peygamber (as), mânâ aleminin de sultanı olduğu için, gaybe dair birçok işâret O'na mahrem ve O'nda mahfuzdur.

*Oldı cihânda zât-ı şerîfiyle âşikâr
Râz-ı hüdü vü sırdaş- remz-i istifâ (K.1/24) Üsküplü Ata*

(Hudâ'nın sırcısı, seçkin işaretlerin sırdaşı, cihânda şerefli zâtıyla âşikâr oldu.)

Sırr-ı 'Arâb hem 'Acem (Bkz.Nûr-ı Muhammedî)

Hz. Peygamber (as), Arapların ve sair tüm insanlığın varlığının tek hakikâtidir.

*Mihr-i sipihr-i kerem sırr-ı 'Arâb hem 'Acem
Hâfız-ı levh ü kalem sallı ve sellim 'aleyh (K.2/28) Rûhî-i Bağdâdî*

Sırr-ı ezel 'âlimi

Hz. Peygamber, önceki ümmetlere ve peygamberlere ait o dönemde bir vesika olmamasına rağmen malumat sahibiydi, onlar hakkında geniş ve detaylı bilgiler verirdi.

Bir keresinde geçmiş ümmetlere dair şöyle bir bilgi vermiştir:

Sizden önceki ümmetler arasında öyle kimseler vardı ki, demir tarakla bütün derileri ve etleri kemiklerinden ayrılırdı da bu işkence yine onu dininden döndüremezdi.²⁶⁷

Geleceğe ait yine verdiği bir haberde şöyle buyurmuştur:

Pek yakında Fırat Nehri'nin suyu çekilerek aktığı yatakta bir altın hazinesi meydana çıkacaktır. O günü gören kimse, o hazineden kesinlikle bir şey almasın.²⁶⁸

*Hayl-i rüsûl hâtimi sırr-ı ezel 'âlimi
Matlab-ı Hâşimi sallı ve sellim 'aleyh (K. 2/4) Rûhî-i Bağdâdî*

²⁶⁶ İbnü'l-Kayyim El-Cevziyye, **El-Fevâid**, Karınca Yay., İstanbul 2004, s.163.

²⁶⁷ Said Ramazan el-Butî, **Fıkhü's-Siyre**, (Ter. Ali Nar, Orhan Aktepe) Gonca Yay. İstanbul 1992, s.111.

²⁶⁸ Osman Nûri Topbaş, **Rahmet Esintileri**, Erkam Yay., İstanbul 2008, s.292.

Sırr-ı ezelden habîr (Bkz.Sırr-ı ezel ‘âlimi)

Hz.Peygamber (as), elest-bezmi, ruhlar âlemi, mükevvenât, önceki milletlerin hikayeleri vs. artık tümüyle gayb ve ezel sırrından olan bilgilerden haberdârdır.

*Sırr-ı ezelden habîr sâhib-i fazl-ı kebîr
Halka beşîr ü nezîr salli ve sellim ‘aleyh (K.2/30) Rûhî-i Bağdâdî*

Sırr-ı Hak (Bkz.Sırr-ı ezel ‘âlimi)

Hz.Peygamber, hem yaşamında hem irtihâlden sonra sırlarına dair muhtelif bilgileri ümmetiyle paylaşmış; Allah’ın veli kulları vasıtasıyla ilgi ve temasını devam ettirmiştir

*‘İnde’l-hayat iy sırr-ı Hak gösterdüñ enva’-ı kemâl
Ba’del vefât ol tuhfeden hem halka tibyân eyledüñ (K.4/46) Fedâyî*

(Ey Hakk’ın sırrı!Hayatında olgunluğun çeşitlerini gösterdin; hem vefâtından sonra da o hediyelerden halka açıkça bildirdin.)

Sûret-i sübhan (Bkz.Şâri-i şer‘-i kavim)

*Rahmet-i rahmansun âyet-i Kur’ânsın
Sûret-i sübhansın şâh-ı selâmu ‘aleyk (K.II/5) Ahmed Sarbân*

Şâri-i şer‘-i kavim

Allah Teâlâ tarafından, din-i mübînin, sünnet ile fiilen yaşanmasında Hz. Peygamber (as) vazifelelendirilmiştir. Mekke’de ve Medine İslam Devleti’nin kurulmasından sonra, İslam dininin şerâitini ve hükümlerinin icrâsını Rasûlullah (sav) tesis etmiştir.

Nitekim; Kur’an-ı Kerim “Ne yapılacağını”; sünnet “Nasıl yapılacağını” öğretir.

*Mâlik-i mülk-i ‘azim şâri-i şer‘-i kavim
Merd-i reh-i müstakîm salli ve sellim ‘aleyh (K.2/16) Rûhî-i Bağdâdî*

Şefî

H.z. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur:

“Ben kıyamet günü insanların en hayırlısıyım, kabri ilk açılacak olan, ilk şefaata edecek ve şefaati ilk defa kabul edilecek olan da benim.”²⁶⁹

*Eyledük 'aşkımuza ol şâh-ı şefî'a çü şefî'
Umarız gide gam u hem gele şâdî vü hoşî (K.VIII/7) Muhyî*

Şefî'a'l-müznibîn:

“Her peygamber'in bütün ümmeti için yaptığı bir duası vardır. Ben de duamı kıyamet gününde ümmetime şefaata etmek için sakladım.”²⁷⁰ Çünkü şefaata daha çok kimseyi kapsar ve en güzeli muttakiler için değil, Günahkâr müminler için olmasıdır.”Şefaata; kalbi dilinin söylediğini tasdik ederek bütün sâmiyetle Kelime-i Tevhid'i söyleyenler içindir.²⁷¹

Rasûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Şefaatom, ümmetinden büyük günah işleyenler içindir.”²⁷²

*Gerçi kim çokdur günâhum Rabbüm'e çok şükr kim
Sen kerîme ümmet oldum “yâ şefî'a'l-müznibîn” (K.VI/13) Muhyî*

(Ey günahlara şefaata eden, gerçi günahım çok; Rabbime çok şükür ki sen Kerîm'e ümmet oldum.)

*Kul inâyet rahmetüñden ya şefî'a'l-müznibîn
Şol nefesde k'eyleye nefsile rûhum çarh-ceng (K.I/19) Sehî Bey*

Şefî'ül-müznibîn (Bkz.Şefî'a'l-müznibîn)

*Şefî'ül-müznibînâ mahşer eyyâmı ki dûzahdan
Çeker şu'le mücrim kasdına bir bî-emân hancer (K.4/30) Fuzûlî*

(Ey günahkârlara şefaata eden, mahşer günü cehennemden her alev, her suçlu kasdına bir amansız hançer çektiğinde...)

²⁶⁹ **Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi**, (Haz.Necati Yenieli, Hüseyin Kayapınar), 15 c., nr.4673., Şamil Yay., s.444.

²⁷⁰ Müslim, İman, 334, 340, nr. 198,199.

²⁷¹ Ahmed ibni Hanbel, **Müsned**, II, 307, 518.

²⁷² Ebu Dâvûd, Sünnet 23, nr. 4739.

*Fahr-i ' âlem seyîd-i âdem şefî'ü'l-müznibîn
Yek-süvâr-ı <tîh-i> kurbet merd-i râh-ı lâ-mekân (K.2/19) Hudâyi*

Sâlâ Mushısı

(Âlemin övüncü, âdemoğlunun beği, günahlıların şefaatchisi, Allah'a yakınlık obasının beyatlısı, lâmekan yolunun yiğidi.)

Şefî'-i ümem

“Ben Resûllerin efendisiyim, lakin övünmek yok. Ben peygamberlerin sonuncusuyum, ancak övünmek yok. İlk şefaata edecek ve şefaati ilk olarak kabul edilecek olan da benim, ancak (bunları asla) övünmek için söylemiyorum.”²⁷³

“Kıyamet gününde güneş insanların tepesine iyice yaklaşacak, ter kulaklarının yarısına kadar çıkacak. Onlar işte bu haldeyken Hz. Âdem'in yanına varıp kendilerine şefaata etmesini isteyecekler. O ise: “Ben bu yetkiye sahip değilim.” diyecek. Sonra Musa peygambere gidecekler, o da aynı şeyi söyleyecek. Sonra Hz. Peygamber'in (sav) yanına gidecekler. Peygamber (as) insanlara şefaata edecek ve Cennet'e varıp kapısının halkasını tutacak; işte o gün Allah Teâlâ onu, kendisine vaad ettiği şefaata makamına (Makâm-ı Mahmûd) çıkaracak, bütün mahşer halkı O'nu övecektir.”²⁷⁴

*Şem 'i kıdem Şefî'-i ümem şâh-ı zü'l-himem
Mah-ı vefa sipihr-i sehâ mazhar-ı Hûdâ (K.3/2) Kara Fazlî*

Şem'i kıdem

Hz. Peygamber (as), İlâhi nefhânın bir tecellisi olarak yaradılan ilk nûrdur (Nûr-ı Muhammedî, Hakikât-i Muhammedî.)

*Şem 'i kıdem Şefî'-i ümem şâh-ı zü'l-himem
Mah-ı vefa sipihr-i sehâ mazhar-ı Hûdâ (K.3/2) Kara Fazlî*

²⁷³ Dârimî, **Mukaddime**, 8.

²⁷⁴ Tâberani, **El-Mu'cemu'l-Evsat**, VIII, 310, nr. 8725.

Tâc-i ser-i enbiyâ (Bkz. Arap Edebiyatında-Livâ-yı hamd)

Kıyametin o dehşetengiz hali vuku bulduğunda, tüm insanların peygamberlere başvuracağı ve hepsinin kendi derdine düşeceği o günde, tüm peygamberler Hz. Peygamber'in Livâyı-Hamd sancağı altında meded umacaktır, O'nun ümmeti olma talebinde bulunacak ve o günde, enbiyanın baş tâcı olan Rasûlullah (sav) hepsine yetişecektir.

*Tâc-i ser-i enbiyâ pisrev-i evliyâ
Seyyidinâ Mustafâ salli ve sellim 'aleyh (K.2/1) Rûhî-i Bağdâdî*

Tâhâ

Hurûf-ı Mukattaa'dan olan isimdir. Anlamı hakikatiyle ancak Allah Teâlâ tarafından bilinir. Ancak bir görüşe göre, "Ta" O'nun Tâhir isminin baş harfi; "Hâ" da O'nun Hâdi isminin baş harfidir. Yani Sen bizimle Tâhirsin (temizsin) ve bize taraf hâdi'sin, doğru yol göstericisin, demektir.²⁷⁵

Hz. Peygamber (as) şöyle buyuruyor:

“Benim Kur'an-ı Kerîm'de geçen yedi ismim şunlardır:

Muhammed, Ahmed, Yâ Sîn, Tâ Hâ, Müddessir, Müzzemmil ve Abdullah.”²⁷⁶

*Münzîr-ü Ahmed ü Tâha vü Muhammed ki bulur
Habl-ı şer'üñi dutan iki cihân içre hüdâ (K.3/5) Rumelili Zâifî*

(Uyarıcı Ahmed, Tâhâ ve Muhammed! Senin şerâitinin ipini tutan iki dünyada doğru yolu bulur.)

*Evsâf-ı bedî'üñ gele mi hadd-i beyâna
Tâ-hâ ile Hâ-mîm durur saña müsemmâ (K.1/64) Taşlıcalı Yahyâ*

(Güzel vasıfların anlatılabilir mi! “Tâ-hâ” ve “Hâ-mîm” Sana addır.)

Tayyibü'l- hitâm (Bkz.Hâtim-i eshâb-ı şerâ')

*Ben bildigüm budur ki kemâlât-ı enbiyâ
Hatm oldı cümle sende eyâ tayyibü'l- hitâm (K.2/5) Behiştî*

²⁷⁵ Ebu Saîd Hâdimî, **a.g.e.**, s.338.

²⁷⁶ Kandemir, **a.g.e.**, s.487.

(Ey tayyibü'l- hitâm (Ey sonun güzeli), peygamberlerin olgunlukları bütünüyle Sen'de son buldu, benim bildiğim budur.)

Tefâharet bike kullü'l-halâyık (Bkz.Mefhar-i 'âlem)

*Yâ men tefâharet bike kullü'l-halâyık
Ente'llezi tefâhare bi'l-fakri ve'l-fenâ(K.3/2) Üsküplü İshak Çelebi*

(Ey bütün yaratılmışların kendisiyle övüdüğü; Sen 'fakr' ve 'fenâ' ile övünensin.)

Tıraz-ı hil'at-ı kadr (Bkz. Miraç Mucizesi)

Fahr-i Kainat Efendimiz'e (sav) giydirilen peygamberlik hil'ati, O'nunla tezyîn olmuş ve şeref bulmuştur.

*Oldı tıraz-ı hil'at-ı kadrüñ "le'amrûke"
Terk oldı tâc-ı 'ızzuña "levlâke ve'dduha"(K.IV/11) Muhyî*

'Ud-ı fûnûn-ı kerem (Bkz. Miraç Mucizesi)

Hız. Peygamber vehbî olarak tüm ulûma haddi zâtında ehil ve sahip kılınmıştır. Fenâ diyarında bile "yakınlık sahrasında at koşturan"Hz. Peygamber (sav); gayba dair -çok ufak kısmı paylaşılan- birçok bilgi, sırr-ı Hüdâ olarak O'nda mahfuzdur.Vahiy meleği Cebrâil (as) dahî, Allah ve Resûlü arasında Sidre'de ağıyar kalmıştır.

*Nûr-ı 'uyûn-ı kerem nûr-ı guşûñ-ı kerem
'Ûd-ı fûnûn-ı kerem salli ve sellim 'aleyh (K.2/6) Rûhî-i Bağdâdî*

Ümmî

"Ümm" ana demektir.

"Annesinden doğduğu gibi, doğduğu hal üzere fitratında bir değişiklik olmamış" sâfiyeti ve masumiyeti bozulmamış anlamına gelir.²⁷⁷Ne biliyorsa ne söylüyorsa, ne öğretiyorsa Allah'tan mülhem olduğunu ifade eden bir özelliğidir. Çünkü O (sav), okuma yazma öğrenmemiş, mektep eğitimi almamış bir hocanın tedrisinden geçmemiştir.Ve buyurmuştur ki:

²⁷⁷ Yardım, a.g.e.,s.17.

“Beni Rabbim terbiye etti ve terbiyemi ne güzel yaptı.”²⁷⁸

“Ümmî” oluşunun hikmetini Kur’an-ı Kerîm şöyle açıklar:

Sen, bundan önce ne bir yazı okur, ne de elinle onu yazardın.Öyle olsaydı bâtıla uyanlar şüphe duyardı.Hayır o (Kur’an) kendilerine ilim verilenlerin sinelerinde (yer eden) apaçık ayetlerdir. Âyetlerimizi ancak zâlimler inkar eder.²⁷⁹

Onlar ellerindeki Tevra’ta ve İncil’de yazılı buldukları o elçiye, o ümmî peygambere uyarlar. Peygamber onlara iyiliği emreder ve onları kötülükten men eder; yine onlara temiz şeyleri helal, pis şeyleri haram kılar.Ağırıklarını kaldırır, üzerlerindeki zincirleri çözer.O peygambere inanan, onu koruyup destekleyen, ona yardım eden ve onunla birlikte gönderilen nura uyanlar, işte bunlar kurtuluş a erenlerdir.²⁸⁰

Zâtuñ ebü’l-fezayil ü ümmü’l-‘ulûm iken

Hikmet nedür ki hem yine ümmî dinür saña (K.3/11) Üsküplü İshak

Çelebi

(Zâtın, faziletler babası ve ilimler anası iken yine de Sana ümmî denmesinin hikmeti nedir?)

Ümmü’l-‘ulûm (Bkz.Ümmî)

Zâtuñ ebü’l-fezayil ü ümmü’l-‘ulûm iken

Hikmet nedür ki hem yine ümmî dinür saña (K.3/11) Üsküplü İshak

Çelebi

(Zâtın, faziletler babası ve ilimler anası iken yine de Sana “ümmî” denmesinin hikmeti nedir?)

Vâlâ-güher

“Ben mekârim-i ahlakı tamamlamak için gönderildim.”²⁸¹ buyurarak, yaratılıştta en yüce mevkide olduğunu ifade etmiştir.

²⁷⁸ Suyûti, **El-Camiu’s-Sağir**, I, 12.

²⁷⁹ Ankebût 29/48-49.

²⁸⁰ Araf 7/157.

²⁸¹ İmam Mâlik, **Muvatta**, Hüsnu’l-Hulk 8, II/904.

*Vâlâ-güher ü pâk-nazar zât-ı mutahhar
Deryâ-yı sehâ kân-ı 'atâ-âver-i dünyâ (K.1/38) Taşlıcalı Yahyâ*

Vâsıl-ı gencine-i 'irfân-ı risâlet (Bkz.Dânâ-yı sırr-ı kün fe-kân.)

*Ey cilve-gehûn saht iklim-i tekârrüb
Ey vâsıl-ı gencine-i 'irfân-ı risâlet (K.4/13) Derdizâde Ulvî*

Vech-i cemîl-i melî

Ashab-ı kiram Hz. Peygamber'in hüsn-ü melahatini anlatırken söyleyecek söz bulamazlardı.Hz. Ebûbekr (ra):

“Ya Rasûlallah! Ne kadar güzelsin Sana bakmaya kıyamıyorum.” demiştir.

Ebu Hureyre (ra) anlatıyor:

“Ben, Rasûlullah Efendimiz'den daha güzel birisini görmedim; sanki güneş O'nun mubârek yüzünde devrediyor gibiydi.”²⁸²

*Subh-ı cemâl-i sabîh vech-i cemîl-i melî
Kulları Hızr u Mesih salli ve sellim 'aleyh (K.2/13) Ruhî-i Bağdâdî*

Velî

“Velî” ismi celili de Esmâ-i hüsnâ'dandır ve aynı zamanda Hz Peygamber'in isimleri arasında zikredilir. Mevlâ kelimesi de aynı anlama gelir.

“Velîliğin birbirinden üstün dereceleri vardır. Çünkü her bir peygamberin kademi (meşrebi) üzere ona mahsus özel bir velilik vardır. Bu makâmın en üstünü de Peygamber Efendimiz'in kademi üzere olan velîliktir. Hz. Peygamber'in (sav) tâbilerinden kâmil zatların, nadir bulunan bu makâmdan büyük bir nasipleri vardır. Bu büyük nimete ulaşmak ve yüksek dereceyi tamamlamak istiyorsanız O'nun (sav) yoluna uyunuz.”²⁸³

Kur'an-ı Kerim'de:

“O, sizin Mevlanızdır.O ne güzel Mevla, ne güzel yardımcıdır!”²⁸⁴

²⁸² İbn-i Kesîr, **a.g.e.**, s.30.

²⁸³ İmam-ı Rabbânî, **Mektubat-ı Rabbani'de Şeriat ve Tasavvuf** (Terc. Necdet Tosun, Süleyman Derin, Ahmet Hamdi Derin) Erkam Yay., İstanbul 2014, s.39.

²⁸⁴ Hac 22/78.

“Sizin dostunuz ve yardımcınız sadece Allah ve O’nun Peygamberidir.”²⁸⁵

*Özüm hakir be-gâyet sözüm müfid veli
Nicük ki hüküm misâlinde satrü beyne sutûr (K.2/32) Fuzûlî*

(Ey dost, kendim gayet hakîrim; fakat sözüm faydalıdır.)

Vedûd (Bkz.Mahbûb)

Hz. Peygamber (sav) ümmetine düşkün (raûf) oluşu; ashabının ve ümmetinin O’na sevgisi ile meşhur bir “Muhabbet Peygamberi” dir.

Kur’an-ı Kerîm’de:

“Size, içinizden, sıkıntıya düşmeniz kendisine ağır gelen, size oldukça düşkün, mü’minlere karşı şefkâtlî ve merhâmetli olan bir Peygamber gelmiştir.”²⁸⁶

Ashab-ı Kiram’ın Hz. Peygamber’e hitabı “Anam babam Sana fedâ olsun Ya Rasûlallah” şeklindedir.

*Sevmişidi vechüñi Hak iy vedûd
Sevme sevilme yogiken tin ü mâ (K.3/3) İbrahim Gülşenî*

(Ey Vedud! [=seven ve sevilen] Hak Senin yüzünü, sevme sevilme yok su ve balçık iken sevmişti.)

Yâr-ı dil-rüba (Bkz.Vedûd)

*Ey şâh-ı Ebtâhi-lakâb u yâr-ı dil-rüba
Bada be-her demi be-to sâd mübtelâ fedâ (K.2/36) Münîrî*

Yek-süvâr-ı <tîh-i> kurbet

“Sübhân olan Allah’ın inayetiyle, sadık âşıkta tam irtibat ve maşûkun zâtı ile taalluk zuhûra geldiği zaman o derecede ki isim ve sıfat muradı olmaz.İşte o vakit: Yüce Sultan Allah’ın fazlı ile tamamı ile nazarından isim ve sıfat örtülür. Müşâhâdesinde ve düşüncesinde, zattan gayrı bir şey kalmaz.Her ne kadar sıfatlar mevcut olsalar dahî, onun müşâhâdesine gelmezler.İş bu halet içinde:

²⁸⁵ Maide 5/55.

²⁸⁶ Tevbe 9/128.

“Daha da yakın.”²⁸⁷ İki yaydan da âyetinin tecellisi hasıl olur.

Hiçbir insan hatta peygamber ve melek bile Zât-ı Mutlak ile bu kadar kurbiyyet kesbetmemiştir.

Cebraîl (as)’ın bile bir yerden sonra:

“Eğer buradan ileriye bir adım atarsam, yanar kül olurum.”²⁸⁸ ifâdesi buna delildir.

*Fahr-i ' âlem seyyid-i âdem şefi'ü'l-müznibîn
Yek-süvâr-ı <tîh-i> kurbet merd-i râh-ı lâ-mekân (K.2/19) Hudâyî*

Sâlâ Mushısı

Zât-ı ferhûnde sıfât (Bkz. Vâlâ-güher)

*Zât-ı ferhûnde sıfâtüñ birle fahr eyler senüñ
Enbiyâ vü evliyâ vü asfiyâ vü etkiyâ (K.2/3) (K.2/3) Edirneli*

Nazmî

Zât-ı Güzîn (Bkz. Mustafâ)

*Müznibine kasd-ı ihsân idüp itdi Hak seni
Sûret-i Âdemde mürsel rahmet ey zât-ı güzîn (K.VI/14) Muhyî*

(Ey seçilmiş kişi, Allah seni Âdem suretinde günâh işleyenlere ihsân niyet ederek rahmet peygamber yaptı.)

Zât-ı mukırr-ı şeref

Hz. Peygamber (as), savaşlarda ve sair zamanlarda Allah Teâlâ'nın yeryüzünde şeref karargâhı olan risâlet vazifesinde tüm ashabının sığındığı bir mercidir.

*Zât-ı mukırr-ı şeref bâb-ı melâz u kenef
Efdâl-i “mimmâ selef” salli ve sellim ‘aleyh (K.2/19) Rûhî-i Bağdâdî*

²⁸⁷ İmâm-ı Rabbânî, **Mektubat-ı Rabbânî** (Çev. Abdulkadir Ayçiçek), 2 c., Erhan Yay. İstanbul 1977, s.1215-1216.

²⁸⁸ Osman Nûri Topbaş, **Nebîler Silsilesi 4**, Erkam Yay., İstanbul 1998, s.81

Zât-ı mutahhar

Kur'an-ı Kerîm'de Allah Teâlâ Hz.Peygamber'in (as) günahlardan arınmış ve affedilmiş olduğunu şöyle ifade buyurur:

“Böylece Allah Senin geçmiş ve gelecek gelecek günâhlarını bağışlar. Sana olan nimetini tamamlar ve Seni doğru yola iletir.”²⁸⁹

*Vâlâ-güher ü pâk-nazar zât-ı mutahhar
Deryâ-yı sehâ kân-ı 'atâ-âver-i dünyâ (K.1/38) Taşlıcalı Yahyâ*

Zât-ı müzekkâ (Bkz. Zât-ı mutahhar)

*Tûbâya irüp geçdi sabâ gibi o demde
Cibrîli kodı Sidrede ol zât-ı müzekkâ (K.1/23)Taşlıcalı Yahyâ*

Zât-u mukaddes (Bkz.Arap Edebiyatında Na 't -Levlâke)

*Cümle velâyet ehli umarlar şefâ'atüñ
Zât-u mukaddesüñ durur evlâ-yı evliyâ (K.3/5) Kara Fazlî*

(Cümle evliya Sen'in şefaatin bekler; Senin mubârek zâtın evliyâdan da üstündür.)

Zât-ı şerifüñ (Bkz.Vâlâ-güher)

*Sensin olan kenz-i mahfî zâhir olmaga sebab
'Aleme zât-ı şerifüñdür senün hikmet-nümâ (K.2/5) (K.2/5) Edirneli*

Nazmî

Zât-ı şerifüñ sebab-i fitrat-âdem (Bkz.Arap EdebiyatındaNa 't-Levlâke)

*Ïy zât-ı şerifüñ sebab-i fitrat-âdem
V'ey Ka'be yüzüñ kible-i ser-cümle-i 'âlem (K.4/1) Kara Fazlî*

Zıll-ı zelîl-i Hüdâ

Hz. Peygamber (as); Allah'ın tecellisi, yansıması ve varlığının yeryüzündeki aynasıdır.

²⁸⁹ Fetih 48/2.

*Zill-ı zelil-i Hüdâ mihr-i münîr-i Hüdâ
Yolına cânlar fedâ salli ve sellim 'aleyh (K.2/32) Rûhî-i Bağdâdî*

Zübde-i erkân-ı risâlet (Bkz.Fahr ü evvelîn ü âhirîn)

*Ey hâtem-i cumhur-ı rüsûl sâhib-i hâtem
Ey fahr-ı cihan zübde-i erkân-ı risâlet (K.4/4) Derdizâde Ulvî*

Zübde-i kevneyn-i ka'inât (Bkz.Dânâ-yı sırr-ı kün fe-kân)

*Çün zâtuñ oldı zübde-i kevneyn-i ka'inât
Tutdı yüziñ saña kamu ervâh-ı enbiyâ (K.18/2) Günahkâr*

(Zatın; dünya ve ahretin hülâsası olduğu için enbiyânın ruhları yüzünü sana yöneltti.)

2.2. Hz. Peygamber'in (as) Mucizeleri:

Âmâ bir adamın gözlerinin açılması

İmam Nesaî, Ashâb-ı Kiram'dan Osman ibni Huneyf'ten şu hadisi rivâyet etmiştir:

Bir âmâ Peygamber Efendimiz'i huzuruna gelerek:

“Ya Rasûlallah, dua et de gözlerim açılsın!” dedi. Hz. Peygamber (as) ona şu tavsiyede bulundu:

“Şimdi sen evine git güzelce bir abdest al, ardından iki rekât nafilâ namaz kıl, sonra da şöyle dua et:

“Ya Rabbi! Rahmet peygamberi olan benim Peygamberim Muhammed'in adıyla Sen'den istiyorum ve Sana yöneliyorum. Ya Muhammed! Sen'in vasıtanla Rabbime yöneliyorum ve O'dan gözlerimi açmasını niyaz ediyorum. Allah'im! Sen O'nun benim hakkımdaki şefaatinin kabul eyle!”

Osman ibni Huneyf sözüne şöyle devam etmiştir:

Âmâ adam evine döndü, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in dediğini yaptı. Allah Teâlâ da onun gözlerini açtı.²⁹⁰

*Enfâs-ı lütfü mürdelere mu'tî-yi hayât
Ayağı tozu dîdeleri a'mâya tûtiyâ (K.I/16) Sevdâyî*

(İyilik nefesin, ölümlere hayat verendir. Ayağının tozu gözleri görmeyenlere sürmedir.)

Ay'ı ikiye ayırması (Şakk-ı Kâmer)

Şakk-ı Kamer hadisesi; Hz. Peygamber, elli iki yaşında iken, Mekke'de, nübüvvetin dokuzuncu senesinde, boykot yıllarında vuku bulmuştur. Bu mucize, başka hiçbir Peygambere nasip olmamıştır.²⁹¹

Kureyş kâfirlerinin elebaşları yanına gelip: “Peygamber isen ay'ı ikiye ayır.” dediler. Hz. Muhammed aleyhisselâm, herkesin özellikle de akrabalarının iman etmesini çok istiyordu. Mübârek ellerini kaldırıp dua etti. Allah-ü Teâlâ, duasını

²⁹⁰ Kandemir, **a.g.e.**, 2 c., s. 89-90.

²⁹¹ Osman Nûri Topbaş, **Hazreti Muhammed Mustafâ**, 1 c., Erkam Yay., İstanbul 2005, s.386-388.

kabul edip, ay'ı ikiye böldü. Ay ikiye ayrılınca bir parçası Ebu Kubeys Dağı tarafında, diğer parçası ise Kaykılan Dağı tarafında kalmıştır. Yarısı bir dağın, diğer yarısı başka dağın üzerinde görüldü. Kâfirler, özellikle de Ebu Cehil “Muhammed bize sihir yaptı.” dedi. Kabul etmediler, ayne'l yakîn mucizeyi görmelerine rağmen inkâr ettiler, iman etmediler.²⁹²

Bu mucizeyi görmüş olan müşrikler, Hz. Peygamber (sav) için:

“Bizi büyüledi, ama herkesi büyüleyemez!” dediler.

Bunun üzerine Mekke dışındaki uzak yerlerden gelen kervanlara da böyle bir hadise görüp görmediklerini sordular. Onlar da ay'ın yarıldığını gördüklerini bildirdiler. Bu hadisenin ardından şu âyet-i kerîme nazil oldu.²⁹³

“Kıyamet yaklaştı, ay yarıldı. Müşrikler bir mucize görünce hemen yüz çevirirler ve "Eskiden beri devam edegelen bir büyüdür.” derler.²⁹⁴

*Engüş-t-i mu 'cizüñ siper-i mâhı iki şak
İtdiginüñ delâyili k'el-bedri fi'd-dücâ (K.6/11) Zâtî*

(İnsanları âciz bırakan parmağının ay siperini iki parça etmesinin delili “karanlık gecedeki dolunay gibi” (âyeti) dir.)

*Mâhuñ siperin mu 'cize tîgıyla felekde
İtdüñ iki şakk gördi kamu halk-ı vilâyet (K.6/11) Zâtî*

(Gökyüzünde ay'ın kalkanını mucize kılıcıyla iki parçaya ayırdığını bütün bölge halkı gördü.)

*Besdür elüñde hüccet-i kâti' kılıç gibi
Şol barmaguñ ki meh-siperin biçdi bî-hatâ (K.IV/19) Lâmû Çelebi*

(Parmağının ay siperini hatasız biçmesine, elinde kılıç gibi hüccet-i katı [=Kur'an-ı Kerim, peygamberlik] kâfidir.)

²⁹²Celâleddin es-Suyûtî, **Peygamberimizin Mucizeleri**, (Terc.Ömer Temizel) Uysal Yayınevi, Konya 1994, s.85.

²⁹³ Osman Nûri Topbaş, **a.g.e.**, s.388.

²⁹⁴ Kamer 51/1, 2.

*Sen âfitâba olsa bulut nola sâyebân
Engüşt-i mu'cizeñ mehi itdi iki hilâl (K.4/5) Nihânî*

“Kıyamet yaklaştı, Ay yarıldı. Müşrikler bir mucize görünce hemen yüz çevirirler ve "Eskiden beri devam edegelen bir büyüdür.” derler.²⁹⁵

Meşhur astronomi alimi Fransız Lâlânde , kamerin geçmiş hareketlerini incelerken “İnşikâk-ı Kamer” mucizesinin doğruluğunu kabul etmek zorunda kalmıştır.²⁹⁶

Şakk- Kamer hadisesi; insanlara imanı tebliğ etmek, müminlerin imanlarını itminana ulaştırmak, Hz. Peygamber’in risâletini isbat etmek gibi hikmeti ilâhiyeler taşımaktadır.

Bulutun Hz. Peygamber’e gölge olması

Hz. Peygamber’in peygamber olmadan önce diğer cansız varlıklarla yaşadığı bir mucizesidir.

Rasûl-i Ekrem, on iki yaşında iken amcası Ebu Taliple ticaret için Şam yolculuğuna çıktı.Yolda o dönemin hristiyanlarının en büyük âlimi olan Râhip Bahîra’nın manastırına yakın bir yerde konakladılar.

Râhip Bahîra, kervanı bir bulutun gölgelediğini ve ağacın altında dinlenmek için durduklarında da ağacın dallarının yine aynı kişinin üstüne doğru eğildiğini gördü.

“Rasûlullah (sav) kafilenin bulunduğu yere yöneldiğinde, üzerinde bulunan bir parça bulut onu gölgeliyordu.Rahip kafilenin yanına yaklaşıncı, herkesin ağacın gölgesine yerleştiğini gördü, Rasûlullah da bir yere oturdu, ağacın gölgesi ona doğru uzayıp kendisini gölgeledi.”²⁹⁷

Râhip Bahîra, bu çocuğun Âlemlerin Efendisi olacağını, ağaçların O’nun önünde secde ettiğini, bulutun O’nu gölgelediğini; bu yüzden O’nu Rum diyârına

²⁹⁵ Kamer 51/1,2

²⁹⁶ Zekâî Konrapa, **Peygamberimiz**, Fatih Yay. İstanbul 1987, s.131.

²⁹⁷ Kandemir, **a.g.e.**, 2 c., s.65.

götürmemelerini ve öldürebileceklerini söyleyerek amcası Ebu Talip'i memleketlerine geri dönmeye ikna etti.²⁹⁸

*Saklardı gök yüzinde güneşden Hudâ seni
Her yirde sâye bânüñ-idi pâre-i sehâb (K.8/42) Zâtî*

(Gökyüzünde Allah seni güneşten saklardı; bulut parçası, senin her yerde gölgeğini idi.

Hz. Peygamber'e (as) bulutun gölge olmasından daha da şaşılacak daha birçok mucizesi mevcuttur, ay'ın yarılmaması (Bkz. Şakk-ı Kamer) hadisesi bunlardan biridir.

*Sen âfitâba olsa bulut nola sâye bân
Engüşt-i mu'cizeñ mehi itdi iki hilâl (K.4/5) Nihânî*

(Bulut Sen güneş'e, gölge olsa ne olur; mucizenin eli ay'ı iki hilal yapmıştır.)

Devenin konuşması

Sahibi tarafından zor işlerde çalıştırılan ve aç bırakılan ve sonra da kesilmek istenen bir deve, halini Hz. Peygamber'e şikâyet etmiştir. Bunun doğruluğunu teyid için sahibine soran Hz. Peygamber'e devenin sahibi "evet" cevabını vermiştir.²⁹⁹

*Şakku'l-kamer nutku'l-cemel nakduñ hamâm ü 'ankebü
Râm olup anı vü bunı haml derbân eyledüñ (K.4/28) Fedâyî*

Doğduğu gece kisranın sarayının kubbesinin çökmesi

Hz. Peygamber'in (as) doğduğu gece İran'da Medâyin şehrinde, Hükümdar'ın sarayında sapasağlam olan 14 burç çatırdayarak yıkılmıştır.³⁰⁰

*Bedrüñ tecelli kıldığı şeb-i âfitâb-vâr
Tâk-ı sarâ-yı Kisrevi çâk oldı Hüsrevâ (K.IV/7) Lâmû Çelebi*

(Ey padişâh, senin ay'ın [=senin nurun] güneş gibi tecelli ettiği gece, Kisra'nın sarayının kubbesi çöktü.)

²⁹⁸ Abdülmelik İbn-i Hişam, **Siret-ü İbn-i Hişam, Hz. Muhammed'in Hayatı, Mekke Devri**, (Terc. Arif Erkan) Huzur Yay., İstanbul 1995, s.56-57.

²⁹⁹ İsmail İbni Yusuf Nebhânî, **a.g.e.**, 2 c., s.596.

³⁰⁰ Asım Köksal, **a.g.e.**, s.53.

*Çün lihâfiñ goncanun çak eyleyüp kılduñ zuhur
Tâk-ı Kisra çatlayıp Lât ü Menât oldı harâb (K.4/18) Dükâkinzâde*

Ahmed Beg

(Goncanın kabuğunu parçalayıp ortaya çıktığın için Kisrâ'nın kubbesi çatlayıp Lât ve Menât harap oldu.)

Doğumuyla Mecusilerin bin yıl yanmakta olan ateşlerinin sönmesi

İranlıların tapınaklarında, bin yıldan beri hiç sönmeden yanmakta olan ateş yığınları Hz. Peygamber'in dünyaya teşrifleri ile bir anda sönüvermiştir.³⁰¹

*Mu'cizi bir bahr-i bi-pâyân imiş 'âlemde kim
Yetmiş andan miñ miñ âteş-hâne-i küffâre su (K.3/19) Fuzûlî*

(Hz. Peygamber'in mucizeleri dünyada uçsuz bucaksız bir deniz gibi imiş ki ondan ateşe tapanların binlerce mabedine su ulaşmış ve onları söndürmüştür.)

Gölgesinin olmaması

Hz Peygamber'in mubarek cism-i latifinin gölgesinin olmaması O'nun mucizelerindendir. Bu durumu Süleyman Çelebi Vesiletü'n-Necât'ta:

“Nur âyândır, nurun olmaz gölgesi.” şeklinde açıklamıştır.

Klasik edebiyatta çok sayıda teşbih ve hüsn-i ta'lillerle işlenen bu konunun, tasavvufî izahı da yapılmış; “ehâdiyyet” yani birlik, teklik makâmının sahibi olan Yüce Peygamber'de (as) kesretten hiçbir iz bulunmaması için gölgesinin de mevcut olmadığı söylenmiştir.³⁰² Gölgesi çiğnenmesin diye bir lûtf-ı İlâhî olduğu şeklinde de yorumlanmıştır.

*Olmazsa sâyesi n'ola hurşîd-i hüsndür
Hurşîd iken olupdur özi sâye-i Hûdâ (K.III/9) Muhyî*

(Güzellik güneşidir, gölgesi olmazsa ne olur ki! Güneşken kendisi Allahın gölgesi olur.)

³⁰¹ Topbaş, **Hazreti Muhammed Mustafâ**, 1 c., s.84.

³⁰² Yeniterzi, **Divan Şiirinde Na't**, s.300.

Gözünün çok ileriye ve arkasını görmesi

Hz. Peygamber (as) namaz kılarken cemati tıpkı önündekileri gördüğü gibi görürdü. Bu konuda şöyle buyurmaktadır:

“Ben önümden gördüğüm gibi ensemden de (arkamı) görürüm.”³⁰³

Hz. Huzeife (as) şöyle demiştir:

“Peygamber (as) o günden dünyanın sonuna kadar meydana gelecek üç yüzden fazla fitneye ön ayak olacak kimsenin adını, babasının adını ve kabilesinin ismini haber vermiştir.”³⁰⁴

*Görse emâmu gibi verâsın gözi ne tañ
Cism-i latîfi itmez idi hacb-i mâ-verâ (K.III/10) Muhyî*

(Gözü, âlemin ilerisini görse şaşılır mı; latîf cismi, öteyi mahrum bırakmazdı.)

Hz. Peygamber (as) ashâbına; Emevi idaresi, sahâbeler arasında olacak savaşlar, kendinden sonra nasıl bir yönetim gelecek, fetihler, ümmetinin yetmiş üç fırkaya ayrılacağına dair bilgiler, hayırsız nesiller vs. kıyamete kadar olacak hadiselerle dair bilgi vermiştir.

“Muğire bin Şu’be dedi ki:

Rasûlullah (sav) bizim aramızda bir ara kalkıp kıyamete kadar ümmeti arasında olacakları haber verdi. Bunu belleyen belledi; unutan da unuttu.”³⁰⁵

Hayvanlarla Konuşması

Hz. Peygamber’in (as) çeşitli hayvanlar konuştuğuna dair mucizeleri tevâtürle sabittir. Deve, keler, kurt, koyun, at, keçi ile değişik zamanlarda yaşadığı mucizeleri mevcuttur ki bir tanesine o zaman Müslüman olmayan Ebu Süfyan da şahid olmuştur. Bir ceylanı kovalayan kurdun Mekke’ye girdikten sonra ceylanı kovalamaktan vazgeçmesine şaşırması üzerine kurt dile gelmiş ve:

“Bundan daha hayret edilecek şey, Medine’de Muhammed ibni Abdillah’ın sizi cennete dâvet etmesi, sizin ise O’nu cehenneme çağırmanızdır.” şeklinde cevap vermiş, konuşmuştur.³⁰⁶

³⁰³ Tirmizi, *Şemâil-i Şerîf Şerhi*, 3 c., Tahlil Yay., s. 530.

³⁰⁴ Canan, *a.g.e.*, nr. 5580, 15 c., s.429.

³⁰⁵ Nureddin El-Heysemî, *a.g.e.*, 14 c., s.190.

*Şeh-en-şehi ki Süleymân-i mülk-i ma'ni olub
Mûtî' oldı aña ins ü cinn ü vahş ü tuyûr (K.2/11)Fuzûlî*

(O şâhlar şâhı mânâ ülkesinin Süleymân'ı olunca; insanlar, cinler, hayvanlar ve kuşlar O'na itaat etti.)

Miraç

Miraç mucizesi Kur'an-ı Kerîm'de:

“Gecenin bir bölümünde kulu Muhammed'i kendisine bazı mucizelerimizi göstermek için Mescid-i Haram'dan alıp çevresini mubarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya götüren Allah, her türlü kusurdan ve ortaktan münezzehtir. Elbette O her şeyi duyan, her şeyi görendir.”³⁰⁷ âyetiyle sabit, yaşanmış bir mucizedir.

Miraç, beşeri perdeler ile zaman-mekan mefhumunun ortadan kalkarak gerçekleştiği İlâhi bir ikramdır. Miraç hadisesi; nübüvvetin 11. yılında hicretten 18 ay önce vuku bulmuştur.³⁰⁸

Hz. Peygamber (sav), Kabe'nin “Hâtim” kısmında uyku ile uyanıklık arasında iken:

*Ol gice gelüp iki cihân fahrına Cibrîl
Lutf ile didi saña selâm eyledi Mevlâ (K.1/9) Taşlıcalı Yahyâ*

(O gece Cebraîl, iki cihânın övüncüne gelip saygı ile “Allah sana selâm söyledi.” dedi.)

Hz. Peygamber (sav) önce Beytü'l-Makdis'e oradan da göklere Sidre-i Müntehâ'ya yükselmiştir. Ve bu ulvî yolculuğa çıkmadan önce Cebraîl (as) tarafından göğsü yarılıp iman ve hikmetle doldurulup zezem suyuyla yıkanmış ve mukaddes yolculuğa hazırlanmıştır.³⁰⁹

Miraç olayında Hz. Peygamber'in (as) Beyt-i Makdis'e kadar yeryüzündeki bineği Burak; Mescid-i Aksâ'dan gökyüzüne kadar götüren bineği ise Refref'tir.

³⁰⁶ İsmail İbn Yusuf Nebhânî, **a.g.e.**, s.606.

³⁰⁷ İsra 17/1.

³⁰⁸ Osman Nûri Topbaş, **a.g.e.**, s.426.

³⁰⁹ Ebu Abdillah Muhammed ibn İsmail el-Buharî, **a.g.e.**, nr.143, 16 c., s.7380.

*Ta‘cil öñine irgüreyin anda Burâkı
Müşâtâk durur didi saña Hazret-i Mevlâ (K.1/12) Taşlıcalı Yahyâ*

(Hemen şimdi Burâk'ı önüne getireyim, Seni Hazreti Mevlâ hasretle beklemektedir, dedi.)

*Seyr eyle bu şeb Refref ile ‘Arş-ı ‘alâyı
Anı bu tokuz âyinede eyledi peydâ (K.1/10) Taşlıcalı Yahyâ*

(Bu gece Refref ile yüce gökleri ve onu bu dokuz aynada gösterdiğini seyreyle.)

*Gûyâ dil-i mü‘min gibi tayy itdi mekânı
Ol rahşa süvâr oldı çü ol şâh-ı tüvânâ (K.1/13) Taşlıcalı Yahyâ*

(O kudretli Şâh o ata bindiğinde, müminin gönlü gibi bir mekandan ötekine vardı.)

*Horşid gibi tayy-ı mekân itdi Burâkı
Bâlâya du‘â gibi ‘uruc eyledi tenhâ (K.1/11) Taşlıcalı Yahyâ*

(Burâk isimli bir binekle Cebraîl (as) refâkâtinde dünya semasına kadar gittiler.)

Rasûlü Ekrem (sav), yedi kat göklerde bulunan Hz. Âdem, Hz. Yahyâ, Hz. İsa, Hz. Yusuf, Hz. İdrîs, Hz. Mûsa, Hz. Harûn peygamberlerle görüştü.³¹⁰

*Gülzâr-ı Halîli idüben cümle müşerref
İrgürdi semendini yedinciye degin tâ (K.1/20) Taşlıcalı Yahyâ*

(Hz. İbrahim'in bahçesini bir baştan bir başa şereflendirerek atını yedinci feleğe kadar eriştirdi.)

Hz. Peygamber (as), Beyt-i Makdîs'te peygamberlere namaz kıldırdıktan sonra, orada namaz kılan meleklerle karşılaştı:

“Cebraîl yanındaki zat kimdir, diye sordular.O da:

“Allah'ın elçisi, son peygamber Muhammed (as) dedi.

O'nun Miraç'a çıkmasına izin verildi mi, diye sordular.

“Evet”, dedi. O zaman melekler:

³¹⁰ Ali Himmet Berkî-Osman Keskinöğlü, a.g.e., s.149.

“Bir kardeş ve Allah’ın halifesi olarak hoş geldin, safa getirdin.Sen ne güzel kardeş ne güzel halifesin dediler.”³¹¹

*Bu heft-pâye minber-i çarh üzre Cebreîl
Yüce aduña hutbe okur hûb u müntehâ (K.2/21) Münîrî*

(Dört katlı feleğin minberi üstünde Cebraîl Sen’in adına nihâyetsiz muhabbet hutbesi okur.)

Hz. Peygamber, daha sonra Sidre-i Müntehâ’ya çıkarıldı.

*Keşf oldı saña perde-i esrâr ser-â-ser
Bî-perde Hüdâyile tapuñ eyledi sohbet(K.25/18) Zâtî*

(Atının gidişine Sidre son sınır olduğunda, senin seyahâtine nerede nihâyet olsun.)

Buradan öteye Hz. Cebraîl (a.s):

*Cibrîl “levdenevte” diyüb kaldı râhda
Oldı semend-i seyrüñe çün Sidre-müntehâ (K.IV/33)Lâmî Çelebi*

(Sidre, senin bineğine son nokta olduğu için Cebraîl (as), “Lev-denevte” [=Şayet yaklaşıyordum beni yakardı.] deyip yolda kaldı.)

Ve sadece Hz. Peygamber’e izin verildiği için, bundan sonra yolculuğuna yalnız devam etti. Nitekim Cebraîl (as):

“İşte bu, Sidre-i Müntehâ’dır. Ben buradan bir parmak ucu ileri geçecek olursam, yanarım!” deyip orada durakladı.”³¹²

Daha sonra İlâhî tecelliler vuku buldu, Hz. Peygamberle Allah Teâlâ’nın arasında öyle kurbiyyet gerçekleşti ki “İki yay arası kadar ya da daha yakın oldu.”³¹³ “(Muhammed Mustafâ’nın) gözü oradan ne kaydı, ne de sınırı aştı.And olsun O (as), Rabbinin en büyük alametlerinden bir kısmını (da) gördü.”³¹⁴

*Çün Tûr-ı niyâz içre mübârek gözün açdı
Göründi o lahza aña envâr-ı tecellâ (K.1/26) Taşlıcalı Yahyâ*

(Yakarış Tur’u içinde mübarek gözünü açınca o an O’na tecelli nurları göründü.)

³¹¹ Kandemir, **a.g.e.** s.381.

³¹² Köksal, **a.g.e.**, s.312.

³¹³ Necm 53/9.

³¹⁴ Necm 53/17-18.

Miraç'ta Allah Teâlâ'nın Hz. Peygamber'e iki önemli hediyesi olmuştur: Beş vakit namaz, ve Bakara Suresi'nin son iki ayetidir.³¹⁵

*Şeş cihetden taşra bahr-i vahdete kılduñ sefer
Ümmete biş dürr-i bî-hemtâ getürdüñ armağân(K.8/11) Aşkî*

(Altı yönün dışında kalan Bir'lik denizine yolculuk yaptın ve o gece ümmetine beş paha biçilmez inciye (beş vakit namaz) armağan olarak getirdin.)

Hz. Peygamber (sav) de Allah'tan ümmetinin bağışlanması için şefaah dilemiştir.

*Makbûl du'â gibi varup hazret-i Hakka
El götürüben ümmetini kıldı temennâ (K.1/25) Taşlıcalı Yahyâ*

(Kabul olunmuş dua gibi Allah'ın huzuruna varıp elini kaldırarak ümmetini diledi.)

Bu seyr esnasında binitlerin olması, bu kudsî yolculuğun insanlık vasfına uygun olduğunun, dolayısıyla hem ruhen hem de bedenen gerçekleştiğinin delilidir. Abdullah ibni Abbas şöyle demiştir:

“Miraç, Rasûl-i Ekrem'in (sav) rüyada gördüğü bir şey değil, mübarek gözleriyle gördüğü bir olaydır.”³¹⁶

Mübarek Parmaklarından Su Akması

Sahîh-i Buhârîve Muslîm'de Enes bin Mâlik (ra.)'in söyle anlattığı yazılıdır: Bir gün ikinci namazı yaklaşıyordu. Sahâbe abdest almak için su bulamadılar. Hz. Peygamber (sav.)'e abdest suyu götürmüşlerdi. Mübârek elini o su kabının içine soktu ve halka "Gelin abdest alın" diye emretti. Mübârek parmaklarının arasından su çıktığını ve oradaki halkın hepsinin abdest aldıklarını gördüm. Enes (r.a) bu mucizeyi nebevîyeyi beyân edince, yanında bulunanlar tarafından Enes'e (r.a) kaç kişiydiniz denildikte Enes (r.a):

“Üç yüz veya daha ziyâde idik dedi.”³¹⁷

³¹⁵ Köksal, a.g.e., s.312-313.

³¹⁶ Kandemir, a.g.e., 1 c., s.409.

Bir başka rivayette Hz. Câbir (ra):

“1500 kişiydik, yüz bin kişi de olsaydık o bize muhakkak ki yeterdi.” dedi.³¹⁸

*Hayret ilen barmağın dişler kim itse istimâ‘
Barmağından virdüğü şiddet günü Ensâr’e su (K.3/20) Fuzûlî*

(Mihnet günü ensara parmağından su verdiğini kim işitse hayret ile parmağını ısırır.)

Mihnet günü, “Mihnet Ordusu” diye bilinen İslam ordusunun o zorlu gününde, Âlemlerin Seyyidi (sav) Efendimiz Tebük seferi için Ashâbıyla susuzluktan harâb ve bitâb bir şekilde yollara düştüklerinde, Hz. Peygamber’in (sav) parmağından Ensar’a su verdiğini bir mucize eseri olarak göstermiştir.

*Çeşme’yledüñ engüştüñi gördük kamu ‘âlem
Dil-teşnedurur mu ‘cizüñ âbına be-gâyet (K. 6/12) Zâtî*

(Parmağını çeşme ettiğini gördük; cümle âlem mucize suyuna son derece gönlü susamıştır.)

*Ne şek ki ahdı bevâdide barmağından su
Bu şerhadur mutazammın hutût-i mevc-i buhûr (K.2/16) Fuzûlî*

(Sahrada parmağından su akmasına ne şüphe! Bu yarık, deniz dalgalarının çizgilerini içermektedir.)

*Kandurduñ âb-ı mu ‘cizüñe teşne-dilleri
Barmaklaruñdan akıduban çeşme-vâr âb (K.8/39) Zâtî*

(Parmaklarından çeşme gibi su akıtarak susamış gönülleri mucizenin suyuna kandırdın.)

Ölümlere Hayat vermesi

Hasan-ı Basrî hazretleri şöyle bir rivâyet nakletmiştir:

Bir adam Peygamber Efendimiz’e (as) gelerek :

³¹⁷ Konyalı Mehmed Vehbi, a.g.e., 3 c., s.380.

³¹⁸ Ebu Muhammed Abdullah. Abdirrahman ed-Dârimî es-Semerkindî, **Sünen-i Dârimî**, (Terc. Abdullah Aydınlı) Madve Yay., İstanbul 1994, s.115.

“Ey Allah’ın Elçisi! Benim küçük bir kızım vardı, onu falan vadiye attım.” dedi. Resûl-i Ekrem Efendimiz (as) adamla birlikte o vadiye gitti ve kızcağıza adıyla seslenerek:

“Ey falan! Allah Teâlâ’nın izniyle bana cevap ver!” buyurdu. O çocuk kabrinden çıkarak:

“Buyur, emrindeyim!” dedi. Peygamber (as) “Annen ile baban Müslüman oldular.Eğer istersen seni böyle yeniden hayata dönmüş olarak onların yanına göndereyim.” buyurdu.Çocuk:

“Hayır onların yanına dönmek istemiyorum. Allah Teâlâ’nın bana lutfettiği hayırlar daha değerlidir.” diye cevap verdi.³¹⁹

*Enfâs-ı lütfu mürdelere mu'ti-yi hayât
Ayagı tozu dideleri a'mâya tutiyâ (K.I/16) Sevdâyî*

(İyilik nefesin, ölümlere hayat verendir.Ayağının tozu gözleri görmeyenlere sürmedir.)

Örümcek ve güvercinin Sevr mağarası kapısında yuva yapması

Hız Peygamber hicret esnasında uğradığı Sevr mağarası’nda bir mucize gerçekleşmiş; kapıya bir örümcek ağ örerek, bir ağaç yeşerip güvercinler de üzerinde yuva yaparak Allah’ın izniyle O’nu ta kapıya kadar gelen müşriklerden korumuştur, içeri girmeden geri dönmüşlerdir.³²⁰

*Şakku'l-kamer nutku'l-cemel nakduñ hamâm ü 'ankebüť
Râm olup anı vü bunu haml derbân eyledüñ (K.4/28)*

Fedâyî

Taşların iman etmesi, dile gelmesi

Peygamberimizin özel hizmetinde bulunan Hazreti Enes³²¹ (ra) anlatıyor: "Peygamber Efendimizin yanındaydık. Avucuna küçük taşları aldığıında, o taşlar tesbih etmeye (Allah'ı anmaya) başladılar. Peygamberimiz o taşları daha sonra

³¹⁹ İsmail İbn Yusuf Nebhâni, **Peygamber Efendimizin Mucizeleri**, (Çev. Abdulhalık Duran), 2 c., İslâmî Neşriyat, Konya 1990, s.532.

³²⁰ Topbaş, **Nebiler Silsilesi 4**, s.103.

³²¹ Said Havva, **a.g.e.**, s.398.

Hazreti Ebubekir'in avucuna koydu, yine tesbih ettiler. Hazreti Ömer'in eline verdi, tesbih etmeye devam ettiler. Sonra ondan alıp Hazreti Osman'a verdi. Taşlar yine tesbihe başladılar. Sonra o taşları benim ve Ebu Zer'in eline koydu. Taşlar sustular.³²²

*Taşlugunça taş saña imân getürdi söyledi
Saña imân itmeyen bagrı taş olsa taş revâ (K.IV/21) Muhyî*

(Taş, taşlığınca sana iman getirdi, söyledi; sana iman etmeyenin bağı taş olsa, taş revadır.)

Bir gün Ebû Cehîl avucunda taşları saklayarak Hz. Peygamber'in (as) yanına geldi ve göklerden haber verdiğine göre avucundakileri de bileceğini söyledi.Hz. Peygamber (as):

“Elinde ne olduğunu mu söyleyeyim, elindekiler mi benim kim olduğumu söylesin.” buyurdu. Ebû Cehîl ikinci dediğin mümkün olmaz, dediği anda avucundaki taşlar kelime-i şehadet getirmeye başladılar.Ebû Cehîl, öfkeyle elindeki taşları fırlatıp oradan uzaklaştı.³²³

*Seng-i hârâ söyleyüp avcında Bû-Cehlûn didi
Hak Ta'âlânun Resûlisin diyü virdi cevâb (K.4/20) Dükâkinzâde*

Ahmed Beg

(Ebû Cehîl'in avucundaki taşlara sorunca, Hak Teâlâ'nın Rasûlü'sün diye cevâp verdi.)

Toprak serpmesi ile kafirlerin gözlerinin görmemesi

Hz. Peygamber'in (as), Mekke'den Mediyeye hicret edeceğini haber alan müşrikler suikast düzenlemek için evinin önünde beklemeye başladılar. Rasûlullah (as) eline bir avuç toprak alıp şu ayeti okudu ve onların yüzlerine serpti:³²⁴

³²² Kandemir, **a.g.e.**, 2 c., s.61.

³²³ Tâhirü'l-Mevlevî, **Şerh-i Mesnevî**, 4 c., Şâmil Yay., İstanbul, s.1060-1061.

³²⁴ Köksal, **a.g.e.**, s.354.

“Önlerine bir set, arkalarına da başka bir set çektik.Böylece onları kuşatıp sardık artık onlar görmezler.”³²⁵

Ve hicret arkadaşı Hz. Ebûbekr³²⁶ ile müşriklere görünmeden aralarından geçip gittiler.

*Barmaguñ kıldı işâret iki şakk oldı kamer
Bir avuc topragıla müşrik ü küffâr a'mâ (K.3/11) Rumelili Zâifî*

(Parmasını işaret edince ay ikiye ayrıldı, müşrik ve kafir, atılan bir avuç toprak ile kör oldu.)

*Gördüñ cerâd-ı münteşîr irdi e'âd-ı cümlesin
Urduñ bir avuç hak ile hûr u girizân eyledüñ (K.4/29) Fedâyî*

Yılan zehrinin mubarek tükürüğü ile panzehire dönüşmesi

Hz. Ebûbekr (ra), Hz. Peygamber'in (as) hicret arkadaşı, 'yar-ı ğar'ıdır.³²⁷ Mağarada Hz. Peygamber'in (as) uyurken rahatsız olmasının diye kapadığı delikten ayağını yılan sokmuş ve Fahr-i Kâinât'ın (as) mubarek tükürüklerini sürmesiyle de yılan zehrinden hiçbir zarar görmemiştir.³²⁸

“Zayıf bir hadise göre, Allah Rasûlü (as) yılanı sordu:

Bu işi niçin yaptın?

Yılan da şöyle dedi:

-Ya Rasûlallah ! Ben yıllardır sizi görmenin hasreti ile şu küçük delikte bekler dururdum.Tam arzuma nail olacağım sırada, Sizi görebilme yolumun kapanmış olduğunu gördüm.Ancak muhabbetimin galebesine dayanamayarak onu kapatamı engellemek için ısırarak zorunda kaldım.”³²⁹

³²⁵ Yasin 36/9.

³²⁶ Siret-i İbn-i Hişâm, a.g.e., s.190.

³²⁷ Tevbe 9/40.

³²⁸ Topbaş, a.g.e., 1 c., s.490.

³²⁹ Topbaş, Muhammed Mustafâ, 1 c., s.490.

*Sıddik'a niş-i 'ibreti nûş-ı mahabbetüñ
Gâr içre eyledi nitekim sükkeri ta'âm (K.2/41) Behiştî*

(Hz. Ebûbekr'e, ibretin zehri, muhabbetin şerbetini mağarının içinde tatlı yemek gibi etti.)

2.3. Hz Peygamber'in (as) Sahâbeleri

Hz. Ebûbekr (ra)

Hz. Ebûbekr'in asıl adı Abdullah, künyesi ise Ebûbekr'dir. Lakâbı Sıddîk ve Atîk'tir. Babasının adı Osman künyesi ise Ebu Kuhâfe'dir. Annesinin adı Selmâ ümmü'l Hayr nesebi "Ebu Müre"de Hz. Peygamber'in soyuyla birleşir. Hz. Ebûbekr, varlıklı, nüfuzlu, sözüne itibâr edilir bir kimse idi.³³⁰

Hz. Ebûbekr, ilk Müslüman erkektir ve "Aşere-i Mübeşşere"dendir.³³¹ Hz. peygamber'in (as) tek bekar olarak evlendiği eşi Hz. Âişe'nin (r.anha) babasıdır.

Hulefâ-i Râşidîn'in ilki, Hz. Peygamber'in (as) Mekke'den Medine'ye hicret ederken sığındıkları Sevr Mağarası'nda arkadaşıdır:

*Oldı senünle perde-nişîn yâr-ı gâr olup
Cân u cihânı yoluna Sıddîk idüp fedâ (K.2/60) Münîrî*

(Sıddîk [=Hz. Ebûbekr], Sen'in yoluna canımı ve dünyayı fedâ edip Seninle temiz bir mağara arkadaşı oldu.)

Kur'an-ı Kerim'de "İkinin ikincisi"³³² iltifâtına mazhâr bir sahâbidir.

*Evvel emir-i mülk-i sadakat 'atîk kim
Şânında geldi "sâni's-neyni ez hümâ" (K.IV/46.47) Hüdâyi Sâlâ*

Muslısı

(İlki, sadakat mülkünün emîri, atîk [=Hz. Ebubekir], "sâni's-neyni ezhümâ" [=O ikinin ikincisi] (âyeti) şânında geldi.)

Hz. Ebûbekr'e, "Senin arkadaşın bir gecede Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya çıktığını söylüyor, hala O'na inanmaya devam edecek misin?" diyen müşriklere, tereddüdsüz:

"O söylüyorsa doğrudur."³³³ dediği için, "tasdikleyen, doğrulayan" anlamında kendisine "Sıddîk" lakabı verilmiştir.

³³⁰ Mahmud Sâmî Ramazanoğlu, **Hazreti Ebû Bekir Sıddîk**, Erkam Yay., İstanbul 1985, s.11.

³³¹ İmâm Nesâî, **a.g.e.**, s.461.

³³² Tevbe 9/40.

Mihriñle dem-i subh gibi sâdik olupdur

Bû-Bekr ki Sıddîk diyü oldı müsemmâ (K.1/58) Taşlıcalı Yahyâ

(Sıddîk diye adlandırılan Hz.Ebubekir, Sen'in güneşinle[=sevginle] sabah vakti gibi sâdik olmuştur.)

Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: Kimi İslama davet etti isem ilk anda tereddüt etti, yalnız Ebûbekr müstesna'dır. O, hemen tasdik etmiştir.³³⁴

Kandil-i revâk-ı sadakâ Hazret-i Sıddîk

Zıdd-ı şeb-i şekk şû'le-i mısâh-ı sadâkat (K.6/21) Zâtî

(Doğruluk çardağının kandili, şüphe gecesinin zıddı, doğruluk meşalesinin ışığı Hz Sıddîk.)

Hz. Peygamber (as), Hz. Ebûbekr'in (ra) malından kendi malı gibi tasarrufta bulunurdu, o yüzden "Onun malından fayda bulduğum olduğum kadar hiçbir maldan faydalanmadım."³³⁵ buyurmuşlardır.

Ma'den-i tahkîk odur mahzen-i tevfiğ odur

Sâhib-i Sıddîk odur salli ve sellim 'aleyh (K.2/33) Rûhî-i Bağdâdî

(Hakikâti bulma madeni O'dur, yardım hazinesi O'dur, Hz. Sıddîk'ın sahibi O'dur, sâlât ve selâm O'na olsun.)

Sıdkı ve dürüstlüğü ve Efendimiz'in emrine râm olmasıyla meşhur olan Hz Ebûbekr, Hz. Peygamber'in (as) "Allah'tan başka birini dost edinecek olsaydım Ebûbekr'i seçerdim."³³⁶ iltifatına mazhar olmuştur.

Evvel Ebu Bekr emriñe râm oldı turdı sıdkile

Sıddik-i Ekber oldı hem muhtar-ı yârân eyledüñ (K.4/40) Fedâyî

(Önce Ebû Bekr, Sen'in emrine doğrulukla durdu, râm oldu. "En yüce tasdik edici" oldu ve Sen, onu dost edindin.)

³³³ Sîret-i İbn-i Hişâm, a.g.e., s.146.

³³⁴ Ramazanoğlu, a.g.e., s.12.

³³⁵ Ramazanoğlu, a.g.e.,s.44.

³³⁶ Ebu Abdillâh Muhammed İbn İsmail el-Buhârî, **Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi**, (Terc. Mehmed Sofuoğlu), nr.3418, 7 c., Ötüken Yay., İstanbul 1989.

Hz. Peygamber (as), hastalandığı zaman, “Ebûbekr’in kapısı hariç, diğer tüm kapılar kapansın.”³³⁷emr-i şerifiyle, kendinden sonra onun önderliğine işaret buyurmuştur.

Evvelâ ol yâr-ı gâr olan Ebû Bekr-i takı

Ki; ola idi ashâb-ı dine evvel olan pişvâ (2/23) Edirneli Nazmî

---

³³⁷ Sahih-i Buhârî ve Tercemesi, **a.g.e.**, nr.3418.

Hz.Ömer (ra)

Ömer bin Hattab bin Nüfeyl.Sekizinci cedde, Hz. Peygamber ile soyu birleşir. Dedesi Nüfeyl hakemliğine başvuru olan saygın biri idi.Hz. Ömer de “Aşere-i Mübeşşere”dendir³³⁸ ve “Hulefa-i Râşidîn”in ikincisidir ve kırkıncı müslümandır.

Hz. Ömer, nübüvvetin birinci yılında yirmi yedi yaşında idi. Müslüman olmadığı gibi tam bir İslam düşmanı olarak Müslümanlarla mücâdele ediyordu.Hz. Ömer (ra), Hz. Peygamber’i öldürmeye karar verip yola çıkmışken, onun bu öfkeli halini görüp yönünü değiştirmek isteyen bir sahâbinin, kızkardeşinin de Müslüman olduğunu söylemesiyle onun evine yönelip ve duyduğu Kur’an sesiyle iman eden ve kibrini yenen biridir.³³⁹

*İkinci 'Ömer katlûne kasd itdi geldi tîgile
Bir şefkâtile kibrini din küfrünü imân eyledüñ (K.4/41) Fedâyî*

(İkincisi Ömer, kılıç ile senin katline kasetmişti; Sen, bir şefkâtle kibrini, din küfrünü imana çevirdin.)

Hz. Ömer (ra), Hz. Peygamber’in (as):

“Yarabbi bu dini iki Ömer’den biriyle şereflendir.”³⁴⁰ duasının mazharı ve kabulüdür.

*İkinci sadr-ı bedr-i 'adâlet 'Ömer kim ol
Buldu anuñla millet ü din revnâk u bahâ (K.IV/48) Lâmiî Çelebi*

(İkincisi, adalet dolunay’ının kalbi Ömer (r.a), millet ve din onunla parlaklık ve kıymet buldu.)

Hz. Ömer (ra), hükümlerinde hak ile batılı tefrîk ettiği için Hz. Peygamber (sav) tarafından “Fârûk” ünvanı ile tesmiye edilmiştir.³⁴¹

*Dirlerse sezâdur 'Ömerüñ adına fâruk
Fark-ı felegi 'adli günü eyledi me'vâ (K.1/59) Taşlıcalı Yahyâ*

³³⁸ Ahmed Cevdet Paşa-Muallim Mahir İz, **Peygamber Efendimiz** (Haz. Ertuğrul Düzdağ), Erkam Matbaası, İstanbul 2004, s.231.

³³⁹ İbn-i Hişâm, **İslam Tarihi/Sîret-i İbn-i Hişâm Tercemesi**, (Terc. Hasan Ege), 1 c., Kahraman Yay., İstanbul 1985, s.459-462.

³⁴⁰ Es’ad Erbilî, **Kenzü'l-İrfân-1001 Hadis**, Erkam Yay., İstanbul 1989, s.179.

³⁴¹ **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi ve Şerhi**, 1 c., (Terc. Haydar Hatipoğlu) Kahraman Yay., İstanbul 1982, s.174.

(Ömer'in adına Fâruk derlerse yeridir; çünkü adaletinin güneşi, feleğin tepesini mesken edindi.)

Heybetinden ve mehâbetinden şeytanın bile ondan kaçtığı yolunu değiştirdiğini bizzat Hz. Peygamber buyurmuştur:

“Nefsim elinde olana yemin ederim ki şeytan sana bir caddede rastlamış olsa, mutlaka senin tuttuğun caddeden başkasını tutardı.”³⁴² buyurmuştur.

*Şeytân kaçardı zıll-ı zalilinden ol mehüñ
Şol resme virmişidi mehâbet aña Hüdâ (K.IV/49) Lâmî Çelebi*

(Hak ona öyle bir heybet vermişti ki o ay'ın [=Hz. Ömer] gölgesinin karanlığından şeytan kaçardı.)

Nübüvvetin altıncı senesinde müslüman olmuştur ve Hz. Ömer'in Müslüman oluşuyla müminler rahat bir nefes almış, açıktan Kabe'yi tavaf etmeye başlamışlardır.³⁴³

*Şehsivâr-ı milket-i heybet 'Ömer k'oldı anuñ
Tîg-i nusret-bini imân ehline hısn-ı hasin (K.6/24) Zâtî*

(Heybet ülkesinin kumandanı (olan) Hz. Ömer'in yardım gösteren kılıcı, iman ehline sapasağlam bir kale oldu.)

*Hışmyla nazar kılsa güneş bi-fer olurdu
Fârûk-ı ceri pâdişeh-i mülk-i salâbet (K.6/22) Zâtî*

(Metânet mülkünün padişâhı cesur Faruk [=Hz. Ömer] hışmyla bir baksa, güneş sönerdi.)

Hz. Ali bir gün telaşla giden Hz. Ömer'e nereye gittiğini sordu.Hz. Ömer, beytü'l-mâle ait bir devenin kaybolduğunu, onu aramaya gittiğini söyleyince, Hz. Ali:

Ya emira'l-mü'minin senden sonrakilere çok ağır bir yük bırakıyorsun, herkes senin yaptığını yapamaz, deyince adaletiyle nam salmış olan Hz. Ömer (ra), o meşhur ifadesini kelâm etmiştir:

³⁴² İmam Nesâî, **a.g.e.**, 7 c., s.428; **Sahîh-i Buhârî Tercemesi**, nr.32, s.3442.

³⁴³ Muhammed Ebu Zehra, **Son Peygamber Hz. Muhammed**, Bileşik Yay. İstanbul 1993.s.118.

“Dicle kenarında bir koyunu kurt kapsa, korkarım onun hesabı yevm-i kıyamette Ömer’den sorulur.”³⁴⁴

*Sultân-ı mülk-i 'adl 'Ömer ihtisâbda
İtdüğü ihtimâmı anuñ kim ider hisâb (K.8/52) Zâtî*

(Adalet mülkünün sultanı Hz. Ömer’in hesabda ettiği ihtimâmı kim eder!)

---

³⁴⁴ Mahmud Sâmî Ramazanoğlu, **Hazreti Ömer’ul-Farûk**, Erkam Yay., İstanbul 1985, s.101.

Hz. Osman (ra)

Osman İbni Affan ibn ebi'l-As İbn Ümeyye.Künyesi Ebu Âmir'dir. Nesebi Abd-i Menâf'ta Hz. Peygamber ile birleşir.

Müslüman olduğu zaman 34 yaşında idi. Aşere-i Mübeşşere'dendir ve Hulefâ-i Râşidîn'in üçüncüsüdür.İki kere muhacir olmuştur: İlki Habeşistan'a, ikincisi Medine-i Münevvere'yedir. Ehliyle hicret eden ilk odur.

Hz peygamber'in kerîmesi Rukayye ile evlenmiş, vefâtıyla diğer kerimesiÜmm-i Gülsüm ile tezevvüc etmiştir. O da vefat edince Hz. Peygamber:

“Eğer üçüncü bir kızım olsa idi onu da seninle tezvîc ederdim.”³⁴⁵buyurmuştur. Efendimiz 'in (sav) iki kızıyla izdivac şerefine nail olması hasebiyle zi'n-nûreyn (iki nûr sahibi) lakabıyla meşhurdur.

*Üçüncü şem'-i cem'-i hidâyet imâm-ı din
'Osmân ki oldu sâhib-i nûreyn-i istifâ (K.IV/50) Lâmî Çelebi*

(Üçüncüsü, hidâyet topluluğunun mumu, dinin önderi, seçkin iki nur sahibi Hz. Osman oldu.)

*'Osman ki malın din için sarf itdi zinnûreyn olup
Sırrıñdan âhir câmî'-i mecmû'-ı furkân eyledüñ (K.4/42) Fedâyî*

Hz. Peygamber:“Ashabım içinde huyu en çok bana benzeyen odur.”³⁴⁶ buyurdular. Hz. Osman hâyâ, hilm ve edeb sahibi olmasıyla meşhurdur.

*Osman ki bî-hisâb irer ol bâğ-ı cennete
Adâb u şermîni görüp ider melek hâya (K.2/62) Münîrî*

(Osman, Cennet bahçesine hesapsız gider, onun edeb ve hâyâsını gören melek utanır.)

*Hilm ü hayâ vü lûtf u edeb kânu idi ol
K'andan iderdi insile cinn ü melek hayâ (K.IV/51) Lâmî Çelebi*

³⁴⁵ Mahmud Sâmi Ramazanoğlu, **Hazreti Osman Zinnûreyn**, Erkam Yay., İstanbul 1985. s.12.

³⁴⁶ Ramazanoğlu, **a.g.e.**, s.13

(O, yumuşak huyluluk, haya lütûf ve edep kaynağı olduğu için insanla cin ve melek ondan hâyâ ederdi.)

Hz. Ebûbekr zamanında sayfaları bir araya getirilerek mushaf haline getirilen Kur'an-ı Kerîm, Hz. Osman tarafından bu asıl mushaf üzerinden çoğaltılarak merkezlere dağıtılmıştır.

*'Osman ki malın din için sarf itdi zînnûreyn olup
Sırrıñdan âhir camî'-i mecmû'-ı furkân eyledüñ (K.4/42) Fedâyî*

Hz.Ali (ra)

Künyesi Ebû'l- Hasen ve Ebû Tûrâb'dır. Lakâbı Haydâr, ünvânı emîru'l-mü'minîn'dir. Nübüvvetten on sene önce doğmuştur. İlk Müslüman çocuk odur.

Babası Ebû Tâlib, dedesi Abdu'l-Muttalib, validesi Fâtıma binti Esed'dir. Hz.Peygamber'in (as) amcazâdesidir.³⁴⁷

Ebû Tâlib, maişet darlığı içinde olduğu için, oğlu Hz. Cafer'i Hz. Abbas'a; Hz Ali'yi Hz. Peygamber'e (as); Hz. Âkil'i de kendi isteği üzerine yanında bırakmıştır.³⁴⁸ Hz. Ali'nin, maişet ve terbiyesi beş yaşından itibaren, Hz. Peygamber'in (as) yanında olduğu için, İslama ait tüm meseleleri yakînen görmüş ve yaşamıştır.

Hz. Ali, yirmi bir yaşında iken, Hz. Peygamber'in (as) 15 yaşındaki en küçük kızı Hz. Fatıma ile miraç ikinci yılında Medine'de evlenmiştir.³⁴⁹

Hz. Ali, 40. yılın ramazan ayında elli sekiz yaşında iken vefât etmiştir.³⁵⁰

*Kân-ı sehâ vü bahr-ı vefââfitâb-ı 'ilm
Cüft-i betûl ü şîr-i Hudâ kutb-ı evliyâ (K.IV/53) Lâmû Çelebi*

(O, Cömertlik kaynağı, vefâ denizi, ilim güneşi; Hz. Fâtıma'nın eşi Allah'ın aslanı, velilerin kutbu.)

*Şems-i Hudâ şîr-i Hudâ yani 'Aliy-yi Murtâzâ
Din içre çün kıldı kazâ mülkine sultân eyledüñ (K.4/43) Fedâyî*

("Murtazâ" adıyla meşhur, Allah'ın güneş'i ve Allah'ın aslanı nâmıyla bilinir, hüküm mülkünün sultanıdır.)

Hayber Kalesi'nin fethi onun eliyle müyesser olduğu için, "Hz. Ali gibi yiğit olmaz."³⁵¹ ibaresi, birçok şair tarafından şiirlerde kullanılmıştır.

*Dördinci şehriyâr-ı velâyet 'Ali kim ol
Mahsûs-ı "Lâ-fetâ" idi mansûs-ı "Hel-etâ" (K.IV/52) Lâmû Çelebi*

³⁴⁷ Ramazanoğlu, **Hazreti Ali'yyül-Murtezâ**, Erkam Yay., İstanbul 1985, s 7.

³⁴⁸ M.Asım Köksal, **H. Muhammed ve İslamiyet, Mekke Devri**, Öğretmenler Matbaası, Ankara 1966, S.112.

³⁴⁹ Ramazanoğlu, **a.g.e.**, s.23.

³⁵⁰ Said Havva, **El-Esâs Fi's-Sünne**, Hikmet Neşriyat, İstanbul 1989, s.58.

³⁵¹ **TDV Ansk.**, C:44, s.555.

(Dördüncüsü, velâyetin şâhlarşâhı olan Hz. Ali dir ki o “Lâ-fetâ” [=ünvanı, Ali’den üstün yiğit yoktur.] ve “Hel-etâ” [=ismi, Ali’den gayrı genç yok] nin muhatabı idi.)

*Hayder götürdi mest olıban bâb-ı Hayber’i
Bezîm-i şecâ’atüñde senüñ çünki içdi câm (K.2/44) Behiştî*

(Haydâr, senin yiğitlik meclisinde kadeh içtiği için mest olarak Hayber’in kapısını götürdü.)

Hz. Peygamber (as), Hz Ali hakkında:

“Ben ilmin şehriyim, Ali de kapısıdır.İlmi isteyen kapısına müracat etsin.”³⁵²buyurmuştur.

*İrse ‘aceb mi sırr-ı zamîrüne çün didüñ
Bendin ‘ilim medînesi kapusu murtazâ (K.1/54) Üsküplü Ata*

*Bevvâb-ı bâb-ı şehri me’âni ‘Ali añâ
Ben ‘ilm şehriyem didüñ oldur o şehre bâb (K.8/54) Zâtî*

(Manâlar şehrinin kapısının kapıcısı Hz. Ali’ye :”Ben ilmin şehriyim; O, o şehre kapıdır.” dedin.)

“Zülfikâr” adlı kılıcını cenk meydanında döne döne kullandığı için “Haydar-ı Kerrar” lakabı ile anılmıştır.“Hz. Ali, Haydar (aslan) ismini annesinin kendisine koyduğunu söylemiştir.”³⁵³

*Mîr-i ‘ulemâ kân-ı sehâ Haydâr-ı Kerrâr
Makbûl-i Hûdâ hiş-i Nebî şâh-ı velâyet (K.6 /24) Zâtî*

(Alimlerin kumandanı, cömerdlik kaynağı; Allah’ın makbûl kulu peygamberinakrabası, velîlerin şâhı Haydâr-ı Kerrâr.)

Hz. Ali ilmi ile de meşhur bir âlim idi.İbni Abbas’tan rivâyet edilen hadise göre Hz. Peygamber(as) şöyle buyurmuştur:

“Ali’ye ilmin onda dokuzu verildi. Allah’a yemin ederim ki Ali diğer birine de ortak oldu.”

*Deryâ-yı ‘ilm biri ‘Aliyyün veli idi
Hurşid-i hel etâ vü meh-i bürc-i lâ-fetâ (K.2./18) Hayretî*

³⁵² Ramazanoğlu, a.g.e., s.135.

³⁵³ Muhammed Yusuf Kândehevî, **Hayatü’s-Sahâbe**, (Terc. Ali Arslan), Okusan Yay., İstanbul 1993, 2 c., s.7.

(Biri de, “Hel etâ” güneşi ve “Lâ-fetâ” burcunun ay’ı; ilim deryası olan Ali’dir.)

Hz. Ali “Murtazâ” adıyla meşhur, çok iyi bir savaşçı olduğu ve Hayber onun vesilesiyle fetholunduğu için³⁵⁴ Es’edullah (Allah’ın arslanı)³⁵⁵ namıyla anılmıştır.

*Şems-i Hudâ şîr-i Hudâ yani ‘Aliy-yi Murtâzâ
Din içre çün kıldı kaza mülkine sultân eylediñ (K.4/43) Fedâyî*

(“Murtazâ” adıyla meşhur, Allah’ın güneş’i ve Allah’ın aslanı namıyla bilinen, hüküm mülkünün sultanıdır.)

Hz. Ali eşi Hz. Fatıma ile münakaşa yaşadığı zaman, Hz. Fatıma Ona kızmaz sadece başına toprak atardı. Hz. Peygamber de onların tartıştığını başındaki topraktan anlardı.

“Yine ne oldu Ey Ebû Tûrâb [=Toprağın babası] diye hitap ederdi ki bu sesleniş O’ndan (as) hatıradır.³⁵⁶

*Haydar ‘Alî-i velî Esedullah Bu-Turâb
Ol âfitâb-ı sıdk u safâ ‘âlem-i vefâ (K.1/53) Üsküplü Ata*

Hz. Peygamber’in Ehl-i Beyt’i, neslinin devamının müsebbibi Hz. Ali; daha birçok vasıflarla müzeyyen, cennet ehlinin efendisidir.

Ebu Zerr Gıfari’den rivayet edilen hadis’te Hz. Peygamber (as):“Benden ayrılan Allah Teâlâ’dan ayrılır.Ya Ali senden ayrılan da benden ayrılır.”³⁵⁷ buyurdular. İmran b. Husayn’dan rivâyet edilen hadiste AllahRasûlu (sav) şöyle buyurmuştur:

“Ali bendendir, ben de Ali’denim.O her müminin velisidir (dostudur).³⁵⁸

Ashab-ı Kiram:”Biz bir kimsenin münafık olduğunu, Hz. Ali’ye buğz ve düşmanlık etmesinden anlardık.” demişlerdir.³⁵⁹

³⁵⁴ İmam Nesâî, **Es-Sünenü'l-Kübra**, 7 c., Ocak Yay., İstanbul 2011, s.583.

³⁵⁵ İsmail Hakkı Bursevî, **Ferahu'r-Rûh**, s.212-213.

³⁵⁶ Ramazanoğlu, **a.g.e.**, s.138-139.

³⁵⁷ Ramazanoğlu, **a.g.e.**, s.132.

³⁵⁸ İmam Nesâî, **a.g.e.**, s.611.

³⁵⁹ Ramazanoğlu, **a.g.e.**, s.134.

Çün Sir-i HudâÂl-i 'Abâ kân-ı sehâdur

Nâmını 'Alinüñ okuruz 'aynile a 'lâ (K.1/61) Taşlıcalı Yahyâ

(Allah'ın arslanı, Âl-i Abâ'dan, cömerdlik denizi olduğu için Ali'nin adını ta'zim ile okuruz.)

Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur:

“Cennet üç kimseye muştaktır: Ali, Ammar ve Selman'dır”³⁶⁰

Hâzin-i gencîne-i esrâr-ı Hakdur Hak bilür

Sâki-i Kevser 'Ali ol hâcib-i huld-ı berin (K.6/26) Zâtî

(Kevser sâkisi, yüce cennetin perdecisi o Hz. Ali, Allah bilir ki, hakkın sırlarının hazinesinin bekçisidir.)

---

³⁶⁰ Ramazanoğlu, a.g.e., s.130.

H.z. Hasan ve H.z.Hüseyin (r.anhüm)

Ali bin Ebi Tâlib el-Kureyşî el-Hâşimî'nin (ra) oğullarıdır. Valideleri Hz. Fatimetü'z-Zehrâ'dır (r.anha).

H.z. Hasan (ra) hicretin üçüncü senesinde Ramazan ayında Medine'de doğmuş, 46 yaşında iken zehirlenerek şehid edilmiştir.³⁶¹

*Zehr-i ğam yutsuñ gönül her dem Hasan 'aşkına kim
Zehr-i 'adâ ile kalmış cân-ı şirînin revân (K.8/28) Aşkî*

(Gönül her an Hasan aşkına gam zehrini yutsun, şirinin canı düşmanın zehriyle yürür.)

H.z. Hüseyin (ra) ise hicretin dördüncü senesi Şaban ayında Medine'de doğmuş, Muharrem ayının onuncu günü Kerbelâ'da 56 yaşında iken şehid edilmiştir.³⁶²

*Kerbelâ'da teşne-dil derd ile cân viren Hüseyin
Mâtemin dutup eyâ çeşmüm ağla kan (K.8/29) Aşkî*

(Kerbela'da derd ile yüreği susamış can veren Hüseyindir. Ey gözüm, kan ağla, matem tutma vaktidir.)

“Bir melek semadan birinci defa olarak bana gelip selâm verdi: Hasan ile Hüseyin şebâb-ı ehl-i cennetin seyyidleri, Fatimetü'z-Zehra da nisâ-i ehl-i cennetin seyyidesi olduğunu tebşîr eyledi.”³⁶³

H.z. Peygamber (as):

“H.z. Hasan ile Hüseyin'i seven tahkikan beni sevmiş, onlara buğzeden muhakkak bana buğzetmiş olur.”³⁶⁴ buyurmuşlardır.

H.z. Hasan ve H.z. Hüseyin (r.anhum) isimleriyle müsemmâ hüsn-i melâhâtleriyle paha biçilmez iki inci gibiydiler.

³⁶¹ Ramazanoğlu, **a.g.e.**, s.42.

³⁶² Ramazanoğlu, **a.g.e.**, s.42.

³⁶³ Ramazanoğlu, **Ashâb-ı Kiram/2**, Erkam Yay., İstanbul 1996, s.43.

³⁶⁴ Ramazanoğlu, **a.g.e.**, s.44.

*Hüsn ü cemâle ol Hasen ü bu Hüseyin idi
Nûrından iktibâs kılurdu kamer ziyâ (K.IV/56) Lâmî Çelebi*

(Güzel ve güzellikte, o Hasan bu Hüseyin idi. Ay, ışığını onların nurundan alırdı.)

2.4.Hz. Peygamber'in (as) Neye Benzetildiği

Âfitâb -ı 'âlem

İnsanın madde planında iki asli ihtiyacı olan ısı ve ışığın kaynağı güneştir; mânâ planında bu iki ihtiyacı, kainâtın yaratılış sebebi olan Hz. Peygamber (as) karşılamıştır. O'nun cihâna lutfedilişi ile; köleliğin ilgâsı ve eşitlik, kadınlara hakların tanınması, ırkçılığın son bulması gibi birçok toplumsal sorun ortadan kalkmıştır.

Zâhiren O'nun (sav) hüsn-ü cemâlini ifâde sâdedinde "Ebu Ubeyde b. Muhammed b. Ammar b. Yasir dedi ki: Rubeyyi binti Muavviz b. Afrâ'ya: Bize Rasûlullah (sav)'i tavsif et dedim, o da:

"Onu görseydin güneş doğuyor derdin." dedi.³⁶⁵

*Sen aftâb-ı 'âlemi añdukça dir Münîr
Sallu 'aleyh mâ talea'l-bedru fi'd-dücâ (K.2/46) Münîrî*

(Sen âlemin güneş'ini andıkça Münîrî der ki: Karanlıkta doğan dolunay'a selâm olsun.)

Âfitâb-ı çarh-süvâr

Bütün kâinatın hükümrânı O'dur. Ay ve güneş O'nun varlığı hürmetine cemâdata hizmet eder; ısı ve ışık verir.

*Meydân-ı 'arş cilvegeh-i hing-i himmetüñ
Ey âfitâb-ı çarh-süvâr ü kamer-rikâb (K.8/33) Zâtî*

(Ey felek binicisi ve ay üzengili güneş, arş meydanı senin himmet atının cilvegâhıdır.)

Âf-tâb-i subh-i nüşûr (Bkz.Şeff'a'l-müzribîn)

O dehşetli ve karanlık mahşer gecesini şefaatiyle; güneşli, ışıklı ve aydınlık bir sabaha çevirecek olan O'dur (as).

*Meh-i sipihr-i nübüvvet Muhammed-i Kureşî
Çerâğ-i şâm-i ebed âf-tâb-i subh-i nüşûr (K.2/10) Fuzûlî*

³⁶⁵ Nureddin El-Heysemî, a.g.e., 14 c., s. 229.

(Nübüvvet göğünün ay'ı olan Hz Muhammed-i Kureyşî (sav), sonsuzluk aksasının kandili, mahşer sabahının güneşidir.)

Âftâb-ı zâtuñ (Bkz.Âfitâb -ı 'âlem)

*Ey âftâb-ı zâtuña her zerre bir Nebî
Biñ şer' ü din diyârına her zerreden zıyâ (K.45/13) Fuzûlî*

(Ey zâtının güneşine her zerre bir peygamber, dinin şerâitinin diyârına her zerreden bin ışık.)

'Âlem-ârâ şem'

Hız. Peygamber (as), bütün bu olağanüstü, fevkâlâde ve insanüstü özelliklerine rağmen bu dünyada yaşamış; bir tarafta Âlemlerin Rabbi ile olan lâhuti âlem, diğer tarafta maddi âlem arasında bir ömür sürmüştür.O (sav) inananların etrafında muhabbetle pervâne olduğu bir ışık kaynağıdır.

*İki hânedür iki 'âlem ki bir yirinde sen
'Âlem-ârâ şem'sin her halk pervâne sañâ (K.IV/11) Muhyî*

(İki âlem, bir yerinde sen (olan) iki hanedir, bütün halkın sana pervâne olduğu âlem içinde bir mumsun.)

'Âli güher (Bkz.Gevher-i 'âli-nijâd)

Hız. Peygamber (as), yeryüzünde hiç kimseye nasib olmayan bir yüce yaratılış ve İlâhi lütûflara mazhar olmuş bir yüce değerdir.

*Hem geldi mazâgâ'l-basar şânuñda iy 'âli güher
Çün mâsivallahdan nazâr kat' idüp ihsân eyledüñ (K.4/18) Fedâyî*

(Ey yüce cevher, hem "Göz yanılmadı." (ayeti) Senin şânına geldiği için, masivâdan uzaklaşıp ihsânda bulundun.)

Âsetinüñ ü destüñ güher-feşân

O'nun (sav) rahmet, merhâmet ve şefkât eli; en vahşi, en acımasız ve en duygusuz olanlara bile kucak açtı ve onlara hidâyet vesilesi oldu.

Hız. Hamza'nın (ra) ciğerini dişleyen Hind'i bile bağışlaması, bunun en güzel örneklerindendir.³⁶⁶

*Genc oldı âsetinüñ ü destüñ güher-feşân
Pes râm olub her emrüñe meyl itdi mâr aña (K.IV/25) Lâmî Çelebi*

(Senin elin ve kolun cevher saçan bir hazine oldu; böylece yılan her emrine râm olup ona meyletti.)

Asmân-ı řefkatüñ (Bkz.Şâh-ı şefî'-i 'usât)

*Rahmetüñ bârânuñ eyler arzu her nik ü bed
Asmân-ı řefkatüñden zâhir olsa bir sehâb (K.4/8) Dükâkinzâde*

Ahmed Beg

(Senin şefkât göğünden bir bulut belirse, her iyi ve kötü senin rahmetinin yağmurunu arzu eder.)

'Ařkuñ şehi

Hız. Peygamber'in (as) aşkı hangi kalbe düşerse orada başka mecâzî aşkların hayat bulması muhâldir. Ateş, muhabbet-i Rasûlullah'ın düştüğü gönlü, yakmaktan hâyâ eder.

*Göñlüm serîrin eyledi 'ařkuñ şehî çü cây
Ben anuñ ile dûzaha yanmak degül revâ (K.III/34) Muhyî*

(Senin aşkının şâhı, gönlümü taht eylediği için; onunla benim ateşe yanmam revâ değil.)

'Âleme sultân (Bkz.Sultân-ı her dü kevn)

Hız. Peygamber hem fenâ hem bekâ diyârının önderidir.

*Mülk-i dile hânımız 'âleme sultânımız
Mürde dile cânımız sallı ve sellim 'aleyh (K.2/12) Rûhî-i Bağdâdî*

³⁶⁶Ebu'l-Hasen Ali en-Nedvî, **Rahmet Peygamberi**, (Terc. Abdülkerim Özeydin) İz Yay., İstanbul 2004, s.306-307.

Ay

O (sav), karanlıkları aydınlığa çeviren bu zulmet diyârının nurudur, ay'ıdır.

Câbir bin Semure (ra) anlatıyor:

Mehtaplı bir gecede, Peygamber Efendimiz'i kırmızı renkli elbisesi ile gördüm de; mukâyese için bir O'na baktım, bir de ay'a. Vallâhi bence O (sav) ay'dan daha güzeldi.³⁶⁷

*Tal'atunı gördükçe imân ehli şâd olsa ne tañ
Kim olur her gün ol ay togmakla 'îd-i mü'minîn (K.VI/7) Muhyî*

(Her gün o ay'ın doğmasıyla, müminlerin bayramı olan senin yüzünü gördüğünde müminlerin mutlu olmasına şaşılır mı?)

Âyet-i hıfz-ı necât

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerîm'de Hz. Peygamber'in değil müminler tüm insanlar için umumî bir azaptan koruyucu olduğunu şöyle buyurmuştur:

“Sen onların içindeyken Allah onlara azab edecek değildir.”³⁶⁸

*Şâh-ı şefî'-i 'usât âyet-i hıfz-ı necât
Râhuna yüz bin salât salli ve sellim 'aleyh (K.2/31) Rûhî-i Bağdâdî*

(Âsilere şefaet edenlerin şâhı, kurtuluşun koruyucu âyeti ruhuna yüz binlerce selâm olsun.)

Âyine-i Hudâ(Bkz. Hâk rasûlî)

O (sav), Âlemlerin Rabbi'nin yeryüzündeki revhâsı, nefhâsıdır.

*Âyine-i Sikender'i n'itsün yüzün gören
Rûşen cemâlün oldı çün âyine-i Hudâ (K.III/28) Muhyî*

(Senin yüzünü gören İskender'in aynasını ne yapsın; çünkü senin aydınlık yüzün Hudâ'nın aynası oldu.)

³⁶⁷ Ali Yardım, **a.g.e.**, s.67.

³⁶⁸ Enfal 8/33.

‘Avn ü melâz-ı ‘ibâd

Ashabının zora ve dara düştüğü zaman ilk başvurduğu merci idi Hz. Peygamber’in yanı olurdu.O’na (sav) ilticâ eden herkes muhakkak müşkülâtını hallederek yanından ayrılırdı. Bir keresinde, borç istemeye gelen birine yanında olmadığı için başka yerden borç alıp göndermiştir.

Savaşlarda da en yiğit ve cesurca ve en önde savaşan da yine Hz. Peygamber idi.Hz. Ali (ra):

“Biz savaş kızıştığı zaman Rasûlullah ile (sav) korunurduk. Kendisinden düşmana daha yakın kimse olmazdı.Sen bizi Bedr günü görecektin, biz Hz. Peygamber’e sığınıyorduk.O, aramızda düşmana en yakın kimse idi ve insanlar arasında en çetin savaşçı idi.”³⁶⁹

*Gevher-i ‘âli-nijâd mercî’-i Halk-ı bilâd
‘Avn ü melâz-ı ‘ibâd salli ve sellim ‘aleyh (K.2/2) Rûhî-i Bağdâdî*

Bâğ-ı cemâli ravzası (Bkz.Mushaf-ı âyât-ı hüsn mecma‘-ı gâyât-ı hüsn, râfi‘-i âyât-ı hüsn).

*Bâğ-ı cemâli ravzası her dem bahardur
Cennât-ı heşte tâsi’ o hoş-bâğ-ı dil-güşâ (K.III/11) Muhyî*

(Güzellik bağının bahçesi, sekiz cennetin gönül açan dokuzuncu o hoş bağı, her an bahardır.)

Bahr-i bî-kenâr

Kur’an-ı Kerim’de Allah Teâlâ şöyle buyurur:

“İşte o Resûller ki biz onların bazısını, bazısından üstün kıldık.İçlerinden kimi var ki Allah, kendisiyle konuştu, bazısını da derecelerle daha yükseklere çıkardı.”³⁷⁰

Allah Teâlâ hiçbir peygamberiyle dünyada iken görüşmemiş, Nur-ı Muhammedî,³⁷¹ Şefaati Uzmâ,³⁷² Levlâke sırrı gibi birçok faziletleri O’ndan başkasına lutfetmemiştir.

³⁶⁹ Nureddin El-Heysemî, a.g.e., 14 c., s.351.

³⁷⁰ Bakara 2/253.

O (sav) bütün faziletlerin cümlesidir.

*Sende sıgar şehâ niçe biñ bahr-i bî-kenâr
Dürr-i yetim dirler egerçi kamu saña (K2/10) Hayretî*

(Ey şâh , her ne kadar herkes sana “dürr-i yetim” derse de nice binlerce sınırsız deniz sende küçüktür.)

Bahr-i bî-pâyân (Bkz.Bahr-i bî-kenâr)

Hız. Peygamber’e (sav) verilen ulûm, nimet ve lütuflar uçsuz bucaksız bir deniz gibidir. Öyle ki ızhar ettiği mucizeleri birçok zulm karanlığı içindeki müşrikin hidâyetine vesile olmuştur.

*Mu ‘cizi bir bahr-i bî-pâyân imiş ‘âlemde kim
Yetmiş andan miñ miñ âteş-hâne-i küffâre su (K.3/19) Fuzûlî*

(Hız. Peygamber’in mucizeleri dünyada uçsuz bucaksız bir deniz gibi imiş ki ondan ateşe tapanların binlerce mabedine su ulaşmış.

Bahr-i kerâmet

Hız. Peygamber (as), diğer peygamberlere verilen kerâmetlerin yanında O’na has olan birçok olağanüstü mucizelerin de sahibi olan, inâyeti ve lütûfları nihâyetsiz bir ummandır.

*Senseñ ol bahr-i kerâmet kim Şeb-i Mi ‘râc’da
Şeb-nem-i feyzüñ yetürmüş sâbit ü seyyâre su (K.3/27) Fuzûlî*

(Sen o keramet denizisin ki Miraç gecesinde feyzinin çiğleri sabit yıldızlara ve gezegenlere su ulaştırmıştır.)

Bahr-i kerem (Bkz. Kân-ı sehâ)

*Sultân-ı ümem bahr-i kerem mefhar-i ‘âlem
Sâlâr-ı ‘Acem şâh-ı Semerkand ü Buhârâ (K.1/37) Taşlıcalı Yahyâ*

³⁷¹ İsmail Hakkı Bursevî, **İlâhî İsimler**, s.256.

³⁷² Ebu Saîd Hâdimî, **a.g.e.**, s.93.

Bahr-i kerem-kân-ı lutf (Bkz. Kân-ı sehâ)

Hız. Peygamber (as), cömerdlikte ve lütûfta uçsuz bucaksız bir deniz gibiydi.

*Meyve-i bûstân-ı lûtf lü'lü'-i 'ummân-ı lutf
Bahr-i kerem-kân-ı lûtf salli ve sellim 'aleyh (K.2/15) Rûhî-i Bağdâdî*

Bahr-ı ma'rif (Bkz.Bahr-i bî-kenâr)

*Bahr-ı ma'rifüñ ezeli zü-fünunusun
Kimüñ ne cânı var k'ide katuñda kıyl u kâl (K.4/17) Nihânî*

Bahr-ı mevvâc

Tüm insanlığın yükü O'nun (as) omuzlarında olduğu için sürekli gözü yaşlı, ümmeti için tazarruda ve Rabbinden niyâz halindedir.

*Bahr-ı mevvâcdur ol anuñ için her şeb ü rûz
Mevc-i deryâ gibi akmakda anun gözi yaşı (K.VIII/12) Muhyî*

(O, çok dalgalı bir denizdir; onun için gece ve gündüz dalgalı deniz gibi gözünün yaşı akmaktadır.)

Bahr-ı muhit raşhesi

O'nun dünyada sehâsı ve şefkâti; ahirette ise şefaati hûş-u cürûşa gelip tüm inananları kuşatacaktır. Heryerde O'nun nurunun feyzi gözükmetedir.

*Bahr-ı muhit raşhesidür feyz-i fazlıñuñ
Nûr-ı basit lem'asıdur hüsñüñüñ şehâ (K.IV/15) Hudâyi Sâlâ Mushısı*

(Ey şâh, senin faziletinin feyzi, okyanus titremesidir; apaçık bir nur, senin güzelliğinin parıltısıdır.)

Bahr-ı vefâ (Bkz.Bâg-ı vefâ)

*Kân-ı sehâ vü bahr-ı vefââfitâb-ı 'ilm
Cüft-i betül ü şîr-i Hûdâ kutb-ı evliyâ (K.IV/53) Lâmî Çelebi*

(Cömertlik kaynağı, vefâ denizi, ilim güneşi; Hz. Fâtıma'nın eşi Allah'ın aslanı, velilerin kutbu.)

Bedr

Hız. Peygamber'in varlığı ay'ın ondördü gibi gökyüzünde tecelli ettiği zaman, zulmete dair tüm putlar hak ile yeksân oldu.

“Ebu İshak, ona (bir kadına) şöyle dedim, onu benzetiver, kadın şöyle dedi: Bedr gecesindeki ay gibi (ay'ın on dördü gibi) ne ondan önde ve ne de ondan sonra O'nun benzerini görmedim.”³⁷³

*Bedrüh tecelli kıldığı şeb-i âfitâb-vâr
Tâk-ı sarâ-yı Kisrevî çâk oldu Hüsrevâ (K.IV/7) Hudâyi Sâlâ Muslîsı*

(Ey padişâh, senin ay'ın [=senin nurun] güneş gibi tecelli ettiği gece, kisanın sarayının kubbesi çöktü.)

Bedr-i celâdet (Bkz. 'Avn ü melâz-ı 'ibâd)

Hız. Peygamber (as); cesâret ve şecaâtte, tüm karanlıkları aydınlatan ayın ondördü gibi kemâl noktasında bir yiğittir.

İbni Ömer dedi ki:

Rasûlullah (sav) kadar bahâdır, onun kadar cömerdi onun kadar yiğit ve cesur, onun kadar parlak, onun kadar güzel hiç kimse görmedim.³⁷⁴

*Şems-i sa 'adettür ol bedr-i celâdetdür ol
Necm-i hidâyetdür ol sallî ve sellim 'âleyh (K.2/21) Rûhî-i Bağdâdî*

(O saadet güneşidir, yiğitlik dolunaydır, hidayet yıldızıdır, sâlât ve selâm O'na olsun.)

Bedr-i dücâ (Bkz. Mushaf-ı âyât-ı hüsn mecma'-ı gâyât-ı hüsn, râfî'-i âyât-ı hüsn)

O (sav), sahip olduğu tüm güzelliklerin kemâl noktasındadır.

*Dâyim envâr-ı hidâyetle münevver bedrsin
İki 'âlem tal'atunla rûşen ey bedr-i dücâ (K.IV/7) Muhyî*

(Ey “karanlıktaki dolunay”, iki âlem güzelliğinle aydın; hidâyetin nurlarıyla daima aydınlanmış dolunaysın.)

³⁷³ İbn- Kesîr, a.g.e., s.26.

³⁷⁴ Ed-Dârimî es-Semerkandî, a.g.e., nr.60, s.160.

*Olmayısardı binâ arz ü semâ olmayaduñ
Ki didi Hak saña lev(l)âke eyâ bedr-i dü-câ (K.3/6) Rumelili Zâifî*

(Ey karanlıktaki dolunay! Hak Sana “Sen olmasaydın cihânı yaratmazdım.” dediği için, Sen olmasaydın yer ve gök olmazdı.)

Bedr-i şeb-i mi’rac (Bkz. Miraç Mucizesi)

Hz. Peygamber, nısf-u şa’ban’da, yeryüzünün eşrafu’l enâmı, gökyüzünün, hasbihâl ettiği tüm peygamberân içinde, has misafiri olmuştur.

*Ey turra-ı ruhsarıyla bedr-i şeb-i mi’rac
Ey garra-ı dîdarıyla tugra-yı misâlât (K.3/12) Derdizâde Ulvî*

Bedrâka-i râh-ı müstakîm (Bkz.Hâdi-i Hüda)

*Necm-i hüda vü bedraka-i râh-ı müstakim
Sultân-ı reh-revân-dih-i milket-i savâb (K.8/29) Zâtî*

(Hidâyet yıldızı, doğruluk yolunun kılavuzu, doğruluk ülkesi yolcularının sultanı)

Bi-ke’l-melâzu ve ente’l-me’âzu fi’d-dâreyn (Bkz. ‘Avn ü melâz-ı ‘ibâd,Şefî’-i ümem)

*Bi-ke’l-melâzu ve ente’l-me’âzu fi’d-dâreyn
‘Ale’s-sırâti izâ hâne li’l-’enami ‘ubûr (K.2/26) Fuzûlî*

(Sen hem dünya hem ahiret için bir sığınaksın. İnsanlar, sıratı geçmek vakti geldiği zaman Sana sığınırlar.)

Bülbül-i bâg-ı belâgat (Bkz.Bülbül-i bustân-ı kuds)

*İşiden dir goncañ açılsa belâgat bâgına
Âferîn ey bülbül-i bâg-ı belâgat âferîn (K.5/18) Zâtî*

(Belâgat bahçesine goncan [=ağzın] açılrsa, işiten:“Âferin, ey belâgat bağının bülbülü” der.

Bülbül-i büstân-ı kuds (Bkz.Gevher-i genc-i Hüdâ)

Hz. Peygamber (as), Allah Teâlâ'nın “gizli hazine”sini³⁷⁵ kullarına bildirmek üzere seçtiği ve mukaddes bahçesinde hoş nağmesiyle gönülleri fetheden bir bülbüldür.

*Bülbül-i büstân-ı kuds verd-i gülistân-ı kuds
Murg-ı hoş elhân-ı kuds salli ve sellim 'aleyh (K.2/8) Rûhî-i Bağdâdî*

(Kutsal bahçenin bülbülü, mukaddes gül bahçesinin gülü, meleklerinin hoş sesli bülbülü sâlât ve selâm O'na olsun.)

Bülbül-i gülzâr-ı risâlet (Bkz.Bülbül-i bustân-ı kuds)

*1000 Kurtuldu hadîsüñ işiden cümle hadesden
Ey bâg-ı vefâ bülbül-i gülzâr-ı risâlet (K.6/7) Zâfî*

(Ey vefâ bahçesi, (ey)peygamberlik bahçesinin bülbülü; hadisini işiten bütün pisliliklerden kurtuldu.)

Bülbül-i hem-nefes-i mürğ-ı hoş-elhân-ı kudüs

Vahyin ilk gelişinde, sadrının yarılmasında,³⁷⁶ Mirac'a çıkışında ve nihâyet fenâ diyârına vedâ anında kısacası; Hz. Peygamber'in (sav) tüm özel durumlarında Cebraîl (as), O'nun yâr-i yârânı olmuştur.

*Bülbül-i hem-nefes-i mürğ-ı hoş-elhân-ı kudüs
Tûtî-i hoş-sühan-ı gülşen-i tevhîd-i Hudâ (K.3/3) Rumelili Zâifî*

Can tabîbi

Derdlilere devâ, hasta gönüllere şifâ, yaraya merhem olması hasebiyle O'na “cân tabîbi” denmesi yakışır. Nice mis gibi kalbi bir bakışta hâlis bir altın eden kimyasın.Darü'ş-şifâsını kerem ve lütfuyla açarak her mizaca göre şerbet veren, nice mis gibi kalbi bir bakışta hâlis bir altın eden kimyasın.

*Yaraşur saña dirsem cân tabîbi
Ki zahma merhem ü derde devâsun (K.2/12) Tâcizâde Cafer Çelebi*

³⁷⁵ Mevlânâ Celâleddin Rûmî, **a.g.e.**, s.76.

³⁷⁶ İsmail İbn Yusuf Nebhânî, **a.g.e.**, 1 c., s.377.

(Yaraya merhem, derde devâ; Sana cân tabîbi desem yakıştır.)

Câna tabîb-i marâz (Bkz.Cân tabîbi)

*Câna tabîb-i marâz hilkâte oldur garaz
Cevher ü bâki 'arâz sallî ve sellim 'aleyh (K.2/25) Rûhî-i Bağdâdî*

(Câna hastalık tabîbi, yaratılışın gayesi, mücevher ve sonsuz öz, sâlât ve selâm O'na olsun.)

Cârub-i gerd-i reh-güzerüñ bâl-i Cebre'îl (Bkz. Miraç Mucizesi)

*Cârub-i gerd-i reh-güzerüñ bâl-i Cebre'îl
Tâk-ı revâk-ı dergehüñ eyvân-ı Kibriyâ (K.45/15) Fuzûlî*

Cemâlüñ güneşin (Bkz.Vech-i cemîl-i melî)

*Ben ne hâkem ki idem medh cemâlüñ güneşin
Mûr hakka idemez vâsf-ı Süleymanı edâ (K.3/31) Rumelili Zâîfî*

(Ben neyim ki Sen'in güneş gibi güzel yüzünü vâsfedeyim; karınca, Süleymanın vasıflarını hakkıyla anlatamaz.)

Cennât-ı heşte tâsi' o hoş-bag-ı dil-güşâ

Ebu Hureyre, Rasûlullah'ın (sav) şöyle buyurduğunu rivâyet ediyor:

Kim ki Allah yolunda malından bir çifti infâk ederse, cennetin bütün kapılarından içeri çağrılır.Halbuki cennetin sekiz kapısı vardır.”

Cennetin sekiz kapısı vardır ama âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamber (as); şefkâti, merhâmeti ve bereketi ile âhirete bıraktığı muradını tüm ümmetine şefaet ederek genişletmesi, daha çok kulun cennete müdâhil olmasını sağlaması sebebiyle artacaktır, genişleyecektir, öyle olması umulur.Ümmetine olan düşkünlüğü (raûf) sebebiyle bu sekiz kapı biiznillahi Teâlâ dokuz olur.

Ve hem O (sav) zaten, zâtı itibariyle de bir cennet kapısıdır. Sekiz kapılı cennetin dokuzuncusudur.

*Bâğ-ı cemâli ravzası her dem bahardur
Cennât-ı heşte tâsi' o hoş-bâg-ı dil-güşâ (K.III/11) Muhyî*

(Güzellik bağının bahçesi, sekiz cennetin gönül açan dokuzuncu o hoş bağı, her an bahardır.)

Cevher ü bâki 'arâz (Bkz.Dibâce-i kitâb-ı ezel matla'-ı hüdâ)

Hz. Peygamber (as), Hak'ın ve halkın gözbebeği, varlığı bizâtihi ilk ve namütenâhî sürececek bir cevherdir.

*Câna tabîb-i marâz hilkâte oldur garaz
Cevher ü bâki 'arâz salli ve sellim 'aleyh (K.2/25) Rûhî-i Bağdâdî*

(Cana hastalık tabîbi, yaradılışın gayesi, mücevher ve sonsuz öz, sâlât ve selâm O'na olsun.)

Cihândâr-ı şark u garb

Rasûlullah (sav) tüm kainata gönderilmiş cihânşümûl bir peygamberdir, Rasûlü's-sakâleyndir, madde ve mânâ âleminin hükümrânı O'dur.

Âdem'in sülbüne varıncaya kadar, Rasûlullah'ın bütün ecdâdı, hem meclislerin hem de harb meydanlarının ileri gelenlerindendi.³⁷⁷

Hz. Peygamber (as) şöyle buyurmuştur:

Ben peygamberlerin komutanıyım. Bunu övünmek için söylemiyorum. Ben peygamberlerin sonuncusuyum. Övünmek yok! Ben ilk şefaata edeceğim ve şefaati ilk kabul edilecek olanım. Övünmek yok!³⁷⁸

*Sâlâr-ı berr ü bahr cihândâr-ı şark u garb
Şâh-ı 'Acem emîr-i 'Arab yani Mustafa (K.1/27) Üsküplü Ata*

(Yani Mustafâ; deniz ve karanın başkumandanı, doğunun ve batının hükümdarı, Acem şâhı, Arap emiri.)

³⁷⁷ Mevlâna Celâleddin Rumî, **Şerh-i Mesnevi**, (Şârih, Tâhirü'l-Mevlevî) 12 c., nr. 13483, s.264.

³⁷⁸ Ed-Dârimî Es-Semerkandî, **a.g.e.**, s.149.

Cümle-i ashabâ kapuñ Ka'be-i 'ulyâ

O (sav); yanındayken tüm ashabını, en ulvî hissiyat ile hemhâl olduğu bir hale büründürdü. Hanzala ibni Rebi (ra) anlatıyor:

“Ya Rasûlallah, biz helâk olduk, Sen bize ilâhi hakikâtlardan cennet-cehennemden bahsediyorsun, biz de onları gözümüzle görmüş gibi oluyoruz.Yanımdan ayrılınca dünya gâilesi bizi çepeçevre sarıyor, unutuyoruz.” deyince, Hz. Peygamber (sav):

“Eğer siz benim yanımda bulunduğunuz hali devam ettirmiş olsaydınız, gökyüzünden melekler gelip sizinle musâfâha ederlerdi.”³⁷⁹ buyurmuştur.

*Ey cümle-i ashabâ kapuñ Ka'be-i 'ulyâ
V'ey zümre-i ahabâba tapuñ Mescid-i Aksâ (K.1/36) Taşlıcalı Yahyâ*

(Ey bütün ashabına kapısı yüce Kâbe olan; ey bütün dostlarına ve kendisini sevenlere tapusu (huzuru, bulunduğu yer) Mescid-i Aksâ olan.)

Cümle halkın reh-beri (Bkz. Reh-ber)

*İy cümle halkın reh-beri vü enbiyânuñ mihteri
Viy evliyânuñ serveri ol deñlü ihsân eyledüñ (K.4/55) Fedâyî*

Çerağ (Bkz.Şem')

*Yüzüñ çerağı ile cebînüñdür delîl
Ey nûr-ı pâk-i sûre-i ve 'ş-şems ü ve 'd-duha (K.2/8) Hayretî*

(Ey “Ve'ş-şems-ü ve'd-duhâ” (Güneşe ve seher vaktine andolsun ki) surelerinin tertemiz nuru, (bu sureler) yüzünün kandiliyle alnına delildir.)

Çerâğ-i şâm-i ebed (Bkz.Şem')

*Meh-i sipihr-i nübüvvet Muhammed-i Kureşi
Çerâğ-i şâm-i ebed âf-tâb-i subh-i nüşûr (K.2/10) Fuzûlî*

³⁷⁹ Osman Nûri Topbaş, **İmandan İhsana Tasavvuf**, Erkam Yay., İstanbul 2002, s.152.

(Nübüvvet göğünün ay'ı olan Hz Muhammed-i Kureyşî (sav), sonsuzluk aksasının kandili, mahşer sabahının güneşidir.)

Deryâ-yı dürr-i istifâ (Bkz.Gevher-i genc-i Hüdâ)

*Seyyid-i nev'-i beşer deryâ-yı dürr-i istifâ
Kim sepübdür mu'cizâtı âteş-i eşrâre su (K.3/17) Fuzûlî*

(İnsanların efendisi, seçme inci denizi olan Hz. Muhammet'in (as) mucizeleri kötülerin ateşine su serpmiştir.)

Deryâ-yı sehâ (Bkz. Kân-ı sehâ)

*Vâlâ-güher ü pâk-nazar zât-ı mutahhar
Deryâ-yı sehâ kân-ı 'atâ-âver-i dünyâ (K.1/38) Taşlıcalı Yahyâ*

(Yüksek yaradılışlı, temiz bakışlı, arınmış kişi; cömerdlik denizi, dünyaya bağlıta bulunan maden ocağı.)

Deryâ-yı şefkâtün (Bkz.Nâme-i şefkât)

*Deryâ-yı şefkâtüni getir cûşa rahm idüp
Bi-gâne kılma katreñi lütüfünden it 'atâ (K.2/56) Münîrî*

(Lütûfunun damlalarından ver, kayıtsız kalma. Merhâmet edip şefkâtinin deryasını coştur.)

Dibâce-i kitâb-ı ezel matla'-ı hüdâ (Bkz. Arap Edebiyatında Na't-Nur-ı Muhammedî)

İlk yaradılan, "Hakikât-i Muhammedî" olarak bilinen Nûr-ı Muhammedî'dir.Allah Teâlâ hiçbir varlığı yaratmadan önce Hz. Peygamber'in (as) nurunu yaratmıştır.Diğer tüm varlıkları da bu nurdan vücuda getirmiştir.Bu yüzden Hakikat-i Muhammedî ölümsüzdür, bu nûr ölmez, ölürse varlık manasını yitirir. Dolayısıyla Hz. Peygamber de bu nûrun hakikati sebebiyle öldü kabul edilmez.

*Fihrist-i kâr-nâme-i üstâd-ı lem-yezel
Dibâce-i kitâb-ı ezel matla'-ı hüdâ (K.1/33) Üsküplü Ata*

Dü-cihân revnâk-ı şâh (Bkz.Sultân-ı her dü kevn)

*Server-i şâh-ı taka yani imâm-ı Hakâ
Her dü-cihân revnâk-ı şâh-ı selâmu 'aleyk (K.II/15) Ahmed Sarbân*

Dür-i deryâ-yı din (Bkz.Gevher-i genc-i Hüdâ)

Din-i mübîn uçsuz bucaksız bir ilim deryasıdır. Bu deryanın en değerli incisi;ezel ve ebed ilminden haberdâr, muhtelif İlâhi lütuflara medâr ve bu denizin bütün hakikâtlerine vukufiyeti bulunan Hz. Peygamber'dir (as).

*Anuñ-içün taş basardı bagrına hâtem bigi
Hâtem-i cümle Nebîdür ol dür-i deryâ-yı dîn (K.5/5) Zâtî*

(O din deryasının incisi, bütün peygamberlerin sonuncusudur; onun için yüzük gibi bagrına taş basardı.)

Dürr-i Kureyşî-sadef sâhib-i 'izz ü şeref

Abdumuttalib'in ardında Kureyş'in emirleri de gidiyorlardı çünkü Hz. Peygamber'in cediti, Kureyş kabilesinin ulularından idi. Bu asil neseb, Nebîyy-i azâmın postu yani cism-i şerîfinin aslı olmuştur ki büyük reislerden süzülegelmiştir.³⁸⁰

Hz. Peygamber'in nesebi Mekke'de çok asil ve hiç haram karışmamış Kureyş'in³⁸¹temiz bir soyudur, sadef içindeki bir inci gibi değerli ve tüm haramlardan korunmuştur.³⁸²Hz. Peygamber (as) Kureyş hakkında şöyle buyurmuştur:

“Emânet Ezd kabilesinde, haya (utanma) duygusu ise Kureyş'tedir. Onlarda dört özellik vardır:Fitne anında insanların en düzgünleridir.Musibetten sonra en çabuk kendine gelendir. Firar ettiklerinde geriye en çabuk dönenlerdir. Zulmeden idarecilerin zulmüne, en çok mâni olanlardır.”³⁸³ buyurdu.

*Dürr-i Kureyşî-sadef sâhib-i 'izz ü şeref
Ersel-i ebhi'-Necef salli ve sellim 'aleyh (K.2/11) Rûhî-i Bağdâdî*

³⁸⁰ Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, **a.g.e.**, nr. 13482,13484, s.264.

³⁸¹ Köksal, **a.g.e.**, s.159.

³⁸² Said Ramazan el-Bûtî, **a.g.e.**, s.61.

³⁸³ İmâm Nesaî, **a.g.e.**, 16 c., s.476.

Dür-i yekdâne (Bkz.Gevher-i genc-i Hüdâ)

*Bir dür-i yekdânedür deryâ-yı sun '-ı Hakda ol
Çarh-ı şâh-ı kadri barmagında bir engüşterin (K.5/3) Zâtî*

(O, Allahın sanatının deryasında emsâlsiz bir incidir, yüceliğinin şâhının göğü parmağında bir yüzüktür.)

Dürr-i yetîm

Dürr-i yetîm: Sadeft içinde tek olan incidir ki büyük ve o nisbette kıymetli olur. Aleyhissalat Efendimiz de öksüz büyüdüğü ve bütün peygamberler arasında tek olduğundan kendisine (Dürr-i Yetîm-i Risâlet) denilmiştir.³⁸⁴

*Sende sıgar şehâ niçe biñ bahr-i bî-kenâr
Dürr-i yetîm dirler egerçi kamu saña (K.2/10) Hayretî*

(Ey şâh , her ne kadar herkes sana “dürr-i yetîm” derse de nice binlerce sınırsız deniz sende küçücüktür.)

Dürr-i yetîmisin sadeft-i bahr-ı rahmetüñ (Bkz. Dürr-i yetîm, Şeffî'a'l-müznibîn)

Allah ve Rasûlü (sav), merhamet edenlerin en hayırlısı ve en yücesidir. Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur:
Ey insanlar! Ben ancak (alemlere) hediye edilmiş rahmet (peygamber)iyim.³⁸⁵

*Dürr-i yetîmisin sadeft-i bahr-ı rahmetüñ
N'ola senüñle bulsa şeref hâr intizâm (K.2/11) Behiştî*

(Rahmet denizinin sadeftinin dürr-i yetîmisin; bozulmuş düzen seninle şeref bulsa ne olur ki!)

Ebrularuñ heyeti eyyâm-ı hilâlât (Bkz. Bedr)

O (sav), ayın on dördü gibi güzelliğın zirve noktasındadır.

*Gisularuñ haleti hengâm-ı şeb-i kadr
Ebrularuñ heyeti eyyâm-ı hilâlât (K.3/16) Derdizâde Ulvî*

³⁸⁴ Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, a.g.e., nr.13438.s. 253.

³⁸⁵ Ed-Dârimî Es-Semerkândî, a.g.e., nr.15, s.96.

Elfâz-ı latîfûñ şekeristân-ı halâvet

Hız. Peygamber'in (as) insanlara karşı muamelesi Kur'an-ı Kerim'de âyet-i kerîmeyle sabittir ve bu güzel ahlak O'nun risâletteki muvaffakiyetinin müsebbibidir. "Kur'an-ı Kerim'de:

"Allah'ın rahmeti sayesinde Sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar Sen'in etrafından dağılıp giderlerdi."³⁸⁶

*İy zât-ı şerîfûñ gül-i bôstân-ı risâlet
Elfâz-ı latîfûñ şekeristân-ı halâvet (K.6/1) Zâtî*

Emîr-i cihân (Bkz.Şeh ki şâh-ı mülûk-ı cihân)

*Fakr-ile fahr iderdüñ emîr-i cihân iken
Sultân iken libâsuñ idi köhne bir 'abâ (K3/13) Kara Fazlî*

(Cihânın emîri iken fakirliğinle övünürdün, sultân olduğun halde elbisen eski bir aba idi.)

Enbiyânuñ şâhı (Bkz.Nübüvvet şâhı)

*Enbiyânuñ şâhısın yok kimsede saña nizâ'
Çün saña tevki'-i şâhi oldu Kur'ân-ı mübîn (K.VI/3) Muhyî*

(Kur'an-ı mübîn sana Allah'ın nişanlı buyruğu olduğu için kimsede sana çekişme yoktur, Sen enbiyânın şâhısın.)

Felek-şitâb (Bkz. Miraç Mucizesi)

Hız. Peygamber (as), İsrâ gecesi, zamandan ve mekandan azâde, yedi kat gökleri aşarak kendinden önce hiç kimseye nasib olmayan bir kurbiyetle, felek hızıyla yakınlık sahrasında at koşturmuştur.

*Mihr-i cihân-nümâ meh-i bedr-i zalâm-güşâ
Keyvân-serîr ü kutb-vakâr u felek-şitâb(K.8/28) Zâtî*

(Cihânı gösteren güneş, karanlığı açan dolunay, Zuhâl tahtlı, kutb vakarlı, felek yürüyüşlü.)

³⁸⁶ Al-i İmran 3/159.

Fihrist-i kâr-nâme-i üstâd-ı lem-yezel

Hz. Peygamber (as); Allah Teâlâ'nın, bir rivayete göre 124 bin adet gönderdiği peygamberân'ı içerisinde³⁸⁷, vefatında bile mümin olanların sayısı bu rakama ulaşan, Risaletpenâhî'den sonra da teberrüken keyfiyet ve kemmiyyet olarak inananların sayısı bila-inkıta devam edegelen yegâne bir Peygamber-i zîşândır.

Hz. Peygamber (as) bununla ilgili şöyle buyurmaktadır:

“Her peygamber mutlaka insanların inanmakta olageldikleri şeyler cinsinden bir (mucize) verilmiştir. Ama bana verilen mucize ise vahiydir ve bunu bana Allah vahiyetmiştir. Bu sebeple kıyamet günü, diğer peygamberlere nazaran etbâ en çok olan peygamberin ben olacağımı ümid ediyorum.”³⁸⁸

Fihrist-i kâr-nâme-i üstâd-ı lem-yezel
Dibâce-i kitâb-ı ezel matla'-ı hüdü (K.1/33) Üsküplü Ata

Garra-ı didarıyla tugra-yı misâlât

Nasıl ki padişâhın mührü olmadan hiçbir şey kabul görmez ve hitâma ermez ise, O'nun varlığı bütün bağışlarda olmazsa olmaz bir tuğra gibidir; O'nun şefaati ve yardımını olmadan (Makâm-ı mahmûd) kimse kurtuluşa eremez.³⁸⁹

Ey turra-ı ruhsarıyla bedr-i şeb-i mi'rac
Ey garra-ı didarıyla tugra-yı misâlât (K.3/12) Derdizâde Ulvî

Gâyet-i vücud (Bkz.Can tabîbi, Levlâke)

Sen gâyet-i vücudsın özgeler tufeyl
Sen pâdişâh-ı mülksin ü özgeler gedâ (K.45/14) Fuzûlî

Genc-hâne-i güher-i gayb

Hz. Peygamber (as), madde ve mânâ planında yeryüzünün tüm hazineleri kendisine musahhar olmasına rağmen, sonsuzluk diyârı olan âhireti tercih etmiş,

³⁸⁷ Muhyiddin-i Arabî, **Fütûhat-ı Mekkiyye**, s.381.

³⁸⁸ İbrahim Cânân, **a.g.e.**, 12 c., s.388.

³⁸⁹ Muhyiddin-i Arabî, **a.g.e.**, s.263-264.

“Fakirlik övüncümdür.”³⁹⁰ buyurmuş, dünya malına meyletmemiş; ”Allahım! sana muhtac olmakla, beni muhtac olmaktan beri kıl, zengin eyle!”³⁹¹ diye dua etmiştir.

*Çün genc-hâne-i güher-i gaybdür dilüñ
Mâl u menâl-ı 'âleme meyletmeseñ nola (K.IV/14) Lâmiî Çelebi*

(Gönlün, gayb mücevherinin hazinesi olduğu için, âlemin varına yoğuna meyletmesen ne olur ki.)

Genc oldı âsetinüñ ü destüñ güher-feşân (Bkz.Mucizeler-Yılan zehrinin mubarek tükrüğü ile panzehire dönüşmesi.)

*Genc oldı âsetinüñ ü destüñ güher-feşân
Pes râm olub her emrüñe meyl itdi mâr aña (K.IV/25) Lâmiî Çelebi*

(Senin elin ve kolun cevher saçan bir hazine oldu; böylece yılan her emrine râm olup ona meyletti.)

Gevher-i 'âli-nijâd (Bkz. Nûr-ı Muhammedî)

Allah Teâlâ, Hz. Peygamber’in nurunu (Nûr-ı Muhammedî) ilk, nübüvvetini ise son olarak belirlemiş, cihanın yaratılış sebebini (Levlâke sırrı) O’na bağlamış olması gibi sayısız özellikleri sebebiyle “Yüce yaratılışlı bir inci” misâli mükerremdir, insanlık âleminin en yüce ve en değerli şeref tablosudur.

*Gevher-i 'âli-nijâd merci '-i Halk-ı bilâd
'Avn ü melâz-ı 'ibâd salli ve sellim 'aleyh (K.2/2) Rûhî-i Bağdâdî*

Gevher-i genc-i Hüdâ

Hz. Peygamber (as), doğumundan irtihâline kadar tüm mazarrattan korunmuş olmakla ve Allah’ın seçkin yarattığı tüm insanlık alemi içinde; “Ben gizli bir hazine idim, bilinmeyi murad (muhabbet) ettim.”³⁹² kudsi hadisindeki hazineden, tüm insanlığı haberdâr eden mümtâz şâhsiyeti ile, bu mahzenin en değerli incisidir.

³⁹⁰ Ramazanoğlu, **Hazreti Ali’yyül-Mürtezâ**, s.119.

³⁹¹ İsmail Hakkı Bursevî, **Ferâhu’r-Rûh/Muhammediyye Şerhi**, (Haz.Mustafa Utku) Uludağ Yay., İstanbul 2007, s.318.

³⁹² Mevlâna Celâleddin Rûmî, **Fîhi Ma Fîh**, (Terc. Ahmed Avni Konuk, Haz. Selçuk Eraydın) İz Yay., İstanbul 2001, s.76.

Mahzen-i sîrr-ı Hüdâ kân-ı sehâ vü 'atâ

Gevher-i genc-i Hüdâ sallî ve sellim 'aleyh (K.2/23) Rûhî-i Bağdâdî

(Allah sırlarının saklandığı yer, cömerdlik ve ihsan kaynağı, Allah'ın hazinesinin incisi, sâlât ve selâm O'na olsun.)

Gîsularuñ haleti hengâm-ı şeb-i kadr

Kadir gecesi bin geceden hayırlı ve hangi gün olduğu belli olmayan mübârek bir gecedir;³⁹³ Hz. Peygamber'in saçları gibi simsiyahtır, bereketlidir, lütufları gizlidir.

Gisularuñ haleti hengâm-ı şeb-i kadr

Ebrularuñ heyeti eyyâm-ı hilâlât (K.3/16) Derdizâde Ulvî

Gül

Gül, çiçeklerin sultanıdır. İki cihanın da sultanı olan Hz. Peygamber'in edebiyattaki remzi; hoş, latif ve güzel kokusu sebebiyle gül'dür. Na'tlarda; O'nun (sav), gül veya misk gibi koktuğu konu edilirken, Cenab-ı Hakk'n gül bahçesinin güzelliğini ve tazeliğini Hz. Peygamber'in renk ve kokusundan aldığı dile getirilir.³⁹⁴

Enes (ra)'dan rivayetle:

Rasûlullah (sav) Medine yollarının birinden geçtiği zaman, ordan etrafa hemen misk gibi kokular yayılır ve insanlar: Bu yoldan Rasûlullah (sav) geçmiş.³⁹⁵ derlerdi.

Suya virsün bağ-bân gül-zârı zahmet çekmesün

Bir gül açılmaz yüzüñ tek virse miñ gül-zâre su (K.3/5) Fuzûlî

(Bahçıvan nafîle yorulmasın, gül bahçesini sele versin; çünkü gül bahçesini bin kere sulasa senin yüzün gibi bir gül açmaz.)

³⁹³ Kadr 97/3.

³⁹⁴ Emine Yeniterzi, **Divan Şiirinde Na't**, s.273.

³⁹⁵ Nureddin El-Heysemî, **a.g.e.**, 14 c., s.236.

Gül-i bâğ-i rüsûl (Bkz.Gül-i bostân-ı risâlet)

*Ey gül-i bâğ-i rüsûl bir tâze gül-şendür kapuñ
Kim dem-i Cibrîl'e ol gül-şende ta'n eyler sabâ (K.4/17) Fuzûlî*

(Resûller bağının gülü, kapın bir taze gül bahçesidir; sâbâ o gülbahçesinde Cebraîl'in nefesini beğenmez.)

Güher (Bkz. 'Âli Güher)

*Cûş idüp deryâ-yı 'ışkullâh-ı Rabbü'l-'Âlemîn
Bir güher halk eyledi kim sad hezârân âferîn (K.5/1) Zâtî*

(Alemlerin Rabbı olan Allahın aşk deryâsı coşarak bir inci yarattı ki; yüzbinlerce âferin.)

*Sen nigîn-i şer' ile hatm-i rüsûlsüñ ey güher
Virdi la'lüñ hatemi ol bî-nişândan çün nişân (K.8/5) Aşkî*

(Ey inci tanesi, Sen şeriâtin mührüyle Resûllerin sonuncusun, Senin dudağın nişân olduğu için o mühürsüz nişânı verdi.)

Güher-i tâc-ı verâ (Bkz.Sâhibe'l-'azîmeti)

*Pişvâ-yı rüsûl ü hâtim-i eshâb-ı şera'
Hâtem-i mühr-i nübüvvet güher-i tâc-ı verâ (K.3/2) Rumelili Zâîfî*

(Şeriâtin son sahibi ve Resûllerin önderi, takva tacının cevheri, peygamberlik mührünün sonuncusu.)

Gül-i bostân-ı risâlet (Bkz.Gül)

Nihayetsiz ve ölümsüz nübüvvet bahçesinin en değerli çiçeği olan gül yani Hz. Peygamber'dir (as).

Hz. Peygamber (as) peygamberlik gülistanında, çiçeklerin sultanı gül gibi özel, seçkin ve güzeldir ve müstesnâ özelliklerle yaratılmıştır. Evvel ve âhir peygamber olduğu için de hep yenidir, yenedendir, yinelenir; tüm zamanlarda ilk günkü tesiri devam eder, her dem tazedir. Zira O (sav); son peygamberdir, nübüvvet kapısı O'nunla nihayete ermiştir.

*İy zât-ı şerifüñ gül-i bôstân-ı risâlet
Elfâz-ı latifüñ şekeristân-ı halâvet(K.6/1) Zâtî*

Gül-i gülzâr-ı bekâ (Bkz.Nübüvvet şâhı)

*Vâli '-i milket-i vilâyet sadef-i dürr-i vefâ
Menba '-ı nehr-i şefâ 'at gül-i gülzâr-ı bekâ (K.3/1) Rumelili Zâifî*

Gül-i nev-bâve (Bkz.Gül-i bostân-ı risâlet, Miraç Mucizesi)

*Bâg-ı vahdetden cemâlüñ bir gül-i nev-bâvedür
Hacletinden ol gülüñ gülşende olmuş gül gül-âb (K.4/3) Dükâkinzâde*

Ahmed Beg

(Cemâlin, vahdet bağından bir taze güldür, o gülün utancından gül, gülbahçesinde gülsuyu olmuş.)

Gül-sitân-ı hüsnün (Bkz.Vech-i cemâl-i melî)

*Gül-sitân-ı hüsnüñüñ hoş gülleri var ag ü sürh
Her gül-i bî-hârı virür 'âşıkâ bûy-ı vefâ(K.IV/14) Muhyî*

(Dikensiz her gülü âşıkâ vefâ kokusu veren güzellik bahçenin, kırmızı beyaz hoş gülleri var.)

Gül-şen-i hüsnün (Bkz.Vech-i cemâl-i melî)

*Ebr-i rahmet gül-şen-i hüsnüñde bârân yagdurup
Bitdi gül şâhında kudretten semenle yâsemen (K.VI/12) Muhyî*

(Rahmet yağmuru, senin güzellik bahçende yağmur yağdırıp kudretten gül dalında semenle yasemin bitti.)

Güneş (Bkz. Âfitâb-ı lûtf)

*Saye sen mehden cüdâ iken cihânda iy güneş
Nûr-ı Yezdâna sehâb olmak nedendür sâyeban (K.8/12) Aşkî*

(Ey güneş! Gölge, Sen ay'dan uzak iken; gölgeğin, Cenab-ı Allah'ın nûruna bulut olması nedendir?)

Hâce-i dü kevn (Bkz.Hâce)

*Mahbub-ı hazret olmagın ol hâce-i dü kevn
Tâvus-ı kuds oldı aña hüdhüd-i Sebâ (K.2/48) Münîrî*

Hâce-i şehri bahâ

“Şehirlerin anası, emîn belde”³⁹⁶ Mekke-i Mükerreme, Allah katında bî-behâ bir şehirdir Allah Rasûlü (sav), bu mubârek beldede,“Kazancın onda dokuzu ticarettedir.”³⁹⁷ buyurduğu için ilk gençliğinden itibaren ticaretten maişetini kazanmış, tüccarlık yapmıştır.³⁹⁸ Risâletini tebliğde de biiznillâh muvaffak olmuş; ilâyı kelimetullah yeryüzünde mukîm olmuştur.

*Hak budur ey hâce-i şehri bahâ olmaz bahâ
Turrenüñ bir mûyına yüz biñ harâc-ı mülk-i Çin (K.5/19) Zâtî*

(Ey kıymet şehrinin tüccarı, doğrusu perçeminin bir kılına yüzbinlerce Çin ülkesinin haracı bedel olmaz.)

Hâfız-ı levh ü kalem (Dânâ-yı sırr-ı kün fe-kân)

Ayrıca, Hz. Peygamber’in doğumundan önce gaybe dair bilgiler cinler vasıtasıyla kâhinlere bildirilirken, bu kapı vilâdet-i Rasûlullah’tan (sav) sonra kapanmıştır.

*Mihr-i sipihr-i kerem sırr-ı ‘Arâb hem ‘Acem
Hâfız-ı levh ü kalem sallı ve sellim ‘aleyh (K.2/28) Rûhî-i Bağdâdî*

Hakkuñ mu’allemi (Bkz.Hâce)

*Hakkuñ mu’allemi kamu halkuñ mu’allimi
‘Ummân-ı ‘ilm kim dürerine yok intihâ (K.III/5) Muhyî*

(Hakk’ın tâlimlisi, bütün halkın muallimi, incilerine nihâyet olmayan bir ilim denizi.)

Halkuñ mu’allimi (Bkz.Hâce)

³⁹⁶ Tîn 95/3.

³⁹⁷ Osman Nûri Topbaş, **Hazreti Muhammed Mustafâ**,2.c, S.41.

³⁹⁸ Nedvî, **a.g.e.**, s.84-85.

Hâk-i râhı kühl-i 'ayn-ı 'âşıkân

Rasûlullah (as) aşıkları, O'nun gezdiği yerlerde gezer, yediğini yer, içtiğini içer ve hatta O'nun sevdiğini severlerdi; O'nun adıyla ve sünnetiyle şifâyab olurlardı. Dünyaya O'nun (sav) gözüyle bakmak isterler, öldüklerinde de yine Hz. Peygamber'in şehri Medine'de medfun olmak arzusunda olurlardı. Nitekim Allah dostu Mahmud Sâmî Ramazanoğlu, Eyüb Sultan'ta herkes kendine mezar yeri satın alırken o bunu murad etmemiş, Hz. Peygamber'e derin muhabbetinin muktezâsınca "Bizim gönlümüz Medine-i Münevvere'yi arzu ediyor." demiş ve vefâtları da yine orada nasîb olmuştur.³⁹⁹

*Merhabâ iy hâk-i râhı kühl-i 'ayn-ı 'âşıkân
Şems-i zâtuñdan alur nûr-ı yakîni çeşm-i cân (K.8/1) Aşkî*

(Merhaba ey yolunun toprağı âşıkların gözünün sürmesi olan, can gözü yakîn nûrunu Zâtının güneşinden alır.)

H'ân-ı şefâ'at (Bkz. Şefî'-i ümem, Şefî')

*Bir bölük ac bî-nevâyuz acıkup geldük saña
Her birimiz umaruz h'ân-ı şefâ'atdan nevâ (K.IV/33) Muhyî*

(Bir bölük fakiriz, acıkıp sana geldik; herbirimiz senin şefaât sofrandan azık umarız.)

Hızâne hâtemi

Miraç'ta sadece Hz. Peygamber'e hasredilen Sidre-i Müntehâ'nın ve ötelere ait ulûmun anahtarı O'dur.⁴⁰⁰

Bilmiş ol ki marifet sahibi kimselerin kalpleri, Allah'ın yeryüzündeki hazineleridir. Allah Teala o kalbe, sırrının emânetlerini, hikmetinin letâfetlerini, muhabbetinin hakikâtlerini, ilminin nurlarını, Allah'ın izni olmaksızın ne mukarreb meleşinin ne mürsel nebînin ne de Allah'ın dışında hiçbir kimsenin muttali olmadığı mârifetlerinin âyetlerini yerleştirmiştir.⁴⁰¹

³⁹⁹ Sâdık Dâna, **Mahmud Sâmî Ramazanoğlu**, Erkam Yay., İstanbul 1991, s.95-97

⁴⁰⁰ Berkî-Keskinoğlu, **a.g.e.**, s.149-150.

⁴⁰¹ Ahmed er-Rifaî, **Sohbet Meclisleri**, (Terc. Ali Can Tatlı) İstanbul 1996, Erkam Yay., s.147.

*Sen ol hıazâne hâtemisin kim senüñle Hak
Urdu der-i nübüvvete hoş mühr-i ihtitâm (K.2/4) Behiştî*

(Sen o hazine mührüsün ki Allah seninle nübüvvet kapısına hoş bir bitiş mührü vurdu.)

Hidâyet güneşi (Bkz. Mazhara'l-hidâyeti, muzhire'l-hüdâ)

*Zulmet olmuşdı dalâletle kamu rûy-ı zemîn
Oldı pür-nûr togaldan o hidâyet güneşi (K.VIII/10) Muhyî*

(Bütün yeryüzü sapıklıkla karanlığa gömülmüştü.O hidâyet güneşi doğduğundan beri nurlarla doldu.)

Hidâyet şem'i (Bkz. Mazhara'l-hidâyeti, muzhire'l-hüdâ)

*Şark u garba ruhlaruñ iki hidâyet şem'idür
Kim anuñ her birisiniñ nâridur nûr-ı hüdâ (K.IV/8) Muhyî*

(Senin yanaklarından pek az ışık alan ay ve güneş, onunla dünyaya gündüz ve gece ışık verir.)

Hikem bostânına destân-serâ (Bkz.Hikmet-nümâ.)

*Dilüñ gülzâr-ı kudsüñ 'andelîbi
Hikem bostânına destân-serâsın (K.2/3) Tacizade Cafer Çelebi*

(Dilin, mukaddes gülbahçesinin bülbülü, hikmet bostanına destan okuyansın.)

Hümâ (Bkz. Hz. Peygamber'in Mucizeleri-Yemeğin bereketlenmesi.)

*Bir livadur rif'atüñ çekmiş cenâb-ı 'arşa şer
Bir hümâdur himmetüñ kuds olmuş aña âşiyân (K.8/7)Aşkî*

(Senin merteben yüce arşa baş çekmiş bir sancaktır, himmetin kutsal yuvanın bir talih kuşudur.)

Hurşid-i cemâlüñ (Bkz.Vech-i cemîl-i melîh)

*Gerçi hurşid-i cemâlüñ togdı Bathâda veli
Oldı pür-nûr anuñ ile cümle-i rûy-ı zemîn (K.VI/9) Muhyî*

(Her ne kadar senin güzelliğinin güneşi Mekke’de doğsa da O’nunla bütün yeryüzü nurla doldu.)

Hurşîd-i hüsn (Bkz.Mushaf-1 âyât-1 hüsn mecma‘-1 gâyât-1 hüsn, râfi‘-i âyât-1 hüsn.)

*Olmazsa sâyesi n’ola hurşîd-i hüsndür
Hurşîd iken olupdur özi sâye-i Hudâ (K.III/9) Muhyî*

Hurşîd-i ‘âlem-tâb (Bkz. Afitâb-1 alem)

*Hâk-i pâyuñ zerresi hurşîd-i ‘âlem-tâb olur
Zerreden kim zerresi göklerde virür mâhâ tâb (K.4/9) Dükâkinzâde*

Ahmed Beg

(Senin ayağının toprağının zerresi, cihanı aydınlatan bir güneştir ki zerresinin zerresi göklerde aya ışık verir.)

Hurşîd-itâb-dâr (Bkz. Afitâb-1 alem)

*100 Hurşîd-itâb-dâr sipihr-i kehhâlsin
İdüp kasem cemâlûñe Hak didi “Ve’d-duhâ” (K.3/3) Kara Fazlî*

(Sen “Parlak ışıklı güneş ve sürmeli gökyüzü” sün Allah Sen’in güzelliğine yemin edip “Kuşluk vaktine andolsun ki!” dedi.)

Hüsn ‘ummânında agzûñ dürr ile bir hoş sâdef: (Bkz.Mushaf-1 âyât-1 hüsn mecma‘-1 gâyât-1 hüsn, râfi‘-i âyât-1 hüsn)

*Hüsn ‘ummânında agzûñ dürr ile bir hoş sâdef
‘Âşîka añdan çıkan söz tuhfe-i dürr-i semin (K.VI/11) Muhyî*

(Ağzın, güzellik denizinde inci ile hoş bir sadefdir; ondan âşîka çıkan söz kıymetli bir inci hediyesidir.)

İki cihân sultânı (Bkz.Dü kevine şâh)

*Saňa ikrar itdiler iki cihân sultânısın
Türk u Rûm u Deylem ü Bulgâr ile Rûs u Fireng (K.1/10) Sehî Bey*

(Türk, Rum, Deylemi, Bulgar, Rus ve Avrupa; Seni, iki cihân şâhı olarak kabul ettiler.)

İmâm (Bkz. Hz. Peygamber'in Mucizeleri-Miraç)

*Sen hümâmı enbiyâ cümle idindiler imâm
Fahr ider her birisi itmekle saňa iktidâ (K.IV/3) Muhyî*

(Sen himmetliyi bütün peygamberler imam edindiler; her birisi sana uymakla övünür.)

İmâm -ı ins ü cin

Hz. Peygamber insanlara ve cinlere gönderilen (Rasûlü's-Sakaleyn)⁴⁰² bir peygamberdir; yani ins ü cinnin peygamberi, hükümdarı O'dur.

*'İşkiyâ dil-teşne kalmayam umaram ruz-ı haşr
Çünkü oldur sâhib-i Kevser imâm-ı ins ü cân (K.8/27) Aşkî*

(Ey Aşkî, O cinlerin ve insanların imamı ve Kevser'in sahibi olduğu için, umarım mahşer gününde gönlü susuz kalmam.)

Ka'be yüzüñ kible-i ser-cümle-i 'âlem (Bkz.Hâdi-i Hüda)

*İy zât-ı şerîfüñ sebab-i fitrat-âdem
V'ey Ka'be yüzüñ kible-i ser-cümle-i 'âlem (K.4/1) Kara Fazlî*

(Ey şerefli zatı, insanoğlunun yaratılış sebebi, ey Kabe yüzü âlemin hepsinin kiblesi olan.)

Kaddüñi bî-sâye serv (Bkz. Hz. Peygamber'in Mucizeleri- Gölgesinin olmaması)

*Kaddüñi bî-sâye serv itdi rûhuñ bi-hâr gül
Kudret izhâr eyleyüp gül-zâr-ı hüsnüñde Hûdâ (K.IV/12) Muhyî*

⁴⁰² Muslim, **Fedâilü's-Sahâbe**, 36-37.

(Allah; güzelliğın bahçesinde kudret gösterip, boyunu gölgesiz servi, yanağın dikensiz gül etti.)

Kâkül-i dil-cuyına âlüfte reyâhin (Bkz. Gül)

Hız. Peygamber (as), terlediğinde bile cismaniyeti mis gibi gül kokan bir fahr-i Rasûl'dür (sav).

*Ey kâkül-i dil-cuyına âlüfte reyâhin
Ey sünbül-i hoş-büyüñ âşüfte-i gazâlât (K.3/13) Derdizâde Ulvî*

Kamer tal'ât

O'nun vechi ve cemali, ay gibi ışıklı, parlak, nuranidir; yolunu kaybetmişlerin yolunu aydınlatır.

Cabir bin. Semure (ra) buyuruyor:

"Ben Rasûlullah'ı (sav) mehtaplı bir gecede gördüm, üzerinde kırmızı bir elbise vardı, Rasûl-i Ekrem (sav) Efendimizin yüzüne baktım, bir de dönüp ay'a baktım, vallahi benim gördüğüm Rasûl-i Ekrem Efendimiz'in mubârek yüzleri ay'dan daha güzeldi."⁴⁰³

Cubeyr ibni Mut'im diyor ki:

"Hız. Peygamber Huneyn savaşı dönüşünde Erâke tepesinde (ganimetlerden) bize verdiği ay parçası gibi yüzüyle dönüp bize baktı."⁴⁰⁴

*Mihr-üzâtuñ ey kamer tal'ât tecelli kılmasa
Belki kalaydı dahı ketm-i 'ademde bu cihân (K.8/3) Aşkî*

(Ey ay yüzlü, zâtının güneşi tecelli etmese, belki bu cihân ketm-i ademde[=mahlukatın ilki cevher-i ahzarın çıktığı yer] ilk yaradılışı ile kalırdı.)

Kân-ı 'atâ-âver-i dünyâ (Bkz. Kân-ı sehâ)

*Vâlâ-güher ü pâk-nazar zât-ı mutahhar
Deryâ-yı sehâ kân-ı 'atâ-âver-i dünyâ (K.1/38) Taşlıcalı Yahyâ*

⁴⁰³ Ebû İsa Muhammed Et-Tirmizî, **Şemâil-i Şerife**, 1 c., Hilâl Yay., İstanbul 1976, s.27.

⁴⁰⁴ Nureddin el-Heysemî, **Mecmau'z-Zevâid**, c.14, Ocak Yay., İstanbul 2011, s.228.

Kân-ı gevher (Bkz.Gevher-i genc-i Hüdâ)

*Halk-ı 'âlem aldı çün sen kân-ı gevherden haber
Kâ'be-i kûyuña her yirden çekildi kârvân (K.8/14) Aşkî*

(Dünya halkı Sen inci kaynağından haber aldığı için, her yerden mahallenin Kabe'sine kafile geldi.)

Kân-ı merhamet (Bkz. Nâme-i Şefkât)

*Ol kân-ı merhamet ola kim ide bir nazar
Kan agla ey gözüm demidür ey gönül nibâl (K.4/30) Nihânî*

Kân-ı sehâ

“Sûfilere göre cömerdliğin ilk derecesi sehâdır, sonra cûd gelir, en son mertebesi ise isardır. Malının bir kısmını veren, bir kısmını kendine bırakan *sahâvet* sahibidir.Malının çoğunu harcayan ve kendine bir parça bırakan *cûd* sahibidir.Zarar ve sıkıntılara katlanarak kifâyet derecede olan maişetine başkasını tercih eden *isar* sahibidir.”⁴⁰⁵

Hz. Peygamber (as); cûd-seha-isar'ın cümlesine sahip, mümin-müşrik herkesin hakkını teslim ettiği kerem sahibi bir Nebîyyi muhteremdir.

Sehl bin Sa'd demiştir ki:

Rasûlullah (sav) çok utangaç idi. Kendisinden hiçbirşey istenmezdi ki onu (isteyene) vermiş olmasın.⁴⁰⁶

*Medh-i zâtuñda Zâ'ifiye dahı kim dirler
Seni Kur'anda çü Hak medh ider iy kân-ı seha (K.3/33) Rumelili Zâifî*

(Ey cömerdlik kaynağı!Seni Kur'anda Allah överken, Zatını medhetmede Rumelili Zâifî de kim ki derler.)

⁴⁰⁵ Abdulkerim Kuşeyrî, **Kuşeyrî Risâlesi** (Haz. Süleyman Uludağ), Dergâh Yay., İstanbul 1991, s.411.

⁴⁰⁶ Ed-Darimî Es-Semerkandî, **a.g.e.**, nr.72, s.170-171.

Kân-ı sehâ vü 'atâ (Bkz. Kân-ı sehâ)

*Mahzen-i sırr-ı Hüdâ kân-ı sehâ vü 'atâ
Gevher-i genc-i Hüdâ sallı ve sellim 'aleyh (K.2/23) Rûhî-i Bağdâdî*

Kelid-i mahzen-i mahrûsa-i vukûf ü şu'ûr (Bkz.Mazhara'l-hidâyeti, muzhire'l-hüdâ)

*Cihânı açmak için tapşuruldu hazretine
Kelid-i mahzen-i mahrûsa-i vukûf ü şu'ûr (K.2/12) Fuzûlî*

(Cihanı açmak için bilgi ve şuur şehrinin hazinesinin kilidi katına başvuruldu.)

Keyvân-serir (Bkz.Vâlâ-güher)

*Mihr-i cihân-nümâ meh-i bedr-i zalâm-güşâ
Keyvân-serir ü kutb-vakâr u felek-şitâb (K.8/28) Zâtî*

(Cihanı gösteren güneş, karanlığı açan dolunay, Zuhâl tahtlı, kutb vakarlı felek yürüyüştü.)

Kiblegâh-ı Kuds (Bkz. Hz. Peygamber'in Mucizeleri-Miraç)

*Ervâh-ı enbiyâya eyâ kiblegâh-ı Kuds
Hoş mekrümet degül mi ki sen olasın imâm (K.2/36)Behiştî*

(Ey Kudüs kiblegâhı, Nebîlerin ruhlarına senin imam olman hoş bir ikrâm değil midir?)

Kilid-i kufl-i genc (Bkz. Mahzen-i sırr-ı Hüdâ)

*Zamirüñ mahzen-i esrâr-ı hikmet
Kilid-i kufl-i genc-i Mustafâsın (K.2/4) Tacizâde Cafer Çelebi*

(Gönlün, hikmet sırlarının mahzeni, hazine sürgüsünün kilidi Mustafâ'sın.)

Kulle-i kâf-ı risâletde çü simurg u hümâ (Bkz. Miraç Mucizesi))

*Reh-ber-i güm-reh-i her sâlik-i din-i reh-i Hak
Kulle-i kâf-ı risâletde çü simurg u hümâ (K.3/4) Rumelili Zâifî*

Kutb-vakâr

O yüce meziyetli, kâinatın hürmetine yaratıldığı Peygamber'in (as) insanlara muamelesi âyet-i kerîme'de buyrulduğu şekildeydi:

“Muhammed Allah'ın Rasûlü'dür. O'nunla beraber olanlar da müminlere karşı merhâmetli, kafirlere karşı vakarlı ve şiddetlidirler.”⁴⁰⁷

*Mihr-i cihân-nümâ meh-i bedr-i zalâm-güşâ
Keyvân-serîr ü kutb-vakâr u felek-şitâb (K.8/28) Zâtî*

(Cihânı gösteren güneş, karanlığı açan dolunay, Zuhâl tahtlı, kutb vakârlı felek yürüyüştü.)

Levhâ-i cerîde-i mecmû'-ı k â'inât (Bkz.Fihrist-i kâr-nâme-i üstâd-ı lem-yezel)

*İy levhâ-i cerîde-i mecmû'-ı k â'inât
V'ey şâh-beyt-i küt'a-i divân-ı asfiyâ (K.1/31) Üsküplü Ata*

Livâ (Bkz.Sâhibe'l-livâ)

*Bir livadur rif'atüñ çekmiş cenâb-ı 'arşa şer
Bir hümâdur himmetüñ kuds olmuş aña âşiyân (K.8/7) Aşkî*

(Senin merteben yüce arşa baş çekmiş bir sancaktır, himmetin kutsal yuvanın bir talih kuşudur.)

Lü'lü'-i 'ummân-ı lutf (Bkz.Ma'den-i ihsân)

Hız. Peygamber (as), ikrâm sahibi Allah Teâlâ'nın uçsuz bucaksız nimetleri içinde en değerli gevheridir.

*Meyve-i bustân-ı lutf lü'lü'-i 'ummân-ı lutf
Bahr-i kerem-kân-ı lutf salli ve sellim 'aleyh (K.2/15) Rûhî-i Bağdâdî*

(Lütûf bahçesinin meyvesi, cömerdlik denizinin incisi, cömerdlik denizi, lütûf kaynağı, sâlât ve selâm O'na olsun.)

⁴⁰⁷ Fetih 48/29.

Ma'den-i ihsân

Hz. Peygamber (as), kerem (cömerdlik), seha (iyilikseverlik) ve semâhat (eliaçıklık) yönünden sonsuz bir lütûf sahibiydi. “Rasûlullah (sav) kendisinden bir şey istendiği zaman asla ‘yok’ demezdi”⁴⁰⁸ En cömerd olduğu anlar da Ramazan’da Cebraîl (as) ile bulunduğu zamanlardı. Elinde olmadığı zamanlarda bile borç alır, isteyenini elini asla boş çevirmezdi.⁴⁰⁹

*Ma'den-i ihsândur ol merdüm-i insândır ol
Sâhib-i 'Osmândur salli ve sellim 'aleyh (K.2/35) Rûhî-i Bağdâdî*

(Cömerdlik madenidir O, insanın gözbebeğidir O, Osman’ın sahibidir O, sâlât ve selâm O’na olsun.)

Ma'den-i mihr ü vefâ (Bkz.Bâg-ı vefâ, Pür-vefâ)

*Halk-ı 'âlemden seni sevsün kimün kim 'aklı var
Ma'den-i mihr ü vefâsın sende yok cevri ü cefâ (K.IV/16) Muhyî*

(Âlem halkından kimin akli varsa seni sevsin; sevgi ve vefânın madenisin, sende cevri ve cefa yok.)

Ma'den-i sehâ (Bkz.Ma'den-i ihsân)

*Zât u sıfâtı mecma' - i fazl u kemâl [u] 'ilm
Deryâ-yı cûd u kâm kerem-i ma'den-i sehâ (K.I/18) Sevdâyî*

Ma'den-i sıdk u safâ

Hz. Peygamber; hem Allah’a risâlet vazifesini ikâmede hem de ümmetine nübüvvet emirlerini öğretmede ve yaşatmada “Emrolunduğun gibi dosdoğru ol”⁴¹⁰ emri İlahisini bihakkın yerine getirmiş ve buna son anlarında “Şâhid ol Yarab.” diyerek de Rabbini delil göstermiştir.

*Meyve-i nahl-i vefâ ma'den-i sıdk u safâ
Menbâ'-ı Hâşimi salli ve sellim 'aleyh (K.2/5) Rûhî-i Bağdâdî*

⁴⁰⁸ Buhârî, Edeb 39, nr. 6034.

⁴⁰⁹ İmam Nesâî, **Es-Sünenü'l-Kübrâ**, 7 c., Ocak Yay., İstanbul 2011, s.348-349.

⁴¹⁰ Hud 11/112.

Ma'den-i tahkîk (Bkz. Arap Edebiyatında Na 't)

O'na (sav) tutunan doğru yolu bulur; O'ndan ayrılan yolunu şaşırır. İlm-i hâkikâte ulaşmanın yolu O'na ittibâdan geçer. Bu ilâhi hükümle de sabittir:

“De ki: “Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin e günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”⁴¹¹

*Ma'den-i tahkîk odur mahzen-i tevfi̇k odur
Sâhib-i Siddîk odur salli ve sellim 'aleyh (K.2/33) Rûhî-i Bağdâdî*

(Hakîkâti bulma madeni O'dur, yardım hazinesi O'dur, Hz. Siddîk'ın sahibi O'dur, sâlât ve selâm O'na olsun.)

Mahbub-ı Hakk (Bkz. Habîballah, Mahbûb)

*Sensin ol mahbûb-ı Hakk kim aşkuña oldı seniñ
Cümle mahlukat-ile bu görinen 'arz u semâ (K.2/6) İbrahim*

Gülşenî

(Yerde ve gökte halka görünen düşünce yok iken mânâ sureti görünen Sen'din.)

Mâh-ı cemâl (Bkz.Mâh-ı münevver)

*Esra düninde mâh-ı cemâlün safâsına
Genc-i sıfât u zat ata itdi Hak sana (K.2/13) Münîrî*

(Allah, esra gecesinde yüzünün ay'ının safâsına, zât ve sıfatın hazinesini Sana bahşeyledi.)

Mâh-ı felek-makâm (Bkz. Miraç mucizesi)

Hz. Peygamber'in derecesi ve makamı, insan aklının almayacağı kadar yücedir. Mirac'ta felekleri aşarak yücelerin yücesine çıkması bunun delilidir.

*Çâk olmaz idi çihresi terk-i edeb idüp
Hüsnüñle bahse girmese mâh-ı felek-makâm (K.2/22) Behiştî*

(Felek makamlı ay, edebi terk edip senin güzelliğinle bahse girmeseydi yüzü kırış kırış olmazdı.)

⁴¹¹ Al-i İmrân 3/31.

Mah-ı münevver (Bkz.Kamer tal'ât)

Hz. Peygamber'in (as) yüzü karanlık gecede ortalığı aydınlatan ay'dan da parlak bir nura sahip idi.

*Ey Ahmed ü Mahmud yüzüñ mah-ı münevver
Ey maksad-ı maksûd sözüñ şâh-ı emâlât (K.3/15) Derdizâde Ulvî*

(Ey Ahmed ve Mahmûd olan!Senin yüzün nurlu aydır. Ey kasdolunan maksad! Senin sözün emellerin şâhıdır.)

Mâh-ı Münîr (Bkz.Kamer tal'ât)

*Evc-i rif'atde tulu' ideli sen mâh-ı münîr
Doldı şer'üñ güneşi nuriyla 'arz u semâ (K.3/7) Rumelili Zâîfî*

(Ey parlak ay, Sen yükseliş burcunda yükseldiğinden beri, yer ve gök Sen'in şerâitinin güneşiyle doldu.)

Mâh-ı sipihr (Bkz.Kamer tal'ât)

*Tutiya ideli hâk-i rehüñ iy mâh-ı sipihr
Gözleri şa'sa'sından yir ü gök doldı ziyâ (K.3/8) Rumelili Zâîfî*

(Ey gökyüzündeki ay! Gözler, yolunun toprağını sürme edeli, yer gök şaşâsından ışık doldu.)

Mâh-ı sipihr-i cemâl (Bkz. Mah)

Hz. Peygamber (as), cemâliyle ay gibi güzellik semasının zirve noktasındadır.

*Mâh-ı sipihr-i cemâl matla'-ı mihr-i kemâl
Sâhib-i 'izz ü celâl salli ve sellim 'aleyh (K.2/22) Rûhî-i Bağdâdî*

(Güzellik semasının ay'ı, olgunluk güneşinin doğuş yeri, izzet ve celâl sahibi, sâlât ve selâm O'na olsun.)

Mah-ı vefâ (Bkz.Pür-vefâ)

*Şem'i kıdem Şefî'-i ümem şâh-ı zü'l-himem
Mah-ı vefa sipihr-i sehâ mazhar-ı Hudâ (K.3/2) Kara Fazlî*

Mahzen-i esrâr-ı hikmet (Bkz.Hikmet-nümâ)

*Zamirüñ mahzen-i esrâr-ı hikmet
Kilid-i kufl-i genc-i Mustafâsın (K.2/4) Tacizâde Cafer Çelebi*

(Gönlün, hikmet sırlarının mahzeni, hazine sürgüsünün kilidi Mustafâ'sın.)

Mahzen-i genc-i 'ulûm-ı evvelîn ü âhirin (Bkz.Mahzen-i sırr-ı Hüdâ)

*Mahzen-i genc-i 'ulûm-ı evvelîn ü âhirin
'Alim-i ümmî-lakab dâna-yı sırr-ı kün fe-kân (K.2/18) Hudâyi Sâlâ*

Muslûsı

Mahzen-i sırr-ı Hüdâ (Bkz.Mahzen-i sırr-ı Hüdâ)

Hz. Peygamber'in (as) gönlü, Allah Teâlâ'nın sırr-ı Hüdâ diyeceğimiz mahremine ait gaybın mahfuz olduğu mekândır.

*Mahzen-i sırr-ı Hüdâ kân-ı sehâ vü 'atâ
Gevher-i genc-i Hüdâ sallı ve sellim 'aleyh (K.2/23) Rûhî-i Bağdâdî*

(Allah sırlarının saklandığı yer, cömerdlik ve ihsân kaynağı, Allah'ın hazinesinin incisi, sâlât ve selâm O'na olsun.)

Mahzen-i tevfiik (Bkz. Emîn, Şefî'-i ümem)

Hz. Peygamber'in (as) sadece müminlere değil diğer tüm insanlara fâidesi ve iyiliği dokunmuştur.

*Ma'den-i tahkik odur mahzen-i tevfiik odur
Sâhib-i Siddîk odur sallı ve sellim 'aleyh (K.2/33) Rûhî-i Bağdâdî*

(Hakikâti bulma madeni O'dur, yardım hazinesi O'dur, Hz. Sıddîk'ın sahibi O'dur, sâlât ve selâm O'na olsun.)

Maksem-i lutf-ı İlâh (Bkz. Şefî‘)

Hz. Peygamber (as), İlâhî lütufların varlığını ve mahiyetini bildiren ve inananları malumat sahibi edendir; ahirette de sancağı altında şefaatin lütfüyle İlâhî taksimin ilan edileceği yerdir.

*Maksem-i lutf-ı İlâh sâhib-i tâc ü külâh
Halka melâz ü penâh salli ve sellim ‘aleyh (K.2/27) Rûhî-i Bağdâdî*

(İlâhî lutfun paylaşım yeri, tâcın ve külâhın sahibi, halka sığınak ve barınak, sâlât ve selâm O’na olsun.)

Matla’-ı tavâli’-i mihr ü meh-i hüdâ (Bkz.Mazhara’l-hidâyeti, muzhire’l-hüdâ)

*Ey mazhar-ı şerâyi’ ü ahkâm-ı din-i Hak
V’ey matla’-ı tavâli’-i mihr ü meh-i hüdâ (K.III/2) Muhyî*

(Ey Hak dinin hükümleri ve ey Allah kanunlarının mazharı, ey hidâyet güneşinin ve ay’ının bahtlarının doğduğu yer.)

Meh (Bkz.Kamer tal’ât)

*Sâd bâr tahıyyât ü selâm ol mehe her dem
Kim oldu tulû’ itdüği dem şevkle sâcid (K.7/15) Zâtî*

(Yükseldiği an şevkle secde eden o Ay’ a, her an yüz kere selâm olsun!)

Meh-i bedr-i zalâm-güşâ (Bkz.Neyyir-i misbâh)

*Mihr-i cihân-nümâ meh-i bedr-i zalâm-güşâ
Keyvân-serîr ü kutb-vakâr u felek-şitâb (K.8/28) Zâtî*

(Cihânı gösteren güneş, karanlığı açan dolunay, Zuhâl tahtlı, kutb vakârlı, felek yürüyüşlü.)

Meh-i sipihr-i nübüvvet Muhammed-i Kureşî (Bkz.Nübüvvet şâhı)

*Meh-i sipihr-i nübüvvet Muhammed-i Kureşî
Çerâğ-i şâm-i ebed âf-tâb-i subh-i nüşûr (K.2/10) Fuzûlî*

(Nübüvvet göğünün ay'ı olan Hz Muhammed-i Kureyşî(sav), sonsuzluk aksasının kandili, mahşer sabahının güneşidir.)

Meh-i tâban-ı kemâlât (Bkz. Yusuf-ı Mısr-ı cemâl)

Hz. Peygamber, hem “mekârim-i ahlakı tamamlamak için gönderildi”ğinden hem de zâhiri olarak Hz. Yusuf’ danda (as) öte cemâl sahibi olduğundan, güzelliğin kemâl noktasında geceyi aydınlatan parlak bir “dolunay” gibidir.

*Ey cism-i latîfîñ meh-i tâban-ı kemâlât
V’ey ism-i şerîfîñ şeh-i şâhân-ı risâlât (K.3/1) Derdizâde Ulvî*

Meh-i tal’at-i hurşîd-veşi (Bkz. Yûsuf-ı Mısr-ı cemâl)

*Şem’ olupdur fukarâyile mesâkîne kamu
Karañu şebde meh-i tal’at-i hûrşîd-veşi (K.VII/11) Muhyî*

(Karanlık gecede, güneş gibi aydınlatan ay'ı, bütün fakir ve miskinlere ışık olmuştur.)

Meh yüzi kaşı hilâl (Bkz. Hz. Peygamber’in Şemâili)

Hz. Peygamber’in yüzü güzellikte ay gibi ışıltılı, parlak ve aydın; kaşları hilâl gibi muntazam ve kavisli idi.

*Yûsuf-ı Mısr-ı cemâl meh yüzi kaşı hilâl
Menba’-ı âb-ı zülâl salli ve sellim ‘aleyh (K.2/14) Rûhî-i Bağdâdî*

(Güzellik şehrinin Yusuf’u, yüzü ay, kaşı hilal, tatlı su kaynağı, sâlât ve selâm O’na olsun.)

Mekârim ma’deni (Bkz. Ma’den-i ihsân)

*Ey mekârim ma’deni v’ey menba’-ı lûtuf u vefâ
Hüsn ü hulkûñ vâsfına itmez kamu diller vefâ (K.IV/1) Muhyî*

(Ey cömerdlikler madeni ve ey lütûf ve vefa kaynağı; güzel ahlakını vasfetmeye hiçbir dil vefâ etmez.)

Menba‘-ı âb-ı zülâl (Bkz. Sâkî-ı mâ-ı ma‘în)

Hz. Peygamber (as) cemâliyle ve kelamiyle; insanın yaşaması için gönle ferah veren ve vazgeçilmez nimet olan tatlı su kaynağı gibiydi.

*Yûsuf-ı Mısr-ı cemâl meh yüzi kaşı hilâl
Menba‘-ı âb-ı zülâl salli ve sellim ‘aleyh (K.2/14) Rûhî-i Bağdâdî*

(Güzellik şehrinin Yusuf’u, yüzü ay, kaşı hilâl, tatlı su kaynağı, sâlât ve selâm O’na olsun.)

Menba‘-ı cûd-u ‘atâ (Bkz.Ma‘den-i ihsân)

*Menba‘-ı cûd-u ‘atâ asl-ı vücûd-ı sehâ
Şâh-ı cünûd-ı vefâ salli ve sellim ‘aleyh (K.2/10) Rûhî-i Bağdâdî*

Menba‘-ı lutf u vefâ (Bkz.Bâg-ı vefâ, Âfitâb-ı lutf)

*Ey mekârim ma‘deni v’ey menbâ‘-ı lutf u vefâ
Hüsn ü hulkuñ vasfina itmez kamu diller vefâ (K.IV/1) Muhyî*

(Ey cömerdlikler madeni ve ey lütûf ve vefâ kaynağı; güzel ahlâkını vasfetmeye hiçbir dil vefâ etmez.)

Menbâ‘-ı Hâşimî (Bkz.Dürr-i Kureyşî-sadef sâhib-i ‘izz ü şeref)

Hz. Peygamber, Kureyş Kabilesi’nin en temiz kolu olan Hâşimî soyundan gelmektedir.

*Meyve-i nahl-i vefâ ma‘den-i sîdk u safâ
Menbâ‘-ı Hâşimi salli ve sellim ‘aleyh (K.2/5) Rûhî-i Bağdâdî*

(Vefâ ağacının meyvesi , doğruluk ve sâfilik madeni, Hâşimîlerin menbaı, sâlât ve selâm O’na olsun.)

Menba‘-ı nehr-i şefâ‘at (Bkz. Şefi‘a‘l-müznibîn)

*Vâli‘-i milket-i vilâyet sade‘i dürr-i vefâ
Menba‘-ı nehr-i şefâ‘at gül-i güلزâr-ı bekâ (K.3/1) Rumelili Zâifî*

Merci‘-i Halk-ı bilâd (Bkz.Hâdi-i Hüdâ)

Hiz. Peygamber (as) Medine şehrini kurduktan sonra, bu yeni belde insanlara ait sağlık sosyal, toplumsal, ictimai, siyasi vs konularda ve sorunlarda yegâne başvurulacak bir karar mercii olarak tüm ashabıyla ilgilenmiştir.

*Gevher-i ‘âli-nijâd merci‘-i Halk-ı bilâd
‘Avn ü melâz-ı ‘ibâd salli ve sellim ‘aleyh (K.2/2) Rûhî-i Bağdâdî*

Merdüm-i insân

Tasavvuf akîdesinde “insan” Allah’ın gözbebeğidir. Eşref-i mahlukâttır ve hiz. insandır. Allah’ın dağlara teklif edip de kabul görmeyen yüce hakikâtinin muhatabıdır.⁴¹²

İnsanoğluna kendini yaratanını öğreten, varlığından haberdâr eden ve mahşerde cennete girmesi için şefaât makamının yegâne sahibi olan Hiz. Peygamber (sav); ekmel-i insandır, müminler için pahabiçilmez bir değerdir.

*Ma‘den-i ihsândur ol merdüm-i insândır ol
Sâhib-i ‘Osmândur salli ve sellim ‘aleyh (K.2/35) Rûhî-i Bağdâdî*

Merkez-i ‘ilm-i ledûnnî (Bkz.Dânâ-yı sırr-ı kün fe-kân)

*Vücûdüñ merkez-i ‘ilm-i Ledûnî
Medâr-ı fazl-u kutb-ı evliyâsın (K.2/2) Tâcizâde Cafer Çelebi*

(Vücûdu, Ledûn ilminin merkezi, Evliyanın kutbunun fazlına sahip olansın.)

Mertebesi künkûre-i ‘arş ile hem-ser (Bkz.Hâce)

*Ey mertebesi künkûre-i ‘arş ile hem-ser
Ey şems-i rûhî şemse-i evvân-ı risâlet (K.3/2) Derdizâde Ulvî*

⁴¹² Ahzab 33/72.

Mesihâ (Bkz.Mürde dile cân)

*Sensün cihânda Hızır ü Mesihâ baña hem-ân
Ben muhlîsüñde gayrlara yokdur ilticâ (K.III/43) Muhyî*

(Bana cihanda Hızır ve Mesih sensin; ben muhlîs'inde başkalara başvurma yoktur.)

Meyve-i bustân-ı lûtf

Hz. Peygamber (as), lütuf ve ikrâm sahibi Allah Teâlâ'nın, yeryüzünde tecellisi, vücût bulmuş bir eseridir.

*Meyve-i bustân-ı lûtf lü'lü'-i 'ummân-ı lûtf
Bahr-i kerem-kân-ı lûtf salli ve sellim 'aleyh (K.2/15) Ruhi-i Bağdadî*

Meyve-i nahl-i vefâ

Hz. Peygamber, ilk peygamber Hz Âdem'den bu yana Allah'ın dinini insanlara anlatan peygamberlik şeceresinin, bu mukaddes vazifeye ahd-ü vefâ ile bağlı son meyvesidir.

*Meyve-i nahl-i vefâ ma'den-i sıdk u safâ
Menbâ'-ı Hâşimî salli ve sellim 'aleyh (K.2/5) Rûhî-i Bağdadî*

(Vefâ ağacının meyvesi , doğruluk ve sâfilik madeni, Haşimîlerin menbaı, sâlât ve selâm O'na olsun.)

Mihr (Bkz.Âfitâb-ı âlem)

*Çeşmüme nûruñ gelir her şey'i kıldukça nazar
Câna mihrüñ feyz olur her nutka açdukça dehân (K.8/20) Aşkî*

(Her neye baksam gözüme Sen'in nurun gelir.Konuşmak için ağzımı açacak olsam, sevgin canıma bereket verir.)

Mihr-i cemâl (Bkz.Âfitâb-ı âlem)

*Mecmu'-ı kayinâta yetişdi eserlerüñ
Mihr-i cemâlüñ olduğıçün hatt-ı istivâ (K.2/20) Münîrî*

(Güzelliğinin güneş'i, sınırları kapladığı için, Sen'in eserlerin, bütün kâinatı sardı.)

Mihr-i cihân-nümâ (Bkz.Mihr-i münîr-i Hüdâ)

*Mihr-i cihân-nümâ meh-i bedr-i zalâm-güşâ
Keyvân-serîr ü kutb-vakâr u felek-şitâb (K.8/28) Zâtî*

Mihr-i mücellâ (Bkz.Afitâb-ı âlem)

*Ol dem felek-i Atlas ayagina döşendi
Dördüncü göke irdi çü ol mihr-i mücellâ (K.1/19) Yahyâ Bey*

(O parlak güneş, dördüncü göğe eriştiğinden o an atlas felek ayağına döşendi.)

Mihr-i münîr-i Hüdâ

Hz. Peygamber (as);aydınlatan ve ısıtan güneş misâli Allah Teâlâ'nın kulları içinde seçtiği ve görevlendirdiği yegâne vasıflarla mümeyyez bir nebîdir.

*Zıll-ı zelîl-i Hüdâ mihr-i münîr-i Hüdâ
Yolına cânlar fedâ sallî ve sellim 'aleyh (K.2/32) Rûhî-i Bağdâdî*

Mihr-i sipihr-i kerem

En büyük ikrâm sahibi Allah Teâlâ'nın yeryüzünü ısıtan ve O'nun (c.c), keremde kemâlini yansıtan bir yeryüzü güneşidir O (sav).

*Mihr-i sipihr-i kerem sırr-ı 'Arâb hem 'Acem
Hâfiz-ı levh ü kalem sallî ve sellim 'aleyh (K.2/28) Rûhî-i Bağdâdî*

Mihr-i sipihr-i köhen

O'nun (sav) mevcûdiyeti ile darlık varlığa, yokluk çokluğa; zulmet nura, kıtlık berekete dönüşür. O'nun bizâtîhi varlığı nurdur, huzurdur, sürûrdur; yeryüzü O'nunla fağfûr, gökyüzü O'nunlamağrûr, insanoğlu O'nunla ma'mûr olur.

*Cedd-i Hüseyin ü Hasân mihr-i sipihr-i köhen
Sâhib-i hûlk-ı hasen sallî ve sellim 'aleyh (K.2/37) Rûhî-i Bağdâdî*

(Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in dedesi, köhne feleğin güneşi, güzel ahlâk sahibi, sâlât ve selâm O'na olsun.)

Milk-i nübüvvetde olan şâh-ı mükerrerem (Bkz.Nübüvvet şâhı)

Zâtuñla idüp fahr senüñ cümle Nebiler

İy milk-i nübüvvetde olan şâh-ı mükerrerem (K.4/3) Kara Fazlî

(Ey peygamberlik mülkünde azîz bir şâh olan, Senin zâtınla cümle nebiler övünür.)

Mufhar-ı kuyının şeh-i Yesrüb ü Bathâ (Bkz.Dil-rübâ-yı Yesrib ü Bathâ)

Ey mufhar-ı kuyının şeh-i Yesrüb ü Bathâ

Ey hayl-i Nebî- 'asker ü sen han-ı (?) risâlet (K.4/19) Derdizâde Ulvî

Muhkemât-ı ümmü'l- kitâb

Kul olarak ne yapacağımızı anlatmak için indirilen Kur'an-ı Kerîm'in hükümlerinin "nasıl yapacağımız" konusunda meal ve muamelât bilgisini veren, Hz.Peygamber'dir (as). Ahkâm ve şerâiti ile manası mübhem olan ayetleri açıklayan; uygulamalı olarak gösteren ve öğreten Rasûlullah'dır (as).

1000' Arizuñ devrinde oldı nezzele'l-Fürkân hâton

Vechüne dirler anuñçün muhkemât-ı ümmü'l-kitâb (K.4/2) Dükâkinzâde

Ahmed Beg

(Senin yanağının hareketinde nezzele'l-fürkan [= kur'an'ın indirilmesi] yazın oldu, o yüzden yüzüne muhkemât-ı ümmü'l- kitâb [= Kitapların anası Ku'an'ın açıklaması] derler.)

Muktedâ-yı mürselîn

Diğer peygamberlerin hepsi O'nu örnek aldığı ve takip ettiği; Miraç'ta da diğer tüm nebîlere 'imam' olduğu için bu isim verilmiştir.

Ebu Hureyre'den rivayet edilen hadiste Nebîyyi Ekrem (sav) şöyle buyurmuştur:

Miraç'ta "Kendimi peygamberlerden oluşan bir cemaatin içinde buldum.Namaz vakti de girmişti.İmam olup onlara namaz kıldırıdım."⁴¹³

⁴¹³ Kandemir, a.g.e., 1 c., s.389.

“Sonra melek, Muhammed’in (as)elinden tutup mihraba geçirdi.Peygamber (as) aralarında, Hz Adem ve Hz. Nuh’un da bulunduğu semâ halkına namaz kıldırdı.”⁴¹⁴

*Râh-ı Hak’da cümle-i halkuñ delîl ü reh-beri
Pişvâ-yı enbiyâ vü muktedâ-yı mürselîn (K.VI/2 Muhyî*

(Hakk’ın yolunda cümle halkın kılavuzu ve rehberi; enbiyanın reisi, peygamberlerin imâmı.)

Mûyuñ zalâmı sireti ve’l-leyli iza ğasak

Hz. Peygamber’in şemâil-i şerîfnde mubârek gözlerinden bahsedilirken; gözünün siyahı tam siyah, gözlerinin siyahı ve beyazı birbirinden iyice ayrılmıştı⁴¹⁵ beyazında hafif kırmızılık vardı,⁴¹⁶ diye geçer. O’nun vasfına ait mev’hûmların O’ndaki cemâl tecellisi, kemâliyle beraber halkolunmuştur.Simsiyahtır saçları gece gibi, ışıklı ve nurludur güneş gibi, seher vaktinin ilk taze ve duru aydınlığında olduğu gibi.

*Rûyuñ ziyâsı sureti ve ’ş-şemsi ve ’d-duha
Mûyuñ zalâmı sireti ve ’l-leyli iza ğasak (K.2/8) Salih Çelebi*

(Yüzünün ışığı “Güneşe ve seher vaktine andolsun ki” sureti; saçının siyahı “Battığı zaman geceye” sîreti olan)

Mürde dile cân

Hz. Peygamber (as); manevi anlamda kendini yaradandan bîhaber yaşayan, zulmeden, tüm kötü muamelâtı nefesine hoş geldiği şekilde işleyen, cana haksız yere kaseden, merhametten sevgiden iyilikten nâdân ve âdeta ölü bir şekilde yaşayan gönülleri ihya etmiş; böylece dünya ve ahiret saadetine giden yolları bahşetmiş, her şeyden öte kendini yaradan bir Zât-ı Mutlak olduğunu insanoğluna öğretmiştir.

*Mülk-i dile hânımız ‘âleme sultânımız
Mürde dile cânımız sallî ve sellim ‘aleyh (K.2/12) Rûhî-i Bağdâdî*

⁴¹⁴ Kandemir, **a.g.e.**, 1 c., s.391.

⁴¹⁵ Yardım, **a.g.e.**, s.48.

⁴¹⁶ İbn-i Kesir, **Şemâil’ir-Resûl**, (Terc. Naim Erdoğan) Temel Neşriyat, İstanbul 1983, s.31.

(Gönül ülkesine hanımız, âleme sultanımız, ölü gönle canımız, sâlât ve selâm O'na olsun.)

Mülk-i dile hân (Bkz. Avn ü melâz-ı 'ibâd)

Hz. Peygamber bu meşakkât ve mihnet diyârında, müminin bunalan ruhuna bir istirahatgâh, bir melce' ve bir ilticâ makamı ve mekânıdır.

*Mülk-i dile hânımız 'âleme sultânımız
Mürde dile cânımız salli ve sellim 'aleyh (K.2/12) Rûhî-i Bağdâdî*

Murg-ı hoş elhân-ı kuds

Rasûlullah (sav), dört büyük melekten biri olan Cebrâil'den (as) aldığı İlâhî emirleri, ümmetine en lâtif bir şekilde ileten, peygamberlik has bahçesinin hoş nâğmeli bülbülüdür.

*Bülbül-i bustân-ı kuds verd-i gülistân-ı kuds
Murg-ı hoş elhân-ı kuds salli ve sellim 'aleyh (K.2/8) Rûhî-i Bağdâdî*

(Kutsal bahçenin bülbülü, mukâddes gül bahçesinin gülü, meleklerinin hoş sesli bülbülü, sâlât ve selâm O'na olsun.)

Mushaf-ı âyât-ı hüsn mecma'-ı gâyat-ı hüsn, râfî'-i âyât-ı hüsn

Güzelliğin gâyesi Sen, güzelliğe dair söylenen tüm sözlerin muhatabı Sen, güzellik âyetlerine şan ve şeref veren Sen. Güzellik kavramı Sen'le şeref bulmuş, güzellik kavramının bulunduğu yersin Sen, Sallâllahu aleyhi ve sellem.

Allah'ın cemâl sıfatına dair tüm vasıflar tecellisini Sen'den (as) alır.

O (sav); tüm güzelliklerin en kemâl noktada bizâtihi varlığında dercedilmiş olduğu hüsn-i melâhât sahibi bir peygamberdir.

Ebu Kırsafe dedi ki:

“Ben, annem ve teyzem Rasûlullah (sav)'e biat edip O'nun yanından döndüğümüzde annem ve teyzem bana dediler ki: Yavrum, bu adamdan yüzü daha

güzel, kıyâfeti daha temiz ve sözü daha yumuşak birini görmedik. O'nun ağzından âdeta nur çıktığını gördük.”⁴¹⁷

*Mushaf-ı âyât-ı hüsn mecma ‘-ı gâyât-ı hüsn
Râfi ‘-i âyât-ı hüsn salli ve sellim ‘aleyh (K.2/20) Rûhî-i Bağdâdî*

(Güzellik ayetlerinin mushafı, güzellik âyetlerini yücelten ve güzellik gâyelerinin bulunduğu yer, sâlât ve selâm O'na olsun.)

Mushaf-ı hüsnün (Bkz.Vech-i cemîl-i melî)

*Ey hâtem-i mecmû ‘-ı Nebî mehbit-i Kur’ân
Hatm olmuş-ıdı mushaf-ı hüsnüünde melâhât (K.6/13) Zâtî*

(Ey peygamberler topluluğunun sonuncusu, (ey) Kuran'ın nüzûl yeri; güzelliğinin sayfasında güzellik son bulmuştu.)

Müşteri-i müşterâ

Hiz. Peygamber, Allah Teâlâ'nın tüm mükevvenâtı içerisinde eşref-i mahlukat olan bir nebîdir. Allah O'nu kendine, risâletini tebliğ için seçmiştir, bunun karşılığında cenneti vaad edilmiştir. Kârlı bir alışveriş lutfolunduğu; sonra bütün diğer müminlere şâmil olan âyet-i kerime'de şöyle izah edilmiştir:

“Allah, karşılığında cennet vermek üzere müminlerden canlarını ve mallarını satın almıştır. Onlar Allah yolunda savaşır, ölürlere ve öldürülürler. Bu Tevrat'ta da İncil'de de Kur'an'da da Allah'ın bir vadidir. Verdiği söze Allah'tan daha sâdık kim olabilir? O halde ey müminler, Allah'la yaptığımız bu alışverişten dolayı sevinin. İşte bu gerçekten büyük kazançtır.”⁴¹⁸

*İy müşteri-i müşterâ nefsiünden Allah işterâ
'İlm ü 'amel zühd ü tekâ tuhmin ki efsân eyledüñ (K.4/34) Fedâyî*

⁴¹⁷ Nureddin El-Heysemî, **a.g.e.**, 14 c., s.228.

⁴¹⁸ Tevbe 9/111.

Necm-i hidâyet (Bkz.Hâdi-i Hüda)

O (sav); zulmet içre doğru yolu şaşmış ya da kaybetmiş, kendini yaradan Rabbinden habersiz yaşayan insanlara, hâlıkını tanıtan, bulduran ve yol gösteren bir yıldızdır.

*Şems-i sa 'adettür ol bedr-i celâdetdür ol
Necm-i hidâyetdür ol salli ve sellim 'âleyh (K.2/21) Rûhî-i Bağdâdî*

Necm-i hüdâ (Bkz.Mazhara'l-hidâyeti, muzhire'l-hüdâ)

*Necm-i hüdâ vü bedraka-i râh-ı müstakîm
Sultân-ı reh-revân-dih-i milket-i savâb (K.8/29) Zâtî*

(Hidâyet yıldızı, doğruluk yolunun kılavuzu, doğruluk ülkesi yolcularının sultanı.)

Neyyîr-i misbâh

O (sav), zulmet içre insanlığın karanlığını aydınlatan, nura çeviren bir ziyâdır. Hz. Peygamber; Hz. Âdem'in evlatları içerisinde, kıyamete kadar göz aydınlığı ve tertemiz peygamber nesebini dinin tüm hakikâtleri vechesinde aydınlatarak yol gösteren bir ziyâdır.

*Neyyir-i misbâhdur zikri ile râhdur
Râhat-i ervâhdur salli ve sellim 'aleyh (K.2/29) Rûhî-i Bağdâdî*

Nigîn (Bkz.Ser-defter-i nübüvvet)

*Halka olsun cem' olup bir yerde cümle enbiyâ
Cümlesi bir hâtem ü ol hâteme oldur nigîn (K.5/4) Zâtî*

(Bütün peygamberler bir yerde toplanıp halka olsun. Hepsi bir mühürdür ve o mühre yüzük O'dur.)

Nûr-ı basit lem'ası

Hz. Aîşe buyuruyor:

Ya Rasûlallah, bir size bir ay'a baktım, Siz ay'dan daha parlaksınız.”

“Geceleri Rasûlullah’ın yüzü o kadar nur saçardı ki siması ay’ın on dördüne dönerdi. Gecenin karanlığında ipliği, iğneye O’nun yüzünün aydınlığında geçirirdim. demiştir.⁴¹⁹

Mânâ aleminde hakikât şudur ki; ay, ısıltısını ve nurunu O’ndan (as) alır.

*Bahr-ı mûhit raşhesidür feyz-i fazlıñuñ
Nûr-ı basit lem’asıdur hüsnüñüñ şehâ (K.IV/15)Lâmî Çelebi*

(Ey şâh, senin faziletinin feyzi, okyanus titremesidir; apaçık bir nur, senin güzelliğinin parıltısıdır.)

Nokta-ı bidâyet-i cîm-i cemâl-i dost

Denilmiştir ki:

“Ba’ da Hakka yakınlık talebinde bir sadakat vardır. Çünkü ‘bâ’, noktayı elde etme derecesine ulaşınca onu altına almış ve onunla övünmemiştir.’Cîm’ ve ‘yâ’ ‘bâ’ ile çekişemez.Çünkü ‘cîm’ ile ‘yâ’nın alttaki noktalarının yeri, kendilerinden sonra bir başka harfe bittiği zaman ortaya çıkar.”⁴²⁰

Dostun güzelliği ancak tevahhüd ile, ayniyet ile; mahbûbunu mukaddem tutuşu ile ortaya çıkar.

*İy nokta-ı bidâyet-i cîm-i cemâl-i dost
V’ey nükte-i nihâyet-i esrâr-ı kibriyâ (K.1/30) Üsküplü Ata*

Nokta-ı pergâr-ı ictibâ (Bkz.Serv-i hoş-reftâre)

*Merkez vücûduñ olsa dü kevine ‘aceb degül
Zâtuñ çün oldı nokta-ı pergâr-ı ictibâ (K.2/18) Münîrî*

(Zâtın; pergelin toplandığı nokta olduğu için, vücûdun iki cihanın merkezi olsa şaşılır mı?

⁴¹⁹ Topbaş, **Nebîler Silsilesi 4**, s.338.

⁴²⁰ İsmail Hakkı Bursevî, **Rûhu’l-Beyân Kur’an Meâli ve Tefsiri**, Erkam Yay. 1 c., İstanbul 2005, s.78.

Nûr-ı hidâyetüñ (Bkz.Gevher-i genc-i Hüdâ, Hâdi-i Hüda)

*'Âlem kalurdu zulmet-i küfr içre "dâllin"
Nûr-ı hidâyetüñ eger olmasa reh-nümâ (IV/22) Lâmû Çelebi*

(Eğer hidâyetinin nûru rehber olmasa idi, âlem küfr karanlığı içinde "dâllîn"
[=sapkınlıkta] kalırdı.)

Nübüvvet şâhı (Bkz. Muktedâ-yı mürselîn)

Hz. Peygamber (sav) yaratılan ilk nûrun sahibidir, günde beş kere ezan-ı Muhammedî ile bu İlâhî nûrun inikâsı ezelde başlamıştır, ebede kadar da devam edecektir. İlk yaratılan nûr olması ve Miraç'ta tüm peygamberlere imam olması ve daha birçok hususiyetleri itibariyle de O (sav), nebîlerin şâh'ıdır.

*Hoş nübüvvet şâhısın kim kûs-ı şâhi yirine
Rûz u şeb beş vakt ezân "ni'me'l-bedel" olmuş saña (K.IV/5) Muhyî*

(Sen ne hoş bir nübüvvet şâhısın; padişâhın davulu yerine gündüz ve gece beş vakit ezan sana "nimetin bedeli" olmuş.)

On sekiz biñ 'âleme sultân (Bkz.Sultân-ı her dü kevn, Cihândâr-ı şark u garb)

*Serverâ sen on sekiz biñ 'âleme sultân-idiñ
Âb u gîl içre dahı Âdem çekerken erba'in (K.5/12) Zâtî*

(Ey şâh! Hz. Âdem su ile balçık arasında erbaîn çekerken, Sen on sekiz bin âleme sultan idin.)

Pâdişâh-ı mülk (Bkz. Can tabîbi)

*Sen gâyet-i vücûdsın özgeler tufeyl
Sen pâdişâh-ı mülksin ü özgeler gedâ (K.45/14) Fuzûlî*

(Sen vücûdun gâyesisin diğherleri hediye dir; Sen mülkün padişâhısın, diğherleri köledir.)

Pişvâ (Bkz.Tâc-i ser-i enbiyâ.)

*Tarîk-i Hakka sen şol pişvâsın
Ki cümle muktedâya muktedâsın (K.2/1) Tacizâde Cafer Çelebi*

(Sen Hakk'ın yoluna önde gelenlerin imamı, reîsisin.)

Pişvâ-yı 'âlem (Bkz.Cümle-i mahlûka pişvâ.)

*Devletlü kul cihânda senün ümmetüñ olur
İy pişvâ-yı 'âlem ü sultân-ı enbiyâ (K.1/29) Üsküplü Ata*

(Ey âlemin önderi, enbiyânın sultanı, senin ümmetin olan cihânda devletlü kul olur.)

Pişvâ-yı ehl-i hidâyet (Bkz.Hâdi-i Hüda)

*Ey pişvâ-yı ehl-i hidâyet tapuñ durur
Şâh-ı zemin ü mâh-ı felek hâce-i dünâ (K.2/4) Hayretî*

(Ey hidâyet ehlinin reîsi, yeryüzünün şâhı, feleğin ay'ı dünyanın hocası senin katındır.)

Pişvâ-yı enbiyâ (Bkz.Tâc-i ser-i enbiyâ)

*100 Râh-ı Hak'da cümle-i halkuñ delil ü reh-beri
Pişvâ-yı enbiyâ vü muktedâ-yı mürselin (K.VI/2) Muhyî*

Râh-ber (Bkz. Hâdi-i Hüda)

Hz. Peygamber (as) Allah'ın yeryüzünde muallimi, Hak yol kılavuzu, doğru yolun işaret levhâsıdır.İns ü cin Hak bilgisini O'ndan almış, sırat-ı mustakîm üzere dinde sebât etmişlerdir.

*Göñliñde her bir sâliküñ matlûba sensin reh-beri
İy şâh anuñçün 'alemi pür-pîr-i rehdân eyledüñ (K.4/53) Fedayî*

Râh-ı Hak'da cümle-i halkuñ delil ü reh-beri (Bkz.Râh-ber)

*Râh-ı Hak'da cümle-i halkuñ delil ü reh-beri
Pişvâ-yı enbiyâ vü muktedâ-yı mürselin (K.VI/2) Muhyî*

(Hakk'ın yolunda cümle halkın kılavuzu ve rehberi; enbiyanın reisi, peygamberlerin imamı)

Rahmetüñ bârânuñ (Bkz.Şâh-ı şeffî‘-i ‘usât)

*Rahmetüñ bârânuñ eyler arzu her nîk ü bed
Asmân-ı şefkatüñden zâhir olsa bir sehâb (K.4/8) Dükâkinzâde*

Ahmed Beg

(Senin şefkât göğünden bir bulut belirse, her iyi ve kötü senin rahmetinin yağmurunu arzu eder.)

Rahşa süvâr (Bkz. Hz. Peygamber’in Mucizeleri-Miraç)

*Gûyâ dil-i mü‘min gibi tayy itdi mekânı
Ol rahşa süvâr oldı çü ol şâh-ı tiivânâ (K.1/13) Taşlıcalı Yahyâ*

(O kudretli Şâh o ata bindiğinde, müminin gönlü gibi bir mekandan ötekine vardı.)

Ravza-yi fahr-i cehân

O (sav), peygamber topluluğunun şâhı olarak Miraç’ta;güzîde ashâbı ile ravzasında;dar-ı bekâda ise ümmetinin önderi olarak çiçeklerle dolu sürûr diyarı olan cennet bahçesinde; nâmütenâhi bir huzur diyârında toplanacaktır.

*Câmi‘u‘l- Ezher gibi zeyn olmuş ezhâr-ıla bâg
Tolmuş envar-ıla ya-hud ravza-yi Fahr-i Cehân (K.I/13) Hudâyi-i*

Kadim

(Bahçe, gülbahçesi yahud cihânın övücünün bahçesi gibi süslenmiş, nûrlarla dolmuş.)

Rûhuñ bî-hâr gül (Bkz.Mushaf-ı âyât-ı hüsn mecma‘-ı gâyât-ı hüsn, râfi‘-i âyât-ı hüsn)

*Kaddüñi bi-sâye serv itdi ruhuñ bî-hâr gül
Kudret izhâr eyleyüp gül-zâr-ı hüsnüñde Hudâ (K.IV/12) Muhyî*

(Allah; güzelliğin bahçesinde kudret gösterip, boyunu gölgesiz servi, yanağını dikensiz gül etti.)

Ruyuñ ziyâsisureti ve‘ş-şemsi ve‘d-duha (Bkz.Muyuñ zalâmı sîreti ve‘l-leyli izâ ğasak)

*Ruyuñ ziyâsı sureti ve 'ş-şemsi ve 'd-duha
Muyuñ zalâmı sireti ve 'l-leyli iza ğasak (K.2/8) Salih Çelebi*

(Yüzünün ışığı “Güneşe ve seher vaktine andolsun ki” sûreti; saçının siyahı “Battığı zaman geceye” sûreti olan)

Sa'âdet güneşi (Bkz. Şem')

*Olmaz idi kamu zerrât-ı halâyık zâhir
Togmasa 'âlem-i kevne o sa'âdet güneşi (K.VII/9) Muhyî*

(O saadet güneşi varoluş âlemine doğmasaydı, tüm varlığın zerrelere ortaya çıkmazdı.)

Sade-i dürr-i vefâ (Bkz.Dürr-i Kureyşî-sade, sâhib-i 'izz ü şeref, Pür-vefâ)

*Vâli'-i milket-i vilâyet sade-i dürr-i vefâ
Menba'-ı nehr-i şefâ'at gül-i gülzâr-ı bekâ (K.3/1) Rumelili Zâifî*

Sâkî-ı mâ-ı ma'în

Hiz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur:

“Cennet'te dolaşırken, etrafında inciden yapılmış evlerle çevrili Kevser Irmağı'nı gördüm ve onun hakkında bilgi istedim. Cebraîl bana:”O Rabbinin Sana verdiği ırmaktır.” dedi. İçine elimi soktum, toprağı burcu burcu kokuyordu; içindeki çakıl taşları da incidendi.Kevser Havuzu'nun hem boyu hem eni birer aylık yol kadardır. Cennet'ten çıkan bir su; biri altın, diğeri gümüş iki oluktan, bu havuzun içine gürül gürül akar. Suyu süttten beyaz, kokusu mis kokusundan güzel, kardan soğuk baldan tatlıdır. Orada, gökyüzündeki yıldızlar kadar bardak vardır. Ben havuz başına sizden önce varacağım ve orada ümmetimi bekleyeceğim. Havuz başına benden sonra gelenler onun suyundan içecek ve bir daha susuzluk çekmeyecektir.”⁴²¹

*Server-i huld-ı berin sâkî-ı mâ-ı ma'în
Hem-dem-i ruhü'l-emîn şâh-ı selâmu 'aleyk (K.II/3) Ahmed Sarbân*

⁴²¹ Kandemir, a.g.e., 1 c., s.438.

Sâki-i şarâb-ı şefâ'at (Bkz.Sâkî-ı mâ-ı ma'în)

Hiz. Peygamber (sav)şöyle buyurmuştur:

“Her peygamberin ümmeti için yaptığı makbûl bir duası vardır ve o dua kabul edilmiştir.Ben de makbûl duamı, kıyamet gününde ümmetime şefa'at etmek için tehir ediyorum.”⁴²²

*Ey sâki-i şarâb-ı şefâ'at bu nüh felek
Câm-ı mey-i mahabbetüñ içre tokuz habâb (K.8/45) Zâtî*

(Ey şefa'at şarabının sâkisi, bu dokuz felek muhabbet şarabının kadehinin içinde dokuz hava kabarcığıdır.)

Sâlâr-ı 'Acem şâh-ı Semerkand ü Buhârâ (Bkz.Dü kevne şâh.)

*Sultân-ı ümem bahr-i kerem mefhar-i 'âlem
Sâlâr-ı 'Acem şâh-ı Semerkand ü Buhârâ (K.1/37) Taşlıcalı Yahyâ*

Sâlâr-ı berr ü bahr (Bkz.Dü kevne şâh)

*Sâlâr-ı berr ü bahr cihândâr-ı şark u garb
Şâh-ı 'Acem emîr-i 'Arab yani Mustafa (K.1/27) Üsküplü Ata*

(Yani Mustafâ; deniz ve karanın başkumandanı, doğunun ve batının hükümdarı, Acem şâhı, Arap emiri)

Senedi sâyirül-verâ

Hiz. Peygamber (as) şöyle buyurdu:

“Yıldızlar gökyüzünün güvencesidir.Yıldızlar yok olunca, gökyüzünün başına, olacağı haber verilen şeyler gelir. Ben de ashabımın güvencesiyim. Ben gidince ashabımın başına geleceği bildirilen şeyler gelir. Ashabım da ümmetimin güvencesidir; onlar gidince de ümmetimin başına , geleceği bildirilen şeyler gelir.”⁴²³

Hiz. Peygamber (as), Allah ve Rasûlü'nün emirleri doğrultusunda yaşamak için say-ü gayret içinde olan tüm müminlerin mahşer gününde şefî' olarak güvencesidir.

⁴²² Kettâni, **Mütevâtir Hadisler**, nr. 301, Karınca Yay., İstanbul 2003, s.553.

⁴²³ Cânân, **Fedâilü's-Sahâbe** 207, (2531), s.417.

*Yâ seyyidi vü yâ senedi sâyirül-verâ
Tubâ lenâ bi-süddetike üstâdenâ (K.1/28) Üsküplü Ata*

Ser-çeşme-i 'ayn-ı yakîn

Hiz. Peygamber (as), geleceği önceki ümmetler tarafından bilinen, âhir zaman peygamberi olduğu için O'ndan sonraki ümmetler için yegâne kurtuluş kaynağı olan; dünyada hidayet edici rehberliği, âhirette ise şefaatiyle sonsuz hayata çağırان bir âb-ı hayattır.

*Tâñ mı sir-âb-ı yakîn itseñ kamu şek teşnesin
Zât-ı pâküñ oldı çün ser-çeşme-i 'ayn-ı yakîn (K.VI/8) Muhyî*

(Temiz zâtın, gözle görülmüş pınar olduğu için, bütün susuzların şüphesini kat'î suya kandırsan şaşılır mı?)

Serîr-i milk-i nübüvvetde pâd-şâh (Bkz. Miraç Mucizesi)

*Sensin serîr-i milk-i nübüvvetde pâd-şâh
Cümle sipâhdur saña esnâf-ı enbiyâ (K.3/7) Kara Fazlî*

(Peygamberlik mülkünün tahtında padişâh olan Sensin; bütün Nebîler zümresi Sana askerdir.)

Server-i 'âlem (Bkz.Seyyid-i âdem)

*Da 'va-yı nübüvvetde eyâ server-i 'âlem
Fürkan-ı Hüdüdür saña burhân-ı risâlet (K.4/14) Derdizâde Ulvî*

(Ey âlemin efendisi, nübüvvet davasında, Sana peygamberliği açıklayan Allah'ın kitabıdır.)

Serverâ (Bkz.Tâc-i ser-i enbiyâ)

*Serverâ sen on sekiz biñ 'âleme sultân-idüñ
Âb u gil içre dahı Âdem çekerken erba'in (K.5 /12) Zâtî*

(Ey şâh! Hiz. Âdem su ile balçık arasında erba'in çekerken, Sen on sekiz bin âleme sultân idin.)

Server-ı din ü şeri'at pâ-y-ı râh-ı Hüdüâ (Bkz. Şâri-i şer'-i kavim.)

*İy habib-ı Hakk-ı güzîn halk-ı fahr-ı enbiyâ
Server-ı dîn ü şeri'at pâ-y-ı râh-ı Hüdüâ (K.2/1) Edirneli Nazmî*

Servi boy (Bkz.Serv-i hoş-reftâre)

*Sâyende revân su gibi hôş geçdi bu 'âlem
Düşmezdi yire serv boyuñ sâyesi ammâ (K.1/46) Taşlıcalı Yahyâ*

(Servi boyunun gölgesi yere düşmezdi ama sâyende bu âlem su gibi akıp, hoş geçti.)

Serv-i hoş-reftâre

Kâinâtın yaratılış sebebi, muhabbetin çekim noktası, Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem- olduğu için yeryüzündeki su (hayat) da var olmak ve varlığını devam ettirebilmek için âlemlere rahmet olarak gönderilmiş o mâsum Nebî'nin ayaklarına ulaşmaya çalışır. Nasıl nehirler, bir denize kavuşmak için dağlardan ovalardan süzülüp gelir, uzun yolları aşar ve nihâyet büyük sularda (deniz ve okyanusta) kaybolup giderse, o hayat kaynağı su da, hayatın merkezi olan Peygamber'e (sav) kavuşmak için yönünü O'na döndürür. Bilir ki, denize kavuşmayan sular, yok olur gider; buharlaşır, geride bir izi kalmaz. Bu yüzden Allah Rasûlü'ne varmayan yollar, O'na muhabbet ve hasret beslemeyen canlar da varmış gibi görünse de aslında yokturlar. Varlıkları devam etmez. Sonları ebterdir, kesiktir, güdüktür. O'na varan canlar, can bulur, hayat bulur. Mânen ebedîleşir; kevsere kavuşmuş gibi artar, bereketlenir, gürbüzleşir.

O (sav) her şeyin etrafında döndüğü varlığın merkezi, doğru yolun rehberi, İlâhî sırların ve lütûfların kaynağı, muhabbetin sebebi ve şefaatin yegâne sahibidir.

*Ravza-i kûyına her dem durmayub eyler güzâr
'Âşık olmuş gâlibâ ol serv-i hoş-reftâre (K.3/11) Fuzûlî*

(Su, her zaman senin cennet misâli mahallenin bahçesine (Ravza) doğru akar. Galiba o da, o serviye benzeyen nazlı gidişli güzele aşık olmuş.)

Serv-i ser-firâz-ı gülistân-ı festakîm (Bkz.Merd-i reh-i müstakîm.)

*Ïy serv-i ser-firâz-ı gülistân-ı festakîm
V'ey vird-i bag-ı sure-i ve'n-necmi izâ hevâ (K.1/32) Üsküplü Ata*

Seyyâh-ı lâ-mekân (Bkz. Miraç Mucizesi)

*Sultân-ı din Fahr-i cihân Hazret-i Resûl
Seyyâh-ı lâ-mekân u şeh-i âsümân-cenâb (K.8/27) Zâtî*

Sipih-r-i kehhâl

Ya Rasûlullah! Sen'in şanın; gökler gibi yüce ve güzelliklerle bezenmiş ve süslenmiş ve sürmelenmiştir.

Çünkü Sen (sav) güzelliğın cemâl ve kemâl noktasısın.

*Hurşîd-i tâb-dâr sipih-r-i kehhâlsin
İdüp kase m cemâlüne Hak didi "Ve'd-duhâ" (K.3/3) Kara Fazlî*

(Parlak bir güneş, sürmeli bir gökyüzüsün, Çünkü Hak Cemâline yemin edip Veddûha[=Kuşluk vaktine andolsun ki!] demiştir.)

Sipih-r-i sehâ (Bkz.Bâb-ı kerem)

*Şem'i kıdem Şefî'-i ümem şâh-ı zü'l-himem
Mah-ı vefa sipih-r-i sehâ mazhar-ı Hudâ (K.3/2) Kara Fazlî*

Subh-ı cemâl-i sabîh (Bkz.Vech-i cemîl-i melî)

*Subh-ı cemâl-i sabîh vech-i cemîl-i melî
Kulları Hızr u Mesih salli ve sellim 'aleyh (K.2/13) Rûhî-i Bağdâdî*

Sultân (Bkz. Sultân-ı her dü kevn.)

*Gerçi Tûbâ kaddüñüñ düşmez zemîne sâyesi
Hûş geçer sayeñde sultanum kamu pir ü cevân (K.1/33) Hudâyî-i*

Kadîm

(Gerçi tûbânın boyunun gölgesi yere düşmez, Sultanım senin sayende bütün genç yaşlının akli başından gider.)

Sultân-ı 'âlem (Bkz.Dü kevne şâh)

*Nice müşfiksin sen iy sultân-ı 'âlem bilseler
Eylemezdi 'ayş-ı 'işretten kimesne ictinâb (K.4/16) Dükâkinzâde*

Ahmed Beg

(Ey âlemlerin sultanı senin ne kadar şefkâtli olduğunu bilseler kimse zevk-u safâdan kaçınmazdı.)

Sultân-ı 'âli-pâye (Bkz.Şâh-ı kebîr ü mîr-i mu'azzam.)

*Sen ol sultân-ı 'âli-pâyesin kim
İder 'ukbâ şehi kemter gedâsın (K.2/14) Tacizâde Cafer Çelebi*

(Sen öyle yüksek pâyeli bir sultânsın ki hakîr bir köleyi, ukbâ şâhı edersin.)

Sultân-ı 'âli-şân (Bkz. Hz. Peygamber'in Mucizeleri-Miraç)

*Kasr-ı mirâ'cuñ sen ol sultân-ı 'âli-şânısın
Olsa lâyük saña Cibrîl-i emîn peyk-i devân (K.1/23) Hudayî-i Kadîm*

Sultân-ı dîn (Bkz.Şâri-i şer'-i kavîm)

*Sultân-ı dîn Fahr-i cihân Hazret-i Resûl
Seyyâh-ı lâ-mekân u şeh-i âsümân-cenâb (K.8/27) Zâtî*

Sultân-ı enbiyâ (Bkz.Tâc-i ser-i enbiyâ)

*Sultân-ı enbiyâ vü şehinşâh-ı diniken
Fakrile fahrdur işüñ geydügün 'abâ (K.IV/13) Lâmî Çelebi*

(Enbiyânın sultânı ve dinin şâhlarşâhı iken; fakirlikle övünmek işin, giydiğin abadır.)

*Devletlü kul cihânda senün ümmetüñ olur
İy pişvâ-yı 'âlem ü sultân-ı enbiyâ (K.1/29) Üsküplü Ata*

(Ey âlemin önderi, enbiyânın sultânı, senin ümmetin olan cihânda devletlü kul olur.)

Sultân-ı her dü kevn (Bkz.Arap Edebiyatında Na 't)

Hz. Peygamber (as) ezelde, ebedde ve her iki âlemde yaratılmış ve yaradılacak olan tüm insanlar içinde yegâne bir makâma sahiptir ve iki cihânın sultânıdır.

*Sultân-ı her dü kevn-i Muhammed ki viridi Hak
Tâc u Burak u hilat-i "Levlâk" ü "ve'd-Duhâ" (K.1/4) Sevdâyî*

Sultân-ı her dü kevn-i Muhammed (Bkz.Sultân-ı her dü kevn)

*Sultân-ı her dü kevn-i Muhammed ki viridi Hak
Tâc u Burak u hilat-i "Levlâk" ü "ve'd-Duhâ" (K.1/4) Sevdâyî*

(Allah her iki dünyanın sultânı olan Muhammed'e (as); tâcı, Burâk'ı, ve Ve'd-duhâ ve Levlâk elbisesini verdi.)

Sultân-ı nübüvvet (Bkz. Miraç Mucizesi)

Hz Peygamber Mirac'da bütün peygamberlere imâm olmuş ilk ve tek Nebîdir ve bu özelliği ile hepsine sultan olmuştur.

*Mahbub-ı Hüdâ Fahr-i cihân Şâh-ı risâlet
Sultân-ı nübüvvet ser-i ser-cümle-i 'âbid (K.7/13) Zâtî*

(Allah'ın sevgilisi, cihânın övücü, peygamberlerin padişâhı, nübüvvetin sultanı, bütün kulların başı)

Sultân-ı reh-revân-dih-i milket-i savâb

Hz. Peygamber (as), fenâ yurdu olan dünyadan, selâmet yurdu olan cennete gidecek tüm insanlığın şâhididir.

*Necm-i hüdâ vü bedraka-i râh-ı müstakîm
Sultân-ı reh-revân-dih-i milket-i savâb (K.8/29) Zâtî*

(Hidâyet yıldızı, doğruluk yolunun kılavuzu, doğruluk ülkesi yolcularının sultânı.)

Sultân-ı selâtin-i cihân (Bkz.Şeh-i şâhân-ı risâlât)

*Hakka bu ki sultân-ı selâtin-i cihânsun
Şanuñ gibi 'âlemde kanı şan-ı risâlet (K.4/22) Derdizâde Ulvî*

(Gerçek şu ki cihân sultânlarının sultânı Sen'sin.Âlemde Sen'in şanın gibi risâlet nerde?)

Sultân-ı ümem (Bkz.Seyyid-i âdem)

*Sultân-ı ümem bahr-i kerem mefhar-i 'âlem
Sâlâr-ı 'Acem şâh-ı Semerkand ü Buhârâ (K.1/37) Taşlıcalı Yahyâ*

(Ümmetlerin sultanı, cömertlik ve bağış denizi, âlemin övüncü; Acem padişâhı, Semerkand ve Buhârâ padişâhı)

Suret ü ma'nîye nazâr muktedâ

Hz. Peygamber (as), sadece asr-ı saadette değil sonraki zamanlarda da kıyamete kadar madde ve mânâ planında tüm ümmet üzerinde tasarrufu olan bir Nebîdir.

*Küntü Nebîyyen didiñ iy şâh-ı dîn
Sûret ü ma'nîye nazâr muktedâ(K.3/4) İbrahim Gülşenî*

(Ey dinin padişâhı, madde ve manaya bakan imam, küntü Nebîyyen [=Nebî idim] dedin.)

Sünbül-i hoş-bûyuñ aşüfte-i gazâlât (Bkz.Verd-i gülistân-ı kuds)

*Ey kâkül-i dil-cûyına âlüfte reyâhin
Ey sünbül-i hoş-bûyuñ aşüfte-i gazâlât (K.3/13) Derdizâde Ulvî*

Şâhî (Bkz.Pâdişâh-ı her dü serâ)

*Eyâ Şâhi ki dâ'im hançer-i şer'üñ nizâmiyçün
Çekübdür miñ şeh-en-şeh tiğ-ü miñ sâhib-kıran hançer(K/4/24) Fuzûlî*

(Ey padişâh, daima senin şeriâtininin hançerinin nizâmı için binlerce şâhlar şâhı kılıç ve binlerce sahibkıran hançer çekmektedir.)

Şâh-ı 'Acem (Bkz.Seyyid-i âdem)

Hz. Peygamber (as) sadece Araplara değil, tüm insanlığa gönderilmiş cihanşümûl bir peygamberdir.

*Sâlâr-ı berr ü bahr cihândâr-ı şark u garb
Şâh-ı 'Acem emîr-i 'Arab yani Mustafâ (K.1/27) Üsküplü Ata*

(Yani Mustafâ; deniz ve karanın başkumandanı, doğunun ve batının hükümdarı, Acem şâhı, Arap emîri)

Şâhenşeh-i âhîr-zamân (Bkz.Enbiyâ çeşmelerinüñ başı)

*Ahmed-i mürsel Habîbu'llah-ı zi-fazlî'l-'azîm
Efdal-i peygamberân şâhenşeh-i âhîr-zamân (K.2/17) Hudâyî Sâlâ*

Muslîsı

Şâh-bâz-ı kuds (Bkz.Cihândâr-ı şark u garb)

Hz. Peygamber (as), Medine İslam Devleti'nin, Allah Teâlâ tarafından vazifeli mukaddes bir kumandanıdır.

*Evvel kademde seyrüñe ey şâh-bâz-ı kuds
Bir pâye oldı nüñ felek ü fark-ı müntehâ (K.2/51) Münîrî*

Şâh-beyt-i kıt'a-i divân-ı asfiyâ (Bkz.Mushaf-ı âyât-ı hüsn mecma'-ı gâyât-ı hüsn, râfi'-i âyât-ı hüsn.)

Muhabbete dair sevgiliye yazılan tüm şiirlerin en güzel iki dizesi, Hz. Peygamber'dir (sav).

*İy levhâ-i cerîde-i mecmu'-ı k â'inât
V'ey şâh-beyt-i kıt'a-i divân-ı asfiyâ (K.1/31) Üsküplü İshak Çelebi*

Şâh-ı cihân (Bkz.Pâdişâh-ı her dü serâ)

*Ey hem-nefes-i 'arş-nişînân-ı melâyik
V'ey şâh-ı cihân pâdişeh-i 'âlem-i vahdet (K.6/2) Zâtî*

Şâh-ı cünûd-ı vefâ

“Müminlerden öyle adamlar vardır ki, Allah’a verdikleri söze sadık kaldılar. İçlerinden bir kısmı verdikleri sözü yerine getirmiştir. Bir kısmı da beklemektedir. Verdikleri sözü asla değiştirmemişlerdir.”⁴²⁴

İşte Allah’a verdiği sözde mustakîm olan bu ordunun lideri, başkumandanı, onlara bunun anlam ve ehemmiyetini öğreten Allah Rasûlü Aleyhisselâm’dır.

*Menba ‘-ı cûd-u ‘atâ asl-ı vücûd-ı sehâ
Şâh-ı cünûd-ı vefâ salli ve sellim ‘aleyh (K.2/10) Rûhî-i Bağdâdî*

Şâh-ı din (Bkz.Şâri-i şer‘-i kavîm)

*Küntü Nebîyyen didiñ iy şâh-ı din
Sûret ü ma ‘niye nazâr muktedâ(K.3/4) İbrahim Gülşenî*

Şâh-ı dü-cihân (Bkz.Pâdişâh-ı her dü sera)

*Hak Teâlâ seni çün eyledi sâlâr-ı rüsûl
Dinse şâh-ı dü-cihân hazretüñe ola sezâ (K.3/14) Rumelili Zâifî*

Şâh-ı dü-kevn (Bkz.Pâdişâh-ı her dü serâ)

*Şâh-ı dü-kevn bûde vü fahreş be-fakr bûd
Bûdeş be-fakr sabr bih ez-şükr bâ-gınâ (K.III/21) Muhyî*

Şâh-ı Ebtahî-lakab

Hz. Peygamber (as) hem neseben yüceliği hem de risâletin Harem-i Şerif’teki birçok kebâir içinden seçilerek mubârek zâtına verilmesi hâsebiyle “Mekke’nin şâh”ıdır.

*Ey şâh-ı Ebtahi-lakab u yâr-ı dil-rüba
Bada be-her demi be-to sâd mübtelâ fedâ (K.2/36) Münîrî*

⁴²⁴ Ahzab 33/23.

Şâh-ı enbiyâ (Bkz.Tâc-i ser-i enbiyâ)

*Ser-halkasın Nebîlere ey şâh-ı enbiyâ
Hâtem kaşında nite ki yâkût-ı la'l-i nâb (K.6/37) Zâtî*

(Ey peygamberlerin padişâhı, yüzük kaşında saf kırmızı yakut gibi, Nebîler halkasının başısın.)

Şâh-ı hüsn (Bkz.Mushaf-ı âyât-ı hüsn mecma‘-ı gâyât-ı hüsn, râfi‘-i âyât-ı hüsn)

*Yig gelür ben kulına saltanat-ı dünyâdan
Olmak ol şâh-ı hüsn işigi cârûb-keşi (K.VII/2) Muhyî*

Şâh-ı kâmyâb (Bkz.Şâh-ı kebîr ü mir-i mu‘azzam)

O (sav), insanları dar-ı selâm’a çağırın, dünya ve âhiret saadeti vaad eden, Âlemlerin Rabbi tarafından vazifelendirilmiş bir peygamberdir.

*Evlâduña vü âlüñe ashâbuña kamu
Yüz biñ selâm her dem eyâ şâh-ı kâmyâb (K.8/56) Zâtî*

(Ey bahtiyâr padişâh, evladına, ailene ve bütün arkadaşlarına her an yüzbin selâm olsun)

Şâh-ı kebîr ü mir-i mu‘azzam (Bkz.Hikmet-nümâ)

Hz. Peygamber, sadece normal zamanlarda değil, daha önce hiçbir savaşta kumandanlık yapmamasına rağmen, müşriklerle yaptığı savaşlarda da muazzam bir yönetim ve idare sergilemiş, tüm savaşlarda müminlerin lehine sonuçlar alınmıştır.

*Şâh-ı kebîr ü mir-i mu‘azzam özüñ veli
Kibr ü ta‘azzüm olmadı hergîz saña kabâ (K.III/25) Muhyî*

(Kendin yüce şâh ve muazzam kumandan (olduğun halde); lâkin kibir ve büyüklenme sana asla kıyafet olmadı.)

Şâh-ı Kureyşî-neseb (Bkz.Dürr-i Kureyşî-sadeb sâhib-i 'izz ü şeref)

Hız. Peygamber'in nesebi (soyu) Kureyş kabilesinin Haşimoğulları soyundandır ve nübüvvet ile vazifelendirilmekle sadece kendi nesebine değil tüm insanlığa padişâh olmuştur.

*Şâh-ı Kureyşî-neseb 'âlim-i ümmî-lakab
Hazret-i mahbûb-ı Rabb sallı ve sellim 'aleyh (K.2/2) Rûhî-i Bağdâdî*

Şâh-ı mahşer (Bkz. Şefî'a'l-müznibîn)

*Îşâh-ı mahşer bizden el senden etek ol dem k'ola
Bir ayag üzre biñ ayak hod şartı peymân eyledüñ (K.4/66) Fedâyî*

Şâhı muktedâ (Bkz.Pâdişâh-ı her dü serâ)

*Bu cümlesinden ashen-i ihsân ol durur
Kıldı bu müznüb ümmete bir şâhı muktedâ (K.1/23) Üsküplü Ata*

Şâh-ı risalet (Bkz. Miraç Mucizesi))

*Mahbûb-ı Hüdâ fahr-i cihân şâh-ı risâlet
Sultân-ı nübüvvet ser-i ser-cümle-i 'âbid (K.7/13) Zâtî*

(Allah'ın sevgilisi, cihanın övüncü, peygamberlerin padişâhı, nübüvvetin sultanı, bütün kulların başı.)

Şâh-ı sa'd-ahter (Bkz.Vâlâ-güher)

*İtdüñ tamâm yir yüzünü pak şirkden
Ey şâh-ı sa'd-ahter ü mîr-i huceste-fâl (K.4/14) Nihânî*

(Ey kutlu yıldızın şâhı ve Ey bahtı daima uğurlu olan!Yeryüzünü tamamen şirkten temizledin.)

Şâh-ı şefî'a (Bkz.Şefî')

*Eyledük 'aşkımuz ol şâh-ı şefî'a çü şefî'
Umarız gide gam u hem gele şâdî vü hōşî (K.VIII/7) Muhyî*

(Şefaateçi olduğu için O şefaateçilerin şâhına aşkımızı verdik, umarız ki gam gider neşe ve mutluluk gelir.)

Şâh-ı şefî'-i 'usât

Hz. Peygamber (as) şöyle buyurmuştur:

“Şefaatem, ümmetimden büyük günah işleyenler içindir.”⁴²⁵

Âsilere şefaate edenlerin önderi O'dur Aleyhisselatü vesselâm.

*Şâh-ı şefî'-i 'usât âyet-i hıfz-ı necât
Râhına yüz bin salât salli ve sellim 'aleyh (K.2/31)Rûhî-i Bağdâdî*

Şâh-ı zü'l-himem (Bkz.Şefî'-i ümem)

*Şem 'i kıdem Şefî'-i ümem şâh-ı zü'l-himem
Mâh-ı vefâ sipihr-i sehâ mazhar-ı Hüdâ (K.3/2) Kara Fazlî*

Şehâ (Bkz.Pâdişâh-ı her dü sera)

*'Âlem cerîdesinde misâlini hüsnüññ
Yazmadı nakş-bend-i ezel bir dahi şehâ (K.2/6)Hayretî*

(Ey şâh; ezel nakkâşî âlem sayfasında Sen'in güzelliğinin bir benzerini daha yazmadı.)

Şehenşâh-ı asfiyâ (Bkz.Şeh-i şâhân-ı risâlât)

*Ey pâdişâh-ı her dü sera şâh-ı enbiyâ
Vey hâdi-i Hûda vü shehenşâh-ı asfiyâ(K.2/1) Hayretî*

(Ey iki cihanın padişâhı, peygamberlerin şâhı, Allah'ın kılavuzu, ey tertemiz kimselerin şâhlar şâhı.)

Şehd-i şefâ'atüñ (Bkz. Şâh-ı şefî'-i 'usât)

*Dârü '-şifâ-yı haşrda bîmâr-ı ma'siyet
Şehd-i şefâ'atüñden umar şerbet-i şifâ (K.45/16) Fuzûlî*

(Günâh hastaları, mahşerin şifâhânesinde Senin şefaatinin balından şifâ şerbeti bekler.)

⁴²⁵ Es'ad Erbilî, a.g.e., s.87

Şeh-en-şehi (Bkz.Şeh-i şâhân-ı risâlât)

*Şeh-en-şehi ki Süleymân-i mülk-i ma'ni olub
Muti' oldı aña ins ü cinn ü vahş ü tuyûr (K.2/11) Fuzûlî*

(O şâhlar şâhı mânâ ülkesinin Süleyman'ı olunca; insanlar, cinler, hayvanlar ve kuşlar O'na itaat etti.)

Şehenşâh-ı ser-firâz (Bkz. Cümle-i mahlûka pişvâ)

*Sensin dü kevne şâh u şehenşâh-ı ser-firâz
Ey enbiyâya server ü ser-hayl-i evliyâ (K.2/3) Hayretî*

(Ey peygamberlere reis, evliyalar kervanına baş (olan), iki âleme şâh, başı yücelerde şâhlar şâhı sensin.)

Şeh-i âsümân-cenâb (Bkz.Pâdişâh-ı her dü serâ)

*Sultân-ı din Fahr-i cihân Hazret-i Resûl
Seyyâh-ı lâ-mekân u şeh-i âsümân-cenâb (K.8/27) Zâtî*

(Dinin sultânı, cihânın övüncü; mekânsızlık âleminin seyyâhı, göklerin padişâhı Hz Peygamber.)

Şeh-i erbâb-ı şefâ'at (Bkz.Şefî'-i ümem)

*Ezvâcüñe vü âlüñe avlâduña bizden
Her gâh selâm ey şeh-i erbâb-ı şefâ'at (K.6/25) Zâtî*

(Ey şefaah ehlinin şâhı; eşlerine, ailene evladına bizden her an selâm olsun.)

Şeh-i Mısr-ı nübüvvet (Bkz.Nübüvvet şâhı)

*Ey şeh-i Mısr-ı nübüvvet kasr-ı kadrüñde seniñ
Hazret-i Yûsuf güneş yüzlü gulâm-ı meh-cebin (K.5/17) Zâtî*

(Ey peygamberlik ülkesinin şâhı, Sen'in kadrinin sarayında, Hz. Yusuf güneş yüzlü, ay alınlı bir köledir.)

Şeh ki şâh-ı mülûk-ı cihân

Yeryüzü kendisine musahhar kılındığı halde “Fakirlik benim övüncümdür.” tevâzûu içerisinde yaşayan iki cihan sultanıdır Hz. Peygamber Aleyhisselâm.

*Sensin o şeh ki şâh-ı mülûk-ı cihân iken
İtdüñ huzû ' -izâr özüñe meskenet-ridâ (K.III/24) Muhyî*

(Sen cihan mülkünün şâhı olan bir padişâh iken, kendine tevazuyu izâr, fakirliği örtü ettin.)

Şehinşâh-ı din (Bkz.Şâri-i şer‘-i kavim)

*Sultân-ı enbiyâ vü şehinşâh-ı diniken
Fakrile fahrdur işüñ geydüğün 'abâ (K.IV/13) Lâmî Çelebi*

(Enbiyanın sultanı ve dinin şâhlarşâhı iken; fakirlikle övünmek için; giydiğin abadır.)

Şeh-suvâr-ı ‘arşa-i erbâb-ı ihtirâm (Bkz. Hz. Peygamber’in Mucizeleri-Miraç)

*Destüñdedür ‘inânı Burâk-ı sa ‘âdetüñ
Ey şeh-suvâr-ı ‘arşa-i erbâb-ı ihtirâm (K.2/35) Behiştî*

(Ey hürmet erbâbının arsasının baş süvârisi, Saadet Burak’ının dizgini elindedir.)

Şeh-i şâhân-ı risâlet (Bkz.Nübüvvet şâhı)

*Ey zât-ı şerifüñ şeh-i şâhân-ı risâlet
Nâmuñla tolu defter ü divân-ı risâlet (K.4/1) Derdizâde Ulvî*

(Ey şerefli zâtı peygamberliğin şâhlarşâhı olan, risâlet defteri ve kitabı Senin nâmınla doludur.)

Şeh-i şâhân-ı risâlât

Hz. Peygamber, yaratılıştaki ilk (Nur-ı Muhammedî) risâlette son ve Miraç’ta tüm peygamberlere imamlık yapması vs. sebeplerle peygamberlerin şâhididir.

*Ey cism-i latifüñ meh-i tâban-ı kemâlât
V’ey ism-i şerifüñ şeh-i şâhân-ı risâlât (K.3/1) Derdizâde Ulvî*

Şehr-i nübüvvet

Mekke ve Medine; Âlemlerin Övüncü orada doğup nübüvvet vazifesini orada alıp ifâ ettiği için, O'nun varlığı ile kıyâmete kadar risâlet beldesi olarak şan almıştır, öyle anılacaktır. Hz. Peygamber (as), cihân mülkünde peygamberliğin zâtına bahşolunduğu bir risâlet şehridir.

Şânuñdadurur âyet-i "mâ kâne Muhammed"
Ey mebde'-i bünyâd-ı cihân şehr-i nübüvvet (K.6/4) Zâtî

(Ey cihan binasının temeli (ey) peygamberlik şehri "Mâ kâne Muhammed" Sen'in şanındandır.)

Şem' (Bkz. Şem')

Hız. Peygamber (as) doğduğu belde Mekke-i Mükerrreme'de en asıl soy olan Kureyş kabile'sinden çıkarak, zulmet içinde kendini yaradandan bîhaber, cahiliye âdetleri içinde perişan olan insanlığa bir hidâyet rehberi ve karanlıklardan aydınlığa çıkaran bir ışık, bir hidâyet güneşi olmuştur. Öyle ki O'nunla birlikte insanlık huzur ve sükûna erdiği için yaşadığı devir "Asr-ı saadet" olarak adlandırılmıştır.

Şem' olupdur fukarâyile mesâkîne kamu
Karañu şebde meh-i tal'at-i hurşîd-veşi (K.VII/11) Muhyî

(Karanlık gecede, güneş gibi aydınlatan ay'ı, bütün fakir ve miskinlere ışık olmuştur.)

Şems-i Kureşî (Bkz. Şem')

Eyledi yirleri vü gökleri pür-nûr tamâm
Gerçi Bathâ 'da tulû' itdi o şems-i Kureşî (K.VII/8) Muhyî

(Kureyş'in güneşi Mekke'de doğsa da, yerler ve gökler nurlarla doldu.)

Şems-i ruhi şemse-i eyvân-ı risâlet (Bkz.Der-râh-ı Hâk mukaddem-i mecmû'-ı enbiyâ)

Ey mertebesi künküre-i 'arş ile hem-ser
Ey şems-i ruhi şemse-i eyvân-ı risâlet (K.3/2) Derdizâde Ulvî

Şems-i sa'âdet (Bkz. Şem')

*Şems-i sa'âdetdür ol bedr-i celâdetdür ol
Necm-i hidâyetdür ol salli ve sellim 'âleyh (K.2/21) Rûhî-i Bağdâdî*

(Varlığı tüm müminlerin gönlünü ısıtan, gözlerini ışıtan bir mutluluk vesilesidir.)

Serv-i hıram-ı harem

Hz. Peygamber, hem Mekke hem Medine'de zahiren ve batınen tüm güzelliklerle müzeyyen kılınmış bir güzellikler sultânıdır.

*Serv-i hıram-ı harem sadr-ı kirâm-ı kerem
Emn ü selâm-ı selem salli ve sellim 'aleyh (K.2/7) Rûhî-i Bağdâdî*

Server-i huld-ı berîn (Bkz.Şefî'-i ümem)

*Server-i huld-ı berîn sâkî-i mâ-i ma'in
Hem-dem-i ruhü'l-emîn şâh-ı selâmu 'aleyk (K.II/3) Ahmed Sarbân*

Tâk-ı revâk-ı dergehüñ eyvân-ı Kibriyâ (Bkz.Evliyânüñ serveri)

*Cârûb-i gerd-i reh-güzerüñ bâl-i Cebre'il
Tâk-ı revâk-ı dergehüñ eyvân-ı Kibriyâ (K.45/15) Fuzûlî*

Tâze gül-şendür kapuñ

Hz. Peygamber (as); hem ilk, hem son ve hem nâmütenâhi bir ömrün sahibi olarak, risâlet bahçesinde eskimez ve taptâze nübüvvetiyle; maksûddur, mahbûbdur ve maşûktur Aleyhisselatü vesselâm.

*Ey gül-i bâğ-i rüsûl bir tâze gül-şendür kapuñ
Kim dem-i Cibrîl'e ol gül-şende ta'n eyler sabâ (K.4/17) Fuzûlî*

(Resûller bağının gülü, kapın bir taze gül bahçesidir; sabâ o gülbahçesinde Cebraîl'in nefesini beğenmez.)

Tir-sıfat müstakîm (Bkz.Merd-i reh-i müstakîm.)

*Çün râh-ı Hakda tir-sıfat müstakîmsin
Nusret iderse tañ mı izüñ tozına sabâ (K.IV/21) Lâmî Çelebi*

(Hak yolunda ok gibi dosdoğru olduğun için izinin tozuna sabâ rüzgarı yardım ederse şaşılır mı!)

Turra-ı ruhsârıyla bedr-i şeb-i mi'rac

Miraç hadisesi; Şaban ayını on beşe bağlayan gecede, ay tam dolunay iken, güzellikte ay'ın ondördü gibi olan Hz. Peygamber (as); baştan aşağı mucizelerle donanmış bir cemâl hâli içerisinde, yüceliğin kemâl noktasına erişmiştir.

*Ey turra-ı ruhsârıyla bedr-i şeb-i mi'rac
Ey garra-ı didarıyla tugra-yı misâlât (K.3/12) Derdizâde Ulvî*

Tuti-i hoş-sühan-ı gülşen-i tevhîd-i Hudâ

Subhânehû ve Teâlâ Hazretleri vahdâniyyetinin tecellisini: “Ben gizli bir hazine idim ve bilinmeyi murad ettim”⁴²⁶ şeklinde kullarına ikrâm ederken, öte yandan Resûlü Habîb-i Kibriyâsı Hz. Peygamber (as): “Ben Seni senâ edemem, Sen kendini övdüğün gibisin.”⁴²⁷ buyurarak kulluğun lezzetini ikrar ve ihdâs etmiştir.

*Bülbül-i hem-nefes-i mürğ-ı hoş-elhân-ı kudüs
Tûtî-i hoş-sühan-ı gülşen-i tevhîd-i Hudâ (K.3/3) Rumelili Zâîfî*

'Umde-i 'âlem (Bkz. 'Avn ü melâz-ı 'ibâd)

*Pîrane-i devransın eya 'umde-i 'âlem
Sermaye-i insansın eya zübde-i lâlât (K.3/7) Derdizâde Ulvî*

'Ummân-ı 'ilm kim dürerine yok intihâ (Bkz.Dür-i deryâ-yı dîn)

*Hakkuñ mu'alleme kamu halkuñ mu'allimi
'Ummân-ı 'ilm kim dürerine yok intihâ (K.III/5) Muhyî*

(Hakk'ın tâlimlisi, bütün halkın muallimi, incilerine nihâyet olmayan bir ilim denizi.)

⁴²⁶ Mevlana Celâleddin Rumî, **Fîhi Mâ Fîh**, s.76.

⁴²⁷ Hasan Kamil Yılmaz, **a.g.e.**, s.117.

Vâli'-i milk-i vilâyet (Bkz.Mahbûb-ı hâs-ı halvet-i 'izzet-sarây-ı Hak.)

*Vâli'-i milket-i vilâyet sadeî-i dürr-i vefâ
Menba'-ı nehr-i şefâ'at gül-i gülzâr-ı bekâ (K.3/1) Rumelili Rumelili*

Zâifî

Ve'd-duhâ

Rasûlullah'ın (sav) nuru; şaaşaâlı ve ihtişâmlı bir kemâlin, yeni, tertemiz ve bereketli başlangıçların, uzunca bir aradan sonra kesilen vahyin inkıtından sonra, tüm yeryüzünü kaplayan İlâhi ışık huzmesinin, O'nun tertemiz varlığında tekrar yansımadır.⁴²⁸

*Hurşîd-i tâb-dâr sipîhr-i kehhâlsin
İdüp kasem cemâlûñe Hak didi "Ve'd-duhâ" (K.3/3) Kara Fazlî*

(Parlak bir güneş, sürmeli bir gökyüzüsün, Çünkü Hak cemâline yemin edip Vedduhâ [=Kuşluk vaktine andolsun ki!] demiştir.)

Hz. Peygamber'in cemâlinin sırrı, güneş gibi parlak ve pak yüzünün isbatı Ve'-ş-şemsi ve'd-duhâ [=Güneş'e ve kuşluk vaktine andolsun ki!] suresidir.

*Ey saçuñ zencîrini (ve'l-leyl) hoş tâ'bîr ider
(Ve'd-duha) envâr-ı rûyundan 'aceb tefsîr ider (K.2/1) Şemseddin*

Sivasî

("Ve'l-leyl" (Geceye andolsun ki) in hoş tabir ettiği ve "Ve'd-duha" (Seher vaktine andolsun ki) nin yüzünün aydınlığından acaip tefsir ettiği.)

Ve'l-leyl

Hz. Peygamber'in saçı Vel'-leyle'e [=gece] benzetilmiştir.Hz. Peygamber'in (sav) saçları gece gibi siyah, alını seher vakti gibi duru ve ak idi.⁴²⁹

*Zülfi remi saçı eseri alını âyeti
Ve'l-leyl suresi ile ve'-ş-şems ü ve'd-duhâ (K.1/25) Üsküplü Ata*

⁴²⁸ Kandemir, a.g.e., 1 c., s.113.

⁴²⁹ Yardım, a.g.e., s.63-69.

Verd-i gülistân-ı kuds (Bkz.Gül)

Hz. Peygamber'in (as) remzi güldür. Aşkın sembolü, güzelliği, lâtif oluşu ve hoş kokusuyla bu teşbih O'na atfedilmiştir.

*Bülbül-i bustân-ı kuds verd-i gülistân-ı kuds
Murg-ı hoş elhân-ı kuds salli ve sellim 'aleyh (K.2/8) Rûhî-i Bağdâdî*

Yetîm gevherisin bahr-ı vahdetüñ (Bkz.Gevher-i genc-i Hüdâ)

*Sen şol yetîm gevherisin bahr-ı vahdetüñ
Kim ka'inât cümle tufeyl oldılar saña (K.17/38) Üsküplü Ata*

(Sen vahdet denizinin öyle eşsiz bir incisinin ki cümle âlem sana sığıntı olmuştur.)

Yûsuf-ı Mısr-ı cemâl

Hz. Aişe Hz Peygamber'in güzelliğini anlatırken:

“Hz. Yusuf'u gören Mısır'ın kadınları onun güzelliğinden kendilerinden geçtiler de ellerini kestiler, ya benim Efendimi görselerdi bıçağı kalplerine saparlardı.” buyurarak Hz. Peygamber'in güzelliğini anlatmada kelimelerin kifâyet etmediğini ifade buyurmuştur.

“Bera (ra.) rivayet ediyor:

Rasûlullah (as) insanların en güzel yüzlüsü ve en güzel ahlaklısıydı. Ne aşırı derecede uzun ve ne de kısaydı.”⁴³⁰

*Yûsuf-ı Mısr-ı cemâl meh yüzi kaşı hilâl
Menba'-ı âb-ı zülâl salli ve sellim 'aleyh (K.2/14) Rûhî-i Bağdâdî*

Yüzi âfitâb (Bkz. Afitâb-ı âlem)

*Şakk itdi şişe-i mehi itdi yine dürüst
Üstâd-ı mu'cizüñ senüñ ey yüzi âfitâb (K.8/38) Zâtî*

(Ey yüzü güneş, senin mucizenin üstadı, ay şişesini kırdı, sonra yaptı.)

⁴³⁰ Camiüs'-Sağır Muhtasârı Tercüme ve Şerhi (Terc.İsmail Mutlu, Şaban Döğen vd.), 3 c., nr.3072, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 1996, s.147.

Zümre-i ahabâba tapuñ Mescid-i Aksâ (Bkz.Cümle-i ashabâ kapuñ Ka‘be-i ‘ulyâ)

*Ey cümle-i ashabâ kapuñ Ka‘be-i ‘ulyâ
V‘ey zümre-i ahabâba tapuñ Mescid-i Aksâ (K.1/36) Taşlıcalı Yahyâ*

(Ey bütün ashabına kapısı yüce Kâbe olan; ey bütün dostlarına, kendisini sevenlere tapusu (huzuru, bulunduğu yer) Mescid-i Aksa olan.)

Zünûb hasteleriniñ tabîbi (Bkz.Şefî‘a‘l-müznibîn)

*Sensüñ zünûb hasteleriniñ tabîbi çün
Eyle şefâ‘atüñle benim derdüme devâ (K.III/41) Muhyî*

(Günah hastalarının tabîbi sen olduğun için; benim derdime de şefaatinle devâ eyle.)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİN KISMI

KASİDE-İ TÂCİZÂDE CAFER ÇELEBİ (ö.1515)⁴³¹

(Fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün)

1. Tarîk-i Hakka sen şol pîşvâsın
Ki cümle muktedâya muktedâsın
2. Vücûduñ merkez-i 'ilm-i ledünnî
Medâr-ı fazl-u kutb-ı evliyâsın
3. Dilüñ gülzâr-ı kudsüñ 'andelîbi
Hikem bostânına destân-serâsın
4. Zamîrüñ mahzen-i esrâr-ı hikmet
Kilîd-i kufl-i genc-i Mustafâsın
5. Senüñdür kâ'inât içre tasarruf
Velâyet milketine pâdişâsın
6. Şehâ bu milket-i dâr-ı fenâda
Bugün ser-çeşme-i âb-ı bekâsın
7. Yaratmadın bu 'âlî kubbeyi Hak
Sarây-ı dehrüñ urmadın esâsın
8. Vücûduñ şehrine mi'mâr-ı kudret
Bırakmış idi tevhidüñ binâsın
9. Saña Hak 'ışkî hil'at olmuş idi
Felekler giymedin nîlî kabâsın
10. Güneş senden safâ şey'lillah eyler
Ele alub gedâlar gibi tâsın
11. Nice mis gibi kalbi bir nazarda
Zer-i hâlis idici kimyâsın
12. Yaraşur saña dirsem cân tabîbi
Ki zahma merhem ü derde devâsın
13. Virürsin her mizâca göre şerbet
Açub lutf u kerem dârü'ş-şifâsın

⁴³¹ 2.İsmail E. Erünsal, **The Life and Works of Tâcizâde Câfer Çelebi With a Critical Edition of His Divân**, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1983, s. 18-19.

14. Sen ol sultân-ı'âli-pâyesin kim
İder 'ukbâ şehî kemter gedâsın
15. Feleklerden melekler eyler âmîn
İdicek sıdk ile Ca'fer du'âsın
16. Dü zerrenğîn varakdan gonça tumar
Ki tahrîr eyleyem medh ü senâsın
17. Sabâ merdümlük it irgür demâdem
Gözüme hâk-i râhı tûtiyâsın
18. Ümîdüm var durur bulam reh-i râst
İde 'uşşâkdan ben bî-nevâsın
19. Hudâvendâ mugaylân-ı gam-u-derd
Komadı Ka'be hakkı dil safâsın
20. Yapışdum zeylûne kim dest-i hayret
Çeküb çâk eyledi sabrum yakasın
21. Beni pâk eyle nefis âlâyışinden
Gider cân gözgüsinüñ jeng-ü-pasın

KASÎDE-İ DÜKÂKÎNZÂDE AHMED BEG (ö. 1515)⁴³²

(Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilün)

1. 'Anber-efşân sünbülün mehtâba olmışdur nikâb
Aç nikâbuñ gûşesin her zerre olsun âfitâb
2. 'Ârızuñ devrinde oldı nezzele'l-Fürkân hatun
Vechüne dirler anuñçün muhkemât-ı ümmü'l- kitâb
3. Bâg-ı vahdetden cemâlün bir gül-i nev-bâvedür
Hacletinden ol gülün gülşende olmuş gül gül-âb
4. Pâsbândur rif'atün bâmında her dem mihr ü mâh
Rûz ü şeb hıdmet edâ itmekte eylerler şitâb
5. Âsmânîden münakkaş âsmân bir haymedür
Kim kuruldı hazretüñçün bî-sütün-ı bî-tınâb
6. Mezra-ı tohm-ı mahabbetten zuhûr-ı kâinât
Âb-ı rûyûñla döner her dem bu çarh-ı âsiyâb
7. Şeş cihât u çâr 'unsur makdemüñden bir eser
Kâinâtuñ varı cûduñ bahrı üzre bir habâb
8. Rahmetün bârânuñ eyler arzu her nîk ü bed
Âsmân-ı şefkatüñden zâhir olsa bir sehâb
9. Hâk-i pâyuñ zerresi hurşîd-i 'âlem-tâb olur
Zerreden kim zerresi göklerde virür mâhâ tâb
10. Kâbe kavseyn eyledi ebrûlaruñ sırrın 'ıyân
Ol zaman kim arada Cibrîl'e olmışdur hicâb
11. Nice biñ yıl devr idüp bu çarh-ı gerdün haşr ola
Gelmeye zâtuñ gibi âfaka bir 'âlî cenâb
12. Niceler cân oynadup kurb ı bisâta irmedi
Genc-i vasla cûd-i pür-cûduñ oluptur feth-i bâb
13. Gark olurken cümle 'âlem cürme iy mahbûb-ı Hak
Şefkatüñ yâd eyleyüp hiç kimse çekmez ıztırâb
14. Tâñ mıdur pürnûr olursa giceler tâ subha dek
Kim ser-i engüştü fermân-berîdür âfitâb

⁴³²4.Hüseyin Süzen, *Dükâkinzâde Ahmed Beg Divânı, İnceleme Tenkidli Metin*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1994, s.13-15.

15. Bende-i 'âsîlere cürm-ü günâhından ne gam
Çün şeffî'ul-müznibînsin olasın yevmü'l-hisâb
16. Nice müşfiksin sen iy sultân-ı 'âlem bilseler
Eylemezdi 'ayş-ı 'işretten kimesne ictinâb
17. Hıdmetünden döndürüp yüz gayrıdan şefkât uman
Benzer ol 'atşâna kim sahrâda görmişdür serâb
18. Çün lihâfiñ goncanun çâk eyleyüp kılduñ zuhûr
Tâk-ı Kısra çatlayup Lât ü Menât oldu harâb
19. Nâme-i cân-bahşuña her kim itâ'at kılmadı
Sînesi çâk oldu vü hem Hakdan irdi çok 'itâb
20. Seng-i hârâ söyleyüp avcında Bû-Cehlûñ didi
Hak Ta'âlânun Resûlisin diyü virdi cevâb
21. Mürg-ı la'lin-fem çıkup taşdan revân oldu zülâl
Lütf-ıla çün bir kez eyledüñ hitâb-ı müstetâb
22. Mu'cizüñden 'âciz oldu kahr olup sehharlar
Cümle tугyân ehlinüñ kalbine düşdi inkılâb
23. Gördiler basduñ kadem hâk üzre iy Fahr-i Cihân
Ehl-i küfr ol dem didi" ya leyteni küntü türâb"
24. Çarh-ı â'lâdan kaçan bâl açsa şehbâz- ı sefid
'Alem-i süflîye ol dem târ-mâr olur gurâb
25. Mest olup vuslat umar 'âşıklarüñ 'ayb eyleme
Sâki-i vahdet elinden içtiler câm-ı şarâb
26. Bende-i 'âciz nice açsun dehen medhüñde kim
Hak Ta'âlâ hazretüñe medh idüp eyler hitâb
27. Şerh iderken hâme-veş nâmuñ zebânım oldu lâl
'Âciz ü dermânedür medhüñde cümle şeyh ü şâb
28. Tûtüyâ-yı hâk-i pâyüñ zikr idüp her subh ü şâm
Dîde-i ter dâmenümden tökülür dürr-i hoşâb
29. Hülle vü istebrak ü sündüs gerekmez Hak bilür
Hâk-i pâyuñdur hemân ben derd-mende câme-hâb
30. Rûz-ı mahşerde hemân redd itme bu üftâdeyi
Ahmedüñ budur sözi vallâhi a'lem bi's-savâb
31. Saltanat bâkî degül dünyâyâ dil virmek neden
Fahr-i 'âlem hod didi dünya sevenlerdür kilâb

KASİDE-İ MÜNİRİ DER MEDH-İ HAZRET-İ

NEBİ‘ALEYHİ’S-SELÂM(ö.1520?)⁴³³

(*Mefûlü Fâ‘ilâtü Mefâilü Fâ‘ilün*)

1. Ya mecmâ‘al fezâyili ya mazhara‘l-hüdâ
Hayrû‘l-enâmi zâtüke bi‘l-fazl ve‘l-‘âlâ
2. Hayl-i rüsûl ki cem‘ şod ender makâm-ı kurb
Zât-ı to bûd kabile-sâlâr-ı enbiyâ
3. Der-mecmâ‘i ki şem‘-i cemâl-i to ber-fürûht
Pervâne şod be-gird-i vey ervâh-ı asfiyâ
4. Mesned-nişîn-i taht-geh-i li-ma‘allâhest
Z’an tekye zed be-suffa-i evvân-ı ıstıfâ
5. Tûba-hırâm-ı ravza-i gül-zâr-ı festekîm
Gül-deste-i hadîka-i ya sîn ü tâ vü hâ
6. Cîm-i cemâl noktasıdur asl-ı kâf u nûn
K’oldı muhît-i her dû cihân mîm-i Mustafâ
7. Bağ-ı risâlet ile nübüvvet göginde ol
Ke‘l-verdi fi‘l-hadîkâti ve‘ş-şemsi fi‘s-semâ
8. Zât-ı şerîfün adınadur ey habîb-i Hak
Bu heft heykel-i felege yazılan du‘a
9. Hulkuñ nesîm-i nûkhetinüñ şemmesi degül
Enfâs-ı can-fezâ-yı revân-perver-i sabâ
10. Kıldı dü-pâre kurs-ı mehî dest-i mu‘cizüñ
Ol mâ-hazardan almaga her bî-nevâ nevâ
11. Rahmet hemîşe gökden inerdi zemine bes
Yirden yetişdi göklere devründe ol şehâ
12. Yüz der-gehüñe tutsa n’ola cümle kâyinât
Çün yetmiş iki millet kapuñdur ilticâ
13. Esra düninde mâh-ı cemâlün safâsına
Genc-i sıfat u zât ‘ata itdi Hak saña

⁴³³ 2.Ersen Ersoy, **II.Bâyezid Devri ŞairlerindenMünîrî Hayatı Eserleri ve Divânı İnceleme-Tenkidli Metin** (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü İstanbul 2010, s.152-157.

14. Devründe her yañada münadî-i derd-i 'ışk
Hân-ı visâl-i Hakka kılur her nefes salâ
15. Hükm-i şeri'atüñ tutup âfâkı ser-be-ser
Dikdi firaz-ı küngûre-i 'arşa bes livâ
16. Sahra-yı lev-denevtüden idüp revân güzer
Seyrân-geh oldı sen şehe menzilgeh-i denâ
17. Mâh-ı tamam 'arızuñuñ şevkına tamam
Yazuldı 'arşa sure-i ve'n-necmi izâ hevâ
18. Merkez vücuduñ olsa dü kevine 'aceb degül
Zâtuñ çün oldı nokta-ı pergâr-ı ictibâ
19. Şâhs-ı celâl-i rif'atüñ olsa 'aceb midür
Şöyle bu heft bâliş-i zer-befte müttekâ
20. Mecmu'-ı kayinâta yetişdi eserlerüñ
Mihri cemâlüñ oldugün hatt-ı istivâ
21. Bu heft-pâye minber-i çarh üzre Cebreîl
Yüce aduña hutbe okur hûb u muntehâ
22. Âdem çün oldı hirmen-i cûduñda hûşe-çîn
'Âli kapuñda olsa Süleyman ne var gedâ
23. Gösterdi 'aleme yed-i beyzâyı gün gibi
Nuruñdan iktibas idüben sâhib-i 'âsâ
24. Gird-i cihânı yiller ile degzinüp hele
İrdi ayaguñ öpmege seyyâre-i semâ
25. Câm-ı cihân-nümâda ki vardur bu hasiyet
Beñzer kim oldı bâde-i 'ıškuñla oldı aşnâ
26. İzün tozı saâdeti k'irişdi farkına
Geh efser ider ânı felek gâh tutya
27. Dünya-yı duna cîfe diyû sâye salmaduñ
Olmazsa nurdâne kadar sâye Hüsrevâ
28. Bilmez ne cevher idüğini gerd-i râhıñuñ
İzüñ tozına cân u cihândur diyen bahâ
29. Şol dem ki irdi câmi'-i eflâke kâmetüñ
Erbâb-ı heft savma'a itdi hep iktidâ
30. Kûh-ı Kubeyisî Hak saña sîm ü zer itmege
Olmadı meyl ü ragbetüñ asla zihî gınâ

31. Ol iki dür dişüñ yirine ey dür-i yetîm
Kıldı günâhın ümmetüñüñ Hak saña 'atâ
32. Kandurdı âb-ı rahmet ile cümle 'âlemi
Bahr-i kefüñden ebr-i bahâr öğrenüp sehâ
33. Mahbûb-ı 'âlem olsa ne var şöyle aftâb
Mihri cemâlüñ ile virür 'aleme ziyâ
34. Ez-lâ-mekân hemî güzered pey-revân-ı to
Şükr-i Hûdâ ki geşt be-mâ çün to piş-vâ
35. Na't-ı şerifüñ ile gönül pûr-huzur olup
Kıldı bu nev' ile yine bir matla ibtidâ
36. Ey şâh-ı Ebtahî-lakâb u yâr-ı dil-rübâ
Bada be-her demi be-to sâd mübtelâ fedâ
37. Müştâk-ı âftâb-ı cemâlim ez-kerem
Be'nmâ zî-tarf-ı burka'at ey mâh-rû be-mâ
38. Âhir bu hasret ile k'ölem vasla irmeden
Pejmürde-şekl bite mezarumda her giyâ
39. Her kanda dökdiyise arâk lâle-ruhlaruñ
Kanlar bırakdı anda gül-i sûrh câ-be-câ
40. Bir kez tolanma kûyuñi biñ tavf-ı Ka'beden
'Uşşâka Merve hakkı için yegdür ol safâ
41. Zülf-i siyâhun ile gören haddüñi didi
Rûşen yüzüñde mâ'ni-i ve'l-leyli ve'd-duhâ
42. Hak eylese beni gam-ı 'ıškuñ aceb mi kim
Gözümde yaş gönülde od u başdadur hevâ
43. Her derd ü gâm ki senden irer haste gönülme
Dil karşı çıkuban sürinü dir ki merhâba
44. Mâh-ı tamama gamzelerüñ n'itdigün görüp
Vehm ile kaçdı yire girdi mihr-i hod-nümâ
45. Al-i 'abânuñ izi tozı hak-i pâyiyem
Bi-gâne nistem be-şomar z'aşnâ merâ
46. Sen aftâb-ı 'âlemi añdukça dir Münîr
Sallu 'aleyh mâ talea'l-bedru fi'd-dücâ
47. Vahdet ki kesret içre nihân eylemiş d'özin
Oldı libâs-ı Ahmed ile yine hod-nümâ

48. Mahbûb-1 hazret olmagın ol hâce-i dû kevn
Tâvus-1 kuds oldı aña hüdhüd-i Sebâ
49. Mühr-i nübüvvet oldı mübârek vücudıçün
Taş bassa bagrına n'ola hatem gibi dilâ
50. Biryân-1 berreyi n'ola nutka getürdise
Tesbih okur mübârek elinde anuñ'âsâ
51. Evvel kademde seyrüñe ey şâh-bâz-1 kuds
Bir pâye oldı nüh felek ü fark-1 müntehâ
52. Cârub ider işigüñe Cibrîl şeh-perin
Rıdvân saray-darlıguñ ideli edâ
53. 'Aczümden özge medhüne lâyıık ne söz diyem
Sultân-1 bi-zevâl ider iken saña senâ
54. Halvet-serây-1 dîde-i dil toldı nûr ile
Na't-1 şerifüñ olalı vird-i zebân baña
55. Bu rû-siyah u 'âsi güneh-kar-1 dil-figâr
Şol dem kim ire kapuña biñ derde mübtelâ
56. Deryâ-yı şefkâtüñi getür cûşa rahm idüp
Bi-gâne kılma katreñi lütfuñdan it 'atâ
57. Müştâk-1 rahmetem dûn ü gün kesmezem ümîd
Her çend pûr günâham u pûr-cürm ü pûr-hata
58. Ber-zîr-i sâye-i 'âlem-i sebz-i hod be-hân
An dem ki mi-keşem zî-tef-i aftâb ezâ
59. Dünya harab ise n'ola hoş çâr rûkni var
Yani ki çâr yâr-1 şeh-i âlem-i bekâ
60. Oldı senüñle perde-nîşîn yâr-1 gâr olup
Cân u cihânı yoluña Sıddîk idüp fedâ
61. Darü's-selâmuñ evvel uran halkasına el
Farûk-1 a'zâm ol kim odur kutb-1 evliyâ
62. Osman ki bî-hisâb irer ol bağ-1 cennete
Adâb u şermîni görüp ider melek hâya
63. Şîr-i Hudâ o şâh-1 velâyet 'Ali k'odur
Çâbûk-süvâr-1 'arsa-i meydan-1 lâ-fetâ
64. Ol iki pak-gevher ü ma'sum-1 pûr-hüner
Ol iki şâh-1 gül-bûn-i gül-zâr-1 Murtâzâ

65. Ol iki çeşm-i can u ciger-kûşe-i Betûl
Ol iki sidre-menzil ü şeh-bâz-ı müntehâ
66. Biri Hasan ki iki cihân kim tufeylîdür
Biri Hüseyin-i mazhâr-ı esrar-ı kibriyâ
67. Evlâd ü âl ü ümmet ü ashâbuñ u saña
Her dem dürûd-ı Hakk ile biñ rahmet-i Hüdâ
68. Ya Rab be-hakk-ı zât-ı to vü hakk-ı Ahmedet
Ya Rab be-hakk-ı hazret-i mahsûs-ı hel etâ
69. Ya Rab be-hakk-ı hüsn-i cemâl-i habîb-i to
Ya Rab be-hakk-ı hûn-ı şehîdân-ı Kerbelâ
70. Şol dem ki yüz karasını nâ-çâr 'arz idem
Kıl şefkâti Resûlî baña yâru ilticâ
71. Ol lutf-ı bi-bahâdan irer bir bahâne kim
Sen şâh-ı bi-tekellûf ü biz müflisüz gedâ

KASİDE-İ LÂMÎ ÇELEBİ (ö./1531)⁴³⁴

(Mefûlü Fâ'ilâtü Mefâilü Fâ'ilün)

1. Yâ hâmiye'l-halâyık yâ mâhiye'd-dücâ
Nu'itte [bi suverin sadre 'anke] ve'l-leyli izâ secâ
2. Kad faddale illâ ilâhun bi kadrin ve rütbetin
[Li] Külli'l-ünâsi kâne Nebîyyen ve mürselen
3. Mihmân-ı sadr-ı suffa-i mi'râc-ı rûh-ı kuds
Sultân-ı çâr-bâliş-i eyvân-ı Kibriyâ
4. Zerrât-ı kâyinât işidüb da'vetüñ didi
"İnni 'ucibtü da'vete dâ'in izâ da'â"
5. Nâmuñla buldı cümle cihân 'izzet ü şeref
Ey Ahmed u Muhammed u Mahmûd u Mustafâ
6. Âdem çekerdi âb u türâb içre erba'în
Taht-ı nübüvvet üzre cenâbuñdı müttekâ
7. Bedrüñ tecelli kıldığı şeb-i âfitâb-vâr
Tâk-ı sarâ-yı Kisrevî çâk oldı Hüsrevâ
8. Hem hâtim-i rüsûlsın ü hem hâdi-yi sübûl
Hem eşref-i beşersin ü hem fahr-i enbiyâ
9. Hulkuñ nesîmiyile mu'attar meşâm-ı kevn
Lutfuñ na'îmi birle cihân halkı pûr-nevâ
10. Sahrâ-yı kurba zât-ı şerîfüñdür esb-rân
Deryâ-yı sırra nefsi nefîsüñdür âşinâ
11. Oldı tıraz-ı hil'at-ı kadrüñ "le'amrûke"
Terk oldı tâc-ı 'izzuña "Levlâke Ve'dduha"
12. Serv-i kaddüñ nihâl-i gülüstân-ı "festakîm"
Şem'-i ruhuñ çerâg-ı şebistân-ı "izâ câ"
13. Sultân-ı enbiyâ vü şehinşâh-ı dîniken
Fakrile fahrdur işüñ geydügün 'abâ
14. Çün genc-hâne-i güher-i gaybdür dilüñ
Mâl u menâl-ı 'âleme meyletmeseñ nola

⁴³⁴ IV.Hâmit Bilen Burmaoğlu, *Lâmî Çelebi Divânı*, (Doktora Tezi), Atatürk Üniv. Kütüphanesi, Erzurum 1983, s.87-89.

15. Bahr-1 muhît raşhesidür feyz-i fazlıñuñ
Nûr-1 basît lem'âsıdur hüsnüñuñ şehâ
16. Ervâh-1 kuds gözlerine tûtiyâ gözüñ
Eşbâh-1 ins olsa n'ola hâk-i pâ saña
17. Âdâb-1 sünnetüñ zulem-i küfredür çerag
Kânun-1 şir'atüñ maraz-1 dînedür şifâ
18. Bahr-1 muhît kefce kıla fülk-vâr elin
Görseydi cûş-1 sineñi ey menba'ı 'atâ
19. Besdür elüñde hüccet-i kâtı' kılıç gibi
Şol barmaguñ ki meh-siperin biçdi bî-hatâ
20. Çün kîş-i "mârameyte" den atduñ kaza okın
"Kavseyñ" olursa menzîl-i "Ednâ" nola saña
21. Çün râh-1 Hakda tîr-sıfat müstakîmsin
Nusret iderse tañ mı izüñ tozına sabâ
22. 'Âlem kalurdi zulmet-i küfr içre "Dâllin"
Nûr-1 hidâyetüñ eger olmasa reh-nümâ
23. Zâtuñ durur çü mazhar-1 esmâ-i lutf-1 Rab
Olsañ 'aceb mi 'âleme sen rahmet ü hüda
24. Âyîne kıldı Hakk çü cemâline zâtuñı
Tañ mı yüzüñ olursa cihâna Hüzâ-nümâ
25. Genc oldı âsetinüñ ü destüñ güher-feşân
Pes râm olub her emrüne meyl itdi mâr aña
26. Âyât-1 muhkemâtile te'bîdi şer'inüñ
Hakdan müeyyed oldı ayâ Seyyidü'l-verâ
27. Hem oldı beyyinâtile rûşen risâletüñ
Envâr-1 âfitâbı kaçan setr ider 'amâ
28. Bu zulmet içre yakmazidi dîn çerâgını
Ger iktibâs kılmasa nûruñdan enbiyâ
29. Sürdi yüzüni şems ü kamer çünki pâyuña
Her biri oldı hüsnile câm-1 cihân-nümâ
30. 'Arş-1 mecîd gözlerine rûşenâyiçün
Na'leyniñuñ gubârını idindi tûtiyâ
31. Seb'- i tıbâkı pâ-y-1 Burak ile hark idüb
İrdüñ şu mülke kim aña yok hadd ü intihâ

32. Çün sürmelendi cevher-i “mâzâga”dan gözüñ
Hâs itdi nakd-i kalbüñi iksir-i “Mâtâga”
33. Cibrîl “levdenevte” diyûb kaldı râhda
Oldı semend-i seyrüñe çün Sidre-müntehâ
34. Nâr-ı celâle perr-i vücûdını yakmayan
Nûr-ı cemâlden bula mı çeşm-i rûşenâ
35. Sürdüñ çü himmet atını cânile maksada
‘Akl anda kaldı ‘âciz ü ‘ışk oldu pişvâ
36. Gİtdüñ şu deñlü kim dil ü cânile ‘akl u ‘ışk
Heb menziline hayretle ile kaldı mübtelâ
37. Sırrıyla mesleküñde çü kılduñ sülûk-ı tâm
Teşrîf geldi saña Ta’âlayla hâhunâ
38. Setr itdi çün seni sünûhât-i celâl-i Hakk
Seyr itdüñ ol cemâli ‘amâ içre bî-hafâ
39. Nûr-ı butûn-ı sırr-ı Hak itdi tecelliyât
Bî-keyf ü eyn ü bî-kem ü bî-vaz’ u bî-metâ
40. Götrüldi perde gİtdi hucb kıldı Hû zuhûr
Birlige irdi ‘âşık u ma’şûk mutlakâ
41. Hal’ eyledüñ çü hıl’at-ı kevineyi ol gece
Bulduñ vücûd-ı Hakkile ba’de’l fenâ-bekâ
42. ‘Ayn u huzûr olub tapuña ‘ilm u ma’rifet
Toksan biñ oldu bir dem içinde sañâ ‘atâ
43. Döndüñ çü heft pencile şeş-kûşe menzile
Didüñ çihâr-yâruna bu remzi evvelâ
44. ‘İrfân göginde her biri tâbende necmdür
Kim iktidâ iderse bu dörde bulur hüdâ
45. ‘Âli vü muhkem olmagıçün itdi ol hakîm
Dîn kasrını bu çâr-sütûn üzre hoş binâ
46. Evvel emîr-i mülk-i sadâkat ‘atfk kim
Şânında geldi “sâni’s-neyni ez hümâ”
47. Halvet-sarây-ı sırruña mahrem nic’ olmasun
Sâlâr-ı sâbıkîn idi ser-hayl-i etkıyâ
48. İkinci sadr-ı bedr-i ‘adâlet ‘Ömer kim ol
Buldu anuñla millet ü dîn revnâk u bahâ

49. Şeytân kaçırdı zıll-ı zalîlinden ol mehûñ
Şol resme virmişidi mehâbet añâ Hudâ
50. Üçünci şem'-i cem'-i hidâyet imâm-ı dîn
'Osmân ki oldı sâhib-i nûreyn-i ıstifâ
51. Hilm ü hayâ vü lutf u edeb kânı idi ol
K'andan iderdi insile cinn ü melek hayâ
52. Dördüncü şehriyâr-ı velâyet 'Ali kim ol
Mahsûs-ı "Lâ-fetâ" idi mansûs-ı "Hel-etâ"
53. Kân-ı sehâ vü bahr-ı vefââfitâb-ı 'ilm
Cüft-i betûl ü şîr-i Hudâ kutb-ı evliyâ
54. Gavvâs-ı bahr-ı hikmet-idi eyle ol vücûd
Kim bir sadeften iki güher virdi Hak añâ
55. Nice güher ki her biri rûşen-çerâgidi
Hem nûr-ı çeşm idi saña ey şem'-i asfiyâ
56. Hüsn ü cemâle ol Hasen ü bu Hüseyin idi
Nûrından iktibâs kılurdu kamer ziyâ
57. Nûş itdi 'ışkûña biri zehr-i helâhili
Cân virdi yoluña biri bi's-şevki ve'r-rızâ
58. Sulh eyleyüb o kerr u belâyı idindi yâr
Terk-i imâmet itdi kılûb gayre iktidâ
59. Fâsık imâmetini revâ görmedi çü bu
Ceng idûb oldı şâh-ı şehidân-ı Kerbelâ
60. Bilsem haşrde nice umarlar şefâ'atüñ
Anlar ki itdi âlüñe bu resme nâ-revâ
61. Kevser şarâbını ne yüz ile diler şu kim
Susuz elinde katl ola evlâd-ı Murtezâ
62. Her dem safâ vü şevkile 'ışkûña âlüñüñ
Olsun hezâr 'akl ü dil u cân u ser fidâ
63. Şâhâ saña vü âlüñe vü ashabuña müdâm
Hakdan nisâr-ı fazl u salât u selâm ola
64. "Yâ ümmetü'r-rasûl ve yâ ehl-i sünne"
Sallû 'aleyhi sümme alââlihi't-tükâ
65. Kimdir ki medh ide senüñ ahlâk u lutfuñı
Çün anda Cebrâil ola meddâh u hem Hudâ

66. Yüz yıl yusam dehânımı müşk ü gülâbile
Meddâhuñ olmaga degülem bir nefes sezâ
67. Vâsf olmaz ise tañ mı kemâluñ kelâmile
Sıgmak beyâna bunca ma'âni bedî' ola
68. Bulmazsa silk-i nazm senâñile intizâm
Devrân içinde her dür-i mensûr olur hebâ
69. Hâk olsa Lâmi'î reh-i 'ışkuñda tañ degül
Pâyüñ tozına şems ü kamer eyler ilticâ
70. Yokdur yüzüm kapuñda ki bir dem niyâz idüb
Deryûze-i nevâle-i 'afv eyleyem şehâ
71. Âb-ı şefâ'atüñle demidür yusañ beni
Ser-tâ-kadem ki olmuşam âlûde-i hatâ
72. Redd u kabûl-ı tâ'atile ger olursa âh
'Âsilerüñse hakk-ı şefâ'at ne gam baña
73. Yarın mu'sât olursa sezâ-vâr-ı mağfîret
Olmaya benden özge bugün müstehak aña
74. Çün 'âlemine zatuñı rahmet yarattı Hakk
Hüsrân anuñ ki havfile kat' eyleye recâ
75. Medhüñ yiterdi baña şefi'î zünûbumun
Bir beytüm olsa nazmum içinde sezâ saña
76. Ey hâ'ce aglayu kapuña geldüm itme red
Sâyillere hemîşe çü pîşeñ durur sehâ
77. Urma yüzüme 'aybumı ey şâh bilürem
Cürmüm çoğise lutfuña hod yokdur intihâ
78. Ey cân tabîbi kankı marîz içse şerbetüñ
Dârü's-şifâ-i gaybdan oldem irer devâ
79. Senden şifâ ümîdine geldüm terahhum it
Kim bî-kes u garîbem ü emrâza mübtelâ
80. Yâ gâfiraz-zünûbi veyâ kâşife'l-kürûb
Fagfir zünûbenâ ve hatâna ve sehvenâ

KASİDE-İ İBRAHİM GÜLŞENİ(ö./1533)⁴³⁵

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1. İy ezelî şân-ı ebed ibtidâ
Evvel ü âhir olana pîşûvâ
2. Vechüñ imiş matla' u makta' tamâm
Her neyise mebde' ile müntehâ
3. Sevmişidi vechüñi Hak iy vedûd
Sevme sevilme yogiken tîn ü mâ
4. Küntü Nebîyyen didiñ iy şâh-ı dîn
Suret ü ma'niye nazâr muktedâ
5. Şânına "levlâk" didi sevüben
Yaradıcâh vechüñ için mâ'vü mâ
6. Kenz-i hafî zâhir iden gün-sıfat
Yüziñ imiş halka muhabbet-nümâ
7. Sûret-i ma'ni sen idiñ yogiken
Halka nazar görinen arz u semâ
8. Kim ki saña münkîr ü bî-gânedür
Olmazımış Hakkıla ol âşinâ
9. Seni seven Hakk'ı sever bî-hilâf
Vahyıla çün böyle buyurdı Hüdâ
10. Hakk'ıñ adıyla dimeyen aduñı
Redd-i şehâdetdür îmândan cüdâ
11. Tâc-ı "le-'amrük" başuña sevüben
Kodı ezel günü ebed Kibriyâ
12. Ma'nin için sûret olam mâ'vü tîn
Buldı hayâtılan dem-i asfiyâ
13. Her ki mutî oldı saña Hakk'adur
Tâ'ati hâlis oluban bî-riyâ
14. Kible yüzüñdür görene Ka'be'de
Anı görüp tavf ider ehl-i safâ

⁴³⁵3. Gönül Ayan, **İbrahim Gülşeni Divanı** (Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1995, s. 3-4.

15. Senden imüş evvel ü âhir gelüp
Da'vet iden halkı güzîn enbiyâ
16. Vechüñ imiş cümlede zâhir olan
Mu' çizile hark-ı veliyy-i Hüdâ
17. Âdem-ü Nûhıla Halîl'i Hak' uñ
Vechüñ imiş sevgüyle asfiyâ
18. Mühr-i nübüvvetden idi sevgülü
Hakk'a senüñ vechüñile asfiyâ
19. Nûr-ı nübüvvetden idi âh saña
Mü'min olan cümle velî etkiyâ
20. Sevdi Seni cân kimi yüzüñ gören
Kıluban dü-vechüñe cânın fedâ
21. Mührile yüzüñi görendür velî
Rûşenî tek Gülşenî'ye reh-nümâ

**KASİDE-İ HAYRETİ DER NA‘T-İ SEYYİD-İ KÂ‘İNÂT
‘ALEYHİ EFDALİ’S-SALÂVÂT VE EKMELİ’N-NECÂT**

(ö.1534)⁴³⁶

(*Mef’ûlü Fâ’ilâtü Mefâ’ilü Fâ’ilün*)

1. Ey pâdişâh-ı her dü serâşâh-ı enbiyâ
Vey hâdi-i Hüdâ vü şehenşâh-ı asfiyâ
2. Ser-rişte-i mürüvvet ü ser-çeşme-i kerem
Ser-defter-i nübüvvet ü ser-halka-i safâ
3. Sensin dü kevnê şâh u şehenşâh-ı ser-firâz
Ey enbiyâya server ü ser-hayl-i evliyâ
4. Ey pişvâ-yı ehl-i hidâyet tapuñ durur
Şâh-ı zemîn ü mâh-ı felek hâce-i dünâ
5. Yakdun çerag-ı şer’üñi kıldun cihânı nûr
Olduñ kamuya rehber ü reh-bîn ü reh-nümâ
6. ‘Âlem cerîdesinde misâlini hüsnüñüñ
Yazmadı nakş-bend-i ezel bir dahî şehâ
7. Ve’l-leyl içinde yazılı lâminı kıldı dâl
Şol iki zülfüñe senüñ ey hâdi-i Hüdâ
8. Yüzüñ çeragı ile cebinüñedür delîl
Ey nûr-ı pâk-i sûre-i ve’ş-şems ü ve’d-duhâ
9. Âhir zamâna nâm-ı şerifüñ virür şeref
Nâmuñ yazıldı kudret eli ile serverâ
10. Sende sıgar şehâ niçe biñ bahr-i bî-kenâr
Dürr-i yetîm dirler egerçi kamu saña
11. Her kim ki lâ didi dimedi şer’üñe belî
Başından eksük olmasa bir dem n’ola belâ
12. Tîg-i mahabbetüñe düşüp şol ki cân virür
İçer hayât âbını cânı bulur safâ
13. Sen Mustafâya şol kadar oldı mahabbetüm
Cânım sever kimüñ ki ola adı Mustafâ

⁴³⁶2. M Çavuşoğlu, Ali Tanyeri, **Hayretî Dîvânı**, İstanbul Üniv. Edb. Fak. Yay., İstanbul 1981, s. 5-6.

14. Güm-râh oldı azdı tarîk-ı hakîkati
Her kim ki Çâr Yâruña yâ saña didi lâ
15. Sıddîkdur biri ki saña yâr-ı gâr olup
Soñında oldı râfî'-i din dâfî'-i belâ
16. Fârûkdur birisi dahi 'adl-ü dâd idüp
Şer'üñle virdi rûy-ı cihâna fer ü bihâ
17. 'Osmân ki 'ilm ü hilm ile zeyn eyleyüp özin
Bir şâh idi ki anuñ idi milket-i hayâ
18. Deryâ-yı 'ilm biri 'Aliyyün veli idi
Hurşîd-i hel etâ vü meh-i bürc-i lâ-fetâ
19. Âb-ı şefâ'at ile yû yüzüñ karaların
Bu dört ulu sahâbe yüzi suyına şehâ
20. Yüzüm karaların yuyamaz gözlerüm yaşı
Taglar kadar günâha ne kılsun bu deñlü mâ
21. Geldüm kapuña Hayretîyem hâlüm aglayu
Kûyuñ gedâsıyam kamu ma'lûm mâcerâ

KASİDE-İ NİHÂNÎ(ö. ?)⁴³⁷

(Mefûlü fâ 'ilâtü Mefâilü Fâ 'ilün)

1. Yâ menbe' il me'ârifi yâ mecma' il kemâl
Ente' llezi tefarrade bi' l-cûdi' n-nevâl
2. Ey şâh-bâz-1 sidre-nişîn 'arş- âşiyân
Medhûnde oldı murg-1 dil iñen şikeste-bâl
3. Biñde birini şerh idemez vasf-1 zâtıñun
Ger 'akl-1 nüktedân bula tâ haşre dek mecâl
4. Nûrından itdi halk meger tiynetüñi Hak
Haddüñde var melâhat ü kaddüñde i' tidâl
5. Sen âfitâba olsa bulut nola sâye-bân
Engüşt-i mu' cizeñ mehi itdi iki hilâl
6. Makbûl-1 mükbilüñdür olanlar kabûl-i Hak
Merdûduñ oldı tâ ebedî mürşid-i zalâl
7. İrdün şu dem ki hazret-i 'izzet huzûrına
Fî' l-hâl saña mâzi vü müstâkbel oldı hâl
8. İtse Halîl hullet ile fahr-1 gam degül
Sensin habîb-i hâss-1 Hüdâvend-i lâ-yezâl
9. Olsa Mesîh nola nefesde hayât-bahş
Cismiyle oldı saña müyesser dem-i visâl
10. Bir menzile irüşdüñ eyâşâh-1 muhterem
Ne gördi göz anı ne irişdi aña hayâl
11. İrmiş kemâle sendeki mâh-1 cemâl ü hüsn
Olmuş tamâm sende hat u hadd ü zülf-ü hâl
12. Sen hâceye gulâm olan olur 'azîz-i Mısır
Sen şâha bende olan ebed görmez ibtizâl
13. 'Aks-i rûhuñdan oldı 'ayân gülşen-i bihişt
Kevser lebüñden oldı revân çeşme-i zülâl
14. İtdüñ tamâm yir yüzünü pâk şirkden
Ey şâh-1 sa' d-ahter ü mîr-i hûceste-fâl

⁴³⁷4. Ayhan Yakşı, **Nihanî Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divânının Tenkidli Metni** (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Konya 1993, s.31-34.

15. Bitdi cemâliñüñ 'arakından varak varak
Gülşende verd-i ter kimisi ağ u kimî al
16. 'İllet günâh u cürmse şâhum şefâ'ate
Bende günâhla dil-i mecrûh u haste-hâl
17. Bahr-ı ma'arifüñ ezeli zû-fünûnusun
Kimüñ ne cânı var k'ide katuñda kıyl u kâl
18. Dünyâ-yı duna eylemedüñ meyl zerrece
Ednâ katuñda hâk-i siyehden menâl u mâl
19. Yüzüm kara elüm kurı geldüm kapuña kim
Cûd ü 'atâ vü lûtf-u nevâl eyleyem su'âl
20. Bir mâhsın ki senden alur âfitâb nûr
Bir şâhsın ki kullaruñuñ kemteri bilâl
21. Olsun selâm u tuhfe tahiyyât-ı bî-kıyâs
Ashâb-ı rûh-ı pâkine her-bâr-ı ber-kemâl
22. Rahmet hezâr rûhına Sıddîk-i ekberüñ
Sıdkıyla evvel eyledi emrüñe imtisâl
23. Fâruk kim imâmeti devrinde gün gibi
İslâm çıkdı başa vü küfr oldu pây-mâl
24. Nûreyn sâhibi ki oluptur musâhibüñ
Sâyende oldu tâc-ı ser-i cümle ehl-i hâl
25. Neyler senâyı hamdi nider ya sitâyışı
Bir kimsenüñ kim adı ola Şîr-i Zü'l-Celâl
26. Bahr-ı şefâ'atüñ sadefi dürleri durur
Şâh-ı Hüseyin ile Hasan-ı sâhib-i cemâl
27. Sen rahmet eyle cümlesinüñ rûh-i pâkine
Yâ Rab be-hakk-ı hürmet-i pîr ü civân-ı âl
28. Her kande kim Nihâni ide derc-i medhüñi
Tolar cihâna rayihâ-ı nâfe-i gazâl
29. Düşdük hevâ giline yüzüñ key mülevvesüz
Kalduk ayakda kân-ı keremsin elümüz âl
30. Ol kân-ı merhamet ola kim ide bir nazâr
Kan ağla ey gözüm demidür ey gönül nibâl
31. Hâşâ ki irişe hâlel ahkam-ı şer'üñe
Gele hezâr mâh u geçe sad hezâr sâl

32. Halümce sen şehi diler idüm ki medh idem
Hâl ehli didi hâl dili ile zihî muhâl

KASİDE-İ NİHÂNÎ(ö. ?)⁴³⁸

(Mefûlü Fâ'îlâtü Mefâîlü Fâ'îlün)

1. Mât itdi mihr ü mâhı cemâli Muhammed'üñ
Sıgmaz beyân-ı vasfa kemâli Muhammed'üñ
2. Oldı gulâm halka be-gûşı mâh-ı tamâm
Göründi çünki kâşı hilâli Muhammed'üñ
3. Kadr ü visâle irdi müselleme berât ile
Nola yücelse kadr ü celâli Muhammed'üñ
4. Bir sidredür ki heşt bihişt sâyegâhıdur
Dil ravzasına kadd-i nihâli Muhammed'üñ
5. Bir ziynet itdi zîver ile kim nazîri yok
Dil hânesine nakş-ı cemâli Muhammed'üñ
6. Fazl u kemâl ü dâniş ü hilm ü vakâr ile
Gelmedi enbiyâda misâli Muhammed'üñ
7. Ferhûnde tâli' i vü hûceste sitâresi
Bahtı sa'îd ü bahtlu fâli Muhammed'üñ
8. Âb-ı hayâta katre kadar kadr komadı
Şîrinliğiyle la'l-i zülâli Muhammed'üñ
9. Bir hâcedür ki hassa vü 'amâ irer yeter
Lûtf u 'atâsı cûd u nevâli Muhammed'üñ
10. Evvelde oldı mîm-i mahabbet numûnesi
Derde devâdur âhiri v'âli Muhammed'üñ
11. 'Ayn-ı 'inâyetine Hak'üñ oldı âyine
Müstakbeli vü mâzisi hâli Muhammed'üñ
12. Geç hâb u hõrdan ümmet iseñ gerçek ey gönül
Hâbı düşünde görmedi bâli Muhammed'üñ
13. Her yüzden oldı gün yüzine zerre âfitâb
Her sözi oldı nazm-ı le'âlî Muhammed'üñ
14. İtme Nihânî cürm ü günâh için iñen âh
Kim ümmetine himmeti 'âlî Muhammed'üñ

⁴³⁸ 5.AyhanYakşı, **Nihânî Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divânının Tenkidli Metni**, (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Konya 1993, s.35-36.

15. Kim vardı varduğı yire kim gördi gördüğün
Kime müyesser oldu visâli Muhammed'ün

KASİDE-İ ÜSKÜPLÜ İSHÂK ÇELEBİ (ö.1542)⁴³⁹

(*Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün*)

1. Yâ mazhara'l-hidâyeti yâ muzhire'l-hüdâ
Entel'lezi yakâsıru 'an vafike'l-verâ
2. Yâ men tefâharet bike kullü'l-halâyıkı
Ente'llezî tefâhare bi'l-fakri ve'l-fenâ
3. Vaf-ı cemîlüñi ki anuñ yokdur âhiri
Kâdir midür kişi ki beyân ide evvelâ
4. İsm-i İlâha ismüñ eger olmasa karîn
Hâşâ nisâb-ı ehl-i şehâdet tamâm ola
5. Evlâd-ı âdemüñ senedi fahri seyyidi
Sâhib-livâ-yı mu'cize sultân-ı enbiyâ
6. Ahzâb-ı hüsnî âyetinüñ 'öşr-i 'âşiri
Tefsîrin itmedi 'ulemâyı üli'n-nühâ
7. Çokdur cemâli mushafı eczâsı 'akl-ı küll
Bir cüz'üni ki ezber ide âferin aña
8. Zât-ı şerîfi hâtimesidür risâletüñ
Aña iki mukaddimedür arz ile semâ
9. Te'hir-i halk-ı sâbıka takdîm-i Ahmede
Olsa ne var işâret-i ma'hûde mîm ü hâ
10. Da'vâ-yı mu'cizât ile sıdk-ı nübüvvete
Şâhid degül mi cümle kerâmât-ı evliyâ
11. Zâtuñ ebü'l-fezâyil ü ümmü'l-'ulûm iken
Hikmet nedür ki hem yine ümmî dinür saña
12. Engûşt-i mu'cizüñ siper-i mâhı iki şak
İtdiginüñ delâyili k'el-bedri fi'd-dücâ
13. Çeşm-i ümîdine şeb-i mi'racda nücûm
Kühl-i cevâhir-i kademüñ itdi tûtiyâ
14. Gördüklerinde zât-ı fazilet-sıfâtuñı
Ervâh-ı enbiyâ dükeli itdi iktidâ

⁴³⁹ 3.Mehmed Çavuşoğlu vd., *Üsküplü İshak Çelebi Divânı* (Tenkidli Basım), Mimar Sinan Ünv.Yay. İstanbul 1990, s.22-24.

15. Mislüñ mi var cihânda habîb-i İlâhsın
Olsañ ‘aceb mi cümle-i mahlûka pişvâ
16. Bilseñ olurdı rütbesini Fahr-ı ‘Âlemüñ
Mâlûmuñ ola küntü Nebîyyen mukaddemâ
17. Devlet anuñ ki oldı kamu emrüñe mutî
‘İzzet anuñ ki şer‘üñi idindi muktedâ
18. Şol togrıyı ki hidmete gönderdüñ ok gibi
Ardındadır gözi ne kadar gitse dâyimâ
19. Senden şol egriler ki çekildi kemân gibi
Boynı burıldı kaldı olup kâmeti dü tâ
20. Bakma kabardugına ‘âdûnuñ habâb-veş
Bir dem sebâtı yok yeri sudur içi hevâ
21. Noksân ola mı fazluña ey menba‘-ı kerem
Kapuñda olsa ben kulunuñ hâceti revâ
22. Hakdan ümîdüm ol ki ola baña bedraka
Râh-ı hüdüda sâhib-i rüşd-i ve mâ gâvâ
23. Anı ki almadı ele yürür kalem gibi
Zâr u nizâr yüzi kara başı aşaga
24. Ol kimseyi ki komadı elden kılıc gibi
Yüzi suyile hidmet ider salsa her yaña
25. Nemdür yaşum ki olmaya ol yoluña sebîl
Sînemde nakd-i cân-ı ‘azîzüm saña fedâ
26. Dünyâ muzahrafâtına uzatmaduñ elüñ
Nâñ-ı cevîndür yidüğüñ geydüğüñ ‘abâ
27. Hakî-nihâd ise n’ola ashâb-ı suffâñuñ
Cevher-misâl her biri bir ma‘den-i safâ
28. Evc-i semâ’-i şer‘üñe cümle sahâbenüñ
Her biri fi’l-hakîka birer necm-i ihtidâ
29. Vâcibdür âlüñe sıla-i hakk-ı taslıye
Lâzımdur eylemek kişiye vâcibi edâ
30. Küllî murâdı hâsıl olurdı be-küll-i ‘ayb
İshâk olaydı hidmetüñe ‘abd-i müşterâ
31. Mûy-ı siyâh agardı yüri var du‘âda ol
Vakt-i sabâh icâbete makrûn olur du‘â

32. Şol gün ki Hak nasîb ide mecmû'ı ümmete
Hân-ı şefâ'atüñ çekile dinile salâ
33. Ol ni'met-i celîleye irdükde umaram
Bir lem'asiyle muğtenem olmagı ben gedâ

KASİDE-İ AHMED SARBÂN (ö.1545?)⁴⁴⁰

(Müstef'ilün Fa'ilün Müstef'ilün Fa'ilün)

1. Mazhar-ı sırr-ı Hüdâ şâh-ı selâmu aleyk
Kâşif-i kul innemâ şâh-ı selâmu 'aleyk
2. Mâlik-i tîg-i dü-ser-i pâd-şeh-i bahr u ber
Mâlik-i dürrîndedür şâh-ı selâmu 'aleyk
3. Server-i huld-ı berîn sâkî-ı mâ-ı ma'în
Hem-dem-i ruhü'l-emîn şâh-ı selâmu 'aleyk
4. Seyr iderüm gû-be-gû şerh iderum mû-be-mû
Kâşif-i esrâr-ı hû şâh-ı selâmu 'aleyk
5. Rahmet-i rahmansun âyet-i Kur'ânsın
Sûret-i sübhansın şâh-ı selâmu 'aleyk
6. Medh idüben Mustafâ zatuña dur lâ-fetâ
Şîr-i Hüdâsın hüdâ şâh-ı selâmu 'aleyk
7. Maden-i imân diyen server-i huld-ı berîn
Kâtil diyü la'yin şâh-ı selâmu 'aleyk
8. Bağladı meclisde saf medhun ider cenk ü def
Ey dürr-i bahr-ı necef şâh-ı selâmu 'aleyk
9. Şîr ile şeb-i berîn ya'ni Hasanla Huseyn
Oldı bular nur-ı 'ayn şâh-ı selâmu 'aleyk
10. Zîynetle zeynü'l-ibâd mübeddi mülk-i mi'âd
Sâlik-i sâfî-nihâd şâh-ı selâmu 'aleyk
11. Bakır olupdur imâm oldur imâmu't-tamâm
Bende birer hâs u âm şâh-ı selâmu 'aleyk
12. Câfer-i Sâdık yakın ziynet-i huld-ı berîn
Hoca-ı salar-ı dîn şâh-ı selâmu 'aleyk
13. Mûsâ-ı 'âli-güher sâhib-i tâc u kemer
Dîdemüze nurfer-i şâh-ı selâmu 'aleyk
14. Şeh Ali Musâ Rızâ Şâfî-i rûz-ı cezâ
Pertev-i nûr-ı Hudâ şâh-ı selâmu 'aleyk

⁴⁴⁰ II.Ayfer Kayabaşı, "Sarban Ahmed Divânı İnceleme Metin (Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya 1995, s.37-38.

15. Server-i şâh-1 taka yani imâm-1 Hakâ
Her dû-cihân revnâk-1 şâh-1 selâmu ‘aleyk
16. ‘Asker-i sâhib-livâ ‘âlemde zıll-1 Hüdâ
Ol kamu derde devâ şâh-1 selâmu ‘aleyk
17. Mehdi-i sâhib-zamân mâlik-i mülk-i cihân
‘Alemde rûh-1 revân-1 şâh-1 selâmu ‘aleyk
18. Ahmedînüñ cânısın din ile imânısın
Server-i sultânısın şâh-1 selâmu ‘aleyk

KASİDE-İ ZÂTÎ (ö.1546)⁴⁴¹

(*Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün*)

1. İy zât-ı şerifüñ gül-i bôstân-ı risâlet
Elfâz-ı latîfûñ şekeristân-ı halâvet
2. Ey hem-nefes-i 'arş-nîşinân-ı melâyik
V'ey şâh-ı cihân pâdişeh-i 'âlem-i vahdet
3. Tayy eyleyimez Refref-i zann menzil- kadruñ
Cibrîl-i 'ukûl anı nice ide hikâyet
4. Şânuñdadurur âyet-i "mâ kâne Muhammed"
Ey mebde'-i bünyâd-ı cihân şehr-i nübüvvet
5. Hurşîd-i visâlûñ iricek burc-ı vücûda
'Âlem açılıp gitdi kamu leyl-i dalâlet
6. Deryâ-yı dalâletde kalur mı kamu 'âlem
Olmasañ eger bedraka-i necm-i hidâyet
7. Kurtuldi hadisüñ işiden cümle hadesden
Ey bâg-ı vefâ bülbül-i güzlâr-ı risâlet
8. Sen ümmetüñi isteyesin Hazret-i Hakdan
Nefsi deyicek cümle Nebî rûz-ı kıyâmet
9. 'Âsileri emvâc-ı gazâb eyler-idi gark
Olmasañ eger mâlik-i deryâ-yı şefâ'at
10. Hak kudret eliyle uruban zahruña mühri
Gönderdi seni ümmetüñe nâme-i şefkât
11. Mâhuñ siperin mu'cize tıgıyla felekde
İtdüñ iki şakk gördi kamu halk-ı vilâyet
12. Çeşme'yedüñ engüştüñi gördük kamu 'âlem
Dil-teşnedurur mu'cizüñ âbına be-gâyet
13. Ey hâtem-i mecmû'-ı Nebî mehbit-i Kur'ân
Hatm olmış-ıdı mushaf-ı hüsnüñde melâhât

⁴⁴¹6.Orhan Kurtoğlu, *Zâtî Divânı (-Gazeller Dışındaki Şiirler- İnceleme Tenkidli Metin)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 2017, s.49-51

14. Zâtuñda senüñ yog-ıdı bir zerrece bed-hû
Âteşde bürûdet nite kim suda yubûset
15. Ervâh-ı Nebî Kudsde cem‘ oldı ser-â-ser
Esrâ gicesi cümlesine itdüñ imâmet
16. Cibrîl-i hıred k’ışide eczâsı olur kül
Bir demde ki itdüñ tokuz eflâki seyâhat
17. Mî‘râcda bulduñ şu kadar Hakk-ile kurbı
Gûyâ ki hemân cân u ten ü nâr u harâret
18. Keşf oldı saña perde-i esrâr ser-â-ser
Bî-perde Hüdâyile tapuñ eyledi sohbet
19. Vassâf ola ger cümle cihân halkı ser-â-ser
Haşr ola vü evsafuña olmaya nihâyet
20. Sad-bâr selâm anlaruñ ervâhına bizden
Yirüñde ki ol çâr ‘aziz itdi hilâfet
21. Kandil-i revâk-ı sadakâ Hazret-i Siddîk
Zıdd-ı şeb-i şekk şu‘le-i mısbah-ı sadâkat
22. Hışmıyla nazar kılsa güneş bî-fer olurdu
Fârûk-ı ceri pâdişeh-i mülk-i salâbet
23. Sultân-ı ekâlim-i hayâ Hazret-i ‘Osmân
Şâh-ı bülegâ server-i erbâb-ı fesâhât
24. Mîr-i ‘ulemâ kân-ı sehâ Haydâr-ı Kerrâr
Makbûl-i Hudâ hîş-i Nebî şâh-ı velâyet
25. Ezvâcüñe vü âlüñe avlâduña bizden
Her gâh selâm ey şeh-i erbâb-ı şefâ‘at
26. Zati’nüñ idersin kamu müşkillerini hal
Tapuñdan irürse ger aña ‘avn ü ‘inâyet
27. Düşürmedügi mıskala-i zikrünü dilden
Budur ki virür âyine-i kalbine safvet
28. Haşr ola ümîdüm bu kıyâmetde senüñle
Bunı işidüp kim dise âmin aña rahmet

**KASİDE-İ ZÂTÎ DER NA‘T-I ENBİYÂ HAZRET-İ MUHAMMED
SALLÂ‘LLAHU TEÂ‘LÂ ‘ALEYHİ VE SELLEM (ö.1546)⁴⁴²**

(Mef‘ûlü Mefâ‘ilü Mefâ‘ilü Fe‘ûlün)

1. İdüp seherüñ sîne-i sîmînini kâğıd
Altun kalemiyle bunı yazardı ‘Utârid
2. Cehd eyle dürîş eyle kemâlâtı mükemmel
Tâ izzet ü devlet tapuna ola müsâ‘id
3. Düş bahr-ı ‘ulûm içine ‘âlem sadefinde
Bir gevher-i yek-dâne ide tâ seni vâhid
4. Var cevher-i ‘ilm-ile yüri kıymetüñ artur
Altun it işüñ eyleme bâzârüñi kâsid
5. Seyr it kamu seyyâre-y-ile cümle burûcı
Aç gözüñi ol hikmet-i Hakk’ı müterassıd
6. Senden ulular sözünü ger vird idinürseñ
Tab‘uñı nice vird-i ma‘ânî ola vârid
7. İsterseñ ide ‘izzetüñi Tañrı ziyâde
Ma‘kuli kabul eyle sakın olma mu‘ânid
8. Hikmetde kamu derde devâ ola kelâmuñ
Kânunla kıl mantıkuñı gözle kavâ‘id
9. Te’sîr ide ger saña kelâm-ı mütekellim
Zihnüñde vü kalbüñde ola pâk ‘akâ‘id
10. Bir nice delil-ile Hak’uñ birligini bil
Şol sufî-yi sâlus bigi olma mukallid
11. Üç ma‘ni-y-ile çâr varak üzre tokuz cild
Olmaga sebep n’oldı vü kim boldı mücellid
12. Cûş itdi yem-i sun‘-ı Hudâ aşk ilinden
İbdâ‘a sebep oldı şeh-i cümle muvahhid
13. Mahbûb-ı Hudâ Fahr-i cihân Şâh-ı risâlet
Sultân-ı nübüvvet ser-i ser-cümle-i ‘âbid
14. Bir dem üzerinden ki ese şefkâti bâdı
‘Asîleri yakmaya cehennem ola bârid

⁴⁴² 7.Orhan Kurtoğlu, *Zâtî Divânı (-Gazeller Dışındaki Şiirler- İnceleme Tenkidli Metin)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 2017, s.52-54.

15. Sâd bâr tahıyyât ü selâm ol mehe her dem
Kim oldu tulû' itdüğü dem şevkle sâcid
16. Seccâdesini eyledi bir mâh müşerref
Kim halka ayagı yiri mihrâb u mesâcid
17. Deryâ-yı 'atâ bahr-i yedinden mütereşşih
Yâkut-ı sehâ kân-ı kefinden mütevellid
18. 'Alemde bugün devlet anuñ şâhid-i 'izzet
Yüz şîve ile saldı revân boynına sâ'id
19. Emr itse ider taş ile toprak harekâtı
Akar su eser yıl ola nehy eyleye râkid
20. 'Adli yili araya girüp eyleye islâh
Birbiri ile âteş ü âb olmaz-ıdı zıd
21. Anda dû cihân nakşı 'ıyân olsa 'aceb mi
Âyine-i sâf eyleye vicdânuñı Vâhid
22. Şol surete kim terbiyetüñ âbı saçıldı
Sanma ki anuñ dîde-i bahtı ola râkid
23. Ucdan uca dünyâyı eger kim tuta âteş
Bir katre kadar şefkatüñ âbı ide hâmid
24. İrse matar-ı perverişüñ sebze-i 'ömre
Ol mezra'-ı dihkân-ı duhur olmaya hâsıd
25. Olmaya velâyetde anun hiç nazîrî
Her kim ki senüñ himmetüñi idine mürşîd
26. İrerdi hayât âbına hep cünd-i Sikender
Ger Hızır du'ân olmuş olaydı ana râ'id
27. Olmazdı 'adu zahmı-y-ıla üştür-i Sâlih
Hıfzuñ eli olaydı eger kim aña kâ'id
28. İşitse eger heybetüñüñ sıyt u sadâsın
Çerh üzre o dem leşker-i pervîn ola şârid
29. Bir kimse gelüp itmeden öñüñde tekellüm
Evezâ'ı olur sıdkına vü sırrına şâhid
30. Bir ayda gerçi on iki burcı ider seyr
Mâh olmadı 'azm-i serî'üñ bigi hâmid
31. Ger kuhl idine gerd-i rehüñ çeşmine a'mâ
'Ayniyle ola 'âlem-i esrâra müşâhid

32. İtmiş kerem-i lutfdan îcâd-ı vücuduñ
Halk eyleyicek halkı yed-i sun' - ile mucid
33. Fâka düşürür murg-sıfat anı ki fâkîd
Ger lutfuñ irişürse ola fâkını fâkîd
34. Şerh olmaya ey kân-ı kerem vâsf-ı hamîdüñ
Yazsa şu'arâ haşre dek eş'âr u kasâ'id
35. Zillet yüzini görmez-idi Zâtî-yi dervîş
Devlet bigi kapuñda olaydı mütekâ'id
36. Bimâr u za'îf itdi anı derd-i mezellet
Lutfuñ ki ola 'â'id aña sıhhat ol 'â'id
37. Gözini diküp göge yatar çâh-ı belâda
Seyyâre-i eltâfuñı yüz şevkle râsîd
38. Bî-şübhe irer şâhid-i maksud tapuña
Her kim ki du'â eylemege ola mücâhid
39. Eflâk dönüp kutb-ı karâr eyledügünce
Evrâkına çerhüñ yaza bu beyti 'Utârid
40. Üstüñe done kutb bigi cümle felekler
Hak devr-i zamân içre ide 'ömrüñi hâlid

KASİDE-İ ZÂTÎ(ö.1546)⁴⁴³

(*Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün*)

1. Hûn-ı şafakdan incinüben 'ayn-ı âfitâb
İtmişdi dest-i kudret aña bir siyeh nikâb
2. İki kızıl güle remed urmuşdı âteşi
Akardı lûle-i müjeden turmayup gül-âb
3. Tâb-ı tenûr-ı mihnet ü âlâm ü derd-ile
İki kızıl göz itmiş-idi bagrumı kebâb
4. Od urdugınca hırmenine çeşmümüñ remed
Gör hikmeti ki dânesi olurdu bî-hisâb
5. Sakkâ-yı eşk-i çeşm bu tenevvür-i dîdemüñ
Âb urdugınca nârına artardı iltihâb
6. Bir demde iki merdüm-i ehl-i basîretüñ
Gark eylemişdi fülk-i vücûdını kanlu âb
7. Yagmalamışdı hâyıl-i veca' raht-ı râhatı
Düşmüşdi mülk-i cism ü dil ü câna ıztırâb
8. Su sızmaz-iken aralarından gözümle âh
Eşküm nifâk idüp anı terk eylemişdi hâb
9. Yılduz sayardı görmeyüp uyhu yüzün gözüm
İki sitâre akar-idi turmayup şihâb
10. Ruhsâr u zülf-i yâr-ı kamer-çihresüz o şeb
Tolmuşdı nâr u 'akreb ü mâr-ile câme-hâb
11. Olmuşdı yıldırım okı sancı inildi ra'd
Yagmur dökerdi yire gözüm nite kim sehâb
12. Ol cevr-i bi-şümârı ki dehr eyledi baña
Eylerdi anı akçe döküp gözlerüm hisâb
13. Ol sâ'at irdi sem'üme nâgâh bir nidâ
Didi ki ey sevâd-dil ü dîdesi harâb
14. Bir na't söyle Hazret-i Fahr-i cihâna gel
Ola ki lutf-ı Hakk-ile 'azb ola bu 'azâb

⁴⁴³ 8.Orhan Kurtoğlu, *Zâtî Divânı (-Gazeller Dışındaki Şiirler- İnceleme Tenkidli Metin)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 2017, s.55-58.

15. Ol nûr-ı hikme gözümüñ üstinde yir idüp
Yüz üstine diyü virilince aña cevâb
16. Kudret eliyle sâni'-i hammâm-ı nüh-kıbâb
Sâbûn-ı subhdan düzüp uçurdu bir habâb
17. Çini tabakda hall idüp altun varakları
Bir şemse yazdı tâk-ı mu'allâda âfitâb
18. Bebgâ-yı lâciverd-kafes açdı bâl-i zer
Şekker yirine oldu gıdâsı dür-i hôş-âb
19. Kaldurdu şâh-ı Çin 'âlem-i şir-peykeri
Oldı kamu vilâyet-i Hindûsitân harâb
20. Açdı du'â-yı nûr-ile gencine bir ışık
Toldı cihâna la'l ü zer ü sim bî-hisâb
21. Subhın 'izârın âteş-i horşîd itdi surh
Gûyâ ki mihr odı dili kıpkızıl kebâb
22. Ol dem dakîk-i nâzükile oldu subhgâh
Çarh üstine güneş kodı bir seng-i âsiyâb
23. Horşîd açup kapusını âzâd eyledi
Olmuşdı ser-be-ser kafes-i dehr pür-gurâb
24. Düşmişdi jâle hâke götürdi türâbdan
'Îsi-nedim ü pâdişeh-i âsümân-cenâb
25. Gösterdi kasr-ı kudret bennâ-yı 'âlemi
Açdı harîm-i hikmete bevvâb-ı subh bâb
26. Subhuñ o dem kopup yüregi geldi agzına
Yüzden ol âfitâb götürdi meger nikâb
27. Sultân-ı din Fahr-i cihân Hazret-i Resûl
Seyyâh-ı lâ-mekân u şeh-i âsümân-cenâb
28. Mihr-i cihân-nümâ meh-i bedr-i zalâm-güşâ
Keyvân-serir ü kutb-vakâr u felek-şitâb
29. Necm-i hüdâ vü bedraka-i râh-ı müstakim
Sultân-ı reh-revân-dih-i milket-i savâb
30. Burc-ı vücûda geldiği sâ'at ol âfitâb
Biñ bir künişt yire geçüp oldılar harâb
31. Oñulmaz-ıdi zahm-ı Ayâsôfyâ eger
Mü'minlerüñ olur o deyr virmese lu'âb

32. Sen şol habîbsin ki eyâ şâh-ı mülk-i hüsn
“Levlâk” geldi cânib-i Hakdan saña hitâb
33. Meydân-ı ‘arş cilvegeh-i hing-i himmetüñ
Ey âfitâb-ı çarh-süvâr ü kamer-rikâb
34. Çekdi gözüñe sürme-i ‘ayne’l-yakîni Hak
Ref’ oldı kalmadı arada bunca biñ hicâb
35. Şol âteşüñ semenderi olduñ ki ey Halîl
Olur melâ’ik anda kadem koyıcak kebâb
36. Dûşizegân-ı sırr-ı Hudâ mahrem olmasañ
Yüzden götürmez-idi seni göricek nikâb
37. Ser-halkasın Nebîlere ey şâh-ı enbiyâ
Hâtem kaşında nite ki yâkût-ı la’l-i nâb
38. Şakk itdi şişe-i mehi itdi yine dürüst
Üstâd-ı mu’cizüñ senüñ ey yüzi âfitâb
39. Kandurduñ âb-ı mu’cizüñe teşne-dilleri
Barmaklaruñdan akıduban çeşme-vâr âb
40. Âb-ı zülâl-i çeşme-i zevk u safâları
‘Ayn-ı ‘adû-yı teşne-dile eyledüñ serâb
41. Bîmâr olup-dururdu cihân halt-ı küfr-ile
Kânûn-ı din-i Hakk-ile virdüñ gelüp cevâb
42. Saklardı gök yüzinde güneşden Hudâ seni
Her yirde sâyebânuñ-idi pâre-i sehâb
43. Kur’ân hakı-y-çün ey yüzi “ve’ş-şemsü ve’d-duhá”
Göñülleri hadisüñ açar nite ki kitâb
44. Eltâf-ı bi-şümârıñı rûz-ı hisâba dek
Tolsa muhâsib-ile cihân idemez hisâb
45. Ey sâki-i şarâb-ı şefâ’at bu nüh felek
Câm-ı mey-i mahabbetüñ içre tokuz habâb
46. Hak emriyile yiri olur çarh-ı kibriyâ
Nehy itdügüñden eyleye her kim ki ictinâb
47. Lü’lü’ misâl bagrı delinsün şu kimse kim
Koyup hadîsüñi ide meyl-i dür-i hoş-âb
48. Şol nakd-i ‘ömr kim yoluña harc olmaya
Ger genc-i şâyegân-ise ol başına türâb

49. Şol göz ki sürme idine râhuñ gubârını
Def'i harîm-i gayba olur aña feth-i bâb
50. Ervâh-ı çâr-yâruña biñ biñ selâmlar
K'itmişler-idi sen şehe sıdk-ile intisâb
51. Burc u sipihr-i kevkeb-i imân Ebû Bekr
Horşîd-i subh-ı sıdkına bir zerre âfitâb
52. Sultân-ı mülk-i 'adl 'Ömer ihtisâbda
İtdüğü ihtimâmı anuñ kim ider hisâb
53. 'Osmân debîr-i kâtib-i divân-ı şâh-ı mülk
Düşmezdi hiç elinden anuñ hâme vü kitâb
54. Bevvâb-ı bâb-ı şehri-i me'âni 'Ali aña
Ben 'ilm şehriyem didüñ oldur o şehre bâb
55. Necmeyn-i ezhereyn idi bedreyn-i envereyn
Ol iki âftâb u meh-i Müşter-icenâb
56. Evlâduña vü âlüñe ashâbuña kamu
Yüz biñ selâm her dem eyâ şâh-ı kâmyâb
57. 'Âsîleri güneş yakıcak rûz-ı haşrde
Kıl baña sâye-i 'alemüñ me'men ü me'âb
58. Mecmû'-ı havfdan bizi kurtar keremler it
Mecmû'-ı halk-ı 'âleme düşdükde ıztırâb
59. Ser-cümle 'âsiye umaram olasın şeffî
Kılsun du'â-yı Zâtîyi Allâh müstecâb

KASİDE-İ ZÂTÎ (ö.1546)⁴⁴⁴

(*Fâ ‘ilâtün Fâ ‘ilâtün Fâ ‘ilâtün Fâ ‘ilün*)

1. Cûş idüp deryâ-yı ‘ışkullâh-ı Rabbü’l-‘Âlemin
Bir güher halk eyledi kim sad hezârân âferin
2. Ol güher ‘ışkına halk idüp bu dürc-i ‘âlemi
Eyledi aña makarr üstâd-ı ‘âlem âferin
3. Bir dür-i yekdânedür deryâ-yı sun‘-ı Hakda ol
Çarh-ı şâh-ı kadri barmagında bir engüşterin
4. Halka olsun cem‘ olup bir yirde cümle enbiyâ
Cümlesi bir hâtem ü ol hâteme oldur nigin
5. Anuñ-içün taş basardı bagrına hâtem bigi
Hâtem-i cümle Nebîdür ol dür-i deryâ-yı dîn
6. Ey serirüñ bôstân-ı lâ halâ ve lâ melâ
Kuhl-i çeşm-i zât-ı binüñ sürme-i ‘ayne’l-yakîn
7. Merkebüñ Refref makâmuñ “kâbe kavseyn” ey ‘azîz
Halvetüñdür mehbit-ı Kur’ân u Cibrîl-i emîn
8. Katre-i deryâ-yı lutfuñ bahr-i pür-dürr-i semîn
Bende-i nûr-ı ruhuñ sultân-ı çarh-ı çârümin
9. Meclisüñdür gülsitân-ı bâg-ı firdevs-i berîn
Hazretüñdür bülbül-i gül-zâr-ı Kur’ân-ı mübîn
10. Şefkatüñ birle sekiz uçmag umar mecmû‘-ı halk
Hazretüñle tokuz eflâk üzre fahr eyler zemîn
11. Bûy-ı hulkuñdan mu‘attar eylemişdüñ ‘âlemi
Ol zamân miskîn olupdururdu gâyet seng-i Çin
12. Serverâ sen on sekiz biñ ‘âleme sultân-idüñ
Âb u gil içre dahı Âdem çekerken erba‘în
13. On sekiz biñ ‘âlemi ol Hâlik-ı ol arz u semâ
‘İşkuña halk eyledi ey sâyir-i çerh-ı berîn
14. Levh hakkı levhine hergîz musaffâ kalbüñüñ
Olmamışdur müntekiş eşkâl-i ‘unf u kibr ü kîn

⁴⁴⁴5. Orhan Kurtoğlu, *Zâtî Divânı (-Gazeller Dışındaki Şiirler- İnceleme Tenkidli Metin)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 2017, s.47-49.

15. Barmaguñdan çeşmeler akıtduñ anuñ âbına
Sûre-i Kevser hakı dil-teşnedür mâ'-i ma'în
16. Mâh-ı bedre barmaguñla bir işâret eyleduñ
Dest-i şevkıyla yakasın çekdi çâk itdi hemîn
17. Ey şeh-i Mısır-ı nübüvvet kasr-ı kadrüñde senüñ
Hazret-i Yûsuf güneş yüzlü gulâm-ı meh-cebîn
18. İşiden dir goncañ açılsa belâgat bâgına
Âferin ey bülbül-i bâg-ı belâgat âferîn
19. Hak budur ey hâce-i şeh-ı bahâ olmaz bahâ
Turreñ bir mûyına yüz biñ harâc-ı mülk-i Çîn
20. Meclisüñden çağrışlıardı melekler 'âleme
"Hâzihi cennâti 'adnin fedhulûhâ hâlidîn"
21. Yücedür eflâkden kadri bi-hakkı ve's-semâ
Ol ki bir yirde senüñle oldı bir dem hem-nişîn
22. Cân u dilden bende-i fermânuñ olmuşdur senüñ
Revnâk-ı iclâs-ı 'âli çâr ashâb-ı güzîñ
23. Subh bigi sâdıkam bu sözde ben Sıddîkdur
Âfitâb-ı subh-ı sıdk u sâdıq-ı sultân-ı dîn
24. Şehsüvâr-ı milket-i heybet 'Ömer k'oldı anuñ
Tîg-i nusret-bîni îmân ehline hısn-ı hasîn
25. Pâdişâh-ı leşker-i ehl-i hayâ 'Osmân anuñ
Nesr iderdi levh-i sîme hâmesi dürr-i semîn
26. Hâzin-i gencîne-i esrâr-ı Hakdur Hak bilür
Sâki-i Kevser 'Ali ol hâcib-i huld-ı berîn
27. Âlüñüñ ashâbuñuñ ezvâcuñuñ evlâduñuñ
Rahmetin kılsun mezîd Allâhü Rabbü'l-'âlemin
28. Şefkatüñden serverâ Zâtı recâ kat' eylemez
Mustafâ "mâ-câ'e illâ rahmeten li'l-'âlemîn"

KASİDE-İ MUHYÎ (ö./1547-1548)⁴⁴⁵

(Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilün)

1. Ey mekârim ma'deni v'ey menba'-ı lutf u vefâ
Hüsn ü hulkuñ vasfına itmez kamu diller vefâ
2. Çün seni Hak cümle-i halkından itdi ıstifâ
Yaraşur k'ola senüñ nâm-ı şerîfüñ Mustafâ
3. Sen hümâmı enbiyâ cümle idindiler imâm
Fahr ider her birisi itmekle saña iktidâ
4. Enbiyânuñ evveli vü hâtimisin hayr ile
Oldı zâtuñla nübüvvet ibtidâ vü intihâ
5. Hoş nübüvvet şâhısın kim kûs-ı şâhi yirine
Rûz u şeb beş vakt ezân "ni'me'l-bedel" olmış saña
6. Saña cândan biñ salât ey mahrem-i esrâr-ı Hak
Saña dilden biñ selâm ey mazhar-ı vahy-ı Hudâ
7. Dâyim envâr-ı hidâyetle münevver bedrsin
İki 'âlem tal'atuñla rûşen ey bedr-i dücâ
8. Şark u garba ruhlaruñ iki hidâyet şem'idür
Kim anuñ her birisinüñ nârıdur nûr-ı hüdü
9. Şemme-i pertev alupdur ruhlaruñdan mihr ü mâh
Anuñ ile rûz u şeb dünyâyâ virürler ziyâ
10. Ruhlaruñla kaşlaruñla âsmân-ı hüsnüde
İnşikâk-ı mihr ü meh var dâyim ey mu'ciz-nümâ
11. İki hânedür iki 'âlem ki bir yirinde sen
'Âlem-ârâ şem'sin her halk pervâne sañâ
12. Kaddüñi bî-sâye serv itdi ruhuñ bî-hâr gül
Kudret izhâr eyleyüp gül-zâr-ı hüsnüñde Hudâ
13. Sâyeñ ile ger şeref bulmuş olaydı yir yüzi
Kimyâ olaydı hâki vü gubârı tûtiyâ
14. Gül-sitân-ı hüsnüñüñ hoş gülleri var ag ü sürh
Her gül-i bî-hârı virür 'âşika bûy-ı vefâ

⁴⁴⁵ IV.Mustafa Arslan, **Muhyî Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divânı** (Doktora Tezi), Ankara 2006, s 275-278.

15. Özge mahbûbü'l-kulûb olduñ iki 'âlemde hem
Cümle diller cân virürler olmaga saña fedâ
16. Halk-ı 'âlemden seni sevsün kimün kim 'aklı var
Ma'den-i mihr ü vefâsın sende yok cevri ü cefâ
17. Gerçi gördüm mâh-rûlar çokkamu nâ-mihr-bân
'Âşka mihr ü vefâ itmekde 'aşk olsun saña
18. Çün Hudâ mahbûbısın sevmek seni terk-i edeb
Hüsn-i halk ü hüsn-i hulkuñ 'özü-h'âh olsun baña
19. Ehl-i fakra dâyimâ meylüñ ü rahmüñ işidüp
Cür'et irdi sevmege sen şâhı bu kemter gedâ
20. Bende besdür mu'cizeñ 'aşkum dil-ü cañdan saña
Ol virüpdür baña bâki mu'cizatuñdan gınâ
21. Taşlugunca taş saña imân getürdi söyledi
Saña imân itmeyen bagrı taş olsa taş revâ
22. Rûz-ı 'ömrüm şeb cemâlün âftâbınsuz velî
Düşde gördükçe seni şeb baña rûz-ı pür-ziyâ
23. Künc-i fûrkatde beni çok yakdı nâr-ı hasretüñ
'Aşkuñuñ zenciri âhir çekdi kûyuñdan yaña
24. Râh-ı kûyuñ gerdi girdi çeşme didi merdümi
Merhabâ ey tûtiyâ-yı 'izz ü devlet merhabâ
25. Eşküm artar çeşmüme girdükçe gerdi râhuñuñ
Gerçi çeşm-i eşk-rîze tûtiyâ olur devâ
26. Aglamaga korkaram kendüm dutımazam velî
Vehm iderem eşk ile gözden çıka ol tûtiyâ
27. Kapuña geldüm şekâvetle sa'âdetler uma
Bende ol kân-ı sa'âdetde sa'id olsam n'ola
28. Rû-siyâhum yüzüme urma yüzümüñ karasın
Ben bed isem nîk sensin eyle iylikler 'atâ
29. Niçe berr ü niçe fâcir işigüñe yüz sürer
Bende bir fâcir k'ider berrüñle bir olmak recâ
30. Çok kimesne nakd-i 'ömriñ kimyâya itdi harc
Bir nazâr kılsañ bu ben hâke yiterdi kimyâ
31. Çünkü sürdüm işigüñe kara yüzüm umaram
Baña anuñla "beyâzu'l-vechi fi'd-dâreyn" ola

32. Kûyuña geldük gürisne zayfuñ olduk ey kerîm
Zayfuñ ikrâm it şefâ'at h'ânını çek ac koma
33. Bir bölük ac bî-nevâyuz acıkup geldük saña
Her birimüz umaruz h'ân-ı şefâ'atdan nevâ
34. Hak saña virdi şefâ'at ni'metin kim idesin
Müznibîne zenbine göre anı bahş u 'atâ
35. Lîk bahş eylerken istihkâka eylersen nazar
Ben kara yüzlü güneh-kâruñ 'aceb hâli n'ola
36. Kim umarsa hisse istihkâk ile ben rû-siyâh
Eylerem mahzan kemâl-i lutf u cûduñla recâ
37. Nâm-ı nikûñ işidüp geldük ırakdan kapuña
Eyleme mahrûm ihsânuñdan ey kân-ı sehâ
38. Çün kapuñ bâb-ı keremdür menba'-ı eltâf evüñ
Her gelen cümle murâdâta vusûl eyler recâ
39. Aglayu geldüm güle gitmek umaram ber-murâd
Umaram kim umdugumdan artuk idesin 'atâ
40. Kıl şefâ'at nâr-ı dûzahdan halâs it Muhyî'yi
'Aşk u şevküñ odlarına yandığı yiter aña
41. Sen cinânda 'iş idüp dûzahda ol çekmek 'azâb
'Âşık-ı şeydâñ iken lutfuña olmaya revâ
42. Çün yüzüñi görmedi dünyâda bârî himmet it
Hâk olup şevküñle kûyuñda senüñle haşr olâ
43. Zâyi' itdüñ şi'r ile 'ömri velî nazm eyledüñ
Sen şehüñ gûşına lâyıık çok dür-i medh-ü senâ
44. Mefharidür ehl-i şi'rüñ zeynidür divânlaruñ
Na't u medhisin resûl-i Hakk'uñ ey hayrû'l-verâ
45. Var ümîdüm ki senüñ medhüñde eş'ârum benüm
Bâki-i eş'ârımuñ cürmine keffâret ola
46. Ol mübârek dürlerüñ yümniyle anlarla bile
Uşbu boncuklarla cevherler yirine satıla
47. 'Aşk u şevküm sözleri çün haşre dek olmaz tamâm
Hâtimem olsun salât ile selâm ile du'â

KASİDE-İ MUHYÎ (ö./1547-1548)⁴⁴⁶

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1. Ey Resûl-i Hak emîn-i vahy-i Rabbü'l-âlemin
Mâhi-i âsâr-ı küfr ü mazhar-ı a'lâm-ı dîn
2. Râh-ı Hak'da cümle-i halkuñ delîl ü reh-beri
Pişvâ-yı enbiyâ vü muktedâ-yı mürselîn
3. Enbiyânuñ şâhısın yok kimsede saña nizâ'
Çün saña tevki'-i şâhi oldı Kur'ân-ı mübîn
4. Ref' olup râyât-ı şer'üñ nasb olaldan 'âleme
Ser-nigûn olmaktadır râyât-ı cümle müşrikîn
5. Oldı rûhûñ cevheri halkıyla bed'-i enbiyâ
Oldı cismüñ nûrınıñ halkıyla hatm-i mürselîn
6. Makdemüñle buldılar zeyn ü şeref iki cihân
Zâtuñ oldı halka fahr ü evvelîn ü âhirîn
7. Tal'atuñ gördükçe imân ehli şâd olsa ne tañ
Kim olur her gün ol ay togmakla 'id-i mü'minîn
8. Tâñ mı sir-âb-ı yakîn itsen kamu şek teşnesin
Zât-ı pâküñ oldı çün ser-çeşme-i 'ayn-ı yakîn
9. Gerçi hurşid-i cemâlüñ togdı Bathâda velî
Oldı pür-nûr anuñ ile cümle-i rûy-ı zemîn
10. Ruhlarıñdur şakk-ı şems ü kaşlarıñ şakk-ı kamer
Mazhar-ı i'câz-ı hüsnî vechüke li'n-nâzırîn
11. Hüsn 'ummânında agzûñ dürr ile bir hoş sadef
'Âşika añdan çıkan söz tuhfe-i dürr-i semîn
12. Ebr-i rahmet gül-şen-i hüsnüñde bârân yagdurup
Bitdi gül şâhında kudretten semenle yâsemen
13. Gerçi kim çokdur günâhum Rabbüm'e çok şükr kim
Sen kerîme ümmet oldum "yâ şefî'a'l-müznibîn"
14. Müznibîne kasd-ı ihsân idüp itdi Hak seni
Sûret-i Âdemde mürsel rahmet ey zât-ı güzîn

⁴⁴⁶VI.Mustafa Arslan, **Muhyî Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divânı** (Doktora Tezi), Ankara 2006, s 594-595.

15. Sen cemîl-i halk ü halkı nice dilden sevmeyem
Zü'l-celâl iken habîb idindi Rabbü'l-'âlemîn
16. Cân u dilden 'âşık iken saña emr ü nehyüni
Dutmadum sünnetlerüñle itmedüm ihyâ-yı dîn
17. Yok yüzüm senden şefâ'at ummaga ey kân-ı lutf
Mazhar olmaga kemâl ü lutfuna kaldum hemîn
18. Kesmezem senden şefâ'at ummamı çok cürm ile
Saña aşkum cân u dildendür çü "hayrü's-şâfi'în"
19. Aşkunuñ zenciriyile çek beni senden yaña
Emr-i "ve'mtâzû"yı gûş itdükde gûş-ı müznibîn
20. İsterem senden şefâ'at hissesinçün sende ol
"Minhatü'r-rahmâni li't-taksîmi beyne'l-müznibîn"
21. Müznibine idicek bahş-ı şefâ'at 'adl ile
Zenbüme göre umaram hissemi ben kemterin
22. İtmedüm dünyâda bir tâ'at kazandum çok günâh
Yile vardı hû hevâyile bu 'ömr-i nâzenîn
23. Tâ'atum yok kim koyam mîzâna rûz-ı haşrde
Dildeki 'aşkuñ kor isem ol yiter baña hemîn
24. Budur ümmîdüm ki kabrüm vahşetinde haşre dek
Baña 'aşkuñ ola yâr ü mûnis ü ni'me'l-karîn
25. Muhyîzenbüñ yirler ü gökler kadarsa gam yime
"Mustafâ mâ câ'e illâ rahmeten li'l-âlemîn"
26. Ol şefî'i nitekim mahşerde müznîbler arar
Ol arar anda şefâ'at itmek içün müznibîn
27. Zenb ise kârum şefî' işi şefâ'at müznibe
Havfûme gâlib recâ çün şâdam olmazam hazin

KASİDE-İ MUHYÎ (ö./1547-1548)⁴⁴⁷

(*Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün*)

1. 'Aşkuna sayyere'ne'l-'abde li Mevlâ Kureşî
Kureşî'nün yaraşur bendesi ola ceysi
2. Yig gelür ben kulına saltanatı dünyâdan
Olmak ol şâh-ı hüsün işigi cârûb-keşi
3. Tak-ı Kısırî'yi şikest eyledi hacletle hem-ân
'Âleme 'arz-ı cemâl eyledüğü gibi kaşı
4. 'Ârızı 'âb-ı tuhûr ile söyündi fi'l-hâl
Âteş-i Fars ki biñ yıldı yanardı ulaşı
5. Tıfl-ı meh-pâre iken söyleyüben mâh aña
Avıdurdu beşigünde o sa'âdetlü başı
6. Gün gibi zâhir iken mu'cizesi ehl-i 'inâd
Balçık ile sıvamak kasdın iderler güneşi
7. Yakuban şer'i çerâğın eridüp itdi revân
Ehl-i küfrün yüreği yağın idüp gözi yaşı
8. Eyledi yirleri vü gökleri pür-nûr tamâm
Gerçi Bathâ'da tulû' itdi o şems-i Kureşî
9. Olmaz idi kamu zerrât-ı halâyık zâhir
Togmasa 'âlem-i kevne o sa'âdet güneşi
10. Enbiyâ zümresinün hâtemidür anuniçün
Kodı hâtem gibi ol sînesünün üzre taşı
11. Şem' olupdur fukarâyile mesâkîne kamu
Karañu şebde meh-i tal'at-i hurşîd-veşi
12. Lutf-ı ihsanlar ide kahr u isâ'et idene
Enbiyâ vü rüsülün ekremidür hem yavaşı
13. Çekdi kûyına hayal-ı ruhi vü zülfi bizi
Şevkiyile gezerek külli gadât u 'îşi
14. Kûyına aç gelüp olduk o kerîme mihmân
Umarız matbah-ı hâsından anuñ nân u aşı

⁴⁴⁷ VII.Mustafa Arslan, *Muhyî Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divânı* (Doktora Tezi), Ankara 2006, s. 680-681.

15. Âb-1 lutfi umaram yuyup agarda yüzümi
Olmışam gerçi zünûb ile siyeh-rû Habeşî
16. Salavât ile du'âdur bu gedâ muhlisînün
Vardugınca o şehûñ işigine pîş-keşi
17. Şâyed ol mihr-ü kamer tal'at ide 'arz-ı cemâl
Muhyî gerdûn gibi kûyın dolaşıgôr dolaşı

KASÎDE-İ MUHYÎ (ö./1547-1548)⁴⁴⁸

(*Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün*)

1. Sevdi dil bir yüzi hurşîd güzel mâh-veşi
Kim yüzün görse togar başına devlet güneşi
2. 'Âşıkı canını bülbül dilini dag eyler
Ruh-ı pür-haliyle sürh gül-i lâle-veşi
3. Hüsnini Hazreti Hak halkına izhâr itdi
Tal'atında o mehüñ suret idüp göz ü kâşı
4. Rûz u şeb dilde hayal-ı ruh u zülfî çü müdâm
Can gözi nâzır aña külli gadât u 'îşi
5. Teşneyem vasl-ı zülâline anuñ hicrinde
Arturur rûze-i hicri aña dâyim 'ataşı
6. 'Aşkî itdi dili pür-hûn iki çeşmi pür-eşk
Âşık oldur k'ola 'aşkına güvâh içi dışı
7. Eyledük 'aşkimuz ol şâh-ı şeff'a çü şeff'
Umarız gide gam u hem gele şâdî vü hoşî
8. Avladuk 'aşk ile suyu bıñar başından
Enbiyâ çeşmelerinüñ kamu oldur çü başı
9. Sevmeyen tâgı o şâhı nice bagrı taşdur
Hüsn ü hulk itmiş iken 'âşık aña tagı taşı
10. Zulmet olmuşdı dalâletle kamu rûy-ı zemîn
Oldı pür-nûr togaldan o hidâyet güneşi
11. Çâr-yâri o şehüñ çar-vezîr oldu aña
İtdiler cümle cihân mülkini islah beşi
12. Bahr-ı mevvâcdur ol anuñ içün her şeb ü rûz
Mevc-i deryâ gibi akmakda anun gözi yaşı
13. Halk olınmışken anuñ için dü cihânuñ ni'âmı
O doynca yimedi arpa unından lavaşı
14. Yidügi lokmalaruñ her birisi küçük iken
Yimedi hîç o tokuz lokmadan artuk aşî

⁴⁴⁸ VIII.Mustafa Arslan, *Muhyî Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divânı* (Doktora Tezi), Ankara 2006, s 682-683.

15. Teşne iken lebine âb-ı hayat itmedi meyl
Câm-ı mergi dileyüp oldu anuñ cür'â-keşi
16. Aña müştâk iken eflak ü cinân itdi teni
Taybe'de merkadını magrib o şems-i Kureşî
17. Muhyî kûyına varup eylese hab-ı rahat
Bister olsa aña toprağı vü balîn taşı

KASÎDE-İ SEHÎ BEY (ö.1548)⁴⁴⁹

(Fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün)

1. Ey fezâ-yı lâ-mekân rahşuña bir meydân-ı teng
Çarh-ı atlas rif'atüñ kaddine yektâ sebz-reng
2. Atüñ öñince piyâde gitmeye peyk-i sipihr
Mâh-ı nevden başına dakmış durur perr-i güleğ
3. Kutb-ı 'âlem gördi rahşuñ seyrini eflâkde
Kalde bir yirde o demden vâlih ü hayrân u deng
4. Rahş-ı hâsuñ hıdmetine germ olup üstâd-ı çarh
Mihr ü mehden aña bir gâşiye itmüşdür se-reng
5. Seyr-i eflâk eyleseñ atüñ ayaguna döşer
Şir-i gerdun şevk ile bir nice kez na't-ı peleng
6. Tûtî-i tab'um makâlatına medhüñ şekkeri
Şekkeristân-ı fesâhatden çekilür teng teng
7. Peyk-i gerdün şevk ile kapuñda urmaga şeleng
Mihr ü mehden dakdı çevre yanına altunlu zeng
8. Nice canlar virmesün bir kişi hâk-i payuñe
İki 'âlem halkınuñ mahbûbusun îy şûh u şeng
9. Birbirine düşdi hep cümle cihân sultânları
Senüñ içündür olan bu fitne vü âşûb u ceng
10. Saña ikrar itdiler iki cihân sultânısın
Türk u Rûm u Deylem ü Bulgâr ile Rûs u Fireng
11. Eyleye düşmenlerüñi kahr ile def'-i helâk
Ma remeyte terkeşinden bir kez atarsañ hadeng
12. Hâtem-i mühr-i nübüvvet der-miyân bendiñ nigîn
Uçmamaga bağlanan cism-i latifüñdeki seng
13. Sen cihân mahbûbusun her şeyde mihrüñ toludur
Basdı derd-ü fûrkatünden taglar bagruna seng
14. Çarh bir Hindû-yı hâdimdür harim-i hâsuña
Bir kenîzekdür sarâyuñda güneş hûrşid-neng

⁴⁴⁹ 1.Müslüm Yılmaz, **Sehî Bey Divânı İnceleme-Metin** (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2010, s.133-134.

15. Saydgâh-ı 'arşa çıkdıkça kemend-i kudretüñ
Şîr-i gerdûn boynına fi'l-hâl dahar pâleheng
16. Tîg-i kahruñ kabza-i kudretde îy hayrû'l-beşer
Nilgûn deryâda san merdüm-rübâdur bir neheng
17. Sen Habîb-i Hakk iken medh ide mi vasfuñ Sehî
Vasf ider mi seni her zihni sakim ü tab'-ı leng
18. Gönlümüñâyinesin lütfuldan eyle pür-safa
Şugl-ı dünyâdan meded mir'ât-ı kalbüm toldı jeng
19. Kıl 'inâyet rahmetünden ya şefî'a'l-müznibîn
Şol nefesde k'eyleye nefis ile rûhum çarh-ceng

KASİDE-İ ÜSKÜPLÜ ATA (ö.1552)⁴⁵⁰

(*Mefûlü Fâilâtü Mefâilü Feûlün*)

1. Şîrînterin nevâle vü ferruhterîn nevâ
K'ola anuñla bülbül-i dil dâsitân-serâ
2. Derd ü niyâz ü vird-i senâsı İlâh'dur
Gülzâr-ı kudse peyk ü reh-i 'aşka reh-nümâ
3. Lîkîn deyüb işitmege dil mi tudak mı var
Mââşinâ olub ide ol bahre âşinâ
4. Bâlînî yakar ol hareme irse Cebre'îl
Per döker ol sabâya uçan hüdhüd-i Sebâ
5. Ol bûsitâne dahl idemez ra'd ider figan
Ol gülsitâne geşt idemez ebr ider hayâ
6. Aña sezâ olan nagamât-ı senâları
Seyrinde dahi seyr idemez serrâ-yı safâ
7. Kim direbile gülşen-i tevhîd güllerin
Izhar-ı bûy-ı 'aciz idicek fahr-ı enbiyâ
8. Bu deñlü var ki mazhar-ı Hakk'dur bu ka'inât
Ger zerre-i hakîr ü ger şems-i pür-ziyâ
9. Cümle cihân delâil-i tevhid-i zâtdur
Her bir eser mü'essire olmuş-durur güvâ
10. Her nokta kendü dâiresince muhîtdür
Kimisi mebde'-i hat ü kimisi müntehâ
11. Her katredür bir âyine dîdâr-ı yâr için
Ol katreye safâ nazar iden görür likâ
12. Her sebze bir dil oldı senâsıyla deprenür
Her gonçe ağız açub ider hamdini edâ
13. Zikriyle cân dimâgını rengîn idenlerüñ
Gül gibi pür zer eyleseler agzını revâ
14. Aç nergîsüñ bu günbed-i nîlüferi gör
Kimdür benefşe gibi iden kâmetin dü-tâ

⁴⁵⁰1.Arife Çağlar, *Üsküplü Ata ve Divançesi, İnceleme-Tenkidli Metin-Sözlük* (Yüksek Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon 2013, s.152-157.

15. Geh ak güller ile pür olur bu lâlezâr
Geh bir sarı gül ile bulur zînet ü bahâ
16. Bu nüsha-i bedî'ü garîbüñ kim eyledi
Esrâr-ı kâ'inâtı derûnında ihtifâ
17. Humret-i hil'ati yele teşrîf idüb tenini
Ruhı izâfetinden idüb cânına kabâ
18. Eşyâyı ko merâtib-i esmâya kıl nazâr
Kim muktezidür anlar u bu cümle muktezâ
19. Mahsus zâtına 'azamet-i kibriyâ Hak' uñ
Birisine izâr-durur birine ridâ
20. Hamd ü senâlar olsun o sultân-ı 'âleme
K'imdâdı feyz-i fazlını 'add idemez nühâ
21. Nemrûd-ı kâse-i seri peşşe nevâlesi
Olur açılsa hân-ı nevâlile iştiâ
22. Kahr itdügi ganî'i kara yire yutdurur
Lurf idügi fakîrûñ ider çûpin ejdehâ
23. Bu cümlesinden ashen-i ihsân ol durur
Kıldı bu müznîb ümmete bir şâhı muktedâ
24. Oldı cihânda zât-ı şerîfiyle âşikâr
Râz-ı hüdâ vü sırdaş- remz-i istifâ
25. Zülfi remi saçı eseri alnı âyeti
Ve'l-leyl suresi ile ve's-şems ü ve'd-duhâ
26. Sît ü sadâsı sahn-ı semâyı pür eyledi
Bu yedi tas-ı köhneyi çökertdi ol sadâ
27. Sâlâr-ı berr ü bahr cihândâr-ı şark u garb
Şâh-ı 'Acem emîr-i 'Arab yani Mustafâ
28. Yâ seyyidî vü yâ senedi sâyirül-verâ
Tubâ lenâ bi-süddetike üstâdenâ
29. Devletlü kul cihânda senün ümmetüñ olur
İy pişvâ-yı 'âlem ü sultân-ı enbiyâ
30. İy nokta-ı bidâyet-i cîm-i cemâl-i dost
V'ey nükte-i nihâyet-i esrâr-ı kibriyâ
31. İy levhâ-i cerîde-i mecmu'-ı kâ'inât
V'ey şâh-beyt-i kıt'a-i divân-ı asfiyâ

32. İy serv-i ser-firâz-ı gülistân-ı festakîm
V'ey vird-i bag-ı sure-i ve'n-necmi izâ hevâ
33. Fihrist-i kâr-nâme-i üstâd-ı lem-yezel
Dibâce-i kitâb-ı ezel matla'-ı hüdâ
34. Da'vâ-yı kurb-ı sırrdan eyledigü[n]de sen
Mâdall oldı şânunâ şâhid ü mâ gavâ
35. Sen bir güneşsin iki cihân saña sâyedür
Sâyen 'aceb mi olmasa iy şâh-ı enbiyâ
36. Şeh-bâz-ı emr-i şer'üne kebg-i kader şikâr
Seyr-i hü mâ-yı hükmüne sahn-ı kazâ fezâ
37. Lütfun nesîmi nesmesi derdlilere heves
Halkuñ şemîmi şemmesidür cânlara hevâ
38. Sen şol yetîm gevherisin bahr-ı vahdetüñ
Kim ka'inât cümle tufeyl oldılar saña
39. Nuruñla tâhir oldı ne vârise dünyede
Kılsa 'aceb mi cümle cihân saña iktidâ
40. Bir zerre nur-ı hâk-ı deründen nasîbi var
Rûşen kılursa dîdeleri tañ mı tutiyâ
41. İ'câz-ı bâhirüñle delâlât-ı kâhirüñ
Erbâb-ı 'akl u tecrübeye virdi ibtilâ
42. Mi'râcınuñ 'acâyibi esrârına vukûf
Her kim dilerse Necmile İsrâ yeter ana
43. Geldikde câme hâba yerüñ germ-idi henüz
Dökünmemişdi dökülen ibrik içinde mâ
44. 'Âlemde kim görüb kim işitmiş-durur bunu
Tâ haşr olunca söyleniserdür bu mâcerâ
45. Tayy-i zamân mıdur bu ya tayy-i mekan mıdur
Yâhud fenâ-yı Tûrı mıdur ma'nevî bekâ
46. Her ne ise bu sırr sana mahsûsdur hemîn
Âhyâr-ı ümmete dahi k'anlardur evliyâ
47. Bû Bekr hazretine ki zikr-i hafî yolın
Sinüñle yâr-i gâr olıcak eyledüñ 'atâ
48. Sırr-ı cihânı sadrına sab eyleyüb didün
Bir tıynden yaratdı anuñla beni Hudâ

49. Fâruk hazreti ki tarîk-i hakı bunuñ
Kalb ü lisânı üstine vaz' itdi pâd-şâ
50. Gün gibi rûşen oldı hadîsüñde bu haber
[Senden] hayırlu üzerene togmadı zekâ
51. Ol dem ki her Nebîye olısar birer refik
Saña refik-i ravzada 'Osmân-ı zü'l-hayâ
52. 'Âlemlere hisâb olıcak rûz-ı mahşerde
Bir habbece hisâb ü kitâb olmaya aña
53. Haydar 'Alî-i velî Esedullah Bû-Türâb
Ol âfitâb-ı sıdk u safâ 'âlem-i vefâ
54. İrse 'aceb mi sırr-ı zamîrüne çün didüñ
Bendin 'ilim medînesi kapusı murtazâ
55. Dahi ol iki kutb-ı sipihr-i kemâl ü fazl
Kim Hakk yolında eylediler cânların fidâ
56. Bu zevke her biri otuz üç biñ sahâbenün
Oldı safâ-yı menzili mikdârı âşinâ
57. Hem her Nebîye mu'ciz olan kurb-ı manevî
Mirâs olubdur ümmetine yok bu kavle lâ
58. Hakk'dan 'inâyet irse şefâat habîbden
Mahrum kalmaya adım ol hissedem Atâ
59. Bu haste hâtıruñ budur ümmîdi yâ habîb
Kim şerbet-i şefâ'atile viresin şifâ
60. Çok oñmaduklar oñdı ben oñmaga çâre yok
Çok derde em bulındı bulunmaz baña devâ
61. İy çâresiz kalanlara 'âlemde çâre-res
V'ey yolını azanlara dünyada reh-nümâ
62. Şol ber-güzîde eyledüğüñ dostlar hakı
Kim kıldılar mahabbet ile özlerin fenâ
63. Vechün dileyüb itmediler gayre iltifât
Fâniye baka mı hiç o göz kim saña baka
64. Dahi anuñ hakı ki vücûdını eyledüñ
Bu kâ'inât içinde bugün eşref-i semâ
65. Sen yoldaş eyle ümmet-i merhûm u âline
Ceyş-i kemâl-i fazluñı yâ sâmi'e'd-du'â

- ^{66.} [.....] gerçi ki [.....] ziyâdedür
[.....] söyleyene kat' itmezem recâ
- ^{67.} İy Mafzal-ı Kerîm recâsına 'âlemüñ
Yiter ucîbu da'vete dâ'in izâ de'â

**KASİDE-İ EDİRNELİ NAZMÎ DER NA‘T-İ NEBİ‘ ALEYHİ’S-
SELÂM⁴⁵¹(ö.1555?)**

(Fâ ‘ilâtün fâ ‘ilâtün fâ ‘ilâtün fâ ‘ilün)

1. Ey habîb-i Hakk-1 güzîn halk-1 fahr-1 enbiyâ
Server-1 dîn ü şerî‘at pâ-y-1 râh-1 Hüdâ
2. Halk-1 ‘âlem içre sensin serverâ Mahmûd olan
Enbiyâ vü mürselîn içinde sensin Mustafâ
3. Zât-1 ferhunde sıfâtüñ birle fahr eyler senüñ
Enbiyâ vü evliyâ vü asfîyâ vü etkiyâ
4. Sensin olan seyyidü’l-kevneyn [u] fahrü’l-‘âlemeyn
Sensin olan rahmeten lil-‘âlemin öñden soña
5. Sensin olan kenz-i mahfî zahir olmaga sebep
‘Aleme zât-1 şerîfüñdür senün hikmet-nümâ
6. Sensin ol mahbub-1 Hakk kim aşkuña oldı senüñ
Cümle mahlûkât-ile bu görinen ‘arz u semâ
7. Sevmiş-idi sen habîbi Hazret-i Rabb-i vedûd
Yogıken dâmı yeri ile dahı bu tîn ü mâ
8. Fıtrat u hilkat deminden hil‘at-i Levlâkle
Tapunı kılmışdurur teşrîf-i zât-1 kibriyâ
9. Devr-i âdemden berü nice Nebî geldi velî
Sen kadar kadr anlaruñ bulmadı biri serverâ
10. Ümmetüñ gibi senüñ anlar dahı hep cümleten
Rûz-i mahşerde şefâ‘at senden eylerler recâ
11. Havfdan nefsî vü nefsî diye anlar her biri
Diyesin ol günden sen vâ ümmetâ vâ ümmetâ
12. Sidreye hem-tâ livân altında olanlar o gün
Her biri âsude hâl olub diye Tubâ lenâ
13. Bakmadukda ümm ü eb evlâda kardaş kardaşa
Devlet anuñ diyessin ol gün ana sen merhabâ
14. Bu fezâyil sende olmasın mı lutfından seni
Eşref-i mahlûk idüp mahbûb edinmüşdür Hüdâ

⁴⁵¹2.Sibel Üst, **Edirneli Nazmî Divânı (İnceleme Metin)**, Atatürk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2012, s.25-27.

15. Mâhasal yüz dikkat-ile biñde biri fazlınuñ
Şerh olunsa haşre dek hergiz olunmaya edâ
16. Lutf-ı bî-hadd-ıla medh iden seni Mevlâ iken
Şânuña lâyıık seni kimdür ki medh ide şehâ
17. Şânına lâyıık müyesser mi durur medh eylemek
Anı kim medh eyleyen lutfundan ol Mevlâ ola
18. Zi-sa'âdet anlara kim sıdk-ıla ihlâs-ıla
Eylediler inkiyâd idüb tapuña iktidâ
19. Dahı cümle 'âlũñe ashâbuña ikrâm idüb
Oldılar her birine anuñ muhibb-i bî-riyâ
20. Anlaruñla buldı istihkâm-ı evvel çünki dîn
Anlara pes kankı bî-dîn ola münker evvelâ
21. Anlaruñ kavlin tutan bulur hidâyet şübhesüz
Anlaruñ yolın varan bulur dalâletden rehâ
22. Cümleden akdem husûsâ çâr-rükn-i beyt-i dîn
Ya'ni kim yâr-ı güzîn ol çâr-yâr-ı bâ-safâ
23. Evvelâ ol yâr-ı gâr olan Ebû Bekr-i takı
Ki; ola idi ashâb-ı dîne evvel olan pîşvâ
24. Hem 'Ömer kim aña irmişdi Hudâ insâf u 'adl
Râh-ı dîn içre kemâl-i 'adl-ıla insâf aña
25. Hem dahı ol câmi'-i Kur'ân olan 'Osmân ki anuñ
Lutf-ıla şânında hatm olmuşdurur hilm ü hayâ
26. Kimdurur iden 'Ali-yi Murtazânun medhini
Kim aña mahsûsdur 'âlemde sırr-ı lâ-fetâ
27. Hem Hasan birle Hüseyin ol iki şems-i burc-ı dîn
Kim olardur nur-ı 'ayneyn-i 'Alî-yi Murtazâ
28. Cümlesinin ruhuna bî-hadd selâm olsun selâm
Cümlesinden râzî o[ls]un Hazret-i Rabbü'l-'alâ
29. Şefkat ü rahm eyleyüp ihsân u lutf ızhâr idüb
İy şeffî' olan güneş-kâr ümmete rûz-i cezâ
30. Mücrim ü âsi olan Nazmî güneş-kârı dahı
Lutf u ihsân eyleyüb kılma şefâ'atden cüdâ
31. Budur aksâ-yı murâdı Hak ta'âlâdan anuñ
Dînüñ-ile hatm ola vü ümmetüñle haşr ola

KASÎDE-İ FUZÛLÎ DER NA‘T-İ HAZRET-İ NEBEVÎ(ö.1556)⁴⁵²

(Fâ ‘ilâtün fâ ‘ilâtün fâ ‘ilâtün fâ ‘ilün)

1. Saçma ey göz eşkten gönlümdeki odlâre su
Kim bu deñlü dûtuşan odlâra kılmaz çâre su
2. Âb-gündur günbed-i devvâr rengi bilmezem
Ya mâhit olmuş gözümden günbed-i devvâre su
3. Zevk-i tîğûndan ‘aceb yoh olsa gönlüm çâk çâk
Kim mürûr ilen bırağur rahneler divâre su
4. Vehm ilen söyler dil-i mecrûh peykânûñ sözin
İhtiyât ilen içer her kimde olsa yâre su
5. Suya virsün bağ-bân gül-zârı zahmet çekmesün
Bir gül açılmaz yüzüñ tek virse miñ gül-zâre su
6. Ohşadabilmez gubârını muharrir hattûña
Hâme tek bahmakdan inse gözlerine kare su
7. Ârızûñ yâdiyle nem-nâk olsa müjgânûm n’ola
Zâyî‘ olmaz gül temennâsiyle virmek hâre su
8. Gam günü itme dil-i bîmârdan tîğûñ dirîg
Hayrdur virmek karañu gicede bîmâre su
9. İste peykânın göñül hecrinde şevkum sâkin it
Susuzam bir kez bu sahrâda menüm’çün are su
10. Men lebûñ müştâkıyam zühhâd kevser tâlibi
Nitekim meste mey içmek hoş gelür huş-yâre su
11. Ravza-i kûyına her dem durmayub eyler güzâr
‘Âşık olmuş gâlibâ ol serv-i hoş-reftâre
12. Su yolın ol kûydan toprağ olub dutsam gerek
Çun rakîbümdür dahi ol kûya koymañ vare su
13. Dest-bûsı ârzûsiyle ger ölsem dâstlar
Kûze eyleñ toprağum sunuñ ânuñla yâre su
14. Serv ser-keşlük kılur kumri niyâzından meğer
Dâmenin duta ayağına düşe yalvare su

⁴⁵²3. Kenân Akyüz, v.d., **FuzûlîTürkçe Divânı**, Akçağ Yay., Ankara 1990, s.31-33.

15. İçmek ister bülbülüñ kanın meğer bir reng ile
Gül budağınuñ mizâcına gire kurtare su
16. Tînet-i pâkini rûşen kılmış ehl-i ‘âleme
İktidâkılmış tarîk-i Ahmed-i Muhtâr’e su
17. Seyyid-i nev‘-i beşer deryâ-yı dürr-i ıstıfâ
Kim sepübdür mu‘cizâtı âteş-i eşrâre su
18. Kılmağ için tâze gül-zâr-i nübüvvet revnakın
Mu‘cizinden eylemiş izhâr seng-i hâre su
19. Mu‘cizi bir bahr-i bî-pâyân imiş ‘âlemde kim
Yetmiş andan miñ miñ âteş-hâne-i küffâre su
20. Hayret ilen barmağın dişler kim itse istimâ‘
Barmağından virdüğü şiddet günü Ensâr’e su
21. Dôstu ger zehr-i mâr içse olur Âb-i Hayât
Hasmı su içse döner elbette zehr-i mâre su
22. Eylemiş her katreden miñ bahr-i rahmet mevc-hîz
El sunub urgaç vuzû’ için gül-i ruhsâre su
23. Hâk-i pâyine yetem dir ‘ömrlerdür muttasıl
Başımı daşdan daşa urub gezer âvâre su
24. Zerre zerre hâk-i der-gâhına ister sala nûr
Dönmez ol der-gâhdan ger olsa pâre pâre su
25. Zikr-i na‘tüñ virdini dermân bilür ehl-i hatâ
Eyle kim def‘-i humâr için içer mey-hâre su
26. YâHabibâ’llah yâHayre’l-beşer müştâkuñam
Eyle kim leb-teşneler yanub diler hem-vâre su
27. Senseñ ol bahr-i kerâmet kim Şeb-i Mi‘râc’da
Şeb-nem-i feyzüñ yetürmüş sâbit ü seyyâre su
28. Çeşme-i hur-şîdden her dem zülâl-i feyz iner
Hâcet olsa merkadüñ tecdîd iden mi‘mâre su
29. Bîm-i dûzah nâr-i gam salmış dil-i sûzânuma
Var ümîdüm ebr-i ihsânüñ sepe ol nâre su
30. Yümn-i na‘tünden güher olmuş Fuzûli sözleri
Ebr-i nîsandan dönen tek lü’lü’-i şeh-vâre su
31. Hâb-ı gafletden olan bîdâr olanda Rûz-i Haşr
Eşk-i hasretten tökende dîde-i bidâre su

^{32.} Umduğum oldur ki Rûz-i Haşr mahrûm olmayam
Çeşme-i vaslun vire men teşne-i dîdâre su

KASİDE-İ FUZÛLÎ DER NA‘T-İ HAZRET-İ FAHR-İ MEVCÛDÂT

(ö.1556)⁴⁵³

(*Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün*)

1. Ne kim sâhife-i tedbîre ‘akl eder mastûr
Sağınmañ anı olur olmaz olmayan makdûr
2. Hevâ-yi dâr-i vefâ umma her hevâyiden
Kim ol makâmdadır ser-bülend olan Mansûr
3. Harîf-i erre-i gam sanma her kuru ağacı
Ki yazılır Zekerıyyâ adına ol menşûr
4. Dil-i pür âteş-i ‘âşıkdur âh-i serd ile hôt
Olur bürûdete mâ‘il tabâyi‘-i mahrûr
5. Füsürde zâhid eger ‘âşık-i ciger-sûza
Refâkat etse yüz yıl zulmetine düşmez nûr
6. Sağınma bir arada ihtilâtkılmak ilen
Tutar mizâc-ı karanfûl tabi‘at-i kâfûr
7. Hoşem ki ‘ışk ile rüsvâ-yi hâs ü âmem men
Felek bu şîve ile eylemiş meni meşhûr
8. Müdâm nakd-i hevâhâtırumdadır meknûn
Hemîşe fikr-i mahabbet dilimdedir mezkûr
9. Niçün ki hân-i mahabbet meveddet-i şâhi
Ki halkadur sebep-i feyz-i Kirdîgâr-i gafûr
10. Meh-i sipihr-i nübüvvet Muhammed-i Kureşî
Çerâğ-i şâm-i ebed âf-tâb-i subh-i nüşûr
11. Şeh-en-şehi ki Süleymân-i mülk-i ma‘nî olub
Mutî‘ oldı aña ins ü cinn ü vahş ü tuyûr
12. Cihânı açmak içün tapşuruldı hazretine
Kelîd-i mahzen-i mahrûsa-i vukûf ü şu‘ûr
13. Yetürdi silsile târ-i hisâb-i hicretine
Üzülmesün diyuben rişte-i sinin ü şuhûr

⁴⁵³ 2. Kenân Akyüz, v.d, **Fuzûlî Türkçe Divân**, Akçağ Yay., Ankara 1990, s.29-31.

14. Şîkest nukre-i hâlis-‘iyâruma koydu
‘Îyâr-i nukre-i zâtında ihtimâl-i kûsûr
15. Ruh u kadidür olan halvet-i cinân içre
Çerâğ-i meclis-i gilmân ü şem‘-i mahfil-i hûr
16. Ne şek ki ahdı bevâdide barmağından su
Bu şerhadur mutazammın hutût-i mevc-i buhûr
17. Muhâlif emrinedür bâde kim ayağa düşer
Nakizdür aña kim gûş-mâl alur tanbûr
18. Eyâ Şehî ki gürûh-i peyem-ber-i mürsel
Behişte basmaz ayah senden almadan destûr
19. Egerçi hâmeye el urmaduñ elüñde idi
Hat-ı betâlet-i İncil ü nesh-i harf-i Zebûr
20. Ne söz ki anda senüñ yoh rızâ-yi huddâmuñ
Kalur serây-i tabi‘atda tâ ebed mahsûr
21. Bırahhicâb nikâbın güzel cemâlûñden
Ki tâ göre seni ortada görmeyen nice kûr
22. Bu mesned içre nice mest-i hâb-i nâz olasañ
İrişdi subh gel aç imdi nerkîs-i mahmûr
23. Fesâd ehli cihâna bırahdılar feterât
Kıyâmet oldı ne yatmak mecâlidür uru dur
24. Zemâne muntazır-i iktidâ-yi emrûñdür
Sözüñ ne ise yürüt buyruğüñ ne ise buyur
25. Fetahtü ayne ricâi bi-seyfike’l-kâhir
Kad istecertü bihi min ‘aduvvike’l-makhûr
26. Bi-ke’l-melâzu ve ente’l-me‘âzu fi’ d-dâreyn
‘Ale’s-sırâti izâhâne li’l-’enâmi ‘ubûr
27. Recu’tu inneke takza’l-umûr fi-yevmin
Bi-‘emri rabbuke kad terteci’u ileyke umûr
28. Lezimtü zeylike ercû rizâke fi’ d-dâreyn
Kefâ vüsûku ricâ’i bi-lutfike’l-mevfûr
29. Şehâ Fuzûli-i dil-hasteyem bi-hamdi’llâh
Reh-i şeri‘atüñe tâbi emrûñe me’mûr
30. Olubdurur sözümüñ nazm ü nesri na‘tûñde
Hemîşe gevher-i manzûm ü lü’lü’-i mensûr

31. Fesâhat ehli arasında i'tibârum var
Ne i'tibâr ger oldıyse hey'etüm mahkûr
32. Özüm hakîr be-gâyet sözüm müfid velî
Nicük ki hükm misâlinde satrü beyne sutûr
33. Ümîd var ki dutdukça mülk râh-i nizâm
Ümîd var ki tapdukça 'ahd-i 'ömr mürûr
34. Mürûr-i 'ömri senâ-yi Resûl ile geçürem
Ölende idem anı ermağân-i ehl-i kubûr

KASİDE-İ FUZÛLÎ DER MEDH-İ HAZRET-İ FAHR-İ

KÂİNÂT(ö.1556)⁴⁵⁴

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

1. Çeker bî-rahmler yanında her sâ'at zebân hancer
Günâhum sâbit eyler ölmegüm hâtır-nişan hancer
2. Zülâl-i vaslına leb-teşneyem bir Türk-i bed-hûyuñ
Kim andan katre-i âb istesem darta revan hancer
3. Virür pervâne öz cânın saña çun ihtiyâr ile
Ne hâcet şu'leden ey şem' çekmek her zaman hancer
4. Hazer kıl gezme çoh pervâsuz ey bülbül ki katlûñ' çün
Tikenden dâmeni altında kılmış gül nihan hancer
5. Müjeñ kanum döküp gamzeñ alur cânum 'aceb sanma
İşidür tökse kan oh'âdetidür alsa can hancer
6. Kaşuñla gözlerüñdür her taraf yatur nizâ' üzre
Çekübdür birbirine iki ser-hoş Türkman hancer
7. Hayâl-i gamzeñ ile bes ki râhat gitdi cismümden
Sanarsan pehlû-yi cânumdudur her üstühan hancer
8. İletsem hancerüñ şevkini kabre her bahâr olgaç
Olur sebze yirine hâk-i kabrümdeñ 'iyan hancer
9. Kocar zerrin kemerle bilüñi veh bu ne tâli'dür
Ki altun kuvvetiyle beyle olmuş kâm-ran hancer
10. Hayâli gözdedür kirpüklerüñ depretme ey merdüm
Edeb şartı değül mihmâna çekmek mîz-ban hancer
11. Göz açub bû-sitâna hatt-i sebzüñsüz nazar kılsam
Görinür gözlerüme sebze-i her bû-sitan hancer
12. Dehânuñ yoh dimişler söyle bu güftâr handandır
Bilüñ peydâ değüldi handa dutmuşdur mekan hancer
13. Muhâl-i 'akldur kim ola müjgânuñ kimi hûnî
Eger üstâd elinden su yirine içse kan hancer

⁴⁵⁴4. Kenân Akyüz v.d, **Fuzûlî Türkçe Divân**, Akçağ Yay., Ankara 1990, s.33-35.

14. Ruh-i zerdüm salubdur hancerüñ gözgüsine ‘aksin
Veyâ sîmin bilekde dutduğıundur zer-nişan hancer
15. Zebân-i tîz ile ortaya girmiş muttasıl gûyâ
Olam dir mâdih-i Peygam-ber-i Âhir-zemân hancer
16. Şeh-en-şâhî ki tîğ-i âb-dârı zâhir oldukda
Elinden saldı Husrev nîze vü Nûşîrevân hancer
17. Yemen’den baş çekende mehçe-i râyât-i ikbâli
Bırahdı tîre toprağa şeh-i Hindû-sitan hancer
18. Saf-ârâ-yi mesâff-i Bedr’dür izhâr-i mu‘cîzde
Şikâf-i perniyân-i Bedr için kılmış nişan hancer
19. ‘Adû-yi câhınıñ kat’-i hayâtiyçün çeker her ay
Gılâf-i lâciverdîden hilâl-i âs-man hancer
20. Seher-feyzî ki dün tek tîre kılmazdı dil-i sâfin
Güneş tek kasdına çekseydi miñ nâ-mihr-ban hancer
21. Sahî-tâb’i ki ruhsârı siper tek çin bırahmazdı
Eger kasdına çekseydi kamu ehl-i cihan hancer
22. Olurdi dîde-i bed-bîne izhâr-i nübüvvetde
Anuñ gönderdüği her nâme-i mu‘ciz-beyan hancer
23. Gazâlarda du‘â-yi cevşenine çâre kılmazdı
Özin her nice kılsa tecrîbe tîr imtihan hancer
24. Eyâ Şâhî ki dâ’im hançer-i şer’üñ nizâmiyçün
Çekübdür miñ şeh-en-şeh tîğ-ü miñ sâhib-kıran hancer
25. Eger nâmûs-i şer’üñ olmasaydı halka müstevlî
Ne bir pür-dil çekerdi tîğ ü ne bir pehlevân hancer
26. Nâkîz-i hükminüñ kat’-i fesâdiyçün eliflerden
Kelâmu’llah bî-hadd tîğ çekmiş bî-kerân hancer
27. Münâfık idebilmez şer’ine medhal ki çevreñde
Melâ’ik perr ü bâlin görse eylerdi güman hancer
28. Bi-hamdi’llâh ki hâlâ dîde-i bed-hâha na’tüñden
Fuzûli nazmınıñ her satrıdur bir can-sitan hancer
29. Zebân-i hâmesi isbât-i i‘câzuñda küffâre
Gehî dil-dûz nâvek gösterür geh hun-feşân hancer
30. Şefî’ül-müznibînâ mahşer eyyâmı ki dûzahdan
Çeker şu‘le mücrim kasdına bir bî-emân hancer

^{31.} Budur ümmîd kim mahfûz olam hısn-ı penâhuñda
Gılâf içre nitekim sahlânur görmez ziyân hancer

KASİDE-İ FUZÛLÎ DER MEDH-İ HAZRET-İ FAHR-İ

KÂ'İNÂT(ö.1556)⁴⁵⁵

(Fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün)

1. Âb levhi üzre çekmiş mevcden mıster sabâ
Sebzeden nakl itmeğe vâsf-i hat-i dil-ber sabâ
2. Almağ için kıymetiyle sebzedden şeb-nem dürin
Yâseminden sim tökmüş yâ semenden zer sabâ
3. Ağzuñ esrârın diler fâş ide açub gonceni
Gör ne reng ile kılur izhâr-i her muzmer sabâ
4. Encümenler seyr idüb nesrin beyâzın gezdürür
Hüsn-i hulkuñda dürüst itmek diler mahzer sabâ
5. İnfî'âl itmiş meger sür'atde rahşuñdan senüñ
Kim gezer mahfî görünmez kimseye micher sabâ
6. Ahtarub bulmak diler vâsf-i ruhuñ kim muttasıl
Nusha-i gül-berg evrâkın kılur ezber sabâ
7. Âb-gun tiğünca olmaz munca kim dâ'im virür
Tiğ-i âb-i cüy-bâre mevcden cevher sabâ
8. Ayağün toprağın yirden alur ta'zîm ile
Galibâ düzmek diler başına bir efser sabâ
9. İşidübdür gâlibâkaddüñle şem'üñbahsini
Her kaçan gördiyse eyler şem'e kasd-i ser sabâ
10. Âsitânuñda mukîm olmağa bulsaydı kabûl
Hak bilür olmazdı ser-gerdân-i bahr ü ber sabâ
11. Âs-mâne kadr ile çıhsa ne hâsıl çun degül
Aña kâbil kim ola tapuñda hâk-i der sabâ
12. Âteş-i bî-dâde köymüşdür olubdur dâd-hâh
Gördüğü yirde saçar başına hâkister sabâ
13. Âb-i deryâ üzre geh İlyâs veş seyrân eder
Gâh eyler mesken İbrâhim tek âzer sabâ

⁴⁵⁵5. Kenân Akyüz, v.d., **Fuzulî Türkçe Divanı**, Akçağ Yay., Ankara 1990, s.35-36.

14. Oddan âfet görmez ü sudan zarar gûyâ kılur
Handa olsa iktidâ-yi şer‘-i Peygam-ber sabâ
15. Ahmed-i Mürsel ki ferman-ber Süleyman’dur aña
Eyle kim gördi Süleymân oldu ferman-ber sabâ
16. Ol şeh-en-şeh kim rızâsiyle gezer her handa var
Ger şimâl ü ger cenûb ü ger debûr ü ger sabâ
17. Ey gül-i bâğ-i rüsûl bir tâze gül-şendür kapuñ
Kim dem-i Cibrîl’e ol gül-şende ta’n eyler sabâ
18. İsteyüb bulmaz kapuñ feyz almağ içün muttasıl
Hansı gül-şen seyrine girse çihar muztar sabâ
19. İletür hâk-i derüñi zerre zerre gül-şene
Kılmağ içün tûtiyâ-yi dîde-i ‘abher sabâ
20. Âteş-i bî-dâd ile ‘âlem yanar ger kılmasa
‘Adlini şâyî‘ gezüb her dem yedi kişver sabâ
21. Olduğiyçün zerre tek pinhan girür gül-şenlere
Bî-sebep raht-i gül ü nesrîne gâret-ger sabâ
22. Öz günâhına şefâ‘at isteyüb feryâd idüb
Çizginür hâk-i mezâruñ üzre tâ mahşer sabâ
23. İtmezem terk-i temennâ-yi tavâfuñ çihsa cân
Hâk hem olsam gubârumı saña ilter sabâ
24. Açmış ümmîd-i reh-i vasluñ dil-i pür hûnumı
Eyle kim fasl-i bahâr açar gül-i ahmer sabâ
25. Açmış ümmîd-i reh-i vasluñ dil-i pür hûnumı
Eyle kim gülden bulur enfâs-i cân-perver sabâ
26. Eyle inceldüm za‘if oldum ki hâk-i kûyuna
Kâbilem hâşâk tek olsa maña reh-ber sabâ
27. İltimâsum bahtdan oldur ki hükmüñ âleme
Ola cârî tâ çemen mülkindedür ser-ver sabâ

**KASİDE-İ FUZÛLÎ DER NA‘T-İ NEBİYY-İ EKREM Ü RESÛL-İ
MUHTEREM SALLÂLLAHU ALEYHİ VE SELLEM(ö.1556)⁴⁵⁶**

(Mef‘ûlü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün)

1. Ya menba‘a‘l-mekârim-u yâ ma‘dine‘l-vefâ
Ya mecma‘a‘l-mahâsin u ya mazhara‘l-‘atâ
2. Ente‘l-lezi bu‘iste ileynâ mubeşşira
V‘ahtâreke‘l-ilâhu ‘ani‘l-halki v‘astafâ
3. Ente‘llezi tefaddalahu‘l-kurbu ve‘l-kabûl
V‘ente‘llezi tefarradahu‘l-‘izzü ve‘l-‘ûlâ
4. Men irtecâ bi-lutfike mâ hâbe v‘entefa
Men iktedâ bi-şer‘ikemâ zâ‘a v‘ehtedâ
5. Ya ‘avne men tefakkadehu ‘inde şiddetin
Ya kehfe men tehassana fi‘z-zarri v‘en-necâ
6. ‘İsi ne-mi-resed be-tû der-kadr u menzilet
Ber çarh eger nihed zi ser-i iktidâr pâ
7. Mî‘râc yafti tû vü ber Tûr şûd kelim
Fark ez tû bâ Kelim zi ‘arrest ta semâ
8. Ab-ı tû bûd k‘ateş-i Nemrûd-râ nişand
Rûzi ki kerde bûd der âteş Halîl câ
9. İkrar-ı kafirîst zi şer‘-i tû inhiraf
Burhân-ı güm-rehîst be gayr-i tû iktidâ
10. Ta munkatı‘ ne-gerded ez âsib-i ihtilâf
Şud beste ber tu silsile-i silk-i enbiyâ
11. Ba enbiyâst nisbet-i zat-ı tû çün elif
Hem ibtidâ tûyi be-hakikât hem intihâ
12. Takdir cuz rıza-yı tû kâri ne-mi-kûned
Peyveste ta‘at-i tû edâ mi-kûned kazâ
13. Ey âftâb-ı zâtuña her zerre bir Nebî
Biñ şer‘ ü dîn diyârına her zerreden zıyâ

⁴⁵⁶ 45.Murat Ak, *Na‘tlerin Tasavvufî Temelleri ve Na‘t Mecmuaları, Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Bölümü 1210-1211-Tenkidli Metin*, (Doktora Tezi) Selçuk Üniv. Sosyal Bilimler, Enstitüsü, Konya 2014, s.510-511.

14. Sen gâyet-i vücûdsın özgeler tufeyl
Sen pâdişâh-ı mülksin ü özgeler gedâ
15. Cârub-i gerd-i reh-güzerüñ bâl-i Cebre'îl
Tâk-ı revâk-ı dergehüñ eyvân-ı Kibriyâ
16. Dârü'-şifâ-yı haşrda bimâr-ı ma'siyet
Şehd-i şefâ'atüñden umar şerbet-i şifâ
17. Ey çâr-yâr-ı kâmilüñ â'yân-ı mülk-i din
Erbâb-ı sıdk u ma'dilet ü re'fet ü hayâ
18. Devrüñ bu dört fasl ile bir mu'tedil zaman
Şer'un bu dört rükn ile bir mu'teber binâ
19. Yâ Mustafâ Fuzûlî-i muhtâca rahm idüp
Izhâr-ı iltifât ile kıl hâcetin revâ

KASİDE-İ RUMELİLİ ZÂ'İFÎ(ö. 1557?)⁴⁵⁷

(*Fe 'ilâtün Fe 'ilâtün Fe 'ilâtün Fe 'ilün*)

1. Vâli'-i milket-i vilâyet sadef-i dürr-i vefâ
Menba'-ı nehr-i şefâ'at gül-i gülzâr-ı bekâ
2. Pişvâ-yı rüsül ü hâtım-i eshâb-ı şera'
Hâtem-i mühr-i nübüvvet güher-i tâc-ı verâ
3. Bülbül-i hem-nefes-i mürğ-ı hoş-elhân-ı kudüs
Tûti-i hoş-sühan-ı gülşen-i tevhîd-i Hudâ
4. Reh-ber-i güm-reh-i her sâlik-i dîn-i reh-i Hak
Kulle-i kâf-ı risâletde çü sîmurg u hümâ
5. Münzir-ü Ahmed ü Tâhâ vü Muhammed ki bulur
Habl-ı şer'üñi dutan iki cihân içre hüdâ
6. Olmayısardı binâ arz ü semâ olmayaduñ
Ki didi Hak saña lev(l)âke eyâ bedr-i dü-câ
7. Evc-i rif'atde tulû' ideli sen mâh-ı münîr
Doldı şer'üñ güneşi nûrıyla 'arz u semâ
8. Tûtiyâ ideli hâk-i rehüñ iy mâh-ı sipihr
Gözleri şa'sa'sından yir ü gök doldı ziyâ
9. Hâk-i pâñ olmasa görmez idi bu suffe safâ
Eteğüñ dutmasa bulmaz idi bu kubbe kabâ
10. Zeyl-i şer'ün dutanuñ tâc-ı hayâ efseridür
Edeb ü 'akl aña pîrâhen ü îmân kaba
11. Barmaguñ kıldı işâret iki şakk oldı kamer
Bir avuc topragıla müşrik ü küffâr a'mâ
12. Ayaguñ topragın itdügiyiçün tâc felek
Buldı Hâk Hazreti katında şehâ kadr-i 'ulâ
13. 'Îsi ihyâ-yı memât itdi lebüñ yâdı ile
Mûsi zülfüñ añıcak ejder olur idi 'asâ
14. Hak Te'âlâ seni çün eyledi sâlâr-ı rüsül
Dinse şâh-ı dü-cihan hazretüñe ola sezâ

⁴⁵⁷ 3. Kâmil Akarsu, *Rumelili Zâifî Divânı Tenkidli Metin*, Berikan Yayınevi, Ankara 2011, s.31-34.

15. Hâb-ı gafletden uyarur dil-ü nâmuñ zikri
Midhatüñ fikri virür âyine-i kalbe cilâ
16. Ş'ol ki dil-haste vü pür-derd ola bî-şübhe bulur
Bir kez ismüñle Hudâ nâmını zikr itse şifâ
17. Doldı 'itr ile dimâğı çemenüñ sümbül-veş
Bûy-ı zülfüñi cihan bâğına ilteli sabâ
18. 'Îsi-veş her kimi kaldursa Süreyyâya irer
Kimi redd itse olur yiri anuñ taht-ı serâ
19. Yir ile gök tolusı sûfi eger kılsa 'amel
Hubbüñ olmaz ise kalbinde kamu ola hebâ
20. Kimse can derdi 'ilâcını tabîbâ bilmez
Hazretüñden olur ancak hemîn ol derde devâ
21. Kavş-i kudret tenüm itdi hedef-i sehm-i kader
Himmat eyle ki girü döne şehâ tîr-i kazâ
22. Bâz-ı nefsum kafes-i tende bu can bülbülünü
Habs idüp dürlü 'ikâb ile ider zecr ü 'anâ
23. Heves ipiyle elüm bağladı hannâs-ı emel
Çevremi aldı meded 'asker-i şeytân ü hevâ
24. Âsitân-ı der-i kuyuña ne yüzle varayın
Ki işüm cürm ü hatâ oldu benüm subh u mesâ
25. Mücrim ümmetler içinde bu siyeh-rûâsî
Terk idüp egri yolu geldü bugün togru saña
26. Dilek it cürmini kim 'afv ide ol Hayy ü Rahîm
Bu günehlü varıcak hazrete merhûm ola tâ
27. Mücrimem gerçi katı lîk şefâ'at umaram
Ki kerem şehden olur bendeler itdükçe hatâ
28. Âl-ü ashâb-ı kirâmun hakı için kerem it
Ben güneh-kâra şefî ol ire çün yevm-i cezâ
29. A'ni Bû Bekr ü 'Ömer Hazret-i 'Osmân u 'Alî
Bularuñ hürmetine merhamet it anda baña
30. Dest-gîr ol baña kim kaldum ayaklarda meded
Nefsî nefsî diyüp itdükde her insân sadâ
31. Ben ne hâkem ki idem medh cemâlüñ güneşin
Mûr hakkâ idemez vasf-ı Süleymânı edâ

32. Biñ kez agzumı gül-âb ile yuyıcak 'acebâ
Lâyık ola mıdı dilüm ki kıla saña senâ
33. Medh-i zâtuñda Zâ'îffıye dahı kim dirler
Seni Kur'ânda çü Hak medh ider iy kân-ı sehâ
34. Merhamet eyle bu 'âsî vü denî müflîse kim
Rahmeti Hakdan umar eyle şefâ'at sen anâ

KASİDE-İ FEDÂYÎ DER-MEDH-İ MEFHÂRİ'L-ENÂM
ALEYHİ'S-SELÂTÜ VE'S-SELÂM (ö. 1561/1562?)⁴⁵⁸

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1. İy hemze-i tâvûs-ı kuds ol dem ki seyrân eyledüñ
Bindüñ Burâk-ı Berk tek meh bigi devrân eyledüñ
2. Endîşe-i dil pâ-yı 'akl irmezdi seyr ü gerdine
Bu çerh-ı nüh tâkî aña k'ol demde meydân eyledüñ
3. Bir sâ'at içre Ka'be'den 'azm itdüñ irdüñ Kudse hem
Andan felekler burcunuñ evcine tayrân eyledüñ
4. Bu seyre subhânellezî bi 'abdihî âyeti
Şâhit yiter kim rahşuñı berk-i dırahşân eyledüñ
5. Olduñ sipihrüñ sırrına vâkıf ne varsa seyr idüp
Soruñ melâik cem'ini seyründe hayrân eyledüñ
6. Kıldıñ imâmet anda hem emr oldu bindüñ refrefe
Geçdüñ makâm-ı sidreden 'arş üzre cevlân eyledüñ
7. Tâ levdenevt ü kurbını fâş itdi Cibrîl anda sen
Gidüñ yakînuñ sırrına bu remzi bürhân eyledüñ
8. Pes kâbe kavseyn üzre çün buldun ev ednâ menzilin
Sırr ile irdüñ Rabbuña candan hoş im'ân eyledüñ
9. Gördün hemân dem makmed-i sıdk üzre geçdüñ kendüñü
İnde melîkin muktedir sadrında mihmân eyledüñ
10. Kıldıñ tahiyyat Hak selâm itdi vü alduñ bî-kusur
Ehl-i semânuñ ta'atın farz oldu bir kân eyledüñ
11. Emr oldu evvel elli vakt ervâha irdüñ 'arz idüp
Çokudur didiler boyına sen 'azm-i sübhân eyledüñ
12. Pes Hakk'a irdüñ ol kadem pencehden irdi pence dem
Takil-i ta'ât oldu hem teksîr ü gufrân eyledüñ
13. Toksan biñ oldu hem kelâm ol demde mâbeyn iy emîn
Ba'zın rumûzuñ fâş idüp ba'zını pinhân eyledüñ
14. Ol kim dilerdüñ istedüñ Hak'dan icâbet buldı pes
Döndüñ behîşt-i duzâhuñ ehlini farhân eyledüñ

⁴⁵⁸ 4.Mustafa Urhan, **XVI yy. Divân Şairi Fedâyî, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divânının Tenkitli Metni** (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2002, S.40-45.

15. Andan zemine ‘azm idüp indüñ semâdan ol gice
Sırr-ı urûc-ı ehlüñe bî-perde ilân eyledüñ
16. Ol farz u bu sünnet diyü bildürdüñ âhir ümmete
Yırlü yerince cem’ idüp tekmîl erkân eyledüñ
17. El yevme ekmeltü leküm irişdi Hak’dan sırruña
Çünküñ diyâr-ı dîne sen bu resme bünyâñ eyledüñ
18. Hem geldi mâzaga’l-basar şânuñda iy ‘âlî güher
Çün mâsivallâhdan nazâr kat’ idüp ihsân eyledüñ
19. Çıkduñ nübüvvet tahtına urduñ beşâret tablını
Tutdı sadâsı ‘âlemi tâ nesh-i edyân eyledüñ
20. İy Hâk rasûli şol kadar da’vette olduñ halka ser
Şeytânunuñ cebrî tutub sünni müselmân eyledüñ
21. Bu cehlüñ olup gör ü ger ‘ayni sem’i ol ü sen
Zıdd oldu akdün su bigi vîrân eyledüñ
22. Didüñ behiştî kafirün dünyâdur evvel tañ bu kim
Tîg urduñ âhir cennetin ehline zindân eyledüñ
23. Geldüñ çü gördüñ ‘âlemi tutmuş mecûs ü büt-perest
Virdüñ ocagın suya anuñ pes kesr-i evsân eyledüñ
24. Tâ yiryüzünü pâk idüp esnâm-ı bâtıldan tolu
Zühd ü salâh ü tevbe vü tevfiik ü Kur’ân eyledüñ
25. A’lâm-ı’ilm-ü dîn için dikdüñ çekildi şark ü garb
Pejmurde kaldı cehl ü küfr ehlini pejmân eyledüñ
26. Ol dem ki bu cehl imtihân itdi hâşâ-yı bî-zübân
Virdi şehâdet fâş anı evcinde gûyân eyledüñ
27. Hem hâr-ı huşk-ı ter kılub bir demde kılduñ bâr ver
Ashâba andan bahş idüp bî-şüphe şeb’ân eyledüñ
28. Şakku’l-kamer nutku’l-cemel nakduñ hamâm ü ‘ankebût
Râm olup ânı vü bunu hâmî derbân eyledüñ
29. Gördüñ cerâd-ı münteşir irdi e’âd-ı cümlesin
Urduñ bir avuç hâk ile hûr u girizân eyledüñ
30. Anuñçün egdi tapuñı Hak rahmeten lilâlemin
Kim zahm u emden küfr ü dîn ehline dermân eyledüñ
31. Ya’ni ki tutup darb ile küffârı kılduñ ehl-i dîn
Hem anlaruñ mü’minlere hârın gülistân eyledüñ

32. Birin 'azâb-ı hızreden birin şerâr-ı fitneden
Bunda vü anda kurtarup müşkiller âsân eyledüñ
33. Ol kim "alâ hulkın azîm" indi tapuñçün Hakdan ol
Budur ki germ ü nerm olup geh kahr ü geh ân eyledüñ
34. İy müşterî-i müşterâ nefsüñden Allâh işterâ
'İlm ü 'amel zühd ü tekâ tuhmin ki efşân eyledüñ
35. 'Ayneynüñ itdüñ derd ile hatta leteyn ol giryeden
Rahm irdi Hak'dan 'âlem-i gül bigi handân eyledüñ
36. Hem hikmetinden şol kadar feyz oldu tâ kim nutk ile
Emvâte virdüñ rûh-ı nev ehyâ-yı bî-cân eyledüñ
37. Ol çüb-i huşkün kim turup katında kılduñ halka va'z
Mihrüñle anı germ idüp cûşân u nâlân eyledüñ
38. Ahir şefâ'at bahrinüñ gavsına virdüñ va'de çün
Ol nutk-ı cân bahşuñlanı gûyân ü cûyân eyledüñ
39. Anlar ki hubb ü bugz ile kapuñda iy cân zerreveş
Oldı mukârin saña hoş gün bigi rahşân eyledüñ
40. Evvel Ebû Bekr emrüñe râm oldı turdı sıdkile
Sıddîk-i Ekber oldı hem muhtâr-ı yârân eyledüñ
41. İkinci 'Ömer katlüñe kasd itdi geldi tîgile
Bir şefkâtile kibrini dîn küfrüni îmân eyledüñ
42. 'Osmân ki malın dîn için sarf itdi zinnûreyn olup
Sırrıñdan âhir câmi'-imecmû'-ı furkân eyledüñ
43. Şems-i Hudâ şîr-i Hudâ yanî 'Alîy-yi Murtazâ
Dîn içre çün kıldı gazâ mülkine sultân eyledüñ
44. Bâkî ne deñlü k'ehl-i küfr İslâm'a geldi gelmeden
Kimin recâdan mu'temen kimini tersân eyledüñ
45. Tâ halk-ı'âlem dinüñe saf saf gireydi iy habîb
Çün geldi nasru'llâh saña pes hamd-i Yezdân eyledüñ
46. 'İnde'l-hayat iy sırr-ı Hak gösterdüñ envâ'-ı kemâl
Ba'del vefât ol tuhfeden hem halka tibyân eyledüñ
47. Şimdi mübârek ravzañuñ envârudur rûşen delîl
K'ehl-i nifâkuñ ragmına tasdîk-i mekân eyledüñ
48. Gördüñ ki ten şehrini Hak kılmış murabba' sen dahi
Çâr ile yapduñ şer' evin hem çâr erkân eyledüñ

49. Hatta bu cem' uñ kalbine bâtında virdüñ tesliye
Her birini bir remz ile kârinde pûyân eyledüñ
50. Açduñ bu resme 'âlemi yıllarla kilk ü tîg ile
Tâ yiryüzi ser-keşlerin münkâd-ı fermân eyledüñ
51. Her kande kim bir kâfiri gördüñ sezâdur dinüñe
Girdüñ serâ-yı sırrını lütfuñla 'ümrân eyledüñ
52. Tâ kim cemâlün pertevi kalbin zâlâmı küfrden
Pâk idüp âhir meh bigi şem'-i şebistân eyledüñ
53. Göñliñde her bir sâliküñ matlûba sensin reh-beri
İy şâh anuñçün 'âlemi pür-pîr-i rehdân eyledüñ
54. Biş ü Cüneyd ü Şiblî vü Basrî Kerhî cümlesin
Perverde kılup sırr ile ta'lîm-i' irfân eyledüñ
55. İy cümle halkın reh-beri vü enbiyânuñ mihteri
Viy evliyânuñ serveri ol deñlü ihsân eyledüñ
56. K'irüb makâm-i' izzete betdüñ çü nûr-ı rahmete
Bakduñ günahkâr ümmete hoş cândan efgân eyledüñ
57. K'ey cümle halkuñ halıkı viy külli halkuñ râzıkı
Mahv it zünûb-i' âşıkı çün nehy-i isyân eyledüñ
58. Bî-perde kıldun çok niyâz emr oldu kavme biş namaz
Tâ 'avf ide ol kâr-sâz hoş şükr-i Mennân eyledüñ
59. Bâri bu ni' metler bize yiterdi ammâ iy Kerîm
Âcuz tapuñsuz dehri ger cûduñla pürhân eyledüñ
60. Hâcılaruz nâcîlerüz râcîlerüz tâ kûyuñı
Geldük tavâf itmege çün 'ışkuñ nigehbân eyledüñ
61. İy rahmetenli'l-'âlemîn rahm it Fedâyî bendeñe
Çün lutf ü hulkuñ bâdına ânı senâhân eyledüñ
62. Mihrüñle pür kıl kalbini envâr-ı Hakdan nitekim
Peyveste karz-ı zâtuñı çün bedr-i tâbân eyledüñ
63. Göster cemalüñ Ka'besin müştâkâ her dem bî-dirig
Yıllar ki 'ışkuñ berrine cândan şitâbân eyledüñ
64. Her bî-mürüvvet ki gider senden yaña bir kaç kadem
Sen hod mürüvvet kânısın sa'yuñ firâvân eyledüñ
65. Çün âdem ü mâd ü teh ü tahte'l-livâ añuñ mestidür
Pes biz ne yüzden olmazuz ol cem'i mestân eyledüñ

66. Îşâh-1 mahşer bizden el senden etek ol dem k'ola
Bir ayag üzre biñ ayak hod şartı peymân eyledüñ
67. Mücrimlerüz 'âsilerüz bizden şefâ'at bahrini
Men itme 'âmâ'âm idüp hem hâşa seylân eyledüñ
68. Ya Rab be-cân-1 Ahmed-i Muhtâr-1 hatm-1 enbiyâ
K'anı şefi-i mahşer-i merdân ü nisvân eyledüñ
69. Âhir şefi it sırruma kıl bu du'âmı müstecâb
Düşem koma çok düşmişi hod şîr-i gurrân eyledüñ
70. Hem enbiyâ vü evliyâ ervâhın it râzı kamu
Andan k'anı ol cem' içün cûyâ-yı rıdvân eyledüñ
71. Lutf it bu lutfuñ hakkı hem râzı ol iş bu cümleden
Çün halkuñ içre anları hoş ser-firâzân eyledüñ
72. İy pâdişâh-1 bî-vezir halk itdüñ oldı dil-pezîr
Hem sensin âhir destgîr bu hâke k'insân eyledüñ
73. Cem'eyle Mevlânâ vü Şemse'ddin ü kutb ü cem' ile
Tahte'l-livâsında anuñ kim şâh-iâyân eyledüñ
74. Kulnâ egisnâ yâ mugîs eb'as'lenâ seyrân hasît
Hatta revem gûyem hadîs andan ki gûyân eyledüñ

KASİDE-İ KARA FAZLÎ FÎ NA‘Tİ‘N-NEBÎ SALLÂ‘LLÂHU

‘ALEYHİ VESELLEM (ö.1563)⁴⁵⁹

(*Mef‘ûlü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün*)

1. Yâ sâhibe‘l-‘azîmeti yâ seyyide‘l-verâ
Ente‘l-lezî tevahhadü bi‘l-cûd ve‘s-sehâ
2. Şem‘-i kîdem Şefî‘-i ümem şâh-ı zü‘l-himem
Mâh-ı vefâ sipihr-i sehâ mazhar-ı Hudâ
3. Hurşîd-itâb-dâr sipihr-i kehhâlsin
İdüp kasem cemâlüne Hak didi “Ve‘d-duhâ”
4. Şol deñlü virdi Hak saña insâf u hulkı kim
Nısfını bulmadı anuñ esnâf-ı asfiyâ
5. Cümle velâyet ehli umarlar şefâ‘atüñ
Zât-u mukaddesüñ durur evlâ-yı evliyâ
6. Dâg-ı gamuñ derûnda sa‘âdet nişânudur
Derd ü muhabbetüñ maraz-ı rûhadur şifâ
7. Sensin serîr-i milk-i nübüvvetde pâd-şâh
Cümle sipâhdur saña esnâf-ı enbiyâ
8. Güm-râh olurdu râh-ı dalâletde cümle halk
Şer‘üñ tarîk-i Hakk’a ger olmasa reh-nümâ
9. Zulmet şebinde olmuş idi halk dâllîn
Ger şem‘-i dîni eylemeseñ anlara hüdü
10. İtdüñ sebîl-i Hak’da sebîl âb-ı lütfuñı
Sîr-âb oldu teşne-dilâ zümre-i belâ
11. Bir pâyeye kasr-ı rif‘atüñüñ nerdübânına
Mi‘râcuñ ay mahâllüñ ‘izzetde pâd-şâ
12. Sen ol kerîmsin k’açıcak cûd süfresin
Her bî-nevâya senden irer yâ nice nevâ
13. Fakr-ile fahr iderdüñ emîr-i cihân iken
Sultân iken libâsuñ idi köhne bir ‘abâ
14. Ben nice medh idem saña lâyıık eyâ nice
Meddâh olup durur saña çün zât-ı kibriyâ

⁴⁵⁹3.Mustafa Özkat, **Kara Fazlî’nin Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divânı** (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniv. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2005, s.131-132.

15. Bes ola'acz ü 'özümi 'arz eylemek hemîn
Medhüñe dil uzatmaga kudret kaçan ola
16. Lutf it şefâ'at eyle bu bî-çâre 'âsiye
Geldüm kapuña Fazlî-i zârum yüzi kara
17. İy dil ümîdi kesme yüri tîg-ı ye's ile
Mahrum ola bu kapuda hâşâ ki ber-haşâ
18. Bizden hezâr-bâr salavât u selâm ola
Saña vü sahb u âlüñe cân ile dâyimâ

**KASİDE-İ KARA FAZLÎ FÎ DİĞER NA‘Tİ‘N-NEBÎ
SALLÂ‘LLÂHU ‘ALEYHİ VESELLEM (ö.1563)⁴⁶⁰**

(Mef‘ûlü Mefâ‘ilü Mefâ‘ilü Fe‘ûlün)

1. İy zât-ı şerifüñ sebeb-i fitrat-âdem
V‘ey Ka‘be yüzüñ kible-i ser-cümle-i ‘âlem
2. Hâk-ı der-i lutfuñla kamu dîde mukahhal
Dâg-ı gam-ı ‘ıškuñla kamu çihre müvessem
3. Zâtuñla idüp fahr senüñ cümle Nebîler
İy milk-i nübüvvetde olan şâh-ı mükerrem
4. Her mücrime kim sen idesin lutf u ‘inâyet
Cismine harâm ola anuñ nâr-ı cehennem
5. Menzil-gehi olmazdı anuñ târem-i çârum
Olmasa saña ümmet eger ‘İsi-yi Meryem
6. Bir zerre cemâlüñden eger düşmese pertev
Olmazdı ziyâ-bahş-ı cihân neyyîr-i a‘zam
7. Kendüye senüñ sünnetüñi farz ide her kim
Dünyâda vü ‘ukbâda dahı görmeye ol gam
8. Bû-cehl saña eylemedüğüçün itâ‘at
Bu cehl iki ‘âlemde anı eyledi mülzem
9. Derdüñ gibi dil-hastelere yok dahı dermân
Zahmuñ gibi mecrûhlara hem dahı merhem
10. Lutfuñ yeli terbiyyet eger eylemeyeydi
Gül-zâr-ı cihân olmaz idi gül gibi hürrem
11. Anuñ tenine ola harâm âteş-i dûzah
Kim olsa harîm-i harem-i lutfuña mahrem
12. Sensin bugün ol server-i a‘lâ ki ider fahr
Kapuñda kul olmag ile şâhân-ı mükerrem
13. Fazlî‘ye umaram ki şefâ‘at ire senden dîniken
Şol demde ki mahşer ola mîzân kurula hem
14. Uzatma kelâmuñı yeter muhtasar eyle
Olmaz ki anuñ mehdine pâyân bula âdem

⁴⁶⁰4. Mustafa Özkat, **Kara Fazlî’nin Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divânı** (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniv. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2005, s.132-133.

15. Hatm eyle sözüñ eyleyüben cân u gönülden
Sad-bâr selâm âline ashâbına her-dem

KASİDE-İ SÂLİH ÇELEBİ
VE LEHÜ DER NA‘T-I ŞERİF SEYYİDÜ’L-ENÂM
‘ALEYHİSSELÂTÜ VE’S-SELÂM⁴⁶¹

(Mef‘ûlü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün)

1. Hüsnuñ kitabın açdı hayâlüm varak varak
Gözden geçürdi ânı zamirim sebak sebak
2. Aldım hezâr gûne cemalüñ haberlerin
Sâdık yolunda ‘âşık iken ey Habîb-i Hak
3. Yatdum yüzüñ hayâli ile rü’yâda dün gice
Gördüm öñüme gül varakî kondı bir tabak
4. Çekdüm şarâb-ı ‘âşkını şûrîde ‘âşıkın
Ol çehre-i münîre ki güldür aña ‘arak
5. Bir rûhdur musavver o cânâna kim anuñ
Kevser suyuna oldı sözi lutf-i mâ-sadak
6. Sokdı rakîb gözine barmağ ile habîb
İtdi felekde mâh-ı temâmı tiz iki şak
7. Ey dil-rübâ-yı Yesrib ü Batha cemîl-i halk
Yusufdan olan emlah eyâ mâh-ı bî-behak
8. Ruyuñ ziyâsı sureti ve’ş-şemsi ve’d-duha
Muyuñ zalâmı sîreti ve’l-leyli izâ ğasak
9. Virdüm gönül cemâlüne câniyle dönmezin
Ten kâlıbında tâ ki kâla cândan ramak
10. Ey şâh-ı enbiyâ ki yasâvuldurur saña
Dir tarraku kuva önünce melâyik fark fark
11. Mahşerde sâña tânuşa emrîni enbiyâ
Hevl-i kıyâmetle gele kalbe çün kalak
12. Hatm eyledüñ risâleti zî-şer’i muntelhâ
Zî- ümmet-i vasat ki yolî cümleden edakk
13. Nisyan dalâletinde kalurduk ebed garîkk
İtdü şerî’atüñ bize tezkîr-i mâ-sabak

⁴⁶¹2. Ebubekir Gündoğdu, **Divân-ı Salih Çelebi ve Dürer-i Nesâyih Tenkidli Metin-İnceleme** (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1997, s.110-111.

14. Cürm ister isen işibenden eyle şefâ'ati
Çoktur günâh yoktur aña bendeden ehak
15. Sâkum dolaşsa birbirine yani tut elüm
Şol günde kim ola bir ayak üzre biñ ayak
16. Âl ü sahâbenüñ götüri çâriyârunuñ
Yüzüm ayâğı tozlarıdur maettefak
17. Sâlih aña ü âline biñ biñ selâm olâ
Mâ dârati'l-leyâli ma'a'l-harri bâ şafak

**KASİDE-İ BEHİŞTÎ DER NEBÎ ‘ALEYHI’S-SÂLÂT-I VE’S-
SELÂM(ö.-1570)⁴⁶²**

(Mef‘ûlü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün)

1. Yâ hâteme’n-nübüvvetü yâ eşrefe’l-enâm
Ente’l-lezi tahaşşu‘u fî bâbihi’l-izâm
2. Vird-i hadîs-i hüsnüke fî el-sun‘i’l-verâ
Kühl-ı turâbi riclike fî u‘yûni’l-enâm
3. Hassaste bi’l-mekârümi min-zümreti’r-rusul
Yâ men lehü’ş-şefâ‘atü fî-sâ‘ati’l-kıyâm
4. Sen ol hızâne hâtemisin kim senüñle Hak
Urdı der-i nübüvvetü hoş mühr-i ihtitâm
5. Ben bildigüm budur ki kemâlât-ı enbiyâ
Hatm oldı cümle sende eyâ tayyibü’l- hitâm
6. İtdiyse hâtemiyle Süleymân cihâna hükm
Sen kıldıñ iki ‘âlemi bir dâne mühre râm
7. Kendü şehâdet itdi Hüdâ mu‘cizâtuña
Sâbitdür âyetiyle enâm içre bu kelâm
8. Kur’ân senüñ kemâlüne âyât-ı beyyinât
Zîrâ beşer dimiş degül anuñ gibi kelâm
9. Dîn-i cedîdüñ ol yeñi zer-befte döndi kim
Oldı tırâz kim dırâzı anuñ devâm
10. Yakduñ târîk-ı hakda hidâyet meşâ‘ilin
Mahv eyledüñ dalâli nitekim güneş zalâm
11. Dürr-i yetîmisin sade-i bahr-ı rahmetüñ
N’ola senüñle bulsa şeref hâr intizâm
12. A‘dâ ne ta‘n ider saña cevher ki hâs ola
Noksân gelür mi kıymetini bilmese ‘avâm
13. Şemşîr-i kahr-ı Hakk’a siper virdi gerdenin
Meydân-ı da‘vetüñde senüñle iden hısâm

⁴⁶²2. Yaşar Aydemir, *Behiştî Dîvânı*, MEB, Ankara 2000, s 176-181.

14. Hançer gibi yanuñda şu kim iki yüzlüdür
Yarın yüzi kararsa gerek nitekim niyâm
15. Çeşmüñ riyâzetiyle hilâl idi gerçi kim
Burc-ı hevâda tal'atuñ olmuşdı bedr-i tâm
16. Niçe baka bu fânî cenâbına ol hümâ
'Ankâya 'ankebût idi ey dil olur mı dâm
17. Dünyâ kelâmını n'ola agzına almasa
Olmaz 'alef melâ'ike-i kurbete hıtâm
18. Şîrîn şeker gıdâlıga cânlar virürken ol
Eylendi hall-i hâımız u nân-ı ceve idâm
19. Konmuşdı sanki surhile levh-i fesâhate
Bir nokta idi ol dehen-i teng ü la'l-fâm
20. Ka'be yüzüñde kim Hacerü'l-Esved oldu hat
Rif'at degül mi şâne anı itdi istilâm
21. Biñ nakş ile öñüñde zemîne yüz urmaga
Mihrâbuñ oldu ümmetüñe hüccet-i temâm
22. Çâk olmaz idi çihresi terk-i edeb idüp
Hüsünüñle bahse girmese mâh-ı felek-makâm
23. 'Âlemde var mı kâkül-i hoş-bûyuña nazir
Bir hûn-ı puhte misk-i Hutun 'anber ise hâm
24. Ey şeh gulâm-ı kâmet-i mevzûnuñ olmasa
Âzâdelerden olmaz idi serv-i hoş-hırâm
25. Bende kılur cihânı şu şâh-ı zamâne kim
Âsâr-ı haşmetüñde ide kesb-i ihtisâm
26. Şol kim kapuñda başını taşrın dirîg ide
Bulsun hayât-ı bünyesi pâyine inhidâm
27. Ol göz cihânda çihre-i maksûdı görmedi
K'anda hayâlüñ eylememiş ola irtisâm
28. Bu iki gözlerüm dil-i hûnîñle benüm
Oldı şeh-i hayâlüñe bir iki üç hıyâm
29. Mi'mâr-ı 'ışkuñirmese nekbet konar sere
Vîrâne kalsa mesken olur bûm-ı şûma bâm
30. Oldı elümde 'urve-i vüskâ mahabbetüñ
Allâh oñara bulmaya yol aña infisâm

31. Sen sakla dilde mihrini yâ Rab zevâlden
K'ol nûrdur bu merhalede reh-ber-i hiyâm
32. Bir dem menâm-ı rü'yetiñe irişenlere
'Ömr-i hezâr-sâleden efdaldür ol menâm
33. Ru'yâ-yı rûh-bahşuña eyâ ne vakt ire
Bir dîde kim bu şevkile ağlaya subh u şâm
34. Esrâdüninde muştuladı saña Cebre'îl
Kim subh-ı vasla da'vet ider hayy-i lâ-yenâm
35. Destüñdedür 'inânı Burâk-ı sa'âdetüñ
Ey şeh-suvâr-ı 'arşa-i erbâb-ı ihtirâm
36. Ervâh-ı enbiyâya eyâ kıblegâh-ı Kuds
Hoş mekrümet degül mi ki sen olasın imâm
37. Levlâke hıl'atin giyene olmaya ba'id
Heft âsmânı gün gibi seyr itse şâd-kâm
38. Bezm-i ezelde tahtuñ idi çün makâm-ı kurb
Ey şeh senüñle buldı şeref yine ol makâm
39. Nâm-ı mübâreküñ dil ü cân ile zikr iden
Yazıldı sadr-ı defter-i 'izzetde nîk-nâm
40. Çarh-ı hidâyet üzre nücûm oldu her biri
Nûruñdan iktibâs idüben zümre-i kirâm
41. Sıddik'a nîş-i 'ibreti nûş-ı mahabbetüñ
Gâr içre eyledi nitekim sükkeri ta'âm
42. Fârûk'ı dahı terbiyetüñdür kılan senüñ
'Adliyle zulm zehrine tiryâk-ı intikâm
43. Âfâkı tutdı gün gibi nûreyn sâhibi
Senden urınmagıle edeb tâcın ey hümâm
44. Hayder götürdi mest olıban bâb-ı Hayber'i
Bezm-i şecâ'atüñde senüñ çünki içdi câm
45. Olup sakîl-i saykal-ı himmet Hasan Hüseyin
Birlikde nitekim çalışdılar iki hüsâm
46. 'Âlî menâkıbım eger âl ü sahâbeñüñ
Elfâz ihâta eylese eylerdüm ihtimâm
47. Tâ-haşr olunca cümle senüñ rûh-ı pâkine
Biñ biñ tahıyyâtile salât ola ve's-selâm

48. ‘Âlemde senden istedigüm budur ey şeffî’
Hâk-1 tazarru‘a koyuban rûy-1 iltiyâm
49. Unutma buñ deminde Behiştî hakîrûñi
Görme revâ ki kaldı ‘azâb içre müstedâm
50. Lâzım olupdur aña inâyetler idesin
Mücrimlerûñ halâsını çün itdüñ iltizâm
51. Gayrı kapudan istemez ol ber-murâd ola
İster şefâ‘atüñle bula dü cihânda kâm
52. Bakma efendi zâhiri olduğına harâb
Vallâhi cân u dilden olupdur saña gulâm

KASİDE-İ AŞKÎ DER-NA‘T-I RASÛL(ö. 1576)⁴⁶³

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

1. Merhabâ iy hâk-i râhı kühl-i ‘ayn-ı ‘âşıkân
Şems-i zâtuñdan alur nûr-ı yakîni çeşm-i cân
2. Sen habîbüñ hubbına halk oldu cümle kâinât
Pür ziyâdur nûr-ı hüsnüñden zemîn ü âsumân
3. Mihr-üzâtuñ ey kamer tal‘ât tecellî kılmasa
Belki kalaydı dahı ketm-i ‘ademde bu cihân
4. Reng-i rûy-ı goncayı zîb ü bihâ-yı lâleyi
‘Aks-i ruhsâr-ı ‘arak-rîzüñden aldı bûstân
5. Sen nigîn-i şer‘ ile hatm-i rüsûlüñ ey güher
Virdi la‘lûñ hâtemi ol bî-nişândan çün nişân
6. Râh-ı Hakdan zulmet-i cehl ile güm-râh idi halk
Gördi herkes râhını hûrşîd-i şer‘üñle ‘iyân
7. Bir livâdur rif‘atüñ çekmiş cenâb-ı ‘arşa şer
Bir hümâdur himmetüñ kuds olmuş aña âşiyân
8. Menzil-i maksûda azm itse Burâkuñ berkvâr
Ol sebük-pâya har-ı ‘Îsî olur mı hem-‘inân
9. Çün ‘urûc itdüñ şehâ halvet-serâ-yı ‘izzete
Yir yirin perr-i melâikden kurıldı nerdübân
10. Sür‘at ile evc-i eflâke ‘urûc itdükde sen
Var ise râh-ı Burakuñdan nişândur Kehkeşân
11. Şeş cihetden taşra bahr-i vahdete kıldıñ sefer
Ümmete biş dürr-i bî-hemtâ getürdüñ ermağân
12. Saye sen mehden cüdâ iken cihânda iy güneş
Nûr-ı Yezdâna sehâb olmak nedendür sâyeban
13. Barmağüñ çün sırr-ı vahdetden işâret eyledi
Dest-i kudret safha-i mâha rakam çekdi hemân
14. Halk-ı ‘âlem aldı çün sen kân-ı gevherden haber
Kâ‘be-i kûyuña her yirden çekildi kârvân

⁴⁶³8.Süreyya Uzun, *Üsküdarlı Aşkî Divânı Tenkitli Metin Nesre Çeviri ve 16 yy., Osmanlı Hayatının Divândaki Yansımaları*, (Yülsek Lisans Tezi), İstanbul Üniv. Sosyal. Bilimler Enstitüsü İstanbul 2011, s. 146-149.

15. Dil degül ebkemdür ol ki olmaya meddâhuñ senüñ
Göz degül a'mâdur ol kim görmez envâruñ 'ıyân
16. Rûz-ı mahşer şevk-ı dîdâruñla cân idüp sema'
Nâyveş feryâd ide cismümde her bir üstühân
17. Yâ Resûlu'llah senüñ gibi şeff'um var iken
Niçün olmayam recâ-yı lutf-ı Hakdan şâdumân
18. Tatalum 'isyân ile olam cihânda der-be-der
Kanda bulam âsitânuñ gibi müşfik âsitân
19. Nâr-ı 'ıškuñdur benüm egnümde bir gülgûn kabâ
Hâk-i kûyuñdur şehâ başumda tâc u taylesân
20. Çeşmüme nûruñ gelür her şey'i kıldukça nazar
Câna mihrüñ feyz olur her nutka açdukça dehân
21. Dîde didüm nem degül kılmazsa yaşın ber-kenâr
Turmasun sînemde dil itmezse cânı der-meyân
22. Medhüm itmiş dünyede bir 'âsî ümmetdür diyü
YâNebîyyu'llâh baña ol rûz-ı mahşer mihrîbân
23. Lâyık-ı kurbânı 'îd-i vasluñ olmayam eger
Virmez isem sıdk ile Sıddîkuñuñ yolında cân
24. 'Âyn -ı 'avn u mîm-i mülk ü râ-yı rahmet bulmayam
'Ömr ü cânı 'ayn u mîm ü râyâ kılmazsam revân
25. Nakd-i cân olsun fedâ 'Osmân-ı 'âlî-şana kim
Zât-ı pâki gevher-i hilm ü hayâya oldı kân
26. Olmuşam ol sâhib-i seyf ü sehânuñ Kanberi
Kim yeminümde teber vardur yesârumda 'inân
27. 'İşkiyâ dil-teşne kalmayam umaram rûz-ı haşr
Çünkü oldur sâkî-i Kevser imâm-ı ins ü cân
28. Zehr-i ğam yutsuñ gönül her dem Hasan 'ışkına kim
Zehr-i 'adâ ile kılmış cân-ı şîrînin revân
29. Kerbelâ'da teşne-dil derd ile cân viren Hüseyin
Mâtemin tutup eyâ çeşmüm ağla kan
30. Nice kıymış Yâ Rab evlâd-ı Resûl'e ol Yezîd
El-fiğân ol kelb-i bed-girdâr elinden el-fiğân
31. Düşde gördüm ol iki dürr ile bir deryâdayam
Bir seffîneyle kim ol kendüden olmuşdı revân

32. Dilerem ben katre Yâ Rab ol iki gevherlerüñ
Eyleyem deryâ-yı 'ışkında vücûdum bî-nişân
33. Cân u dilden olmuşam 'Âl-i 'Âbânuñ bendesi
'Abdidür ol âsitânuñ bende vü şâh-ı cihân
34. Dil çerâğın mihr-i 'ışkından uyardum anlaruñ
Ben fakîre umarın yarın olalar mihrübân
35. Ten gubâr olsa kala Yâ Rab Habîbüñ hakkıçün
Cür'adân-ı dilde esrâr-ı muhabbet câvidân

KASÎDE-İ YAHYÂ BEY (TAŞLICALI YAHYÂ) DER-NA‘T-I

RASÛL (ö.1582)⁴⁶⁴

Mef‘ûlü Mefâ‘ilü Mefâ‘ilü Feûlün)

1. Gökler yüzi bir gice gülistân idi gûyâ
Her encüm-i tâbende idi bir gül-i hamrâ
2. Zulmetde Hayât Âbı gibi ‘ayn-ı cihândan
Olmışdı nihân çeşme-i mihr-i felek-ârâ
3. Bir çînî sıfâl içre karanfüller açıldı
Bu çarh-ı zebercedde degül encüm-i şehlâ
4. Dünyâyı felek şâmî gülâb ile sulardı
Şebnemle pür oldı dimeñüz kûh ile sahrâ
5. Ol gice meger Kadr ü Berât idi mukarrer
Çekdi kamer-i çarh aña tugrâ-yı mutallâ
6. Sükkân-ı sipihrüñ gözi yollarda kalupdur
Sanmañ ki semâ üzre nücûm oldı hüveydâ
7. Raks urdı felek çarha girüp cümle melekler
Bu sâdıye kim iriser ol kadri mu‘allâ
8. Pîrûze tabaklarla tolup kevkeb-i dürrî
Pâyına nisâr olmaga olmuşdı müheyyâ
9. Ol gice gelüp iki cihân fahrına Cibrîl
Lutf ile didi saña selâm eyledi Mevlâ
10. Seyr eyle bu şeb Refref ile ‘Arş-ı ‘alâyı
Anı bu tokuz âyinede eyledi peydâ
11. Hôrşîd gibi tayy-ı mekân itdi Burâkı
Bâlâya du‘â gibi ‘urûc eyledi tenhâ
12. Ta‘cîl öñine irgüreyin anda Burâkı
Müştâk durur didi saña Hazret-i Mevlâ
13. Gûyâ dil-i mü‘min gibi tayy itdi mekânı
Ol rahşa süvâr oldı çü ol şâh-ı tüvânâ

⁴⁶⁴1. Mehmet Çavuşoğlu, *Yahyâ Bey Divânı*, İstanbul Üniv.Edb. Fak. Yay., İstanbul 1977, s 17-23

14. Olmuşdı meger ‘ömr gibi tîz-revende
Bir demde iki ‘âlemi seyr itdi hemânâ
15. Ervâh gibi kıldı semâvâtı müşerref
Toldı salavât ile tokuz kubbe-i ‘uzmâ
16. Mi‘râcı ile güldi yüzi çarh-ı berînüñ
Vuslat haberinden nitekim ‘âşık-ı şeydâ
17. Biñ cân ile oldı hamel ü Sevr aña kurbân
Evvelki göki kıldı kamer gibi çü me’vâ
18. Çengini yire çaldı hicâb eyledi andan
Görince salâhıyyetini Zöhre-i zehrâ
19. Ol dem felek-i Atlas ayagina döşendi
Dördünci göke irdi çü ol mihr-i mücellâ
20. Gülzâr-ı Halîli idüben cümle müşerref
İrgürdi semendini yedinciye degin tâ
21. Yüz yire koyup eyledi ta‘zîm ile ikrâm
İki bükülüp aña tokuz çarh-ı mu‘allâ
22. Togruldı hemân tîr gibi cânib-i ‘arşa
Geçdi bu tokuz kat zırh-ı çarhı hemânâ
23. Tûbâyâ irüp geçdi sabâ gibi o demde
Cibrîli kodı Sidrede ol zât-ı müzekkâ
24. Bir menzil-i bâlâyâ irişdi nazar itse
Dünyâ görünürdi aña hardal gibi ednâ
25. Makbûl du‘â gibi varup hazret-i Hakka
El götürüben ümmetini kıldı temennâ
26. Çün Tûr-ı niyâz içre mübârek gözin açdı
Göründi o lahza aña envâr-ı tecellâ
27. Mâh-ı ramazân gibi cihân kadre irişdi
Evkât-ı şerefde dem-i mi‘râc ile mahzâ
28. Bu ‘avn u ‘inâyetle zihî lutf-ı İlâhî
Bu keşf ü kerâmetle zihî‘izzet- kübrâ
29. Ashâbına geldükde salât emrini kıldı
Didi işiden cümle semî‘nâ ve ata‘nâ
30. Meydân-ı semendi bu tokuz çarh-ı mutabbak
Na‘leyni nişânı meh ü mihr-i felek-ârâ

31. Eltâf u ‘inâyetler idüp Rabb-ı Müheymin
Kılmışdı anı hulk-ı ‘azîmiyle mürebbâ
32. Her fi‘li anuñ kavline olmuşdı mutâbık
Her nüktesi bir sırr idi her sözi mu‘ammâ
33. ‘Ukbâda pes anuñçün olur melce’-i ‘âlem
Cennet gibi olmamış idi mâyl-i dünyâ
34. Ahmedle ahad beynini bir mîm kılur fark
Şol deñlü irüpdür aña kurbiyyet-i Mevlâ
35. Evsâfını zikr eyler iken maşrık-ı dilden
Gün gibi tulû‘ eyledi bu matla‘-ı garrâ
36. Ey cümle-i ashabâ kapuñ Ka‘be-i ‘ulyâ
V‘ey zümre-i ahabâba tapuñ Mescid-i Aksâ
37. Sultân-ı ümem bahr-i kerem mefhar-i ‘âlem
Sâlâr-ı ‘Acem şâh-ı Semerkand ü Buhârâ
38. Vâlâ-güher ü pâk-nazar zât-ı mutahhar
Deryâ-yı sehâ kân-ı ‘atâ-âver-i dünyâ
39. Göklerde yiridür mehi şakk itse hilâlüñ
Zirâ ki iki şâhid ile oldı bu da‘vâ
40. A‘lâ ise gün gibi revâdur derecâtuñ
Kılduñ gönül alçaklığını ümmete zirâ
41. İnsânı bu esrâr-ı nihân eyledi hayrân
Ümmîdür aduñ olmuş iken ‘âlim ü dâna
42. Destüñe kalem almamış idüñ ne ‘acebdür
Engüş ile levh-i felege yazduñ iki râ
43. Yazmakda kalem barmaguñuñ vasfını ‘âciz
Geh mâhı iki şakk ider ol gâh akıdur mâ
44. Günden güne irdüñ meh-i nev gibi kemâle
Kaddüñ elifin lâm ideli zühd ile takvâ
45. Söyüñdi hemân Bû-Lehebüñ nârı kül oldı
Çün nûr-ı Hudâ oldı cebinüñde hüveydâ
46. Sâyeñde revân su gibi hış geçdibu ‘âlem
Düşmezdi yire serv boyuñ sâyesi ammâ
47. Şâhâ bâşuña gey yaraşur tâc-ı “le-‘amruk”
“Levlâke lemâ”kâmetüñe hıl‘at-i zibâ

48. Mahbûb-ı Hudâ olmuş iken devr-i ezelden
Olmamış iken kudret eli Âdeme bennâ
49. Cibrîl-i Emîn oldu sehâ gâşiye-dâruñ
Derbân-ı der-i fazluñ olur Hazret-i Mûsâ
50. Yirden göke dek vardur ara yirde tefâvüt
Rif'atde ne cânible saña beñzeye 'Îsâ
51. Seyr eylemedi cümle makâmâtını 'arşuñ
Dâvûd Nebî olmuş idi gerçi hôş-âvâ
52. Tûbâya nice beñzedeyin kâmetüñi kim
Yanuñda senüñ çöpçe görünmez baña Tûbâ
53. Hat yazmaduñ ise 'aceb olmaya muhakkak
Bir hûb ki bî-hat ola olur dahi ra'nâ
54. Yoluñda kimün nâme gibi olsa yüzi ak
İrişmez anuñ hâme gibi başına sevdâ
55. Âşüftesü sünbül saçuñuñ bâd-ı sehergâh
Üftâdesi dür dişlerüñüñ lü'lü'-i lâlâ
56. Bagruña basarsañ yiridür seng-i siyâhı
Dâyim Hacerü'ül-Esved olur Ka'bede zîrâ
57. 'Âlemde bakââyînesin manzar idindüñ
Dünyâ yüzine eylemedüñ meyl ü muhâbâ
58. Mihrüñle dem-i subh gibi sâdık olupdur
Bû-Bekr ki Sıddîk diyü oldu müsemmâ
59. Dirlerse sezâdur 'Ömerüñ adına fâruk
Fark-ı felegi 'adli günü eyledi me'vâ
60. Göklerde bulut gark-ı 'arak oldu hayâdan
Kılduğı gibi Hazret-i 'Osmânı temâşâ
61. Çün Şîr-i Hudâ'Al-i 'Abâ kân-ı sehâdur
Nâmını 'Alîñüñ okuruz 'aynile a'lâ
62. Gözinde uçar dahi bu a'yân-ı cihânun
Ol kurret-i 'ayneynüñ eyâ rahmet-i Mevlâ
63. Yüz karasıdur yüze gelen zühd ü 'amelden
Geçdi günümüz cürm ile hayfâ vü dirîgâ
64. Evsâf-ı bedî'üñ gele mi hadd-i beyâna
Tâ-hâ ile Hâ-mîm durur saña müsemmâ

65. Ve'l-hâsıl elinden komaya dâmen-i 'afvüñ
Mahşer günü oldukda öle dirile Yahyâ
66. Anda ümemüñ hazretüñe teşne iriser
Rahmet suyna zât-ı şerîfüñ ola sakkâ
67. Ol dem bir ayag üzre biñ ayag olacakdur
Tesnîmden irgür aña bir câm-ı musaffâ
68. Biñ biñ ola ol çâr emînüñe tahiyyât
Ahkâmuñı ahbâbuñ ile itdiler icrâ

KASÎDE- İ HÜDÂYÎ-İ KADÎM FÎ NA‘T- İ RASÛL-İ ENÂM

‘ALEYHÎ’S-SALÂTÜ VE’S-SELÂM (ö. 1584)⁴⁶⁵

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

1. Nev-bahâr irdi bi-hamdillâh cihân kesb itdi cân
Zikr-i Hak’da oldı her berg-i çemen ratbü’l-lisân
2. Virdi emr-i Hak’ile her bir dırahtı gülşenüñ
Âyet-i fenzur ila âsâr-ı rahmetden nişân
3. Her nihâl-i tâzeden oldı kalemler âşikâr
Hâzihi cennâ’ti ‘adn’i itmege şerh ü beyân
4. Gonçenüñ hammında gel bu reng ü bûya kıl nazâr
Sıbgatullâh ki tâ sana eyleye sırrın ‘ayân
5. Mahfel-i gülşende gûş it mushaf-ı gülden gelür
Semme Vechullah okur her bülbül-i şîrîn-zebân
6. Rûh-ı kudsîler gibi cevlânger ezhar-ı çemen
Her şecer ‘ayn-ı düm-i tâvus-ı gülzâr-ı cinân
7. Gâfîl olma aç gözünü ey münkir-i yevmü’n-nüşûr
Gör nice haşr oldı emvât-ı riyâz-ı bûstân
8. Tûr-ı mûsî’den numûne tavr-ı eşcâr-ı behâr
Anda gülnâr âteş-i innî enallâh’dan nişân
9. Deyr-i ‘Îsî’dür yâhûd bu muhallef eşkâlile
Erganûn ol deyre savt-ı bülbül-i âb-ı devrân
10. Câm-ı feyzullâhdan nûş idüp olmuş sürh-rû
Cür’alar dökmiş yire mestâne şâh-ı ergavân
11. Kâse-i nergîsde nakş olmuş tesürrü’n-nâzırîn
Açılup olsa n’ola a’yân gülşen-i şâdmân
12. Tavk takmış boynına gûyâ kalender fâhte
Çarsû-yı bâgda geh medh okıdur geh dâstân
13. Câmi’ü’l-ezher gibi zeyn olmuş ezhârile bag
Tolmuş envârile yâhûd ravza-i fahr-i cihân
14. Gonçeler ser-sebz olup geymiş yeşil destârları
Meclis-i âl-i Nebîdür sanki sahn-ı gülsitân

⁴⁶⁵ I. Mehmet Demiralay, *Hüdayî-i Kadîm (16 yy.) ve Divânı İnceleme-Tenkidli Metin* (Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2007, s.48-51

15. Geşt ider bâd-ı seherle gülşeni evrâk-ı gül
Tavf ider gûyâ resûlün ravzâsın kerrûbiyân
16. Gonçenüñ yaşına dürler yag durur ebr-i bahâr
Varise na't-i Nebîyullâha açmışdur dehân
17. Ahmed-i mürsel habîbullâh zü'l-fazli'l-'azîm
Efdal-i peygamberân şâhenşeh-i âhir zamân
18. Mahzen-i genc-i 'ulûm-ı evvelîn ü âhirîn
'Âlim-i ümmî-lakab dâna-yı sırr-ı kümfekân
19. Fahr-i âlem seyyid-i âdem şefî'ü'l-müznibîn
Yeksuvâr-ı tîh-i kurbet merd-i râh-ı lâ-mekân
20. Ey bisât-ı pür-neşât-ı 'arş- [u] ferş-i makdemüñ
Hak-i pâyüñ pâye-i nergisî-i heft-âsmân
21. Ya Rasûlullah sen ol şehsîn ki kul olup saña
Dagdaruñ olmaga elyak Keyân-ı kâmrân
22. Zülf-i hûra bârgâh-ı kadrüñe müşğîn tunâb
Nahl-i Tûbî Sidretü'l-a'lâ sûtûn-ı sâyebân
23. Kasr-ı mi'râcuñ sen ol sultân-ı 'âlî şanısın
Olsa lâyük saña Cibrîl-i emîn peyk-i devân
24. Sensin ol bâg-ı sâfâ kim gül cemâlüñ şevkıña
Bülbül-i gûyâ hezârân tâyir-i kuds âşiyân
25. Enbiyâdan saña Mûsî ümmet olmak istedi
Didi Hak 'Îsî nasîbi oldı ol devlet hemân
26. Hazreti Âdem safiyyullah iken biñ cân ile
Hûşe-çîn-i hırmen-i nûr-ı rûhuñdur bî-gümân
27. Halk- 'âlem oldı envâr-ı rûhuñdan müstenîr
Nitekim şemsüñ şu'â'ından nebâtat-ı cihân
28. Mantık-ı pâküñ hadîs-i men re'ânî'dür senüñ
Olıcak bahr-i ma'ânîden dilüñ gevher-feşân
29. Mündericdür dürc-i tabuñda vefâ gevherleri
Nitekim dürr-i yetîm ile bihâr-ı bî-kerân
30. Süfre-i i'câzuñuñ mihmânlarına ey Halîl
Tîre-i biryânile kurs-ı kamerdür gerde-hân
31. Tîg-ı engüřtüñ çekelden sine-i mâha elif
Şerh olup sadrı safâ kesb eyledi âyîne şan

32. İki çeşmüñ nergîs-i gülzâr-ı mâzâgu'l-basar
Vey ki kaddüñ fe'stekîm bustânına serv-i revân
33. Gerçi Tûbî kaddüñüñ düşmez zemîne sâyesi
Hôş geçer sâyeñde sultânım kamu pîr ü civân
34. Lutfuñuñ muhtâcı cümle enbiya vü mürselîn
Zâhir ü bâtın kuluñdur cümleten insile cân
35. Biñ selâm ol şehlerüñ ervâhına kim oldılar
Çâr rükni beyt-i şer'üñ ey resûl-i müste'ân
36. Hazret-i Bû-Bekr 'abdullah emîrû'l-mü'minin
Şâh-ı hayl-i sâdıkân sultan-ı gerdûn-âsitân
37. Hazret-i Farûk emirü'l-mü'minin ya'ni 'Ömer
Muhric-i çeşmân-ı Kayser husrev-i gîtî-sitân
38. Hazret-i 'Osman Zi'n-nûreyn emîrû'l-mü'minîn
Câmi'-i âyât-ı Kur'ân hâzin-i genc-i nihân
39. Hazret-i Hayder emîrû'l-mü'minîn yani 'Ali
Mîşe-zâr-ı fazla zât-ı pâkidür şîr-i jiyân
40. Âlüñe evlâduña yüz biñ sâlât ile selâm
Hazret-i Hak'dan eyâ maksûd-ı emr-i küñfekân
41. Neyyirân-ı evc-i rif'at şeh Hüseyñ ile Hasen
Saltanat burcında kim itmüşdür anlar iktirân
42. Geldi bir niçe bed-ahter ya'nî kim kavm-i Yezîd
Hasf ü kesf içün o mihr ü mâhı itdiler girân
43. Başına Hak'dan tokınsun mîh-i lanet haşre dek
Kim o şehler kasdına çekdiyse tîg itdiyse kan
44. Sanma yirde lâle vü gökde şafak ol mâtemi
Yâd idüp kanlar döker çeşm-i zemîn ü âsmân
45. Bi küñfekân du'â yüz biñ senâ et'bâuña işbâ'uña
Dâyimâ benden eyâ sermâye-i emn ü emân
46. Rûz-ı mahşer dest-gîr ol bende-i üftâdeñe
Şol zaman kim kâlebümde kalmaya tâb u tevân
47. Nâr-ı dûzâhdan beni kurtar şefâ'at eyleyüp
Yâ Resûlüllah bi-hakkı sûre-i Nûr u Duhan
48. Umarum kapuñ Hüdâyî bendeñe ola makâm
Kim seg-i ashâb-ı Kehf'e cennet olmuşdur mekân

49. Ya İlahî gülsitân-ı cennetü'l-me'vâ hakı
Kim bahârına anuñ kim irişmez âsîb-i hazân
50. Mürğ-ı cânüm kıl benüm ol mürğ-zâruñ bülbüli
Anda dahi ideyin şevkuñla feryâd ü figân
51. Bu du'âyı gûş idüp her kim ki dir âmîn aña
Bâğ-ı huld içinde añı eyle Yâ Rab câvidân

KASİDE-İ HÜDÂYÎ (SÂLÂ MUSLİSİ) (ö.1584)⁴⁶⁶
FÎ NA‘Tİ RESÛLİ ENÂM ALEYHİ’S-SALÂVÂTÜ VE’S-SELÂM
(Mefûlü Fâ ‘ilâtü Mefâilü Fâ ‘ilün)

1. Nev-bahâr erdi bi-hamdi’llah cehân kesb etdi cân
Zikr-i Hak’da oldı her bergi çimen ratbu’l-lisân
2. Verdi emr-i Hakk-ıla her bir dırahtı gülşenüñ
Ayat-i fe’nzur ilâ âsâri rahmetden nişân
3. Hernihâl-i tâzeden oldı kalemler âşikâr
Hâzihi cennâtu ‘Adn’i etmege şerh ü beyân
4. Guncanuñ hamında gel bu reng ü bôya kıl nazâr
Sıbgata’llâhuñ saña tâ eyleye sırrın ‘ayân
5. Mahfil-i gülşende goş et mushaf-ı gülden gelüp
Semme vechu’llah okur her bülbül-i şîrîn-zebân
6. Ruh-ı kudsîler gibi cevlangır ezhâr-ı çimen
Her şecer ‘ayn-ı düm-i tâvus-ı gülzâr-ı cinân
7. Gâfil olma aç gözüñ ey münkîr-i yevmü’n-nüşûr
Gör nece haşr oldı emvât-ı riyâz-ı bositân
8. Tûr-ı Mûsâ’dan numûne tavr-ı eşcâr-ı bahâr
Anda gülnâr âtiş-i innî ena’llahdan nişân
9. Deyr-i Î’sâdur ya-hud bu muhtelif eşkâl ile
Erganûn ol deyre savt-ı bülbül-ü âb-ı revân
10. Câm-ı feyzullâhdan noş edüp olmuş surh-rû
Cür’alar dökmiş yere mest’âne şâh-ı ergavân
11. Kâse-yi nergisde nakş olmuş tesurru’n-nâzırîn
Açılup olsa n’ola a’yân-ı gülşen şâdmân
12. Tavk takmış boynına göyâ kalender fâhte
Çârsû-yı bâgda geh medh okur geh dâsitân
13. Câmi’u’l- Ezher gibi zeyn olmuş ezhâr-ıla bâg
Tolmuş envâr-ıla ya-hud ravza-yi Fahr-i Cehân

⁴⁶⁶2. Mustafa S. Kaçalin, *Hüdayî (Sâlâ Muslîsî) Divânı*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 2016, s 59-65.

14. Guncalar ser-sebz olup geymiş yaşıl destârlar
Meclis-i Âl-i Nebîdür sanki sahn-ı gülsitân
15. Geşt eder bâd-ı seherle gülşeni evrâk-ı gül
Tavf eder göyâ Resûl'ün ravzasın kerrûbiyân
16. Guncanuñ başına dürler yagdurur ebr-i bahâr
Var-ısa na't-ı Nebîyyu'llâh'a açmışdur dehân
17. Ahmed-i mürsel Habîbu'llah-ı zî-fazli'l-'azîm
Efdal-i peygamberân şâhenşeh-i âhir-zamân
18. Mahzen-i genc-i 'ulûm-ı evvelîn ü âhirîn
'Âlim-i ümmî-lakâb dâna-yı sırr-ı kün fe-kân
19. Fahr-i 'âlem seyyid-i âdem şeff'ü'l-müznibîn
Yek-süvâr-ı <tîh-i> kurbet merd-i râh-ı lâ-mekân
20. Ey bisât-pür-neşât-ı 'Arş u ferş-i makdemüñ
Hâk-i pâyuñ pâye-yi nüh-kürsî<vü> heft-âsumân
21. Ya Resûla'llah Sen ol şehsin ki kul olup saña
Dagdaruñ olmaga elyak Keyân-ı kâmrân
22. Zülf-i havrâ bârgâh-ü kadrüñe müşkîn-tınâb
Nahl-ı Tûbâ Sidretü'l-'âlâ sûtûn u sâyebân
23. Kasr-ı mirâ'cuñ sen ol sultân-ı 'âli-şânısın
Olsa lâyıq saña Cibrîl-i emîn peyk-i devân
24. Sensin ol bâg-ı safâ kim gül-cemâlün şevkına
Bülbül-i göyâ hezârân tâyir-i kuds-âşiyân
25. Enbiyâdan saña Mûsa ümmet olmak istedi
Dedi Hak 'Îsâ nasîbi oldı ol devlet hemân
26. Hazret-i Âdem Safiyyu'llâh iken biñ cân-ıla
Hoşe-çîn-i hırmen-i nûr-ı ruhuñdur bî-gümân
27. Halkı 'âlem oldı envâr-ı ruhuñdan müstenîr
Netekim şemsüñ şu'â'ından nebâtât-ı cehân
28. Mantık-ı pâküñ hadîs-i men ra'ânîdür senüñ
Olıcak bahr-i ma'ânîden dilüñ gevher-fişân
29. Mündericdür dürc-i tab'uñda vefâ gevherleri
Netekim dürr-i yetîm ile bihârı bî-kerân
30. Süfre-yi i'câzuñuñ mihmânlarına ey Halîl
Berre-i biryân-ıla kurs-ı kamerdür girde hân

31. Teg-ı engüştüñ çekelden sîne-yi mâha elif
Şerh olup sadrı safâ kesb eyledi âyîne-i sân
32. İki çeşmüñ nergis-i gülzâr-ı mâ zâga'l-basar
Vey ki kaddüñ fe'stakim bustânına serv-i revân
33. Gerçi Tûbâ kaddüñüñ düşmez zemîne sâyesi
Huş geçer sayeñde sultânım kamu pîr ü cevân
34. Lutfuñüñ muhtâcı cümle enbiyâ vü mürselîn
Zâhir ü bâtın kuluñdur cümleten ins-ile cân
35. Biñ selâm ol şehlerüñ ervâhına kim oldılar
Çâr rükn-i beyt-i şer'üñ ey Resûl-i müste'ân
36. Hazret-i Bû Bekr 'Abdu'llah emîrû'l-mü'minîn
Şâh-ı hayl-i sâdikân sultân-ı gerdûn-âsîtân
37. Hazret-i Fârûk emîrû'l-mü'minîn ya'nî 'Ömer
Mahrec-i çeşmân-ı kayser husrev-i gîtî-setân
38. Hazret-i 'Osmân-ı zî'n-nûreyn emîrû'l-mü'minîn
Câmi'i âyât-ı Kur'ân hâzin-i genc-i nihân
39. Hazret-i Hayder emîrû'l-mü'minîn ya'nî 'Alî
Mîşe-zâr-ı fazla zât-ı pâkidür şer-i jiyân
40. 'Âlûne evlâduña yüz biñ salât ile selâm
Hazret-i Hak'dan eyâ maksûd-ı emr-i kün fe-kân
41. Neyyirân-ı evc-i rif'at şeh Hüseyin ile Hasen
Saltanat burcında kim etmişdür anlar iktirân
42. Geldi bir neçe bed-ahter ya'nî kim kavm-i Yezîd
Hasf ü kesf içün o mihr ü mâhı etdiler kırân
43. Başına Hak'dan tokunsun mih-i la'net haşra dek
Ki o şehler kasdına çekdiyse teg etdiyse kan
44. Sanma yerde lâle vü gökte şafak ol mâtemi
Yâd edüp kanlar döker çeşm-i zemîn ü âsumân
45. Biñ du'â yüz biñ senâ etbâ'uña eşya'uñâ
Dâyimâ bizden eyâ ser-mâye-yi emn-ü emân
46. Roz-ı mahşer dest-gîr ol bende-yi üftâñe
Şol zamân kim kâlebümde kalmaya tâb-ı tüvân
47. Nâr-ı dozahdan beni kurtar şefâ'at eyleyüp
Yâ Rasûla'llah be-hakk-ı sûre-yi Nûr u Duhân

48. Umaram kapuñ Hüdâyî bendeñe ola makâm
Kim seg-i ashâb-1 kehfe cennet olmışdur mekân
49. Yâ İlâhî gülsitân-1 cennetü'l-me'vâ hakı
Kim bahârına anuñ erişmez âsîb-i hazân
50. Murg-1 cânım kıl benüm ol mergzâruñ bülbüli
Anda dahı edeyin şevkuñla feryâd u figân
51. Bu du'âyı goş edüp her kim ki der âmîn aña
Bâg-1 huld içinde anı eyle yâ Rab câvidân

**KASİDE DER-MEDH-İ RESÛL EZ-GÛFTEHÂ-YI MERHÛM
DERDİ-ZÂDE ‘ULVÎ ÇELEBİ(ö.1585)⁴⁶⁷**

(Mefûlü Mefâilü Mefâilü Fâ ‘ilün)

1. Ey cism-i latîfîñ meh-i tâban-ı kemâlât
V’ey ism-i şerîfîñ şeh-i şâhân-ı risâlât
2. Ey Ka’be-i ‘uşşak-ı felek cilve-gehüñdür
Ey kible-i âfâk melek anda mahallât
3. Şermende-i ruhsâruñ olupdur nice ‘Uzzâ
Efkende-i güftâruñ olupdur bin Lât
4. Lâl itdi dehânın rakâmuñ zümre-i Kays’uñ
Nâl itdi lisânın kalemüñ buldı zevâlât
5. Hayretde hayâlûñle Makâmât-ı Harîrî
Dehşetde makâluñla hayâlât-ı makâlât
6. Fikrûñ ile tezekkürdedür ashâb-ı belâgât
Zikrûñ ile tefekkürdedür erbâb-ı hayâlât
7. Pîrâne-i devrânsın eyâ ‘umde-i ‘âlem
Sermâye-i insânsın eyâ zübde-i lâlât
8. Muzmer dehenüñde nice esrâr-ı İlâhî
Müncer suhânuñda nice etvâr-ı celâlât
9. Peygâmuna tâbi’ dürür ikbâl-i kıbâyil
Ahkamîña raci’ dürür ahvâl-ı kıbâlât
10. Dil-cûy durur sıfat-ı haddüñle kamu cûy
Hoş-bûy durur nûkhet-i hattûñla şimâlât
11. ‘Âkiller olur mahremüñ añlarsa cevâbuñ
Sâ’iller olur mülzemüñ eylerse sevâlât
12. Ey turra-ı ruhsârıyla bedr-i şeb-i mi’râc
Ey garra-ı dîdârıyla tugrâ-yı misâlât
13. Ey kâkül-i dil-cûyına âlüfte reyâhin
Ey sünbül-i hoş-bûyuñ aşüfte-i gazâlât
14. Sünbül sebâk-ı müyuñ ile oldı perişân
Bülbül varak-ı rûyuñ ile buldı hacâlât

⁴⁶⁷3. İsmail Çetin, **Derdi-Zâde Ulvî Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Divânının Tenkidli Metni** (Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 1993. s.52-53.

15. Ey Ahmed ü Mahmûd yüzüñ mâh-1 münevver
Ey maksad-1 maksûd sözüñ şâh-1 emâlât
16. Gîsûlaruñ haleti hengâm-1 şeb-i Kadr
Ebrûlaruñ heyeti eyyâm-1 hilâlât
17. Bîmâr bulur yaduñ idüp def'-i devâya
Efkâr kılur aduñ añup def'-i melâlât
18. İmânı olanı düşürür secdeye aşkuñ
İrfânı olanı getürür vecde o hâlât
19. 'Aşıklara rengîn güherüñ tâb-1 ciger-sûz
Sâdıklara şîrîn haberüñ âb-1 zülâlât
20. Tenzîl-i mübârek ü tevâlâ saña bürhân
Cibrîl-i tebârek ü Teâlâda delâlât
21. Evsâfiñi lâyh idemez hatıra 'Ulvî
Eltâfiñi mâdih olımaz nite ki lâlât

KASİDE DER-MEDH-İ RESÛL EZ-GÛFTEHÂ-YI MERHÛM

DERDİ-ZÂDE 'ULVÎ ÇELEBİ (ö.1585)⁴⁶⁸

(*Mefûlü Mefâilü Mefâilü Fâ'ilün*)

1. Ey zât-ı şerîfüñ şeh-i şâhân-ı risâlet
Nâmuñla tolu defter ü divân-ı risâlet
2. Ey mertebesi künküre-i 'arş ile hem-ser
Ey şems-i rûhı şemse-i eyvân-ı risâlet
3. Takrîr-i ehâdis idüp eshâba dehanuñ
Açıldı sabâdan gül-i handân-ı risâlet
4. Ey hâtem-i cumhûr-ı rüsûl sâhib-i hâtem
Ey fahr-ı cihan zübde-i erkân-ı risâlet
5. Ser-nâme-i hüsnüñdeki şâhâ iki ebrû
Tugrâ-yı nübüvveti mi yâ 'ünvân-ı risâlet
6. Hüsnüñle muttara gül-i gülzâr-ı şerî'ât
Hulkuñla ter ü tâze gülistân-ı risâlet
7. Ey Kabe-i 'uşşâk miyânuñda olan taş
Göz merdümüdür yâ güher-i kân-ı risâlet
8. Ya Ka'be'ye konmuş Hacerü'l-Esved olupdur
Muhkemdurur ol taş ile bünyân-ı risâlet
9. Mühr urdı Yed-i kudret ile Hâlik bî-çün
Hatm olduğu dem nâme-i 'ünvân-ı risâlet
10. Yâ dâne-i tesbihdürür rişteye geçmiş
Yâ dürr-i girân-mâye-i 'ummân-ı risâlet
11. Yâkût-ı dil ü cân u yâ yâkût u yâ elmâs
Yâ la'l-i musaffa yâ Bedehşân-ı risâlet
12. Geçit eyleyerek 'âlem-i lâhûtı bırakuñ
İrgürdi seni hazret-i seyrân-ı risâlet
13. Ey cilve-gehüñ saht iklîm-i tekârrüb
Ey vâsıl-ı gencîne-i 'irfân-ı risâlet
14. Da'va-yı nübüvvetde eyâ server-i 'âlem
Fürkân-ı Hüdâdur saña burhân-ı risâlet

⁴⁶⁸4. İsmail Çetin, *Derdî-Zâde Ulvî Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Divânının Tenkidli Metni* (Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniv. Sosyal BilimlerEnstitüsü Elazığ 1993. s.54-55.

15. Bir mu'cize yitmez mi ki mi'râc-ı şebinde
Bir lahzâda tayy olana meydân-ı risâlet
16. Açdukda serâ-perde-i gaybı Yed-i kudret
Keşf oldu tılısmât-ı firâvan-ı risâlet
17. Elfâza safâ-bahş ile ervâha gıdâdur
Ey cümle hadîsin şeker-istân-ı risâlet
18. Haddüñde hattun sebze-i yârân-ı şefâ'at
Cebheñde 'arak-ı katre-i nisân-ı risâlet
19. Ey mufhar-ı kûyının şeh-i Yesrüb ü Bathâ
Ey hayl-i Nebî'asker ü sen han-ı (?) risâlet
20. Şânuñda salâbet şu kadar var ki habîbüm
Hatm-i rüsül itdi seni mîzân-ı risâlet
21. 'Âlem saña hep 'âşık ü sen 'âleme ma'sûk
'Âlem saña bir kâleb ü sen cân-ı risâlet
22. Hakka bu ki sultân-ı selâtîn-i cihânsun
Şanuñ gibi 'âlemde kanı şan-ı risâlet
23. Ey 'Ulvî-i mihnet-zede Hak'dan dilerüm kim
Mahşerde şefî'ün ola sultân-ı risâlet

KASİDE-İ SEVDÂYÎ(ö.1590?)⁴⁶⁹

(Mefûlü Fâ ‘ilâtü Mefâilü Fâ ‘ilün)

1. Ey âftâb-ı burc-ı semâvât-ı enbiyâ
Dürr-i yetîm-i der sadef-i bahr-ı esfiyâ
2. Ey zât ile mükerrem [ü]ahlâkla kerîm
V’ey ismi ile Muhammed ü vasf ile Mustafâ
3. Lutfuñ bahârı gülşen-i cân gibi rûh-bahş
Hulkuñ nesîmi bâd-ı cinân gibi dil-güşâ
4. Sultân-ı her dü kevn-i Muhammed ki viridi Hak
Tâc u Burâk u hil’at-i “Levlâk” ü “ve’d-Duhâ”
5. Dinüñ kılıcı pertevdür şems ile kamer
Şer’in livâsı perçemidür subh ile mesâ
6. Yaşdandı âsitânın ol ümmet ki sen şehüñ
İtmedi kevn bâliş-i hûrşîde ittikâ
7. Dârü’s-selâm itdi selâmuñdan iltimâs
Zâtü’l-‘imâd kıldı cenâbuña ilticâ
8. Şer’in esâsı olmaya hergîz halel-pezîr
“Lev busseti’l-cibâl” ev “in şakkatü’s-semâ”
9. Ravzân behişt-i zâyiridür hûr ile melek
Ka’be kapuñ mücâviridür Merve ve Safâ
10. Her dem kapuñda micmere-gerdân durur şimâl
Dâim önünde mirvâha-cünbândurur sabâ
11. Hurşîd-i tal’atüñ vire ger ‘âleme fûrûg
Zerrât-ı kâinât ola câm-ı cihân-nümâ
12. Cismüñe sâye olmasa tañ mı ey rûh-ı pâk
Ruhıñ olur mı sâyesi ey sâye-i Hudâ
13. Nal’-i süm-i semendüñe mâh oldu çün şebîh
Rıf’atde başı göge irürse ne tañ şehâ
14. Lutf-u kemâl ü hulkuñı müzhir durur temuz
Kahr-ı celâl-i hışmıña mazhâr durur şitâ

⁴⁶⁹I.Zübeyde Yaşar, *Sevdâyî Divânı’nın Çeviri Yazılı Metni ve Günümüz Türkçesiyle Nesre Aktarımı* (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2008, s.34-37.

15. Şakk itdi gökde mâhı benân-ı nübüvvetüñ
Ehl-i zılâle mu'cizeñ olmasa reh-nümâ
16. Enfâs-ı lütfu mürdelere mu'ti-yi hayât
Âyâğı tozı dîdeleri a'mâya tûtiyâ
17. Hurşîd-i tal'atüñden olur seng-i hâre lâl
İksîr-i himmetüñle olur hâk kîmiyâ
18. Zât u sıfâtı mecma'- i fazl u kemâl [u] 'ilm
Deryâ-yı cûd u kâm kerem-i ma'den-i sehâ
19. Hurşîd zerre deñlü bulaydı eger mecâl
Sen şâh makdeminde olur idi hâk-i pâ
20. Bû Cehl [u] Bû Leheb ne bilür kıymetüñ senüñ
Çün kibriyâñı derk idemez rûh-ı evliyâ
21. Rûşen budur ki 'âlem-i mahşerde 'âkıbet
Senden umar şefâati mecmû'-ı enbiyâ
22. Zer eyleridi mihrüñ ile kalb-i hâkini
Ger bilseyidi tâlib-i iksîr-i kîmiyâ
23. Men itme teşneden katarât-ı şefâ'ati
Çün bahr-ı lütfuña dil ü cân oldı âşinâ
24. Yevmü'l-cezâda lütf u kerem kıl şefâ'at it
Sevdâyî çün ki 'âsi [ü] mücrim durur şehâ

KASÎDE-İ GÜNAHKÂR (ö.?)⁴⁷⁰

(Mefûlü Fâ'îlâtü Mefâîlü Fâ'îlün)

1. Yâ sâhibü'l-şefâ'ati ve'l-fazli ve'l-hüdâ
Tûbâ limen teyesserâ min bâbîke'l-'atâ
2. Çün zâtuñ oldı zübde-i kevneyn-i ka'inât
Tutdı yüziñ saña kamu ervâh-ı enbiyâ
3. Çendânuña elde olmiya ser-mâye-i 'âmel
Yokdur mecâli aña dahı kat' eyleye ricâ
4. Her kim sığındı gayruña ol bulmadı felâh
Devletlü kıl ki sen şehe eyledi ilticâ
5. İrdi şerîf zâtuña şaşurmadı izin
Şol kimseler ki şer'üñi idindi rehnümâ
6. Başdan başa bu âlemi Mi'râc'a seyr için
Nûruñ münevver eyledi fî leyleti'd-dücâ
7. İzhâr kıldıñ ol gice envâr ı sırruñı
Bedr-i temâma dönmişdi kevkeb-i sühâ
8. Viridi haber bu 'âleme Hallâk-ı ka'inât
Vasf eylemekde kurbıñı Kavseyni ev ednâ
9. Amiya iken fütâdeye red odı nûr-ı 'ayn
İzüñ tozından irdi aña çünki tûtiyâ
10. Fehla dinildi Mûsâ'ya Tûr üzre sen şehâ
'Arş ışiginde nâ'lüne dinildi merhâbâ
11. Ol şâhsın ki şânuña rahmet okındı nâm
Ki oldı re'fetüñe rehîn rahmet-i Hüdâ
12. Zî 'izz ü ragbeti saña virildi tâ ebed
Sürer yüzini izüñe her şâh u her gedâ
13. Oldı sebep bu 'âlemüñ icâdına tapuñ
Lâ bûd tufeylüñ oldı bu yir ehli ve's-semâ
14. Yüz biñ senâ ü şükr ile minnet Hüdâ'ya kim
Kıldı bu müznîb ümmete sen şâhı muktedâ

⁴⁷⁰18.Murat Bilge, *Günahkâr Divânı Tenkitli Metin* (Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli 2008, s. 83-85.

15. Âdem kim künyeti ânuñ oldu ebu'l-beşer
Hak-idi tapuñ olmış-iken şâh-ı enbiyâ
16. Kôr ola münkirüñ gözi kim görmedi anı
Dûn içre hâk-i Yesrîb'e yüzüñ vire ziyâ
17. Levh-i ezelde zâtuña Ahmed dimiş ehâd
Âhirine sıfâtuña ad urdı Mustafâ
18. Senüñ tufeylün olduğu-çün Mûsî-i Kelîm
Oldı asa elinde ki sü'bân ü ejdehâ
19. İsâ beşâret eyleyü geldi çü fazluñı
Virdi hayât meyyite çün eyledi du'â
20. Cedd-i şerîfüñ olmag için senüñ İsmâ'îl
Kurbânı kebş gönderüben Hak savdı hamâ
21. Bildi bu 'âlem anı ki der-rûz-ı rustahîz
Senden umâr şefâ'ti erbâb-ı kibriyâ
22. Ekser bu halkuñ olduğu isyâna mürtekîb
Budır 'asâ-yı şefkâtüñe ider ittikâ
23. Kimüñ ne zehresi ola medh ide özüñi
Çün dimiş ola şânuña Levlâk ol Hüdâ
24. Ger irmeye Günehkâr'a zıll-ı şefâ'atüñ
Yüz yıl yanarsa nâruña yüz biñ dahı sezâ
25. Düşdi yolım dalâlete ya Hâdîye's-sübül
Kıl şer'i müstakîm ki sırâtuña ihdinâ
26. Ekremtenâ bi-lutfike yâ vâfire'l-kerem
Fagfir lenâ bi fadlike yâ vâsi' e'l-'atâ

KASÎDE-İ ŞEMSEDDİN SİVASÎ (ö.1597)⁴⁷¹

(Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilün)

1. Ey saçuñ zencîrini (ve'l-leyl) hôş tâ'bîr ider
(Ve'd-duhâ) envâr-ı rûyundan 'aceb tefsîr ider
2. Gerçi Sidre Müntehâdur kaddiñe nisbet degül
Nass-ı mi'râc zîrâ añdan geçdügün tezkîr ider
3. 'Aynı 'aynu'n-nûrunuñ meşhûrı hak olduğını
Âyet-i (mâzâğa) inkâr ehline tabsîr ider
4. Dest-i Hakka mazhâr olduğın yed-i tûlâsınuñ
(Mâ rameyte iz rameyte) diñle gör takrîr eder
5. Nezd-i Hak'da kadrini bilmek dilerseñ ümmetâ
Gel (le'amrük) âyetin okı ne hoş takrîr ider
6. Cânı zulmetde kalan erbâb-ı nâsûte salâ
Diñlesün bu na'tıñı fi'l-hâl añı tenvîr ider
7. Bahr-i 'ilmiñden anuñ bir katrete vâsıl olân
Çâh-ı kalbinden ma'ârif zemzemin tefcîr ider
8. Hayl-i cem'ine bakan ol server-i İskenderiniñ
Çok cündinde siyâhî olduğın tefkîr ider
9. Şekve-i dârına mazhâr oldı bulmadı felâh
Sünnet-i garrâsını her kim anuñ tahkîr ider
10. Bâb-ı kudretde anuñ bir lem'a iden iktibâs
Sûretü'n-nûrı o kes her levhâya tasvîr ider
11. Kâf-ı nahvetde 'afârit idi abdâl-ı Kureys
Mu'cize zencîresiyle gör nice teshîr ider
12. Gerçi sûret mağrıbında gârib oldı ol güneş
Dem-be-dem cân maşrıkından âlemi tebşîr ider
13. Gayret idüb sa'y ile vehm ü hayâl mahcûbıña
Vasfıñı 'âşıklara her kûşede teşhîr ider
14. Rûz-ı ferdâ lutf ile binüb semend-i himmete
Şefkatinden hem şefâ'ate zeylini teşmîr ider
15. Na't-ı gülzârında bülbül olduğum 'ucb olmasun
Lâ-cerem mahbûbınuñ zikrin kişi teksîr ider

⁴⁷¹2.Recep Toparlı, *Şemseddin Sivâsî Divânı*, Gurbet Yay., Sivas 1984, s. 32-33.

16. Şemsî bilüb‘aczini ider nu‘ûtından sükût
Lîk dil müftisi andan men‘ ile tahzîr ider

**KASİDE-İ RŪHÎ-İ BAĞDÂDÎ DER-NA‘T-I SEYYİDÜ’L-
MÜRSELİN ‘ALEYHİ EFDALÜ’S-SALAVÂTÜ VE’T-TESLİM**

(ö.1605)⁴⁷²

(Müfte’lün Fâ’ilün Müfte’lün Fâ’ilün)

1. Tâc-i ser-i enbiyâ pîsrev-i evliyâ
Seyyidinâ Mustafâ sallı ve sellim ‘aleyh
2. Şâh-ı Kureyşî-neseb ‘âlim-i ümmî-lakab
Hazret-i mahbûb-ı Rabb sallı ve sellim ‘aleyh
3. Gevher-i ‘âlî-nijâd merci‘-i Halk-ı bilâd
‘Avn ü melâz-ı ‘ibâd sallı ve sellim ‘aleyh
4. Hayl-i rüsûl hâtimi sırr-ı ezel ‘âlimi
Matlab-ı Hâşimi sallı ve sellim ‘aleyh
5. Meyve-i nahl-i vefâ ma‘den-i sıdk u safâ
Menbâ‘-ı Hâşimî sallı ve sellim ‘aleyh
6. Nûr-ı ‘uyûn-ı kerem nûr-ı guşûñ-ı kerem
‘Ûd-ı fûnûn-ı kerem sallı ve sellim ‘aleyh
7. Serv-i hırâm-ı harem sadr-ı kirâm-ı kerem
Emn ü selâm-ı selem sallı ve sellim ‘aleyh
8. Bülbül-i bustân-ı kuds verd-i gülistân-ı kuds
Murg-ı hoş elhân-ı kuds sallı ve sellim ‘aleyh
9. Nâtik-ı sıdk u savâb kâşif-i ümmü’l-kitâb
Sâhib-i faslû’l-hitâb sallı ve sellim ‘aleyh
10. Menba‘-ı cûd-u ‘atâ asl-ı vücûd-ı sehâ
Şâh-ı cünûd-ı vefâ sallı ve sellim ‘aleyh
11. Dürr-i Kureyşî-sadef sâhib-i ‘izz ü şeref
Ersel-i ebhi‘-Necef sallı ve sellim ‘aleyh
12. Mülk-i dile hânımız ‘âleme sultânımız
Mürde dile cânımız sallı ve sellim ‘aleyh

⁴⁷²2.Coşkun Ak, **Rûhi-i Bağdâdî Divânı (Karşılaştırmalı Metin)**, Uludağ Üniv. Basımevi, 1 c., Bursa 2001, s 63-65.

13. Subh-ı cemâl-i sabîh vech-i cemîl-i melî
Kulları Hızır u Mesîh salli ve sellim ‘aleyh
14. Yûsuf-ı Mısr-ı cemâl meh yüzi kaşı hilâl
Menba‘-ı âb-ı zülâl salli ve sellim ‘aleyh
15. Meyve-i bustân-ı lutf lü’lü’-i ‘ummân-ı lutf
Bahr-i kerem-kân-ı lutf salli ve sellim ‘aleyh
16. Mâlik-i mülk-i ‘azîm şâri-i şer‘-i kavîm
Merd-i reh-i müstakîm salli ve sellim ‘aleyh
17. Nâsıh-ı edyân-ı gayr hâdim-i esnam u deyr
Bâni-i bünyân-ı hayr salli ve sellim ‘aleyh
18. Dîn aña mahsûsdur sâbit ü mansûsdur
Muhkem ü mansûsdur salli ve sellim ‘aleyh
19. Zât-ı mukırr-ı şeref bâb-ı melâz u kenef
Efdâl-i “mimmâ selef” salli ve sellim ‘aleyh
20. Mushaf-ı âyât-ı hüsn mecma‘-ı gâyât-ı hüsn
Râfi‘-i âyât-ı hüsn salli ve sellim ‘aleyh
21. Şems-i sa‘âdetdür ol bedr-i celâdetdür ol
Necm-i hidâyetdür ol salli ve sellim ‘aleyh
22. Mâh-ı sipihr-i cemâl matla‘-ı mihr-i kemâl
Sâhib-i ‘izz ü celâl salli ve sellim ‘aleyh
23. Mahzen-i sırr-ı Hüdâ kân-ı sehâ vü ‘atâ
Gevher-i genc-i Hüdâ salli ve sellim ‘aleyh
24. Mahrem-i esrâr-ı gayb vâkıf-ı ahbâr-ı gayb
Matla‘-ı envâr-ı gayb salli ve sellim ‘aleyh
25. Câna tabîb-i marâz hilkate oldur garâz
Cevher ü bâki ‘arâz salli ve sellim ‘aleyh
26. Taht-ı dile hân odur dîn ile îmân odur
Halk-ı beden-cân odur salli ve sellim ‘aleyh
27. Maksem-i lutf-ı İlâh sâhib-i tâc ü külâh
Halka melâz ü penâh salli ve sellim ‘aleyh
28. Mihr-i sipihr-i kerem sırr-ı ‘Arâb hem ‘Acem
Hâfız-ı levh ü kalem salli ve sellim ‘aleyh
29. Neyyir-i misbâhdur zikri ile râhdur
Râhat-i ervâhdur salli ve sellim ‘aleyh

30. Sırr-ı ezelden habîr sâhib-i fazl-ı kebîr
Halka beşîr ü nezîr sallı ve sellim ‘aleyh
31. Şâh-ı şefî‘-i ‘usât âyet-i hıfz-ı necât
Râhına yüz bin salât sallı ve sellim ‘aleyh
32. Zıll-ı zelîl-i Hüdâ mihr-i münîr-i Hüdâ
Yolına cânlar fedâ sallı ve sellim ‘aleyh
33. Ma‘den-i tahkîk odur mahzen-i tevfîk odur
Sâhib-i Siddîk odur sallı ve sellim ‘aleyh
34. Nâtık-ı güftâr-ı Hâkk ‘âlim-i halk-ı tabak
Sâhib-i Fârûk-i Hâkk sallı ve sellim ‘aleyh
35. Ma‘den-i ihsândur ol merdüm-i insândır ol
Sâhib-i ‘Osmândur ol sallı ve sellim ‘aleyh
36. Ahmed-i Muhtârdur ol Seyyid-i Ebrârdur ol
Sâhib-i Kerrârdur ol sallı ve sellim ‘aleyh
37. Cedd-i Hüseyin ü Hasân mihr-i sipîhr-i köhen
Sâhib-i hulk-ı hasen sallı ve sellim ‘aleyh
38. Görse cemâlûñ gözüm pâyuñâ sürsem yüzüm
Yok saña lâyıq sözüm sallı ve sellim ‘aleyh
39. Rûhî-i bîçâreyem vâlih-ü âvâreyem
Bir dili pür-yâreyem sallı ve sellim ‘aleyh
40. Taht-ı diliñ hânı kıl hâcı-i kurbânı kıl
Anı beden cânı kıl sallı ve sellim ‘aleyh
41. Efdâl-i halk-i Hüdâ eyle salâtı aña
Hassesehullah bahâ sallı ve sellim ‘aleyh

SONUÇ

16. yy. Dîvan edebiyatının hem şiir hem şair hem de bu çalışmaya konu olan na't yazma anlamında oldukça zengin bir çağdır. Na'tlar, muhabbet, istişfâ ve istimdâd dileme gibi sebeplerle kaleme alınmıştır ve hepsinin sonunda Hz. Peygamber'den (as) yardım talep edilmiştir.

Mensur eserlerin mukaddimelerinde sâlvele ile beraber bazen birkaç beyit bazen de başlı başına bir na'tten oluşan bölümler mevcuttur. Dîvan ve mesnevilerde ise tevhîd ve münâcâttan sonra na't bulunması vazgeçilmez bir unsurdur. Hatta bazı dîvanlar doğrudan na'tle başlamıştır. Bu çalışmada na'ti bulunan Tâcizâde Câfer Çelebi ve Yahyâ Bey'in dîvanları da doğrudan na'tle başlamıştır.

16. yy'ın 1515-1605 tarihleri arasında yaşamış 29 şairin 42 şiirinde, Hz. Peygamber'e ait özellikler incelenmiştir. Muhyî ve Fuzulî'nin (5), Zâtî'nin (4), Nihânî, Derdizâde Ulvî ve Kara Fazlî'nin (2), Tâcizâde Cafer Çelebi, Dükakinzâde Ahmed Beg, Münîrî, Lâmî Çelebi, İbrahim Gülşenî, Hayretî, Sehî Bey, Üsküplü İshâk Çelebi, Ahmed Sarbân, Üsküplü Atâ, Edirneli Nazmî, Rumelili Zâîfî, Fedâyî, Salih Çelebi, Behiştî, Aşkî, Taşlıcalı Yahyâ, Hüdâyi-i Kadîm, Hüdâyi-i Sâlâ Muslîsî, Sevdâyî, Günahkâr, Şemseddin Sivâsî, Rûhî-i Bağdâdî'nin ise birer na'tları bulunmaktadır.

Na'tlar, genelde 15-35 arası beyitlerden oluşmuştur. En kısa na't 15 beyitle Nihânî'ye; en uzun na't ise 80 beyitle Lâmî Çelebi'ye aittir. Münîrî, Lâmî Çelebi, Nihânî, Üsküplü İshak Çelebi, Fuzulî Kara Fazlî, Behiştî Günahkâr'ın na'tları, Arapça beyitlerle başlamıştır. Rûhî-i Bağdâdî'nin na'tı bütünüyle isim ve sıfatlardan oluşmuş, Münîrî ve Fuzulî'nin bir na'tında beyitler, Arapça-Farsça-Türkçe olmak üzere üç ayrı dilde yazılmıştır.

Bazı şairlerin na'tları rediflidir: Nihânî (Muhammed'ün); Ahmed Sarbân (şâh-ı selâmu aleyk); Fuzulî (su, saba, hancer); Fedâyî (eyledüñ); Derdizâde Ulvî

(risâlet); Şemseddin Sivâsî (ider); Rûhî-i Bağdâdî (salli ve sellim ‘aleyh) redifli na‘tlar yazmışlardır.

Na‘tlar, divan tertibine uygun olarak ve anlamına binâen genelde eserlerin başında bulunur ancak, bir istisnâ olarak, 5 na‘tı olan Muhyî’nin, biri hariç diğer 4 na‘tı, divanın sonunda yer almıştır.

İncelemede en çok yer verilen şairler Ruhi-i Bağdadî, Muhyî ve Zâtî’dir; bunun sebebi Ruh-i Bağdadî’nin na‘tinin tümüyle sıfat, isim ve benzetmelerden oluşması, Muhyî ve Zâtî’nin de birden fazla na‘tinin bulunmasıdır. Fuzûlî’nin birden çok na‘ti bulunmasına rağmen genelde tarihi gerçeklerden, İlâhi hakikâtlardan, dua ve niyâzdan, eşyanın hakikâtine sinmiş Rasûlullah (as) sevgisinden bahs olunmuş; isim ve sıfatlara diğerlerine göre oldukça az yer verilmiştir.

Na‘tlarda en çok: “ kenz, meh, mihr, bahr, şâh, habîb, mahbub, menbâ-ı hüsn ve menbâ-ı sehâ, sipihr, seyyid, sultan, rehber, fahr, enbiyâ ” sözcükleriyle oluşmuş sıfatlar ve benzetmeler kullanılmıştır. Hz. Peygamber (as)’ın hilyesinde: en çok şefkâti, merhâmeti, cesâreti, affediciliği ve cömertliği ile yüz güzelliğine dair kavramlar üzerinde durulmuştur. Hüsn-ü cemal’i en çok güneş’e ve ay’a benzetilmiştir.

İsim olarak da na‘tlarda en çok Hz. Peygamber’in (as), Muhammed ve Ahmed isimleri geçmiştir. Diğer geçen isimleri ise Mustafâ, Mahmud, Murtazâ ve Muhtâr’dır. Hz. Peygamber’in na‘tlarda geçen ve Kur’an’da zâtına izâfe edilen isimler: Le-‘amrük, Ve’l-leyl, Ve’ş-şems, Ve’d-duhâ, Tâhâ ve Hâ-mîm’dır.

Fedâyî’nin na‘tında diğerlerinden farklı olarak, tabiîn alimleri ve evliyâullahtan olan: “Bişr, Cüneyd, Şiblî, Basrî, Kerhî, Mevlana, Şemse’ddin ” gibi isimlerin Hz. Peygamber (as) tarafından sırr ile ta’lîm-i ‘irfân eylediği geçmektedir. Ahmed Sarbân’ın na‘tında, ehl-i beyt yanında “On iki imam”dan da bahsedilmiştir.

Na‘tlarda gerek dönemin edebiyat kültürü ve gerekse konunun son derece velûd olması hasebiyle dil son derece sanatlı ve süslüdür. Na‘tların hemen hepsinde Miraç hadisesi, Hz. Peygamber’in mucizeleri, Çâr Yâr-i Güzîn olan dört halifesi ile Hz. Peygamber’in iki torunu Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’den bahsedilmiştir. Na‘tlarda Hz. Peygamber’e (as) duyulan derûnî muhabbet, O’na ait üç önemli hassa (Nûr-ı Muhammedî, Levlâke sırrı ve Makâm-ı Mahmûd) çerçevesinde işlenmiştir.

Bu çalışmayla; Divan edebiyatının en zengin çağı olan 16. yy’da, 15 beyitten fazla kaside na‘t türünde kaleme alınmış şiirlerin tesbiti yapılmıştır. Bunun için iki yüze yakın divanda araştırma yapılmış, tesbit edilen na‘tlarda Hz. Peygamber’e ait unsurlar incelenmiş; isimleri, sıfatları, mucizeleri, sahâbeleri ve neye benzetildiği başlıklar halinde belirlenmiş, âyetler ve hadisler ışığında açıklanmıştır.

KAYNAKÇA

- AHMED CEVDET PAŞA-İZ, Mahir: Ahmed Cevdet Paşa-Muallim Mahir İz, **Peygamber Efendimiz** (Haz. Ertuğrul Düzdağ), Erkam Matbaası, İstanbul 2004, s.231.
- AHMED İBNİ HANBEL **Müsned**, C:I, 439, 462.
- AHMED ER-RİFÂÎ **Sohbet Meclisleri**, (Terc. Ali Can Tatlı) İstanbul 1996, Erkam Yay.
- AKSU, Cemâl **Ali Şir Nevâî'nin Türkçe Dîvanlarında Kullanılan Nazım Şekilleri**, VII. Milletlerarası Türkoloji Kongresi 30 Eylül-4 Ekim 2013, İstanbul 2014.
- ATAY, Hüseyin vd. **Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meâli**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay. Ankara 1986.
- AK, Coşkun **Rûhî-i Bağdâdî Dîvanı (Karşılaştırmalı Metin)**, Uludağ Üniv. Basımevi, 1 c., Bursa 2001.
- AK, Murat **Na'flerin Tasavvufi Temelleri ve Na't Mecmuaları (Süleymâniye Kütüphânesi Hamidiye Bölümü 1210-1211(Tenkidli Metin)**, Selçuk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya 2014.
- AKARSU, Kâmil **Rumelili Zaifi Dîvânı Tenkidli Metin**, Berikan Yayınevi, Ankara 2011.
- AKYÜZ, Kenân vd. **Fuzûlî Türkçe Dîvanı**, Akçağ Yay., Ankara 1990.

- ARSLAN, Mustafa **Muhyî Hayatı, Edebi Kişiliği ve Dîvânı** (Doktora Tezi), Ankara 2006.
- AYAN, Gönül **İbrahim Gülşenî Dîvânı** (Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1995.
- AYDEMİR, Yaşar **Behiştî Dîvânı**, MEB, Ankara 2000.
- BANÂRLI, Nihad Sâmî **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul. 1971.
- BERKÎ, Ali-KESKİNOĞLU, Osman: **Hatemü'l-Enbiya Hazreti Muhammed**, Diyânet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 1981.
- BERKÎ, Ali-KESKİNOĞLU, Osman: **Hâtemü'l-Enbiyâ Hz. Muhammed ve Hayatı**, 11. bsk., Ankara 1986.
- BİLGE, Murat **Günahkâr Dîvanı Tenkitli Metin**, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Kocaeli 2008.
- BİLKAN, Ali Fuat **“Türk Edebiyatında Na’tlar”, Yağmur (Na’t özel sayısı), IV./15**, İzmir 2002.
- BURMAOĞLU, Hâmit Bilen: **Lâmî Çelebi Dîvanı** (Doktora Tezi), Atatürk Üniv. Kütüphanesi, Erzurum 1983.
- BURSEVÎ, İsmail Hakkı **Rûhu'l-Beyan Kur'an Meâli ve Tefsiri**, Erkâm Yay. 1 c., İstanbul 2005.
- BURSEVÎ, İsmail Hakkı **Ferâhu'r-Ruh/Muhammediyye Şerhi**, Haz. Mustafa Utku, Uludağ Yay., İstanbul 2007.

- BURSEVÎ, İsmail Hakkı **İlâhî İsimler**, Haz. Selim Çakıroğlu, Sûfî Kitap, İstanbul 2008.
- CÂNÂN, İbrahim **Kütüb-ü Sitte Muhtasârı Tercüme ve Şerhi (Hz. Peygamber'in Mucizeleri ve Delilleri)**, nr. 5580, 15 c., Akçağ Yay., Ankara 1995.
- COŞAN, M.Esad **Türk Edebiyatında Na'atlar, Hakses (Hicret özel sayısı)**, XV/177-178, Ankara 1979.
- ÇAĞLAR, Arife **Üsküplü Ata ve Dîvançesi, İnceleme-Tenkidli Metin-Sözlük**, (Yüksek Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü Trabzon 2013.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmet-TANYERİ, Ali: **Hayretî Dîvânı**, İstanbul Üniv. Edb. Fak.Yay., İstanbul 1981.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmet **"Kaside"**,TDD, 1986.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmet **Yahyâ Bey Dîvanı**, İstanbul Üniv.Edb. Fak. Yay., İstanbul 1977.
- ÇELEBİOĞLU, Âmil **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, MEB, İstanbul, 1998.
- ÇELEBİOĞLU, Âmil **Türk Edebiyatında Manzûm Dinî Eserler**, Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları, İstanbul 1998.
- ÇELİK, Ömer vd. **Üsve-i Hasene En Güzel İnsan**, Erkam Yay., İstanbul 2003.

- ÇETİN, İsmail **Derdi-Zâde Ulvî Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Dîvânının Tenkidli Metni**,Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 1993.
- ÇİÇEKLER, Mustafa **Rüyalarımızın Gülü Naat Yazıları**, Sütûn Yay., İzmir 2005.
- DÂNÂ, SÂDİK **Mahmud Sâmi Ramazanoğlu**, Erkâm Yay., İstanbul 1991.
- DEMİRALAY, Mehmet **Hüdâyi-i Kadîm (16 yy.) ve Dîvânı İnceleme-Tenkidli Metin**,Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2007.
- DEVELLİOĞLU, Ferit **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügât**, Aydın Kitabevi Yay., Ankara 2009.
- DİLÇİN, Cem **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 2016.
- DOĞAN, Muhammed Nur **Fuzûlî'nin Poetikası**, Ötüken Yay., İstanbul 2002, s.90-91.
- DÖNDÜREN, Hamdi **İslam İlmihâli**, Erkâm Yay., İstanbul 1998.
- EBÎ DAVUD **Sünen-i Ebî Dâvûd Terceme ve Şerhi**, (Haz.Necati Yeniçel, Hüseyin Kayapınar), 15 c., nr.4673., Şâmil Yay.
- EBU SAÎD HÂDİMÎ, Muhammed Mevlana:**Tarikat-i Muhammediyye Şerhi/Berika**,1 c., Kahraman Yay., İstanbul 1989,

EBU ZEHRA, Muhammed **Son Peygamber Hz. Muhammed**, Bileşik Yay., İstanbul 1993.

ED-DÂRİMÎ ES-SEMERKANDÎ, Ebu Muhammed Abdullah. Abdirrahman **Sünen-i Dârimî**, (Terc. Abdullah Aydınlı), Madve Yay., İstanbul 1994.

EL-BUHÂRÎ, Ebu Abdillah Muhammed İbn İsmail: **Sahih-i Buhârî ve Tercemesi** (Terc. Mehmed Sofuoğlu), 7 c., Ötüken Yay., İstanbul 1989.

EL-BUTÎ, Saîd Ramazan **Fıkhu'-Sîyre**, (Ter. Ali Nar, Orhan Aktepe) Gonca Yay. İstanbul 1992.

EL-CEZÛLÎ, Şeyh Muhammed b. Süleyman: **Delâilü'l-Hayrât ve Tercemesi**, Yasin Yay., İstanbul, 2000.

EL-HEYSEMÎ, Nureddin **Mecmâ'uz-Zevâid**, Ocak Yay., 14 c., İstanbul 2011.

EL-OFÎ, Mahmud **Zübdetü'l-Buhârî (Sirac-ü Münîr)**, Fatih-Enes Kitabevi, İstanbul 1998.

EN-NEDVÎ, Ebu'l-Hasen Ali: **Rahmet Peygamberi**, (Terc. Abdülkerim Özaydın), İz Yay., İstanbul 2004.

ERAYDIN, Selçuk **Tasavvuf ve Tarikatlar**, MÜİFY., İstanbul. 1994.

ERBÎLÎ, Es'ad **Kenzü'l-İrfân-1001 Hadis**, Erkam Yay., İstanbul 1989.

- ERSOY, Ersen **II.Bayezıd Devri Şairlerinden Münîrî Hayatı Eserleri ve Divânı, İnceleme-Tenkidli Metin,** (Doktora Tezi) Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü., İstanbul, 2010.
- ERÜNSAL, İsmail **The Life and Works of Tâcizâde Câfer Çelebi With a Critical Edition of His Dîvân,** Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1983.
- ERZURUMLU İBRAHİM HAKKI: **Marifetnâme,** (Haz. M.Fuad Başar), Kitsan Yay., İstanbul.
- ES-SUYUTÎ, Celâleddin **Peygamberimizin Mucizeleri,** (Terc. Ömer Temizel) Uysal Kitabevi, Konya 1994.
- GÜLÜM, Emrah **Türk Edebiyatı'nda Miraçnâmeler Üzerine Hazırlanmış Çalışmalar Hakkında Bibliyografya Denemesi,** Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C:7, sy.35.
- GÜNDOĞDU, Ebubekir **Dîvân-ı Salih Çelebi ve Dürer-i Nesâyih Tenkidli Metin-İnceleme,** Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1997.
- GÜNGÖR, Zülfikâr **Türk Edebiyatında Hilye-i Nebevî Türünün Doğuşu, Gelişimi ve Sebepleri,** Tasavvuf ve İlmî Araştırmalar Dergisi, sy.10.
- Günümüz Dilinden Hz. Peygamber'e Naatlar,** TDVY, Ankara 1991.
- HACİTAHİROĞLU, Abdullah Öztemiz: **Hazreti Peygambere Şiirler Antolojisi (Na'atlar),** İstanbul, 1966.

- İBN-İ ARABÎ, Muhyiddin: **Fütûhat-ı Mekkiyye**, (Terc. Selahaddin Alpay) Sâdâ Yayınevi, İstanbul 1971.
- İBN-İ HİŞÂM, Abdülmelik: **Siret-ü İbn-i Hişam, Hz. Muhammed'in Hayatı, Mekke Devri**, (Terc. Arif Erkan) Huzur Yay., İstanbul 1995.
- İBN-İ HİŞÂM **İslam Tarihi/Sîret-i İbn-i Hişam Tercemesi**, (Terc. Hasan Ege) 1 c., Kahraman Yay., İstanbul 1985.
- İBN-İ KESÎR **Şemâil'ir-Resül**, (Terc. Naim Erdoğan) Temel Neşriyât, İstanbul 1983.
- İBNÜ'L-KAYYİM EL-CEVZİYYE: **El-Fevâid**, Karınca Yay., İstanbul 2004.
- İBN-İ MÂCE **Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi ve Şerhi**, 1 c., (Terc. Haydar Hatipoğlu, Kahraman Yay., İstanbul 1982.
- İMAM NESÂİ **Es-Sünenü'l-Kübrâ**, 7c., Ocak Yay., İstanbul 2011.
- İMAM-I RABBANÎ: **Mektubat-ı Rabbanî** (Çev. Abdulkadir Ayçiçek), 2.c., Erhan Yay., İstanbul 1977.
- İMAM-I RABBANÎ **Mektubât Tercemesi**, terc., Hüseyin Hilmi Işık, Hakikât Kitabevi, İstanbul 2005.
- İMAM-I RABBANÎ **Mektubat-ı Rabbanî'de Şeriat ve Tasavvuf** (Terc. Necdet Tosun, Süleyman Derin, Ahmet Hamdi Derin) Erkam Yay., İstanbul 2014.
- İMAM TİRMİZÎ **Şemâil-i Şerîf Şerhi**, 2 c., (Terc. Yaşar Kandemir), Tahlil Yay, İstanbul 2016.

- İPEKTEN, Haluk **ETE Nazım Şekilleri ve Aruz**, Dergâh yayınları, İstanbul, 2004.
- İYAZ, Kâdı **Şifâ-Bita‘rîfi Hukûki’l-Mustafâ**, İrşâd Kitabevi, İstanbul, 1999.
- KABAKLI, Ahmet **Türk Edebiyatı**, 2 c., Türkiye Yayınevi, İstanbul 1966.
- KAÇALIN, Mustafa S. **Hüdâyi (Sâlâ Mushısı) Dîvânı**, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 2016.
- KÂNDEHLEVÎ, Muhammed Yusuf: **Hayatü’s-Sahâbe**, (Terc. Ali Arslan), 2 c., Okusan Yay., İstanbul 1993.
- KANDEMİR, M. Yaşar **İki Cihân Güneşi**, Erkâm Yay., İstanbul 1996.
- KANDEMİR, M. Yaşar **Şifâ-i Şerîf Şerhi**, Tahlil Yay., İstanbul 2012.
- KAPLAN, Mahmut **Dîvan Şiirinde Hz. Muhammed**, Köprü Dergisi, sy.74, İstanbul 2001.
- KARACA, Mevlid **Hz. Muhammed’in Hayatı**, Hisar Yayınevi, İstanbul 2001.
- KARA DAVUT, Mehmet **Şerh-i Delâil-i Hayrat ve Şevârik-il Envâr**, İtimat Kitabevi, İstanbul 1971.
- KARADENİZ, M.Ekrem **Türk Mûsikîsinin Nazariye ve Esasları**, TİBKBY, Ankara 1965.

- KAYABAŞI, Ayfer **Sarbân Ahmed Dîvânı İnceleme Metin, Yüksek Lisans Tezi**, İnönü Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya 1995.
- KETTÂNÎ **Mütevâtir Hadisler**, nr. 301, Karınca Yay., İstanbul 2003.
- KİREMİTÇİ, Ferdi **Klâsik Türk Edebiyatında Öğretici Eserler: Tanım, Tasnif, Örnek Metin**, Ankara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, sy. 54.
- KONRAPA, Zekâi **Peygamberimiz**, Fatih Yay., İstanbul 1987.
- KÖKSAL, M.Âsım **Hız. Muhammed (as) ve İslamiyet, Medine Devri**, İrfân Yayınevi, İstanbul 1978.
- KÖKSAL, M.Âsım **Hız. Muhammed ve İslamiyet, Mekke Devri**, Öğretmenler Matbaası, Ankara 1966.
- KURTOĞLU, Orhan **Zâtî Dîvânı (-Gazeller Dışındaki Şiirler-, İnceleme Tenkidli Metin)**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 2017.
- KURTUBÎ: **El-Câmî li Ahkâmi'l-Kurân**, X, 310.
- KUŞEYRÎ, ABDULKERÎM: **Kuşeyri Risâlesi** (Haz. Süleyman Uludağ), Dergâh Yay., İstanbul 1991.
- MERMER, Ahmet-ALICI, Lütfi vd. **Eski Türk Edebiyatına Giriş**, Akçağ Yay., Ankara 2006.

NÂCÎ, Muallim: **Edebiyât Terimleri (Istılâhât-ı Edebiyye)**, Gökkuşbu Yay., İstanbul, 2004.

NEBHÂNÎ, İsmail İbn Yusuf: **Peygamber Efendimizin Mucizeleri**, (Çev. Abdulhalık Duran), II. C, İslâmî Neşriyât, Konya 1990.

ÖZKAT, Mustafa **Kara Fazlî'nin Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânı**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniv. Türkiyât Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2005.

ÖZTÜRK, Yaşar Nuri **Asr-ı Saadetin Büyük Kadınları**, Yeni Boyut, İstanbul, 1990.

PEKOLCAY, Necla-ERAYDIN, Selçuk: vd.: **İslâmî Türk Edebiyatında Şekil ve Nev'îlere Giriş**, Kitâbevi Yay.İstanbul 1996.

RAMAZANOĞLU, Mahmud Sâmi:**Hazreti Ebu Bekir Sıddîk**, Erkâm Yay., İstanbul 1985.

RAMAZANOĞLU, Mahmud Sâmi:**Hazreti Ömer'ul-Faruk**, Erkâm Yay., İstanbul 1985.

RAMAZANOĞLU, Mahmud Sâmi:**Hazreti Ebu Osman Zinnûreyn**, Erkâm Yay., İstanbul 1985.

RAMAZANOĞLU, Mahmud Sâmi:**Hazreti Ali'yyül-Murteza**, Erkâm Yay., İstanbul 1985.

RAMAZANOĞLU, Mahmud Sâmi:**Ashâb-ı Kirâm 2**, Erkâm Yay., İstanbul 1996.

RAMAZANOĞLU, Mahmud Sâmi:**Musâhabe 3**, Erkâm Yay., İstanbul 2008.

RUMÎ, Mevlânâ Celâleddin **Fîhi Mâ Fîh**, (Terc. Ahmed Avni Konuk, Haz. Selçuk Eraydın), İz Yay., İstanbul 2001.

RUMÎ, Mevlana Celâleddin **Şerh-i Mesnevî**, (Şârih Tâhirü'l-Mevlevî) 12 c., nr. 13483, Şâmil Yay, İstanbul.

SÂİD HAVVA **El-Esas Fi's-Sünne**, Hikmet Neşriyât, İstanbul 1989.

SUYÛTÎ **Camiu's-Sağir Muhtasarı Tercüme ve Şerhi**(Terc.İsmail Mutlu, Şaban Döğen vd.), c.III, nr.3072, Yeni Asya Neşriyât, İstanbul 1996.

SÜZEN, Hüseyin **Dükâkinzâde Ahmed Beg Dîvânı, İnceleme Tenkidli Metin**, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1994.

ŞENER, Hasan **Türk Edebiyatında Mi'râciyye Geleneği ve Harputlu Rahmî'nin Beyân-ı Mi'râc Başlıklı Manzumesi**, Fırat Üniv. Sosyal Bilimler Dergisi, c.26, sy. 2, Elazığ 2016.

ŞENTÜRK, Ahmet- KARTAL Ahmet: **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Dergâh Yay., İstanbul 2009, s.306.

TÂBERÂNÎ **Müsnedü's-Şâmiyyin, IV.**

TARLAN, Ali Nihâd **FDSK**, MEB, 1958.

TERZİ, M.Zeki **İlk Siyer-Meğâzi Yazarları ve Eserleri**, Sönmez Matbaa ve Yayınevi, Samsun 1990.

TİRMİZİ **Eş-Şemâilü'l-Muhammediyye**, nr. 356,s. 294.

- TOPARLI, Recep **Şemseddin Sivasî Dîvânı**, Gurbet Yay., Sivas 1984.
- TÜRKÇE SÖZLÜK Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009.
- TOPBAŞ, Osman Nûri **Nebîler Silsilesi 3**, Erkâm Yay., İstanbul 1998.
- TOPBAŞ, Osman Nûri **Nebîler Silsilesi 4**, Erkâm Yay., İstanbul 1998.
- TOPBAŞ, Osman Nûri **İmandan İhsana Tasavvuf**, Erkâm Yayınları, İstanbul 2002.
- TOPBAŞ, Osman Nûri **Rahmet Esintileri**, İstanbul 2008, Erkâm Yay., s.292.
- TOPBAŞ, Osman Nûri Peygamber Edebi, Yüzakı Yayıncılık, İstanbul 2017.
“Türk Edebiyatında Na‘tlar”, Yağmur (Na‘t özel sayısı), IV./15, İzmir 2002.
- UZUN, Süreyyâ **Üsküdârlı AşkîDîvânı Tenkitli Metin Nesre Çeviri ve 16 yy., Osmanlı Hayatının Dîvândaki Yansımaları**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniv. Sosyal. Bilimler Enstitüsü, İstanbul,2011.
- URHAN, Mustafa **XVI yy. Dîvân Şairi Fedâyî, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânının Tenkitli Metni**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2002.
- ÜST, Sibel **Edirneli Nazmî Dîvânı (İnceleme Metin)**, Atatürk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum2012.
- VEHBİ, Konyalı Mehmed **Tam Metin Sahîh-i Buhârî (Edeb Bahsi)**, nr. 1475,c.3, Üçdal Neşriyât, İstanbul 1991.

- YAKŞI, Ayhan **Nihânî Hayatı, Edebi Kişiliği ve Dîvânının Tenkidli Metni**,Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1993.
- YARDIM, Ali **Peygamberimiz'in Şemâli**, Erkâm Yay. İstanbul 1998.
- YAŞAR, Zübeyde **SevdayîDîvanı'nın Çeviri Yazılı Metni ve Günümüz Türkçesiyle Nesre Aktarımı**,Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniv.Sosyal Bilimler Enstitüsü Konya 2008.
- YAVUZ, Kemâl **Edebiyatımızda Peygamber Muhabbeti**, Yüzakı Dergisi, sy. 14, Nisan 2006.
- YAZICIOĞLU, Ahmed Bican:**Envâr-ül Âşıkîn**, (Haz. Mehmed Figâni), Tan Matbaası, İstanbul, 1970.
- YAZIR, Elmalılı M.Hamdi **Hak Dili Kur'an Dili**, Fezâ Yayıncılık, İstanbul, 1992.
- YEĞİN, Abdullah **İslâmîİlmîEdebî Yeni Lûgât**, Yeni Asya Yayınları, 1975.
- YENİÇERİ, Celâl **Hz. Muhammed Yaşadığı ve Yön Verdiği Hayat**, İstanbul 2015, MÜİFY.
- YENİTERZİ, Emine **"Dîvan Şiirinde Na't"**, TDVY, Ankara, 1993.
- YENİTERZİ, Emine **"Türk Edebiyatında Na'tlar"**, Yağmur (Na't özel sayısı), IV./15, İzmir 2002.
- YENİTERZİ, Emine **Türk Edebiyatında Na't (Antoloji)**,TDVY, Ankara 1993, s.13.

YILDIZ, Ali **“İtrî’nin Na‘tı”, Yağmur (Na‘t özel sayısı), IV/15,**
İzmir 2002, s.46.

YILMAZ, Hasan Kâmil **El-Lûmâ,** Altınoluk Yayınları, İstanbul, 1996.

YILMAZ, Ali **Kanuni Sultan Süleyman’a Yazılan Kasîdeler,**
KBY., Ankara, 1996.

YILMAZ, Müslüm **Sehî BeyDîvanı İnceleme-Metin,** Yüksek Lisans Tezi,
İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İstanbul, 2010.